

Олександр Красовицький
Євгенія Кужавська

І С Т О Р И Ч Н И Й Д Е Т Е К Т И В

Справа № 1
зниклої балерини

FOLIO

І С Т О Р И Ч Н И Й Д Е Т Е К Т И В

Олександр Красовицький
Євгенія Кужавська

Справа № 1

зниклої балерини

Харків
«ФОЛІО»
2020

УДК 821.161.2
К78

Серія «Історичний детектив»
заснована у 2020 році

Художник-ілюстратор
І. Дубровський

Художник-оформлювач
Т. Калюжна

*Автори висловлюють вдячність
відомому краєзнавцеві Вікторові Киркевичу за надану можливість
проілюструвати видання листівками з його власної колекції*

Красовицький О., Кужавська Є.

К78 Справа зниклої балерини / Олександр Красовицький,
Євгенія Кужавська; худож.-іл. І. Дубровський; худож.-
оформлювач Т. Калюжна. — Харків: Фоліо, 2020. — 380 с.:
іл. — (Історичний детектив).

ISBN 978-966-03-9138-3

(Історичний детектив).

ISBN 978-966-03-9139-0

Хіба може безслідно зникнути балерина посеред театрального велелюддя? Сотні глядачів і — жодного свідка. Вочевидь, хтось добре продумав усі деталі. В поліції не поспішають шукати представницю київської богеми, тому сестра зниклої звертається до слідчого у відставці. Тарас Адамович Галушко, поціновувач розміреного життя і праці в яблуневому саду, давно відмовився від метушні розслідувань. Він не надто прагне братися за цю справу, та одна з версій не дає йому спокою. Можливо, банда «збирачів гіацинтів» знову розгорнула свою діяльність у Києві?

Роман започатковує серію «Історичний детектив» — його сюжет побудовано на основі реальних подій. Розслідування, що розгортається в Києві 1916 року, розкриває чимало таємниць і дає змогу повністю зануритися в атмосферу міста періоду Першої світової війни.

УДК 821.161.2

ISBN 978-966-03-9138-3
(Історичний детектив)
ISBN 978-966-03-9139-0

© О. Красовицький, Є. Кужавська, 2020
© І. Дубровський, ілюстрації, 2020
© Т. Калюжна, художнє оформлення, 2020
© Видавництво «Фоліо», марка серії, 2020

Тарас Адамович Галушко,
61 рік, колишній помічник головного
слідчого розшукової частини
Київської міської поліції, у відставці

Міра Томашевич,
21 рік, курсистка Київських вищих
жіночих курсів, сестра зниклої
балерини

Яків Менчиць,
25 років, поєднує роботу слідчого
і працівника антропометричного
кабінету в розшуковій частині
Київської міської поліції

Олег Щербак,
26 років, художник, залицяльник
зниклої Віри Томашевич

Сергій Назимов,
штабскапітан першої запасної
роти, резерву першого стрілецького
полку, залицяльник зниклої
Віри Томашевич

Барбара Злотик,
21 рік, балерина

Броніслава Ніжинська,
прима-балерина Київської опери

Віра Томашевич,
19 років, улюблениця
Броніслави Ніжинської,
зникла балерина

I Міра

Терпка київська осінь пахла яблуками. Надто на цьому обійсті, де в затінку саду їхній легкий, пустотливий аромат плував думки поодиноких відвідувачів ще в серпні. А вже у вересні, коли господар садиби починав чаклувати над майбутнім варенням, нарізаючи тверді, жовтуваті плоди тоненькими скибочками, він насичувався стиглою густотою й панував повсюдно. Повітря, напоєне п'янкими пахощами, дурманило стомлених літніми клопотами ос, які в передчутті смачної поживи, крутилися навколо кошиків з яблуками. Вони сідали на солодкі скибки, однак враз злітали, налякані рішучістю, з якою чоловік змахував рукою, проганяючи надокучливих зайд.

Тринадцятий трамвай, проїжджаючи повз Олегівську, весело дзенькнув, зупиняючись неподалік епіцен-

тру яблучного аромату. За мить, немов йому у відповідь, рипнула хвіртка.

– Доброго ранку, Тарасе Адамовичу!

Голос дзвінкий, як трамвайний дзвінок. Ще не дорослий, вже не дитячий. Худорлявий хлопчина на мить спинився біля хвіртки, потім стрімко рушив рівною доріжкою, викладеною плиткою ще батьком теперішнього власника обійстя, паном Адамом Володимировичем. Простягнув газету, усміхнувся. Тарас Адамович відповів усмішкою, зняв з плеча чистий рушник, витер широкую долоню, лишивши на полотні плями від яблучного соку. Знов закинув рушник на плече, підвівся й узяв газету.

– Час для ранкової кави, – промовив, зігнавши осу з рушника, – приєднаєшся?

Хлопчина, вказавши на повнісіньку сумку, хитнув головою. Ранок – час рознощиків газет, його не гають на каву навіть з колишнім слідчим розшукової частини Київської міської поліції Тарасом Адамовичем Галушком. Чоловік примружив око:

– Іншим разом?

– Якщо ваша ласка. Дякую за запрошення, – чемно проказав хлопчина, рвучко обернувся й мало не бігцем попрямував до хвіртки. А далі – в центр, туди, де незабаром завирує життя міста, що нині прокидалося.

Кость приносив газету щоранку у визначений час – така була домовленість. За пунктуальність Тарас Адамович платив з надлишком, ніколи не вимагаючи решти. І за кмітливість, бо окрім традиційного «Киянина» той нерідко прихоплював у друкарні, де працював, інші газети, якщо новини в них могли зацікавити колишнього слідчого. Підліток рано осиротів, і його забрала до себе тітка, що жила неподалік.

Тарас Адамович дбайливо вкрив рушником відро з нарізаними яблуками й рушив до будинку, де в затишку акуратної кухні чекала на нього стара джезва – спадок від діда.

У кухні чисто, як у лабораторії. Для Тараса Адамовича це і є лабораторія. Тут він досліджує та експериментує. Змішує смаки й аромати. Сусідські хлопчачки – постійні учасники експериментів і перші дегустатори – наче оси, злітаються до будинку колишнього слідчого куштувати варення.

Мідну джезvu, потьмянілу від літ і рук, що її тримали, дід Тараса Адамовича привіз як військовий трофей разом зі спогадами про надсмачну каву, що її пив десь далеко від рідного міста. Спогади про війну лишив на Закавказзі. Онук не розпитував, дід відмовчувався. Під його суворе мовчання Тарас Галушко перемелював зерна на дрібний порошок, відміряв три ложки у холодне мідне черево джезви. Дід мив її у крижаній воді, каву нерідко варив, спершу розтопивши лід. Онукові наказував джезvu на відкритий вогонь не ставити, тільки в пісок.

Він часто згадував діда, що багато років тому знайшов спокій на Щекавицькому цвинтарі поруч з могилою сина – батька Тараса Адамовича, коли змішував пісок з сіллю й занурював джезvu в їхні теплі обійми. Так кава нагрівалась, але не закипала. Відтак наливав її в маленьку філіжанку по вінця. Крісло-гойдалка з лози на просторій веранді, газета й кавка – традиційний початок дня аж до морозів.

У джезві напою на три філіжанки. Першу Тарас Адамович зазвичай випиває, пробігаючи очима заголовками. Другу – обдумуючи прочитане. Третю можна запропонувати гостю – хлопчині, що приносить газети, сусідові, що привітався через огорожу, значно рідше –

давнім друзям, адже вони вже віддавна не турбують Тараса Адамовича до десятої ранку.

Найкраще – закінчити всі справи в саду й дочекатись, коли сонце зупиниться над дзвіницею Флорівського монастиря, повітря стане густим і гарячим. Полуденна кава особлива. У такий час Тарас Адамович знімає солом'яного бриля й лишає його на кілочку біля дверей. Повертається до джезви, виливає залишки вже холодної кави у філіжанку, додає молока і вершків. Напій охолоджує й бадьорить водночас.

Холодну каву з вершками любить пити його французький шаховий партнер за листуванням Арно Лефевр, називаючи напій *le mazagran*. Ковтаючи мазагран, Тарас Адамович читає листи від мосьє Лефевра.

Нині вони неабияк затримуються: чекати доводиться тижнями. Отож і читати їх слід неквапом – на знак поваги до діяльності поштової служби в умовах війни. Останнього листа від шанувальника холодної кави з вершками Тарас Адамович не відкривав відчужора.

У ньому – хід, який може вирішити долю їхньої партії, оповідки про паризьку погоду і балет, жарти про знайомих і роздуми про війну. Мосьє Лефевр називає себе колегою Тараса Адамовича, хоч вони обидва вже давно залишили службу в поліції. Він пише акуратним, майже жіночим почерком, проте нерідко дивує Тараса Адамовича несподіваними атаками на шахівниці. Французький норів.

Час за клопотами в саду минає непомітно. Поставивши на невеличкий столик філіжанку з кавою, Тарас Адамович бере до рук ніж для конвертів і звичним рухом акуратно розтинає папір. Дістає довгоочікуваний лист, відкладає ніж і відкидається в кріслі. Холодна кава й затінок на веранді відвойовують для нього прохолоду

в полуденну пору ще по-літньому спекотного вересня. Крізь сонну тишу на подвір'я долинає несміливий дзенькіт трамвая і незвичне в такий час рипіння хвіртки.

Рука Тараса Адамовича застигає в повітрі. Мазагран у філіжанці тремтить від несподіванки. Ворона на сусідньому дереві з осудом позирає на незнайому постать, що завмерла, ледь ступивши на доріжку. Полудень – не найкращий час для візитів. Хто вирішив зневажити усталений розпорядок, який давно запровадив для себе господар садиби?

Дівчина. Струнка й тендітна. Зупинилась біля хвіртки, здригнувшись від голосного каркання, схвильовано перевела подих.

Тарас Адамович поставив філіжанку на стіл, зітхнув. Ким би вона не була, послання мосьє Лефевра доведеться відкласти. Він поклав конверт на стіл, затримавши на кілька секунд кінчики пальців на акуратному прямокутнику.

– Пане Галушко!

Ось і все. Вона не помилилась адресою, остання надія на спокій і продовження партії майнула геть, як стара ворона, що майже співчутливо каркнула йому на прощання.

– Тарасе Адамовичу, – знову почувся несміливий голос.

Він повільно підвівся, зробив кілька кроків і зупинився на порозі веранди, хоч вона, певно, завважила його постать крізь розчинені навстіж вікна. Незнайомка, розцінивши це як запрошення, рушила вперед. Зупинилась за два кроки від сходинок, звела на господаря величезні сині очі, вкотре повторила:

– Тарасе Адамовичу...

– Що ж, ви вгадали, – зітхнув він.

— Тарасе Адамовичу, - почув він неспіливе від хвіртки. Повільно підвівся, зробив кілька кроків і зупинився біля сходинок на веранду. Незнайомка, розцінивши це як запрошення, рушила вперед.

Дівчина здивовано закліпала.

– Це справді я, Тарас Адамович Галушко.

Зовсім юна, але навряд чи гімназистка. Ні, старша. Знає його ім'я, отже, хтось дав їй адресу. Навряд чи вона прийшла сюди вивідати рецепт консервованих томатів. Хвилюється, однак розмову не починає. Він ще раз поглянув на несподівану гостю, жестом запросив увійти. Сумно ковзнув поглядом по конверту з листом від мосьє Лефевра, підсунув до неї стілець. Дівчина сіла за столик і теж подивилася на конверт.

– Лист, – зафіксувала вона побачене словом.

– О, це від мого давнього знайомого, – він підхопив конверт і, перш ніж вона встигла щось сказати, додав: – Ви ж не відмовитесь від чаю? Можу запропонувати вам непоганий вибір варення до нього.

Дівчина ледь помітно кивнула, господар ще раз уважно поглянув на її обличчя і зник за дверима, що вели в будинок.

Чай на травах, варення з агрусу, кілька листочків свіжої м'ятки – вона заспокоює. А цій зажуреній незнайомці в короні з русявого волосся і вологим блиском синіх очей треба заспокоїтися. Тривога й біль увійшли в акуратний дворик Тараса Адамовича разом із дівчиною і по-хазяйськи розмістилися на веранді, відвойовуючи собі простір. Господар поставив на столик фаянсову чашку з теплим напоєм, поруч – розетку з агрусовим варенням.

– Дякую, – глухо мовила дівчина.

– Рецепт я знайшов у записках своєї бабусі, – повагом почав він.

Гостя звела на нього широко розкриті очі й відвела убік руку з чашкою, яку вже встигла піднести до губ.

– Я про варення, – спокійно мовив Тарас Адамович. – Агрус вибагливий. Потрібно обрати сорт, потім дочекатися стиглості.

– Перепрошую, – мовила дівчина.

– О, все гаразд, – усміхнувся чоловік, і, не звертаючи уваги на те, що вона вже відкрила рота для наступної репліки, повів далі: – Звісно, я міг би додати інших ягід, тоді агрус розкрив би свій смак інакше. Однак я – прихильник моносмаків.

Дівчина ковтнула чай, обережно поставила чашку на стіл і повідомила:

– Вашу адресу дав мені Сильвестр Григорович Богач.

Подумки пообіцявши змусити Сильвестра Григоровича пошкодувати про вчинене – ото ще вигадав! – роздавати адреси шахових партнерів усіляким дівчиськам, Тарас Адамович зазначив:

– Сильвестр Григорович, до речі, навпаки – любить, коли у варенні змішуються різні смаки. Однак варення – не борщ. Щоб воно вдалося, достатньо й одного виду ягід. Що скажете?

– Мабуть, ви маєте рацію. Розумієте, я сьогодні прийшла... Мені порадили... Сильвестр Григорович...

– Той ще порадник, скажу я вам.

– Моя сестра зникла, – раптом чітко вимовила гостя. Вона не розплакалась і не влаштувала істерики – цього найбільше боявся колишній слідчий. Сльози бентежать, створюють непотрібний хаос. Він повільно підсунув до неї наповнену смаколикком розетку і приречено зітхнувши, порадив:

– Спробуйте розповісти по черзі. Я вислухаю вас.

Ворона з сусіднього дерева скептично каркнула. Дівчина відставила чашку й стиха промовила:

– Мене звать Мирослава Томашевич. Ми із сестрою вже півтора року живемо в Києві, квартируємо в будин-

ку по вул. Велика Підвальна, 34. Я навчаюсь на Вищих жіночих курсах.

Господар здивовано підняв догори брови.

– Юридичний факультет, – додала гостя. – Сестра – балерина в міському театрі.

Вона на мить затнулась.

– І вона зникла?

– Так. Сильвестр Григорович сказав, що ви можете допомогти їй відшукати.

– Сильвестр Григорович – вигадник, – хитнув головою Тарас Адамович.

– Але ж... ви – слідчий Галушко? Сильвестр Григорович сказав, що ви – найкращий.

– Якщо Сильвестр Григорович мав на увазі нашу з ним партію в шахи, то тут я з ним не сперечатимусь.

Дівчина мимоволі усміхнулась, хоч усмішка вийшла сумною.

– Вона виступала в невеликому пластичному етюді в Інтимному театрі, я зайшла в гримерку після виступу, однак її там не було. Інша балерина сказала, що Віра вийшла хвилину тому, я шукала її, однак... – вона міцно стисла пальцями фаянсову чашку. – Я не знайшла її. Знала вже тоді – щось сталося. Шукала в театрі, розпитувала знайомих, потім чекала її вдома – Віра не повернулась. Я...

– Як давно це було?

– Тиждень минув, – опустила очі.

Томашевич. Певно полька. Струнка, наче сама з балету. Але ж балерина... Балерина. Мосьє Лефевр писав йому про російський балет в Парижі, вживаючи *c'est magnifique*¹ мало не в кожному реченні. Однак Тарас Адамович, говорячи про балерин, використав би інше

¹ *C'est magnifique* – це прекрасно (фр.).

слово – frivole². Мадемуазель Томашевич зникла чи просто забула про час?

– Ви теж так думаєте?

– Як?

– Як у поліції. Що вона просто десь розважається?

Отже, вона вже ходила в поліцію.

– Так, вже ходила. Майже відразу. Слідчі сказали, що балерини... не зникають надовго.

– Вам запропонували почекати?

– Так. Але Віра ніколи б не вчинила так зі мною. Вона не зникла б без попередження. Я знаю, щось сталося.

Її впевненість була цілковитою. Чи це просто спроба виправдати сестру?

– Розумієте...

– Просто «Міра».

– Розумієте, Міро, я – не слідчий. Вже давно.

– Сильвестр Григорович сказав, що колишніх слідчих не буває, – впевнено проказала дівчина.

Сильвестр Григорович уже набалакав на швидкий і болючий мат у три ходи в їхній партії. Вголос запитав:

– А Сильвестр Григорович...

– Чоловік подруги нашої матері.

Отже, Марта. Дружина Сильвестра Григоровича могла змусити чоловіка до будь-якої обіцянки. Як він одразу не здогадався! Марта нерідко ділилась із ним рецептами консервованих томатів, щебетала про ціни на цукор чи оповідала міські плітки, однак враження легкості й поверховості у розмові з нею було оманливим. Марта керувала Сильвестром Григоровичем залізною рукою. Але ж його шаховий партнер – з Фастова. Невже цій тендітній сестрі балерини не було до кого звернутися в Києві?

² Frivole – легковажний (фр.).

Чай було випито. Дівчина відставила чашку з одиноким листочком м'яти, що лишився на денці. Інтимний театр – це щось на Хрещатику? Тарас Адамович не надто занурювався в богемне життя Києва. Зрідка міг провести вечір в Опері, однак останнім часом надавав перевагу домашньому затишку, партії в шахи з далекими партнерами чи неквапній праці в саду. Тишу в садібі порушували хіба що дзвінки голоси сусідських хлопчаків, що злігалися на ласощі, – смакувати варення за новими рецептами.

Хлопчаки були суворими дегустаторами: аналізували його пошуки, вловлювали найменші відтінки смаків, давали поради, пересипаючи їх власними або вигаданими історіями й сміхом, а потім так само швидко розлігалися, лишаючи господаря з новими ідеями для експериментів. З ними було легко й весело. Вони не вимагали від нього розшукувати сестер-балерин. Не пронизували болісним поглядом синіх очей. Не говорили тремтячим голосом «колишніх слідчих не буває». Бувають. Мосьє Лефевр – теж колишній слідчий. *C'est magnifique* він писав не тільки про балет чи мазагран, але й про своє рішення піти з поліції.

Тарас Адамович стомлено прикрив очі, згадуючи свій останній день на службі. Його вітали, з ним прощалися. Подарували навіть іменний годинник, хоч гравер і припустився помилки, вигравіювавши замість «Галушко» – «Галушка». Тарас Адамович не образився, але годинника не носив, приховавши його глибоко в шухляді.

Так само зачинився від метушливого Києва у своїй садібі-фортеці зусібіч оточеній надійними яблуневими мурами. Облаштував глибокий, викопаний ще дідом льох, обробляв город та сад. Консервував томати навіть тоді, коли у вересні 1911-го пролунав постріл в оперному

театрі – минув тільки рік, як слідчий Галушко залишив службу. Театри... Ох, ці театри.

– Ви не допоможете мені, – не запитала – констатувала дівчина.

Що тут скажеш?

– Колишні слідчі бувають, Міро. Одного з них ви бачите.

Вона повільно похитала головою.

– Мені не допоможуть у поліції.

– Я можу дати вам імена слідчих розшукової частини...

– Не треба, – гірко кинула вона.

Краєм ока він знову побачив ворону, що уважно спостерігала за ними з дерева.

Дівчина підвелася.

– Лист, – мовила вона і витягла із сумочки паперовий прямокутник. Поклала на стіл. – Сильвестр Григорович просив вам передати.

– Дякую, – спокійно мовив господар.

– Розумієте, – раптом сказала вона, – я зайшла в гримерку за кілька хвилин після того, як Віра зійшла зі сцени, однак там її не було... – здавалося, що вона от-от заплаче, але дівчина знову стрималась.

Надто багато запитань. Треба було б спершу вивчити приміщення театру, розпитати можливих свідків, поговорити з балеринами. Усі вони frivole, але мають знати, з ким могла зустрічатися Віра Томашевич. У місті багато іноземців, біженців, тих, що втекли від війни й приїхали розважитись у гостинний осінній Київ. Місто, що пахне яблуками й дзеленчить трамваями навіть уночі: тоді вони возять поранених та вантажі для армії.

Тепер на столі два листи – незакінчені партії. На подвір'ї – кошики з яблуками, над якими кружляє армія ос. У повітрі – павутиння й теплі сонячні промені. У таку

київську осінь хочеться слухати романси зі старого грамофона на веранді й нарізати фрукти тонкими скибками. Привести до ладу колекцію листівок – він зовсім її занехаяв у гарячий час збору врожаю.

Тарас Адамович узяв конверт зі столу і сказав:

– Почекайте.

Повернувся в будинок, щось швидко написав на аркуші паперу й виніс на веранду. Гостя сиділа так само, як він лишив її: пряма спина, трохи нахилена вперед голова, напружене обличчя.

– Тримайте, – простягнув їй аркуш.

– Що це? – запитала вона тихо.

– Прізвища слідчих. Не колишніх. Вони зараз працюють у розшуковій частині, це хороші слідчі.

Вона мовчки взяла папірець, підвелася. Ковзнула поглядом по його обличчю, кивнула.

– Дякую, – сказала різко, ніби кинула образу. Розвернулась і завмерла на краєчку веранди.

– Це хороші слідчі, – впевнено мовив він.

– Але не найкращі, – відповіла вона й рушила стежкою до виходу. Знов дзеленькнув трамвай, йому у відповідь каркнула ворона, а потім рипнула хвіртка. Сестра зниклої балерини розтанула за парканом у теплому повітрі післяполудневої пори.

Тарас Адамович опустився в крісло, акуратно розітнув ножем конверт другого листа. Це не в його правилах – відкривати наступний лист, доки не прочитано попередній, але він чекав на пояснення від давнього друга. Сильвестр Григорович повинен був якось виправдати свій необережний вчинок.

Розгорнув лист і остовпів. У ту ж мить відчув жар у руці, подивився на неї й зігнав осу, що вкусила його.

Знову подивився на аркуш. П'ять речень. Усього п'ять речень від того, хто зазвичай не міг утриматися від багатослівних послань! Привітання. Прощання. А між ними – жодних виправдань чи вибачень.

Дорогий Тарасе Адамовичу, з бодем у серці відкладаю нашу партію до кращих часів. Розумію, що зараз Ви не матимете часу відповідати мені, адже займатиметься складним розслідуванням. Сподіваюсь, Ваш гострий розум допоможе розгадати таємницю, яка тривожить наші серця, і зникла дівчина повернеться додому, до сестри, яка любить її та хвилюється за неї.

Скреготнув зубами, відклав листа. Настрою братися за інший – від войовничого француза не було. У такому стані наробить помилок, відправить суперникові небережний хід, який спричинить радісні вигуки мосьє Лефевра. *C'est magnifique!* – писатиме він у наступному листі, примушуючи суперника визнати поразку. Балерини не зникають надовго. Не варто турбуватись.

Тож, прихопивши на кухні ніж, він повернувся до кошиків з яблуками.

*Etes-vous un lache?*³ – ніби почув запитання від мосьє Лефевра. Відігнав думки як нав'язливих ос, узяв до рук яблуко.

Театри. Слід було б їх заборонити. Надто багато клопоту. Постійна метушня.

І розрізав солодкий твердуватий плід ідеально вигостреним лезом.

³ *Etes-vous un lache* – ви боягуз? (фр.).

II

Продавець мертвих пацюків

Востанне він підіймався цими сходами майже п'ять років тому. Здається, вони не стерлися й не постаріли ні на хвилину. А сам він стерся? Об чужі думки, прохання, пусті балачки? Повільно долав сходинку за сходинкою, наче намагаючись зрозуміти, для чого це робить. Невже та синьоока сестра балерини винна?

Всередині метушня, темно й пахне цвіллю. Він не любив цього напівтемного архітектурного монстра на Володимирській, високі стелі якого не рятували від вологості. Йому завжди хотілося повідчиняти всі вікна й двері, аби свіжий вітер виніс геть усю затхлість із будівлі, де розміщувалася розшукова частина Київської міської поліції.

Він не попереджав про свій візит, однак той, до кого йшов, раптово виріс у дверях одного з кабінетів. Широко

усміхаючись гостю, промовив так, що слова відбилися від високої стелі:

– Радий вітати вас удома, Тарасе Адамовичу.

І відступив, пропускаючи колишнього слідчого до кабінету. Начальник розшукової частини Київської міської поліції титулярний радник Олександр Семенович Репойто-Дуб'яго був років на десять молодший за свого гостя, який нещодавно перетнув позначку з написом «шістдесят», однак виглядав його ровесником.

– Спочатку не повірив своїм очам, Тарасе Адамовичу.

– Вашому зору, Олександр Семеновичу, не вірити – гріх.

Господар кабінету усміхнувся.

– На слух теж не скаржуся, а мені ще із сусідньої вулиці доповіли, що ви прямуєте в нашому напрямку.

Вмовк, уважно подивився на гостя. З Репойто-Дуб'яго треба говорити одразу про справу, він нетерплячий. У шахах ця риса нерідко надто дорого йому обходилась, але зараз вони грали не в шахи.

Не починати розмову першим, витримати павзу. Всього кільканадцять секунд і господар кабінету втомиється чекати – щось скаже. Навряд чи відверто запитає про мету візиту, однак, підкаже напрям, у якому можна вести бесіду.

Врешті невідомо, чи приходила дівчина до слідчих. Може, вона викинула папірець з прізвищами, або балерина вже знайшлася. Тоді він повернувся б до саду й городу. Пив би каву в полуденну пору, перечитуючи вранішню газету чи листи, сортував би листівки чи нарізав цибулю для нового експерименту – цибулевого конфітюру. Надто багато справ, а балерина могла вже пурхати по сцені, повернувшись, як кажуть колеги зі

Скотленд-Ярд, – з вікенду – в супроводі чергового поціновувача її таланту.

Тарас Адамович знав, що за потреби містяни частіше звертаються до звичайної міської поліції, оминаючи розшукову службу. Зв'язок слідчих із сутінковим життям міста, залучення до роботи агентів та інформаторів з непевною репутацією, співпраця з представниками кримінального Києва – на все це добропорядні кияни реагували несхвально, з острахом і осудом позираючи на вікна третього поверху будівлі на Володимирській, 15. Знав і про те, що тільки розпач чи страх примушував нещасних долати три поверхи сходинок і сумбурно оповідати про своє горе працівникам розшукової частини.

У кабінеті гість із цікавістю роззирнувся: охайно, численні стоси паперів акуратно розкладені по теках. Репойто-Дуб'яго – педант. Колись він був керівником антропометричного кабінету, що розміщується поруч, за стіною. Головним слідчим він став майже випадково, після гучної відставки попередника. Тарасу Адамовичу тоді дивом вдалося лишитися у звичному амплу помічника головного слідчого. Високі чини вимагали його підвищення, здоровий глузд наказував панові Галушку просити про відпочинок у відставці. Довелося погодитися на компромісне рішення.

Що ж привело його на місце колишньої служби, в епіцентр давнього життя, з його тривогами і радощами? Невже бажання впевнитися, що слідчі серйозно візьмуться за справу Томашевич? Чого він взагалі переймається цією історією? Не тому ж, що давній друг відмовився догравати шахову партію?

Головний слідчий не витримав короткого мовчання.

– То як справи? З вигляду життя рака-самітника пішло тобі на користь.

– Так і є.

– Заздрю. По-доброму заздрю. У нас тут... – він картинно розвів руками.

– Усе спокійно, як на мене.

Співрозмовник наморщив лоба.

– Це оманливе враження, – категорично заперечив він. – За кілька тижнів тут буде казна-що. Його величність імператор їде до нас у супроводі цесаревича!

Тарас Адамович співчутливо гмикнув, а для кращого ефекту звів свої густі брови високо вгору.

– Отож! – підняв палець начальник розшукової частини і майже ображено дорікнув колишньому колезі. – А ви, Тарасе Адамовичу, кажете «спокійно».

Підготувати місто до візиту членів імператорської родини – справа надскладна. І лягає вона зазвичай на плечі поліції. Під час минулого візиту імператора було вжито заходи безпеки, які можна вважати безпрецедентними. Окрім місцевої поліції, гарантувати безпеку царській родині і її пошту мали ще близько 450 служивих з інших міст. Кожен маршрут, яким рухався імператор з супроводом, охороняли від 250 до 300 жандармів під керівництвом офіцерів. Всі особи, що викликали хоч найменшу підозру, перебували під пильним наглядом. Однак усе це не завадило колишньому випускникові Першої гімназії двічі вистрілити впритул в обрану жертву. Тарас Адамович не сумнівався в тому, що цього разу заходи безпеки будуть узагалі драконівськими.

А місто... Київ міцно закріпився на почесному першому місці в імперії за кількістю скоєних злочинів, з великим відривом обігнавши найближчих суперників – Ростов-на-Дону та Нижній Новгород. Відділ розшуку захлинався від кількості справ, які треба було розслідувати негайно ще в ті часи, коли Тарас Адамович був на

службі як помічник легендарного головного слідчого Георгія Михайловича Рудого. Саме за часів Рудого була створена «Інструкція для чинів київської поліції розшуку». У 1903 році, після поїздки до Дрездена, Рудий організував у Києві дактилоскопічне бюро і розробив проект валізи слідчого. Нинішній керівник розшукової частини міста Репойто-Дуб'яго на пам'яті Тараса Адамовича був четвертим, який обійняв цю нелегку посаду.

– Так, імператор... – майже сумно промовив слідчий. – А тиждень тому нам доповіли, що в місті Досковський!

Спогад майнув раптово і згас. Знайоме прізвище...

– Аферист! – озвучив раптову згадку Тарас Адамович.

– Не сумнівався, що ти його згадаєш, – усміхнувся Репойто-Дуб'яго. – Вислизає крізь пальці, його бачили відразу в кількох місцях, однак арештувати...

– Не вийшло. Співчуваю.

Арештувати Досковського не вдавалося й раніше, принаймні в Києві – надто швидко він виїхав з міста, надто майстерно підробляв будь-які документи. Елегантний, самовпевнений, азартний – він легко збивав з пантелику малоосвічених агентів розшуку, більшість з яких у кращому разі могла похвалитися двома-трьома класами сільської школи.

Тарас Адамович зітхнув. Навряд чи справи поліції покращились після скандальної відставки колишнього начальника слідчої частини Спиридона Асланова. Принаймні біля входу Тарас Адамович не побачив черг з охочих зайняти ці запліснявілі кабінети, хай і з високими стелями.

Спиридон Асланов уславився такою тісною співпрацею з кримінальною агентурою, що врешті повністю інтегрував службу розшуку у світ кримінального Києва.

Слідчі отримували дивіденди від злочинців і не надто намагалися розплутувати справи, хіба що вони стосувалися найзаможніших та найвпливовіших містян. Слідчий Галушко прагнув піти у відставку ще тоді, стомившись від брехні й бруду. Його випередили кияни, яким урвався терпець, і вони ініціювали відставку Асланова. Тарас Адамович мало не пропустив увесь скандал, бо якраз займався розшуком Міхала Досковського.

Шахрай оминав Київ у своїй діяльності – йому достатньо було буремної яскравої Одеси. У грудні 1910-го він спрямовував сюди з Подільської губернії залізничні вагони, вщерть забиті дохлими пацюками.

Поліція виявила вагони з дивним вантажем майже біля моря, а за кілька днів потому з'ясувалося, що дохлих пацюків хтось активно скуповує в Жмеринці, Проскурові й Деражні. З Проскурова вагони доправляли в Одесу, бо там палала епідемія чуми, а міська адміністрація платила по 10 копійок за кожного знешкодженого гризуна – так боролися з основними переносниками хвороби. Досковському вдалося підробити документи, за якими на станції Проскурів через військового начальника він отримав дозвіл на перевезення вантажу без митного та поліцейського огляду. Тільки за першу партію пацюків шахрай отримав 400 карбованців чистого прибутку.

А далі – біганина. Аферист, наче привид, сновигав Києвом, поки не зник остаточно на цілих три місяці. Арештували його аж у Мінську випадково. Він підробив документи інспектора військового міністерства й отримав квиток до станції Кобур-Сай у Середній Азії та велику суму дорожніх грошей. Виявити афериста вдалось тільки тому, що справжній інспектор на той час теж перебував у Мінську.

– Тож Досковський знову в Києві?

– Не тільки він. Купа інших справ – підпали, пограбування, два вбивства. Знахабніли хипезники. Мало не щодня до нас приходять із заявами на марвіхерів у театрі, але ж хіба встежиш за партером!

– До речі, про театр, – усміхнувся Галушко, розуміючи, що його співбесідник згадав про нього не просто так.

Титулярний радник подивився просто в очі Тарасу Адамовичу.

– Балерини...

– Не зникають надовго. Я знаю.

Отже, Міра Томашевич не дочекалась на повернення сестри і звернулась до розшукової частини Київської міської поліції. Назвала вказані ним імена. І додала ще одне – його власне.

– То, може, слід просто почекати?

– А якщо це просто втрата часу? Досковський...

– ...Не з'являється в Києві просто так. Я знаю.

Запала тиша.

– Тарасе Адамовичу, ти все й сам розумієш...

Він розумів.

У далекому 1910-му, коли Тарас Адамович йшов у відставку, у штаті розшукової частини нараховувалось 37 працівників, з них тільки двоє, включно із самим Галушком, мали вищу освіту, менше половини – початкову чи домашню, а більша частина були малограмотними вихідцями із селянських родин. Делегувати справу Досковського просто не було кому – аферист із легкістю обдурював нижчі поліційні чини. Сам Галушко був завантажений купою інших справ, а за місяць мав розпрощатися з місцем служби. Можливо, це й було основною причиною того, що продавця пацюків не арештували тоді в Києві. Чи це просто виправдання? Хтозна.

Певно, зараз ситуація схожа. Перед візитом імператора, коли потрібно прибрати з вулиць увесь непотріб, навести лад з повіями й жебраками, очистити залізницю від підозрілих суб'єктів, не допустити гучних скандалів через крадіжки в театральних ложах та ресторанах, немає часу ганятися за одним аферистом. Якщо додати до цього натовпи біженців і переповнені шпиталі, – складно уявити, що хтось шукатиме балерину. Якщо навіть Міру вислухали, її свідчення передали до рук новачка.

– Я можу поговорити з тим, хто веде справу?

– Звичайно. Йому знадобляться кілька професійних порад. А може, й більше, ніж кілька, – додав головний слідчий, ніби вибачаючись.

Почерк у того, хто за словами головного слідчого, потребував його порад, був акуратним. Високий, але занадто худорлявий хлопчина, колишній писар, тремтливими руками простягнув йому теку з документами, відрекомендувавшись Менчицем Яковом Володимировичем, працівником антропометричного кабінету. Тарас Адамович зручніше вмостився в кріслі, трохи відкинувшись на спинку, звичним жестом вказав на стіл, двічі стукнувши по гладкій поверхні середнім пальцем.

– Перепрошую? – не зрозумів довготелесий.

Відставний слідчий Галушко подумки усміхнувся. Забув, що він більше тут не працює і навряд чи хтось ще пам'ятає його звичку пити каву за читанням матеріалів справи. Колишній помічник за хвилину поставив би маленьку надщерблену філіжанку на вказане ним місце. Але нинішній господар кабінету тільки безпомічно кліпав світлими вологими очима. Скільки йому? На вигляд двадцять шість-двадцять сім, не більше.

– Кави, якщо можна, – промовив Тарас Адамович.

– Кави? Так... я зараз, – затиноючись промовив па-
рубок і кинувся з кабінету.

За десять хвилин він поставив на стіл величезну чашку, наповнену якоюсь темною каламуттю. Одразу оцінивши її аромат, Тарас Адамович подумав, що балерину цей хлопчина знайшов би тільки тоді, якщо вона сама прийшла б у поліцію. Однак нічим не виказав невдоволення, натомість, відсюрбнувши з чашки, подякував кивком. Звів очі на молодого слідчого, промовив:

– Філіжанка має бути втричі меншою, у відділку найлегше готувати каву по-віденськи – просто заливати змелені зерна гарячою водою, але не окропом. Молоти треба безпосередньо перед приготуванням. І ніякого цукру.

Хлопчина відкрив рот і хотів було прокоментувати почуте, але спромігся тільки вичавити з себе:

– Так, пане.

Тарас Адамович відставив чашку й занурився в папери. Пробігав очима рядки, вчитувався у суперечливі моменти, порівнював написане на різних аркушах. Потім підвів голову і запитав у молодого поліціанта:

– Свідчення сестри балерини записували особисто ви?

– Т...-так, пане.

– Ваші враження?

Хлопець замислився.

– Сумна, вона була дуже сумна.

– Чому, на вашу думку?

– Бо, – він зам'явся, – вона назвала прізвища... Це наші кращі слідчі, але...

Галушко з розумінням кивнув:

– Але свідчення в неї брали ви.

Хлопець почервонів.

– Більше вас нічого не здивувало?

– Перед виступом... вона сказала, що не могла знайти сестру перед її виступом, інша балерина бачила, як Віра Томашевич говорила з якимось бородатим чоловіком. Мирослава... Томашевич сказала, що не знає, хто це міг би бути.

– Так, це непокоїть. Але ж у балерин купа залицяльників.

Хлопчина почервонів ще більше. Тарас Адамович вів далі:

– Однак потім Віра Томашевич вийшла на сцену й танцювала, – він потер виголене підборіддя, відклавши теку, підвівся.

– Дякую вам за каву, пане Менчиць.

Хлопчина злякано звів на нього очі.

– Я... прошу, пане.

– Я подумаю над цією справою. А вам раджу...

Що він міг порадити юнаку, на якого звалили не найпростіше розслідування?

– Навчіться готувати каву, пане Менчиць. Нерідко саме павза на каву давала мені змогу очистити думки й прийняти правильне рішення.

Широка усмішка була йому відповіддю.

– Дякую, пане Галушко.

– До зустрічі, пане Менчиць.

Хлопчина супроводжував його до дверей. Титулярний радник Репойто-Дуб'яго попрощався раніше – поїхав на зустріч із губернатором. Тарас Адамович повільно рушив на рідну Олегівську, тягнучи слідом за собою тривожні думки.

Надто багато збігів. Недобрими були його передчуття. Міхал Досковський з'являвся у Києві зрідка. Тоді вони так і не змогли встановити причину його появи,

хоч одна гіпотеза в Тараса Адамовича була. Самі підозри – доказів недостатньо.

Балерина... Минув тільки тиждень, не так багато часу. Однак титулярний радник Репойто-Дуб'яго колись давно, коли ще був керівником антропометричного кабінету, на загальній нараді слідчого відділу підтримав припущення Тараса Адамовича про сферу діяльності Міхала Досковського в Києві. Аферист з'являвся в місті, коли активно починали працювати продавці людей. Їх називали «збирачами гіацинтів», хоч слідчі так і не з'ясували, чи банда «збирачів» справді існувала, чи це була просто київська напівлегенда, яку переповідали повії. А тепер Досковський знову в Києві.

Тарас Адамович зупинився біля розлогого ясеня, крону якого вже почала розцяцьковувати осінь першими яскравими плямами. Подумалось: з цибулевим конфітюром вже, мабуть, не складеться, доведеться відкласти. І чомусь подивився в синє пронизливо-осіннє небо, що схилилось над Києвом.

III

Інтимний театр

Втрапити до будинку, що його звели три роки тому на розі Тимофіївської та Маловолодимирської, було нескладно. До нього не такий вже й довгий шлях, можна й прогулятись. Однак, уже знімаючи звичний для роботи в саду бриль, який ховав від сонця добре помітну лисину, Тарас Адамович вирішив, що піша прогулянка забере надто багато часу. Та й зі зборами він уже забарився, тож, пригладивши довгі вуса, поспішив у будинок.

На годиннику була дев'ята ранку, коли колишній слідчий, вбраний у легкий костюм світлого кольору і хвацький, трохи прим'ятий капелюх, зачинив хвіртку, що в руках господаря рипнула майже лагідно, і попрямував до трамвайної зупинки.

Тринадцятий трамвай, привітно дзенькнувши, зупинився, і Тарас Адамович швидко піднявся у вагон. Він сів

на вільне місце, поставивши біля ніг стару потерту валізку, з якою був нерозлучний усю свою непросту службу. Зранку вагався, чи варто діставати її з шафи, однак врешті вийняв, витер невидимий пил і, не відкриваючи, прихопив із собою.

Трамвай тягнув довге сталеве тіло вздовж знайомих вулиць, скверів, площ, раз у раз сповіщаючи неухважним пішоходам про своє наближення веселим дзенькотом. Тарас Адамович міркував. Розглядав пасажирів, знов занурювався в думки і спогади.

Навпроти – поважна пані в капелюшку. Поруч з нею – маленька дівчинка, схожа на кошеня. Темно-коричнева формена суконька, дві тугі коси, кирпатий ніс. Певно, та поважна пані – її бабуся. Суворість виказують у ній ідеально рівна спина й пенсне. Під холодним бабусиним поглядом, яким вона дивиться на онуку, дівчинка відразу випрямляється і замирає в незручній позі. Тарас Адамович співчутливо усміхається й відвертається до вікна. Кілька хвилин споглядає дерева, що висаджені вздовж дороги, і знову переводить погляд у салон вагона.

Дівчинки й бабусі вже немає, на їхньому місці – чоловік у сірому плащі з палицею. Капелюх – на колінах, виголене обличчя, повні губи. Здається, дримає, отже, зайняв це місце надовго. Тарас Адамович переводить погляд праворуч. Там біля вікна завмерла черниця. Темне вбрання внизу посіріло від пилу, певно, довго йшла пішки. В руках – торбинка.

Трамвай зупинився, сходинками легко піднявся чоловік. Колишній слідчий стрепенувся. Чимсь знайомим повіяло від легкої пружної ходи й вивіrenих рухів незнайомця в темному костюмі. Ні, примарилось. Глянув уважніше на обличчя – відігнав нав'язливі думки. Зов-

нішністю чоловік зовсім не нагадував Міхала Досковського, як здалося Тарасові Адамовичу на мить, коли стежив за його рухами. Невже тепер навіть одна згадка про нього не даватиме спокою? Дарма він ходив до розшукової частини. Дарма.

На Дмитрівській він остаточно виринув з потоку думок, звичним рухом підхопив валізку і вийшов з трамвая. До будинку зі скульптурою Мінерви лишалось кілька кварталів.

– А поруч – яр, де випробовують моделі літаків, – розповідав йому і всій ватазі друзів малий Івась, один з поціновувачів варення Тараса Адамовича. Отже, інтереси Івася солодощами не обмежувались.

– Ти звідки знаєш? – насмішкувато перепитав товариш, – там уже кілька років, як не випробовують.

– Брат казав... – ледь чутно прошепотів малий.

– Там юнкерська школа й поранені, – завважив інший хлопчак. Вони цілою зграєю осіли на подвір'ї Тараса Адамовича: допомагали чистити цибулю. Витираючи сльози однією рукою, смаглявий Павло авторитетно заявив:

– Ні, юнкерську школу перевели. Знов повернулись курсистки.

Київські жіночі курси й справді повернулися з евакуації в будівлю, яку звели спеціально для них. Скульптура Мінерви не надто пасувала юнкерській школі. Шпиталю теж, розмірковував Тарас Адамович, більше прийшлися б Панакея чи Ясо. Але в часи війни – не обирають.

Сферичний купол, плавні округлі лінії будівлі, темні спідниці й білі блузи курсисток у капелюшках. Осінь тепла, на перервах дівчата – на вулиці, не ховаються в аудиторіях. Поблизу сквер з фонтаном. Він прийшов сюди не випадково.

Міра Томашевич сказала худорлявому слідчому, якому бракувало вміння варити каву, що чекатиме на нього щоранку в сквері біля фонтана – в перерві між першою та другою лекціями. Тож якщо в пана Менчиця виникнуть додаткові запитання, йому нескладно буде її знайти.

– Що ж, чудово, – сказав Галушко молодому слідчому, – я зустрінусь з Мирославою Томашевич завтра зранку.

Тінь смутку лягла на обличчя пана Менчиця після цих слів. Певно, він уже мав додаткові запитання до сестри балерини.

Вона помітила його першою. Виринула з-за струменя води, відстукала підборами три кроки, зупинилась в очікуванні. Чи то, вийшовши з будівлі курсів, одразу завважила його згорблену постать із валізкою в руках, чи раптово натрапила оком на знайоме обличчя, яке незвично було бачити в цьому сквері.

– Доброго ранку, Тарасе Адамовичу.

– Доброго ранку, панно Томашевич, – і відразу зазначив, аби не витратити час на зайві розпитування: – Я говорив з паном Менчицем.

Мирослава мовчала. Чекала. Сказати їй зараз те, що збирався, означало б узяти на себе велику відповідальність і купу клопоту на додачу. Тоді можна забути про спокійне розмірене консервування, можливо, він навіть пропустить період дозрівання останніх томатів, які зазвичай найсолодші. З цибулевим конфітюром уже виникли проблеми, про які зараз не хотілось думати. А ще він так і не прочитав листа від мосьє Лефевра, а от-от має прийти ще один – від гера Дитмара Бое з ельзаського Кольмара.

Гер Бое почав розігрувати дебют двох коней, Тарас Адамович мав намір перетворити його на дебют чоти-

Він прийшов сюди не випадково. Міра Томашевич сказала худорлявому слідчому, що не вмів варити каву, пану Менчицю, що чекатиме на нього о десятій годині у сквері біля фонтана — в перерві між першою та другою лекціями.

рьох коней. Це мала бути цікава партія. Аби-то балерина зникла, приміром, у січні чи лютому, коли сад та город давали йому перепочинок!

– Я візьмуся за вашу справу, – нарешті Тарас Адамович вголос вимовив те, над чим розмірковував весь час після першої зустрічі з Томашевич. І одразу подумав, що жоден з керівників розшукової частини не схвалив би його рішення почати приватне розслідування.

– У Російській імперії, на відміну від наших західних сусідів, це неприйнятно, – сказав би педантичний Репойто-Дуб'яго.

– Хіба що вам добре за це платитимуть, мій друже, – сказав би Спиридон Асланов, якого відправили у відставку через кабарництво.

– За наказом імператора закрили навіть довідкове бюро, бо їхня діяльність нагадувала розшукову. Державний розшук не має бажання конкурувати з приватним. Це може бути небезпечно й непросто, – завважив би Красовський, який дуже обережно співпрацював із кримінальним світом Києва.

– Може, вам просто повернутися на службу? – запитав би Рудий, який у відділі днював і ночував.

– Я візьмуся за вашу справу, – повторив Тарас Адамович, – однак тільки як приватна особа. Спробую з'ясувати, що сталося. Не можу нічого обіцяти...

– Я розумію. Дякую, – відповіла вона швидко. І знову повторила:

– Дякую.

Мало не пропала його синім вологим поглядом, ледь торкнула рукою поля солom'яного капелюшка, що ховав від сонця корону з русявого волосся. Курсистки щебетливими зграйками потяглися до центрального входу в приміщення курсів.

– Вам час на лекцію? – запитав Галушко.

– Байдуже. Я поясню причину відсутності професорові. Я... Вам потрібні мої свідчення?

– Так. Саме тому я тут.

Усміхнулася. Жестом запропонувала присісти на лавку.

– З чого мені почати? – запитала, коли вони розмістились під розлогим ясенем. Тарас Адамович припустив валізку біля ноги, поклав капелюх на лавку. Міра відклала вбік невеликий ридикюль.

– Почніть із розповіді про себе і сестру. І згадайте все про той вечір.

Міра кивнула.

– Віра молодша за мене на два роки, їй дев'ятнадцять. Ми переїхали з Варшави, коли почалась війна. У Києві... тут я мала можливість вступити на курси, а Віра – займатися балетом. Наша тітка у Варшаві, відмовилась їхати з нами. Батько загинув на початку війни, мама – померла шість років тому. Залишили нам невеликі заощадження, це дало змогу винайняти кімнатку й заплатити за перший рік навчання на курсах. Віра займалась балетом у школі на Прорізній – їй дозволили відвідувати заняття безкоштовно. Аби заплатити за мое навчання наступного року, я влаштувалася гувернанткою, а Віра почала виступати в міському театрі. Здавалось, все налагодилося, за рік ми навіть винайняли всю квартиру. Виступів у Віри було багато, її постійно кудись запрошували. Того вечора вона повинна була виступати в Інтимному театрі.

Міра раптом замовкла, ніби їй не вистачило повітря. Відвела погляд, опанувала себе й повела далі:

– Більшу частину часу Віра проводила в оперному, однак невеличкі етюди та пластичні композиції могла

танцювати й у інших місцях. Мені вони навіть більше подобались, в них була якась дивна легкість, майже невагомість, – дівчина замислилась. Тарас Адамович не квапив. За мить вона додала:

– Віра казала, що їй вони теж більше подобаються – можна експериментувати з рухами й костюмами. Я часто бачила виступи Віри. У театрі вона була однією з найкращих, дружина балетмейстера, пані Ніжинська, теж балерина, казала, що Віра буде примою.

– Розкажіть про театр, як ви сказали... Інтимний?

– Так. Часто думають, що там показують щось... – її обличчя взялося легким рум'янцем, однак Міра опанувала себе й спокійно проказала, – щось непристойне. Публіка очікує фарсу. Віра говорила, що засновники театру обрали таку назву, бо розраховували на особливу, інтимну атмосферу між глядачем та актором.

Тарас Адамович примружив око, згадавши, як його колишні колеги розповідали про цей театр. Просто тоді він не звернув уваги на їхні слова. Поліції квитки до театру надавали безкоштовно. Вищі поліційні чини мали сидіти не далі п'ятого ряду. Робилось це, в першу чергу, заради безпеки глядачів – принаймні кількість крадіжок скорочувалась. Один із помічників Тараса Адамовича радів, що побуває в Інтимному театрі, а наступного дня після спектаклю голосно обурювався. Зарікся туди ходити, зрідка з'являвся тільки в оперному.

– Що ж ти там побачив? – запитували слідчі під загальний регіт.

– Сходи й дізнаєшся! – огризався той.

Відтоді, хто б не пішов з їхнього відділу на спектакль Інтимного, ніколи не розповідав, що там побачив, навіть якщо це був звичайний водевіль чи вечір романсів. Регіт супроводжував традиційну репліку:

– Сходи й дізнаєшся!

Але це було давно, років із десять тому. Невже назву театру ніхто не змінив?

– Що було далі? – запитав Тарас Адамович.

– Я майже завжди бажаю сестрі вдалого виступу перед виходом на сцену. Тільки цього разу... я зайшла в гримерку, а Віри там не було. Інша балерина сказала, що Віру покликав знайомий. Я не здивувалась, сіла чекати, однак Віра не поверталась. Дівчина запропонувала мені спуститися в партер, бо я не встигну зайняти місце. Сказала, що до свого виступу Віра точно повернеться. Віра й справді встигла, я бачила, як вона танцювала. Однак, коли етюд завершився й глядачі виходили з зали, я затрималась біля дверей. Коли піднялась у гримерку, там була тільки та сама дівчина. Вона сказала, що за Вірою зайшов той самий знайомий, вона усміхнулась йому і вони вийшли.

– Вона описала вам знайомого?

– Сказала тільки, що то був високий бородатий пан у дорогому костюмі й капелюсі.

Тарас Адамович уважно подивився на Томашевич:

– Ви бачили когось схожого серед знайомих сестри?

– Риси не унікальні, – знизала плечима Міра. – У дорогих костюмах ходять майже всі Вірині знайомі, через одного мають бороди. Гадаю, капелюхи в них теж знайдуться, – сумно відповіла вона. – Тоді я не подумала розпитати докладніше. Я думала... думала, вона повернеться за хвилину.

– Однак вона не повернулась. Що ви робили потім?

Дівчина торкнула комірця, ніби хотіла поправити його. Знов опустила руку на лавку, зморщила лоба:

– Я чекала. Балерина зібрала свої речі й пішла. Я вийшла з нею, зрозуміла, що треба запитати ще в ко-

гось, хто міг бачити Віру. Вона порадила мені поговорити з художниками, що працювали над гримом і костюмами.

Тарас Адамович слухав і швидко щось занотовував. Міра здивовано подивилася на його руки. Він пояснив:

– Записую деякі деталі.

– Так, звичайно, – вона стомлено кивнула. – Просто я не помітила, коли ви дістали записник.

– А ви часом не помітили, куди саме Віра пішла зі сцени? – запитав він, не звертаючи уваги на її репліку. – В який бік?

– Ліворуч. Тобто ліворуч, якщо дивитись із боку актора на сцені. З того боку сходи відразу ведуть до гримерки.

– Скільки часу потрібно для того, аби потрапити в гримерку зі сцени?

– Менш як хвилину.

– А скільки часу витратили ви, аби дістатися туди з партеру?

– Хвилин десять. Довелось пропускати людей. Але я не поспішала, гадала, Віра чекає на мене, переодягається, змиває грим.

Тарас Адамович знову щось занотовував. Підвів голову, запитав:

– Ви домовлялись з Вірою, що вона повинна вас чекати?

– Так, ми збирались піти в «Семадені», Віру хтось запрошував, вона просила мене скласти компанію.

– Чи не могла вона піти в «Семадені» без вас і чекати вже там?

– Навряд чи, вона б дочекалась мене в театрі. Однак я відвідала того вечора цю кав'ярню. Хотіла перевірити, на всяк випадок. Запитала в офіціанта, чи не було тут Віри. Він сказав, що запам'ятав би, якби вона була.

– Звідки така впевненість?

Міра помовчала, потім сказала:

– Він пам'ятав Віру, бо... Вона часто з'являлась у «Семадені».

– А ви?

– Кілька разів.

Тарас Адамович почухав скроню і знову щось занотував.

– То ви поговорили з художником?

– З ким?

– З художником, що робив костюм?

Міра закліпала очима.

– О! Так, вибачте. Я перескочила відразу на «Семадені».

– Це я вас заплутав, – спокійно сказав Тарас Адамович.

– Так, я з ним поспілкувалася. Прізвище, здається, Корчинський. Він сказав, що зустрів Віру за кулісами й провів до гримерки. Вона дякувала йому за костюм, говорила, що він чудовий.

– Це справді так?

– Не впевнена. Я не надто розуміюсь на мистецтві. Костюм був... трохи волохатий. Не звичайна балетна пачка, трико з якимись стрічками. Але в танці... виглядало неймовірно.

Вона замислилась.

– Отже, він провів її до гримерки. Проте коли ви дістались туди, Віри вже не було.

– Так.

– І з того часу ви її більше не бачили?

– Так.

– Отже, художник та балерина, яку ви зустріли в гримерці, бачили вашу сестру останніми?

– Так. І ще – бородатий чоловік.

Тарас Адамович закрив записник.

– З ким ваша сестра повинна була зустрітися в «Семадені»?

– Я не знаю напевне.

– Вона ж мала вас хоч попередити.

Міра знітилась, потім сказала:

– Здається, це мали бути військові. Офіцери.

– Ви когось з них знаєте?

– Один із... шанувальників Віриного таланту – штабс-капітан Сергій Назимов.

– Ви бачили його в «Семадені», коли розмовляли з офіціантом?

– Так. Я зайшла усього на хвилинку, швидко роззирнулась, вислухала офіціанта і хотіла йти. Назимов зупинив мене, запитав про Віру, сказав, що вона не прийшла. Я відповіла, що шукаю її.

– Ви розповіли в театрі про зникнення сестри?

Міра опустила очі.

– Так. Пані Ніжинська, здається, здивувалась і трохи розсердилась. Інші... Гадаю, їм байдуже. А деякі, можливо, навіть зраділи...

Він співчутливо подивився на дівчину.

Сквер знову заповнили дівчата у світлих блузах і капелюшках. Певно, лекція скінчилась. Міра сиділа на лавці, обережно перебираючи пальчиками застібку ридикюля. Тарас Адамович глибоко вдихнув. Гарний сквер, плюскіт води заспокоює. Курсистки щебечуть про щось одна одній. Деякі – зовсім юні, легковажні, наче метелики, розгортають книжки, переповідають плітки. Є й інші – в довгих вузьких спідницях, з високими зачісками й у пенсне. Певно, вже стали асистентками професорів чи готуються до ролі суворих гувернанток.

А тут, біля нього на лавці сидить дівчина в капелюшку й думки її не про вчительську кар'єру, лекції чи залицяльників.

– Міро, – звернувся він до неї, – я спробую знайти вашу сестру. Зізнаюсь, що мені було б простіше зробити це, якби я ще служив у поліції. Як приватна особа... я зроблю все можливе.

Вона відповіла несподівано:

– Я... Я можу вам допомогти? Хоч якось?

Спершу хотів відповісти категоричною відмовою. Потім подумав і сказав:

– Хіба що як секретар. Розслідування... потребує акуратності.

Міра з готовністю кивнула.

– Вам варто повертатися. Не думаю, що ваш професор пробачить вам пропуск ще однієї лекції.

Міра усміхнулась:

– Це зараз хвилює мене найменше.

– І все-таки. Вам варто повернутись.

Вона подивилась йому в очі і сказала:

– Дякую.

Граційно підвелась, узяла ридикюль.

– Коли я можу почати роботу?

– Що?

– Секретарем, – без усмішки сказала вона.

Він підвівся, взяв капелюх.

– Вам доведеться поєднувати це з курсами, – він поглянув на неї, в голові майнула думка про те, що не варто було б залучати її до справи. Особисті справи краще не розслідувати – засліплюватимуть емоції. Він колись зробив таку помилку. Давно, дуже давно. Мабуть, цієї курсистки ще й на світі не було. Скільки їй? Двадцять один. А вже сповна відчула жахіття війни – батько за-

гинув. Тепер зникла сестра. Він відмахнувся від думок, сказав уголос:

– Гадаю, ми можемо зустрітися після полудня. Коли ви матимете вільний час.

– Дякую. Я почну завтра, – з готовністю пообіцяла дівчина.

– Домовились. Чекатиму на вас.

Міра підвелась, Тарас Адамович теж, злегка кивнувши їй на прощання. Вже збираючись йти, вона усміхнулась, звичним рухом помістила ридикюль на згин ліктя, злегка опустила і знов звела голову в капелюшку.

– Міро! – прозвучало раптом неподалік.

Світла блузка, стримана спідниця, книжка в лівій руці. Незнайомка дівчина тримала її, стискаючи пальці. Вся її постава була якась занадто напружена, що створювало дивний контраст з меланхолійно-розслабленою позою Міри. Томашевич здивовано подивилась на дівчину. Тарас Адамович ввічливо усміхнувся. Не починав діалог, чекав пояснень. Врешті, це незнайомка втрутилася в їхню розмову, отож долати незручні паузи – теж їй.

– Прошу вибачити, – спокійно і з викликом мовила вона, ні до кого не звертаючись, і повторила, – Міро! Професор Лобода просив переказати, що чекає на тебе в бібліотеці.

– Так, дякую, я вже йду, – і мовила:

– До зустрічі, Тарасе Адамовичу.

– До зустрічі, – відізався він.

Пішла.

Незнайомка, здається, йти не збиралась. Тарас Адамович підняв валізку, поклав в неї записник, озирнувся на дівчину, що продовжувала стояти поруч. Міра Томашевич зникла за дверима будівлі з Мінервою.

– Ви з поліції? – не надто ввічливо запитала незнайома.

– Ні, – без зайвих пояснень відповів він.

– Ви схожі на слідчого.

– Можливо.

– Розшукуєте її сестру?

Він уважно подивився на курсистку. Вона ж – теж курсистка? Інакше чому б говорила про лекції? Широке обличчя. Занадто високий лоб, маленькі очі. Не надто приємні риси. Чи вони просто здались такими, коли дівчина втрутилась у чужу розмову?

– Ви щось знаєте про зникнення її сестри? – спокійно запитав Тарас Адамович.

– Ні. Знаю одне – якщо її сестру не знайдуть до жовтня, навряд чи Томашевич зможе заплатити за навчання.

Він надів капелюх.

– Мене це не обходить.

– Чому ж. Так само вона не зможе заплатити вам. У цьому місті, здається, заробляють тільки балерини, – вона насмішковано проказала останню фразу.

– Ви чудово поінформовані, – ввічливо відповів на її заувагу Тарас Адамович.

– Дякую, – холодно відповіла курсистка, – але після того, як Томашевич звернулася в поліцію, тут усі знають про те, що її сестра зникла.

– Ви це не схвалюєте? – поцікавився він.

– Курси нині працюють тільки завдяки надзусиллям професорів та курсисток. Скандальні історії нам ні до чого.

– Надзусиллям? – здивовано запитав колишній слідчий, хоч і не був певен, що хоче почути пояснення.

Дівчина відповіла:

– У місті далеко не всі з розумінням ставляться до бажання жінок отримувати освіту. Тим паче – юридичну. Гадаю, Міра вправно використовувала талант сестри. Хтозна, може тій це просто набридло.

– Хтозна, – ледь помітно кивнув слідчий Галушко. Востаннє подивився на будинок зі скульптурою Мінерви й рушив до зупинки, де вже незабаром мав привітно дзенькнути трамвай під номером 13.

IV

Сициланський захист

Цього разу чистити цибулю він вирішив сам. Без зайвої метушні й поспіху. Обережно знімав лушпиння кольору молодого бурштину, складав у кошик. Сусідка просила не викидати – збиралася фарбувати льон. Їдкий запах розповзався подвір'ям, проникав в очі. Відчув, що починають пекти.

Проте не зважав на незручності, бо й чистити цибулю, й потім занурювати її у велику миску з водою було для Тараса Адамовича в радість. Цього разу треба все зробити акуратно й без поспіху, бо з першого разу цибулевий конфігюр не піддався. Чи то він думав не про варення, чи то його малі помічники занадто метушились. Хтозна.

Тому, ретельно вимивши руки, він заслужено винагородив себе приготуванням улюбленого напою.

Змолов каву, насипав у джезву, поставив у пісок. Першу чашку вип'є зараз, подумав, а другу – коли конфітюр вже буде готовий. Мосьє Лефевр, який надіслав йому рецепт, зазначив, що йому найбільше смакує конфітюр із сиром брі на підсмаженому хлібці.

До речі, його партнер непогано розігрував сициліанський захист і вже вибудував своїми чорними пішаками дракона. Потрібно якнайшвидше відкрити вертикаль для тури. Він якраз збирався це зробити, а також описати французу, яким на смак вийшов конфітюр. Звісно, надсилати лист доведеться спершу до Швеції. Вже звідти легка рука пана Ліама Нільсона, обов'язкового учасника їхньої шахової тріади від початку війни, спрямує послання Тараса Адамовича Галушка до Франції. Мосьє Лефевру тепер також доводиться надсилати кореспонденцію в такому ж порядку. На це він не стомлюється нарікати, щораз присвячуючи цій ситуації кілька рядків у черговому листі до київського друга.

У таку довгу дорогу варто відправляти описи і вивіреного ходу, і бездоганного конфітюру. Приготувати саме такий завадила банальна річ – перебір з цукром. Мабуть, малі шибеники вирішили додати більше. Цибуля мала б карамелізуватися, стати солодкою, з ноткою гіркуватості – тоді вона ідеально поєднується з сиром.

Якщо ж додати надто багато цукру, конфітюр перетвориться на смолу найдавніших дерев, що колись упала в холодні обійми праматерів всіх річок. Велику миску застиглого бурштину – ось що він отримав замість ніжного варення з цибулі. Щоправда, хлопчак не засмутились: накололи собі бурштинових солодоців і розбіглись хто куди. Тарас Адамович махнув рукою і вирішив відкласти спробу на наступний день.

Зараз насолоджувався тишею і спокійною працею. Розмірений плин думок, акуратні кубики цибулі, що розсипаються з-під ножа. Він заздалегідь приготував яблучний оцет – потрібна одна столова ложка, не більше, цукор – головне не передати куті меду цього разу. Без меду, до речі, теж не обійтися, обрав липовий. Мед з власної пасіки йому зазвичай постачає Сильвестр Григорович. Згадавши давнього друга, зітхнув. Так і не відповів йому, а треба було б написати.

Поставив велику миску на вогонь, налив олії, додав нарізаної цибулі, ковтнув кави. Тепер – тільки помішувати. Цибуля має стати прозорою, як вуаль тендітної панночки. Потрібен час.

Хвіртка ображено хряснула від надто сильного удару, ворона каркнула і, змахнувши крилами, злетіла з гілки. Тарас Адамович поставив чашку з недопитою кавою на стіл. Навіть якщо пекельний пес Цербер зірвався з ланцюга й навідався до його двору, він спершу карамелізує цибулю, а вже потім дасть йому себе зжертви. Подивився в миску, де в олії шипіла і танула цибуля. Ще зарано. Цукор можна додати трохи згодом. А вже потім – постійно помішувати.

Почув кроки стежкою – певно, Цербер вирішив перевірити, чи є хто в будинку. Кроки наближались, цибуля прозорішала. Тарас Адамович зрозумів, що незнайомиць зупинився біля веранди. Обережно додав оцту, потім – трохи цукру, знову помішав.

– Добрий день! – почув голосне привітання. Цербер виявився вихованим.

– Добрий день, – сказав у відповідь, – почувайтеся як удома, я зараз закінчу й вийду до вас.

Для того, щоби закінчити чаклувати над конфітюром, йому потрібно було з пів години, однак незнайомиць не повідомив про свій візит, отож хай нарікає на себе.

Підсипав ще цукру, помішав і – подобрішав. Зменшив вогонь, ще раз помішав, витер руки об бездоганно випрасуваний рушник і рушив на веранду.

Полуденне сонце не шкодувало своїх теплих променів ні для саду Тараса Адамовича, ні для веранди, де в улюбленому кріслі-гойдалці господаря зручно вмостився несподіваний візитер.

Елегантний, але якийсь розхристаний пан з тонкими рисами обличчя ніжився на сонці, заплющивши очі від задоволення. Сірий костюм, розстібнута в трохи зім'ятому комірці біла сорочка, яскраві жовті рукавички, кинуті ним на стіл. Господар посунув їх тацею, на якій стояв молочник, цукорниця та ще одна філіжанка, щоб підставити її ближче до гостя. Той різко розплющив очі, здригнувся, ніби відкинув залишки сну, змінив позу з розслабленої на напружену й ураз втратив левову частку своєї елегантності. Тепер перед Тарасом Адамовичем сидів здивований розхристаний дивак. На вигляд ровесник хлопчини з антропометричного кабінету.

– Прошу, – мовив господар.

– Д...дякую, – видушив з себе гість.

– Кава в джезві. Чи ви надаєте перевагу чаю?

Гість здивовано подивився на джезву.

– Ні, кава – божественний напій.

– Безперечно, – усміхнувся господар. – Я закінчу деякі справи й повернуся до вас за пів години, – сказав безапеляційно, перш, ніж гість встиг відрекомендуватися. І додав, вказуючи на протилежний краєчок столу: – Тут є кілька газет, сподіваюсь, ви зможете себе розважити.

– Не турбуйтеся про мене, – усміхнувся гість, повертаючи собі шарм елегантної легковажності.

Тарас Адамович не турбувався. Повернувся до вже прозорої цибулі, додав цукру. Знов помішав. Цибуля

починала набирати позолоти. Тільки б не помилитися з цукром цього разу! Здається, розрахунки точні. Лишається тільки додати трохи меду й, чекаючи фіналу, помішувати. Коли маса набула яскравого бурштинового кольору, але лишилась м'якою, Тарас Адамович полегшено зітхнув. Звичним рухом поставив на вогонь пательню. Аби смакувати конфітю, потрібен підсмажений хліб, краще – в клярі. Нарізвав сир, виклав його на гарячі шматки хліба, зверху – конфітю. Залив окропом трав'яний чай, додав м'яти. Із запарником в одній руці та тарілкою – в другій повернувся на веранду.

Декорації не змінилися. Газети лежали на своєму місці, гість – у кріслі-гойдалці. Хіба що чашка зі слідами кави свідчила про те, що дивний пан, імені якого він поки не знав, рухався за його відсутності. Тарас Адамович поставив на стіл запарник і тарілку й повернувся по чайник та чашки. Гість повільно розплющив очі. Тарас Адамович поставив на стіл чашки, наповнив їх ароматним напоєм.

– Потрібна ваша думка, – звернувся він до гостя.

– З якого питання? – не зрозумів той.

– Скуштуйте, – підсунув до нього тарілку господар. Гість недовірливо подивився на нього.

– А що це? – перепитав.

– Скуштуйте. І скажете мені своє враження, – не відступав господар.

Вибору в гостя не було, тож він приречено взяв до рук хліб і відкусив шматочок. Здивовано звів брови, підсунув до себе чашку з чаєм і вже з більшим ентузіазмом з'їв увесь шматок.

– Що скажете?

– Це щось неймовірне!

– D'accord!⁴ – відповів господар, уявляючи обличчя мосьє Лефевра, якому він описуватиме смак конфітюру.

Налив чаю й собі, відкусив шматочок хліба з конфітюром. З сиром і справді поєднується чудово. З цукром не помилився. Цибуля ніжно-солодка, сир трішки розплавився на теплому хлібці. Ідеальний варіант сніданку. Згадав про свого гостя, подивився на нього.

– Що ж, тепер можемо перейти до справи.

Той апетитно наминав черговий бутерброд, відкинувшись на спинку крісла-гойдалки. Знову витончено-елегантний, як Парис у Спарті.

– До справи? – як луна перепитав він у Тараса Адамовича. Потім, ніби прокинувшись, знов перетворився на розхристаного дивака:

– Тарасе Адамовичу! Ви повинні мені допомогти!

Початок не надто надихав. Тарас Адамович відсунув чашку, чекаючи пояснень.

– Я... О, я навіть не відрекомендувався, – прохопився він. – Олег Іраклійович Щербак.

Він встав, картинно схилив голову і кілька прядок волосся впало йому на лоба. Тарас Адамович підвівся своєю чергою, кивнув на знак привітання, простягнув руку:

– Мое ім'я ви знаєте, не бачу сенсу його повторювати. Прошу, сідайте.

– Дякую.

Гість повернувся в крісло, Тарас Адамович сів на стілець. Що ж принесло цього Олега Іраклійовича в його пенати?

– Я... розумієте, Тарасе Адамовичу. Я вчора бачив вас у сквері...поблизу Вищих жіночих курсів. Ви говорили з Мірою Томашевич.

⁴ D'accord – добре (фр.).

Тарас Адамович не переривав, гість змінив позу, відкинув волосся з лоба, схопився за комірцець, на секунду завмер у неприродній скособоченій позі й продовжив:

– Ви говорили з Мірою про її сестру, чи не так?

Тарас Адамович уважно вивчав його обличчя. Акуратно виголене обличчя, прямий тонкий ніс, скуйовджені пасма волосся. Хто цей дивний відвідувач. Чого він сюди прийшов?

– Я... певно, мені слід пояснити. Розумієте, я знаю. Я все знаю! – голосно повторив він, замовкнувши на пів слові. Тарас Адамович терпляче чекав. Гість вів далі:

– Я знаю, що Віра Томашевич зникла. І Мирослава... Напевне тому вона говорила з вами, ви ж – слідчий Галушко?

– Колишній слідчий.

– Байдуже! Але Міра просила вас про допомогу?

Не дочекавшись відповіді, промовив:

– Розумієте... це я, я винен у зникненні Віри! – і схилив голову на руки.

– Чому ви так вважаєте? – запитав господар будинку.

– Я знаю Віру Томашевич давно. З моменту її переїзду до Києва. Я – художник, працюю у власній майстерні й іноді – над декораціями в міському театрі. Я бачив Віру на сцені, вона прекрасна. Ви повинні, повинні знайти її!

Тарас Адамович ковтнув чаю. Знову подивився на свого співрозмовника, запитав:

– Чому ви вважаєте, що винні у зникненні дівчини?

– Я запросив її зустрітися в Шато де Флер біля розарію. Вона мала прийти туди після виступу в Інтимному театрі. Однак... Я не дочекався її. А потім, наступного дня я дізнався, що Віра зникла, – він звів на слідчого сірі печальні очі.

– О котрій мала б відбутися зустріч?

– О дев'ятій.

Виступ в Інтимному театрі – сьома вечора. Від Інтимного, що розташований на Хрещатику, 43 до міського парку розваг Шато де Флер – з пів години йти швидким кроком. Цікаво, чи швидко ходять балерини? Дівчина могла запізнитися.

– Я прочекав її до півночі.

Тарас Адамович здивовано звів брови.

– Вона не з'явилась. Що ви робили далі?

– Зранку я був у театрі, хотів зустріти її, спитати, що сталося, – пояснив художник. – Розумієте, я подумав, що вона... Що вона просто забула, чи її запросив хтось інший.

Тарас Адамович потер підборіддя, ще раз глянув на свого співрозмовника.

– Що вам сказали в театрі?

– Що Віра не прийшла на репетицію.

– Це вас збентежило?

Художник сумно подивився кудись повз господаря будинку. Ледь чутно прошепотів:

– Збентежило? Ні, зовсім ні, радше засмутило. Розумієте, я тоді не думав, що Віра зникла. Я подумав, що вона просто не прийшла. Знайшла собі цікавішу компанію. І... пропустила репетицію.

Цю думку палко підтримали б у поліції. Однак зараз вони були не в поліції.

– Що було потім?

Співрозмовник Галушка прикрив очі.

– Я намагався не думати про неї. Викинути з голови.

– Вдалося?

– Не дуже. У театрі почали ширитись чутки. Сестра Віри приходила до Броніслави, запитувала про Віру. Броніслава – дружина балетмейстера, Броніслава Ніжинська, – пояснив він і вів далі: – У театрі казали, що

Віра зникла, поїхала за місто з офіцерами. Але сестра її шукала, отже... Отже, могло щось статися.

Галушко не переривав.

– Я... розумієте, я навіть хотів, щоб щось сталося. Зараз я ненавиджу себе через це, але тоді, тоді я хотів, щоб було якесь інше пояснення тому, що вона не прийшла того вечора в Шато де Флер. Тепер я боюся, боюся того, що щось могло трапитися по дорозі до парку. І боюся того, що вона взагалі не збиралась зустрічатися зі мною.

Він замовк у задумі. Відтак сказав:

– Балерини розповідали, що сестра Віри ходила в поліцію. Віра не повернулася, поповзли чутки про те, що Ніжинська поставить на її партії дублерок.

– Як відреагували на зникнення Віри в театрі?

– Зраділи. То ж зміїне кубло.

Тарас Адамович відставив чашку.

– Ви маєте якісь підозри? Куди могла зникнути Віра?

– Я не знаю, – він стенив плечима. – Вона раніше нікуди не зникала.

– Тобто таке з нею трапилось уперше?

– Так.

– Щодо офіцерів. Ви когось із них знаєте? Бачили разом із Вірою?

– Ні. І не хотів би бачити. Гадаю, балерини зможуть розказати про них. Або Мирослава.

– Ви добре знаєте сестру Віри?

– Бачились раз чи двічі.

Цього разу хвіртка рипнула ледь чутно, ніби вибачачучись, що відволікла співрозмовників від бесіди. Олег Іраклійович Щербак повернув голову в напрямку доріжки, що вела до веранди. Мирослава Томашевич, як і обіцяла, прийшла до Тараса Адамовича, коли полуденне сонце спинилось над будинком, що стояв у затінку яблу-

невого саду. Завмерла біля хвіртки, завваживши гостя. Потім рішуче попрямувала до веранди, зупинилася біля сходинок. Чоловіки підвелися.

– Добрий день, пане Галушко. О, – перевела погляд на його співрозмовника, – пане Щербак! Не сподівалась вас тут зустріти.

– Я вас теж, але радий нашій зустрічі, – відповів художник, знову перетворившись на Париса.

– Міро, прошу приєднатися до нашої розмови, – мовив господар. – Ми куштували цибулевий конфітур, а також мій гість розповів дещо про вечір, коли зникла ваша сестра.

Міра здивовано подивилась на художника:

– О, я не знала, що... що ви щось знаєте...

Вона сіла навпроти Щербака.

– Розкажіть мені. Коли ви бачили Віру?

– Радше, коли не бачив, – сумно сказав художник. – Вона мала виступати в Інтимному, я запросив її зустрітися в Шато де Флер.

– Вона не казала мені, – здивувалась Віра.

Шарм елегантності відразу злетів з нього, риси обличчя стали різкими:

– А вона завжди вам говорить, з ким і коли має зустрітися?

Міра перехопила погляд Галушка й тремтячим голо-
сом сказала Щербаку:

– Вибачте, просто... Того вечора Віра запрошувала мене на зустріч. Ми... Мали піти удвох в «Семадені». Там... на неї чекали.

Вона почервоніла. Щербак дивився на свої руки з довгими тонкими пальцями, що лежали на столі.

– Чекали, – як луна повторив він, а потім перепитав. – Назимов?

– Я... не впевнена. Але, так, можливо, Назимов.

Галушко зацікавлено спостерігав за співрозмовниками. Пошкодував, що не прихопив записник. Художник почав із захисту – звинувачував себе у зникненні дівчини, але сподівався, що це не так. Тепер перейшов до нападу – звинувачував суперника. Ідеальний сицилійський захист, войовничий за своєю природою. Цікаво, чи зможе мосьє Лефевр так швидко перейти від захисту до атаки?

– Отже, того вечора ви не бачили її? – запитала Міра.

– Ми домовились про зустріч напередодні, в театрі, – сумно відповів гість Тараса Адамовича. – А коли ви бачили її востаннє?

– Коли вона танцювала, – тихо відповіла Міра.

– Ви допоможете її знайти? – відволік Тараса Адамовича від роздумів Щербак.

Господар садиби відповів докладно:

– Я спробую розібратися в цій справі. Як приватна особа. Можливо, зможу знайти відповіді на запитання, які вас цікавлять. Водночас я маю певні зобов'язання і роботу, від якої не планую відволікатися.

– Але ж...

– Дівчина зникла. Я розумію. Ви вже допомогли нам, пане Щербак. Пізніше ми повернемося до розмови з вами, якщо ви не проти. Можливо, в мене виникнуть додаткові запитання чи впливуть нові деталі.

– Я допомагатиму вам у всьому! – палко пообіцяв художник.

– Ми будемо вдячні.

– Ми? – здивовано запитав Щербак.

– Так, панна Томашевич люб'язно погодилась допомагати мені в цій справі як секретар. Розслідування потребує акуратності.

Міра усміхнулася. Щербак насупився.

– Що ж, – сказав він, – ви також завжди можете звернутися по допомогу до мене.

– Дякую, – кивнув йому Тарас Адамович.

– Дякую, – луною повторила Міра.

Ворона з дерева каркнула, наче теж хотіла подякувати.

Тарас Адамович перевів погляд із дерева на свого гостя:

– До речі, Олеже Іраклійовичу, де ви взяли мою адресу?

Гість знітився й почервонів. Розповідати почав не відразу, павза затягувалась і ставала дедалі гнітючою. Міра вже відкрила рота, щоби розітнути тишу запитанням, але гість Тараса Адамовича почав говорити:

– Я... я хотів підійти до вас ще тоді, в парку. Познайомитися, запитати, чи можу чимось допомогти. Розумієте... – він старанно добирав слова. – Але до вас підійшла якась дівчина, ви розмовляли, я... вирішив не втручатися. Коли ви закінчили розмову, поплівся за вами. Я не стежив, ні. Зовсім не ховався, сподівався, що ви озирнетесь і запитаєте, чого я йду за вами. Я б усе розповів...

– І ви дійшли до моєї садиби?

– Я сів у трамвай услід за вами. Думав доїхати до вашої зупинки, вийти й познайомитися.

– Але не вийшли.

– Розумієте, я нервувався, не спав усю ніч. Я... заснув у трамваї.

Міра уважно слухала, звівши догори брови.

– Прокинувся, а вас вже не було на місці. Я схопився, кинувся до вікна. Мені пощастило – побачив, як ви рушили вулицею. Я поїхав далі у триклятому трамваї. Вирішив – це знак долі. Можливо, мені не варто було

приходити до вас. Сьогодні... Я знов не спав, подумав, що спробую знайти ваш будинок. Якщо... якщо вдасться, отже це...

– Знак долі, – усміхнувся господар.

– Приїхав на ту саму зупинку, рушив туди, куди ви пішли вчора. Зустрів на вулиці хлопчача, сказав, що тут має бути будинок слідчого, він одразу показав.

Тарас Адамович подумки зітхнув. Треба буде провести бесіду з малими любителями варення. Роздавати його адресу незнайомцям – не найкраща ідея.

– І останнє запитання, пане Щербак, – після хвилинної павзи мовив господар.

– Так? – з готовністю відповів гість.

– Чи не могли б ви супроводжувати нас із панною Томашевич завтра до театру? Ви ж працюєте в оперному?

– Так... Так, звичайно, буду дуже радий. Ви хочете поговорити з балеринами?

– Так, це було б незайвим.

Міра сумно хитнула головою.

– Почуєте багато пліток...

– Можливо. Але це теж інформація.

Міра кивнула. Щербак схилив голову і, підхопивши капелюха, підвівся.

– Що ж, Тарасе Адамовичу, дякую, що вислухали мене. Зустрінемося завтра біля театру? О котрій?

– О котрій починаються репетиції? Який краще обрати час?

– Якщо зустрінемося десь о дванадцятій, можна буде поговорити з дівчатами за кавою.

Галушко кивнув. Олег Іраклійович Щербак попрощався й рушив до хвіртки, що рипнула, зачиняючись за ним.

– Міро, я сказав, що ми підемо до театру разом, але вам краще піти на лекції, – він відірвав руку від поверхні столу, аби обірвати протести дівчини.

– Ви не допоможете мені в театрі, радше завадите, бо балерини можуть не сказати всієї правди, якщо бацитимуть вас поруч.

Міра схилила голову на знак згоди.

– Однак ви будете надзвичайно корисною для справи в другій половині дня, коли ми конспектуватимемо мої роздуми та спостереження. І от саме про це я хочу поговорити зараз.

– Я... слухаю вас.

– Ви маєте папір і ручку?

– Так, звичайно.

– Тоді візьміть їх і пишть, я диктуватиму.

Дівчина слухняно дістала письмове приладдя.

– «1916 год, 7 сентября. Мы, нижеподписавшиеся Галушко Тарас Адамович и Томашевич Мирослава...»

– Феликсовна...

Тарас Адамович кивнув. Дівчина писала швидко. Чоловік скосив погляд. Почерк акуратний. Продиктував далі:

– ...заклучили настоящий договор в следующем:

1) Томашевич М. Ф. поступила на службу к Галушко Т. А. в качестве секретаря сроком с 7 сентября 1916 года на полгода.

2) К обязанностям Томашевич М. Ф. относится:
а) оформление протоколов по делу исчезновения балерины Томашевич Веры Феликсовны, б) Составление деловых бумаг.

3) Галушко Т. А. обязан за вышеозначенную работу Томашевич М. Ф. заплатить ей 120 рублей и выдать 60 рублей при подписании договора, и 60 рублей по окончании указанного срока.

– Що? – вражено звела на нього очі дівчина.

– Далі тільки дата й наші підписи. Терміни умовні, я не знаю, скільки часу ми шукатимемо вашу сестру. А на те, щоб арештувати зловмисника чи зловмисників, віддати їх під суд – і справді може знадобитися кілька місяців.

– Але... ви не можете. Я не просила про службу. Ви ж шукатимете мою сестру, це я мала б вам платити!

Тарас Адамович стенув плечима.

– Але ви не пропонували мені роботу слідчого. Ви просили про допомогу. Я ж пропоную вам роботу, отже, маю платити. Врешті, я використовуватиму ваш час, який ви могли б витратити на приватні уроки, Міро.

Дівчина опустила очі.

– Я зараз не в тому становищі, аби відмовлятися від такої пропозиції. Вона дуже щедра, – стиха сказала вона.

– Звичайна процедура обміну часу на гроші. Повірте, за час завжди не доплачують. Але ви надто юні, щоби зрозуміти це.

Він відставив чашку й підвівся.

– Якщо ми узгодили всі формальності, я познайомлю вас з Естер. Залишу вас на пів години, щоби ви звикли одна до одної – цього часу мені вистачить, щоби вирішити питання з драконом мосьє Лефевра.

– З... драконом?

– Не зважайте, я про шахову партію: мій партнер узявся лякати мене сициліанським захистом, – він махнув рукою. – Не зважайте...

Міра повільно підвелась, стисла в руках сумочку.

– Ви хотіли... хотіли познайомити мене з... Естер.

– Так, – господар відійшов убік, пропускаючи гостю до дверей. Вона повільно пройшла повз нього і переступила поріг будинку.

V Естер

Він повів Міру вглиб будинку, до кімнати в самому його серці. Можливо, весь дім будували навколо неї. Письмовий стіл, велика шафа-картотека, стілець – перше, що впало в очі Мірі, коли вона зупинилась на порозі й роззирнулась. Післяполуднєве сонце ледь торкало Естер пальцями-променями. Так вони познайомились.

Можливо, йому й справді треба було взяти дівчину з собою – Тарас Адамович був не надто частим відвідувачем театрів. Здається, жодного разу – за власним бажанням, завжди в службових справах. З одного боку, без провідника складніше, доводиться самотійно шукати потрібних людей, запитувати про елементарні речі. З другого, – люди відвертіші з початківцями. Та й сякого-такого провідника він усе-таки мав – Олег Іраклійович Щербак зустрів його біля чор-

ного входу, усміхнувся, відкинув волосся з лоба, рушив назустріч.

– Радий вітати вас, Тарасе Адамовичу.

Відповів кивком.

– Я вас теж, пане Щербак.

– Панна Томашевич?

– Не змогла прийти. Лекції... – розвів руками слідчий.

Щербак примружився.

– Що ж, у такому разі можемо йти. Покажу вам справжній театр. Упевнений, з цього боку ви його ще не бачили.

– Змушений вас розчарувати: я не надто бачив театр з будь-якого боку, – усміхнувся слідчий.

– Тоді мені складно буде вас здивувати, але я намагатимусь, – багатообіцяльно підморгнув йому Щербак.

Вони пройшли довгими звивистими коридорами, минули сходи. Театр був таким, яким його пам'ятав Тарас Адамович – з ліпниною на стінах та колонах, великими дзеркалами й килимами. У залі тривала репетиція.

Тарасові Адамовичу дивно було бачити порожній партер, він звик до аншлагів у Київській опері. Після вбивства, яке пам'ятали ці стіни та навряд чи забудуть кияни, він опинився тут уперше. 1 вересня 1911 року в цьому залі, зупинившись біля оркестрової ями, Дмитро Богров вистрілив у Петра Столипіна.

Колишній випускник найпрестижнішої в місті Першої гімназії, нащадок відомої єврейської сім'ї, син впливового присяжного повіреного і багатого домовласника дивом приніс у театр зброю й двічі вистрілив у прем'єр-міністра імперії, що супроводжував імператора Миколу II, який прибув із візитом до Києва. Потім казали, що Столипін передбачав свою наглу смерть – у заповіті вказав, аби його поховали там, де загине.

За чутками, одіозний Распутін, що супроводжував імператрицю, під час проїзду імператорського пошту вулицями міста перебував у квартирі свого київського знайомого і з вікна спостерігав за тим, як його вітали кияни. Коли слідом за каретою Миколи II рушив екіпаж Столипіна, Распутін затрусився й вигукнув: «Смерть за ним їде, за другим екіпажем – смерть».

Антракт – особлива частина театрального життя. У цей час відбуваються знайомства й обговорення вистави, крадіжки й важливі розмови. Антракт – особливий час для слідчого розшукової частини: метушня й базікання, обірвані фрази, підозрілі суб'єкти. Богров минув охорону без перевірки й двічі вистрілив з браунінга, перш ніж його зупинили. Друга куля зрикошетила від орденського хреста Св. Володимира на грудях Столипіна і, пробивши живіт, зачепила печінку. Міністр помер за п'ять днів у клініці Маковського.

Богрова повісили 12 вересня у Лисогірському форті. Оскільки в Києві не було посади ката, поліція змушена була шукати добровольця серед ув'язнених Лук'янівської в'язниці. До шибениці Богров вийшов у тому самому вбранні, яке було на ньому в театрі. Навіть пожартував перед смертю: мовляв, його колеги-адвокати можуть позаздрити йому, що він десять днів не вибирався з фрака.

Тарас Адамович заплющив очі. Театри... Ох, ці театри. Не дивно, що тут зникають балерини. Як там казав його теперішній супроводжувач – знак долі? Можливо, знаком долі було те, що перша будівля театру повністю згоріла. Певно, не варто було зводити нову на тому самому місці. Хтозна.

Він не помітив, як балерини на сцені зупинились. Репетиція завершилась?

– Невелика перерва, – пояснив Щербак. – Можемо упіймати тут двох-трьох пліткарів. З іншими поговоримо пізніше.

Йому справді вдалося зупинити кількох дівчат біля оркестрової ями й провести їх у напівтемний куток, де в кінці партеру сидів Тарас Адамович, занурений у свої роздуми.

Перша дівчина – висока білявка в трико. Манірна, але хіба не всі балерини такі? Чи то стереотипи? Назвалась Барбарою, Щербак звертався до неї не так офіційно – Бася. Ще одна полька? Всі київські балерини – польки?

– Ви з поліції? – запитала з викликом.

– Ні.

– Але ви розшукуєте Томашевич. Олег сказав.

– Так. Як приватна особа.

– Тоді я не зобов'язана говорити з вами, – підвелась вона.

Щербак ображено протягнув:

– Б-а-а-сь...

– Не зобов'язана, – повторила дівчина.

Тарас Адамович спокійно кивнув і, повернувшись до тендітної сором'язливої брюнетки в легенькій суконці поверх трико, що стояла поруч, запитав:

– Чи можу я дізнатися ваше ім'я?

Білявка Бася примружила колючі очі й знову проказала:

– Ми всі не зобов'язані говорити з паном...

– Тарасом Адамовичем Галушком, – злегка схилив голову колишній слідчий. – А ви...? – обережно зазирнув в обличчя брюнетки.

– Яся, – прошепотіла вона. І повторила сміливіше:

– Я...Ярослава.

– Ярославо, ви знаєте Віру Томашевич?

Ярослава знала. Віра Томашевич була улюбленицею дружини хореографа, балерини Броніслави Ніжинської. Ярослава хотіла танцювати, як Віра. Майже невагомо, коли не тільки глядач, але й хореограф, не помічає павзи між рухами. Коли крок балерини уже є актом мистецтва.

– Ага, просто друга Кшесинська, – різко кинула Бася. Ярослава почервоніла.

– У нас іноді говорили, – після павзи додала вона, – що якби Броніслава вирішила ставити «Лебедине озеро», Одетту-Одилію вона віддала б Вірі.

«Лебедине озеро» Тарас Адамович бачив, хоч і пам'ятав дуже невиразно. Давня німецька легенда, яку переповідали балерини мовою тіла. Гер Дитмар Боє якось писав йому, що в будь-якій німецькій легенді обов'язково має бути свій Зигфрид. Без нього вона – або не німецька, або не легенда.

– Київ ще не бачив «Лебединого озера», – повідомив Щербак.

– Хіба? – запитав Тарас Адамович.

– Тільки уривки. Окремі сцени з балету. Та й то – у виконанні гастролерів.

Білявка Бася з викликом подивилась на нього.

– Ще побачить! – пообіцяла вона хтозна-кому.

Тарас Адамович усміхнувся:

– Я теж поділяю вашу впевненість, що Одетта – Віра Томашевич – має знайтися. Особливо, якщо ви нам допоможете.

Бася скривилась, усім своїм виглядом демонструючи, що мала на увазі зовсім не те. Тарас Адамович подивився на третю дівчину, на яку спершу не звернув увагу. Теж білявка, але не така яскрава, як Барбара. Невиразне личко, яке складно запам'ятати. Вона відчула його погляд і звела на нього перелякані світлі очі.

– Коли ви востаннє бачили Віру Томашевич? – запитав Тарас Адамович, звертаючись до всіх трьох.

Відповіді були різними. Бася рада була б не бачити ніколи, але зустріла Томашевич на останній репетиції в театрі, за день до її зникнення. За словами Басі, Віра, як завжди, була нестерпною і нестабільною.

– Тобто? – не зрозумів Тарас Адамович.

Бася мовчала. З поясненнями допомогла Ярослава:

– Віра неймовірно ставала в арабеск... Завмирала в позі, але центр тяжіння ніби зміщувала вперед, часто розкривала плечі. Здавалось, от-от впаде, але вона могла завмерти так надовго, це було дивовижно... Не академічно, але прекрасно...

– Неправильно, – обірвала її Бася.

Ярослава знітилась. Сама вона бачила Віру вранці, в день її виступу в Інтимному театрі – вони разом ходили до модистки.

– Віра щось шила на замовлення?

– Ні, я шила... Тобто мені шили капелюшок, Віра допомагала обирати фасон.

– Вона про щось говорила? Важливим є все, що ви згадаєте, – Тарас Адамович витягнув з кишені записник.

– Я... Навряд чи я зможу чимось допомогти. Ми просто говорили... Щось безглузде, неважливе. Віра сказала, що їй більше подобаються етюди, які вона репетирувала з Броніславою, ніж сцени з класичного балету.

– Вона не казала про плани на вечір?

Ярослава зморщила лоба.

– Це було давно... Здається, вона збиралась з кимось зустрітись.

– З ким саме?

– Я... не пам'ятаю.

Бася закотила очі. Тарас Адамович кинув на неї запитливий погляд.

– Ярослава не вмiє брехати, – пояснила бiлявка. – Всi в театрi знають, що Вiра крутить роман з Назимовим, це офiцер з 1-ї запасної роти, палкий поцiновувач її неакадемiчностi.

– А ви не схвалюєте?

– Неакадемiчностi? Звичайно.

– Нi, роман.

Бася розсмиiлась.

– Роман якраз схвалюю, маю надiю, що Ромео колись забере свою Джульєтту з нашого театру, де всi такi нуднi та академiчнi.

Третю дiвчину звали Марi. Тарас Адамович ще раз подивився на неї, щось записав у блокнотi. Марi Вiру не бачила, принаймнi точно не могла згадати, коли вони зустрiчалися востаннє. Марi хотiла якнайшвидше пiти, бо перерва закинчувалась, а вона мала купу справ. Тарас Адамович зiтхнув. Щербак спiвчутливо поглянув на нього.

– Останнє запитання, – мовив слiдчий. – Скiльки заробляють балерини?

– Що? – здивовано заклiпала очима Бася.

– Ви ж отримуєте платню? – поставив уточнювальне запитання Тарас Адамович.

– Так, але...

– То скiльки?

– Ми не обговорюємо...

– Звичайно. Але ви ж можете назвати суму?

– Дев'ятнадцять карбованцiв.

Суму врештi назвала йому Марi, якiй так кортило пiти. Це багато чи мало? Нижчi полiцейнi чини отримували близько двадцяти-двадцяти п'яти. Стiльки ж – учитель

початкової школи. Чи могла Віра на ці гроші утримувати себе та сестру? Оплачувати житло, а Міра Томашевич говорила, що згодом вони винайняли всю квартиру? І найголовніше – платити за навчання сестри?

– Чому ви запитали про гроші? – допитувався Щербак, коли вони прогулювались коридором.

– Щоби зрозуміти, що сталося, потрібно знати, чим жила Віра Томашевич, що її турбувало.

– Навряд чи вона турбувалась про гроші.

– Чому ви так думаєте?

Щербак потер підборіддя.

– Я спробую пояснити. Віра... спокійно ставилась до грошей. Ніколи не працювала безкоштовно, навіть якщо по допомогу до неї звертались друзі. Вона позувала для мене, але я платив їй погодинно.

Тарас Адамович мовчав, обдумуючи почуте.

– У неї не було вільного часу, постійні виступи, етюди, робота натурниці, репетиції в театрі.

Слідчий зупинився біля великого дзеркала. Подивився на зображення Щербака в ньому.

– Отже, Ярослава каже правду – Віра талановита?

– Звичайно. Вона неймовірна. Бася заздрить, – він стеноув плечима. – Але варто віддати Барбарі належне – своє ставлення до Віри вона демонструє доволі щиро, без вивертів та брехні.

Після павзи додав:

– Якщо ви думаєте, що в театрі хтось міг затівати проти Віри щось лихе, то це точно не Бася. Вона занадто прямолінійна.

– Тоді нам варто поговорити з кимось менш прямолінійним, – усміхнувся Тарас Адамович.

Менш прямолінійних колег Віри Томашевич вони відшукали за пів години. Усі яскраві, наче метелики.

– Отруйні, як павучихи, – тим часом прошипів Щербак лиховісне попередження, поки вони крокували коридором театру, зазираючи до гримерок. Тарас Адамович зупинився. Обмірковував почуте, зіставляв факти.

– Я можу зустрітися з Броніславою Ніжинською? – запитав раптом.

– Навряд чи почуєте щось нове, – відповів художник. – Хіба що вона не послуговується плітками.

В одній з гримерок зупинились, Тарас Адамович знов дістав записник. Дівчата базікали, переважаючи розповідь сміхом і натяками.

– Бася точно не перейматиметься зникненням Віри, – казала одна. – Тепер на Цар-дівичю з «Горбоконики» Ніжинська, напевне, поставить її.

– Мабуть, розважається з військовими, – кинула інша. – Казала, що хоче на озера, подихати свіжим повітрям.

– Певно, київське повітря надто задимлене для нашої прими.

Сміх. Радісний, з нотками торжества. Добре, що він не взяв сюди Міру.

– З якими саме військовими зустрічалась Віра? І де? – запитував слідчий. Дівчата відповідали, не задумуючись.

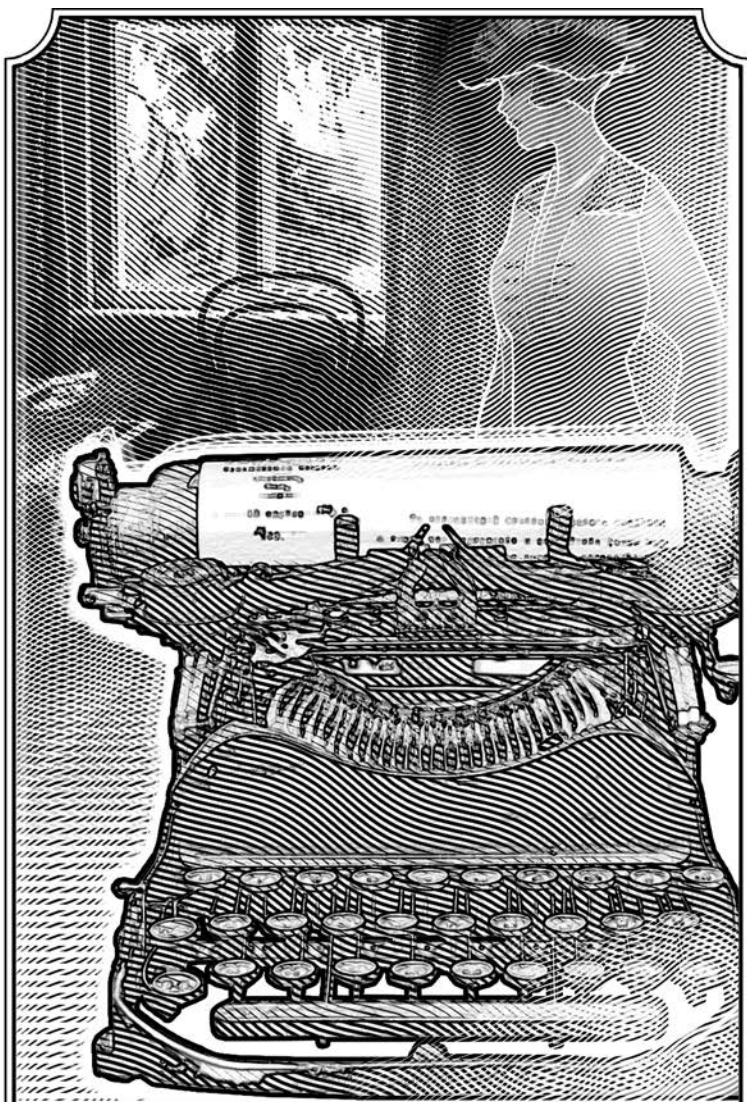
– У «Семадені», часто у «Празі» чи «Франсуа».

І звучало прізвисьце, яке він уже чув: «Назимов. Сергій Назимов».

– Дізнались щось цікаве? – запитав Щербак уже на вулиці.

– Можливо.

Все вказувало на те, що потрібно поговорити з офіцером. Балерини натякали на те, що він не пробаचाє зради.

Міра відчинила хвіртку за пів години, відстукала каблучками по доріжці до веранди, пірнула в будинок, туди, де в кімнаті із шафою та столом біля вікна чекала на неї Естер — стара друкарська машинка.

– Він запальний, – хихотіла одна.
– А Віра... не зважала на це, – додавала друга.
– Хіба він не дарував квіти тобі, Лізі?
– Мені багато хто дарував квіти, я маю пам'ятати всіх?

– Назимова складно забути, – сміялись балерини.
Тарас Адамович подивився на свого супроводжувача.
– Олеже Іраклійовичу, а що ви скажете про Назимова?

Обличчя Щербака перетворилося на маску.

– Офіцер, який не на фронті? Та він більший актор, ніж усі, кого ви бачили сьогодні в театрі, – й картинно відкинувши волосся з лоба, надів капелюха.

Тарас Адамович повернувся до свого яблуневого обійстя близько четвертої години. Затишок саду обійняв і поглинув його відразу, відгороджуючи від світу, де яскраві, як метелики, балерини казали одна одній щось отруйне, художники допомагали колишнім слідчим, а офіцери під час війни розважались у київських ресторанах.

Міра відчинила хвіртку за пів години, відстукала каблучками по доріжці до веранди, пірнула в будинок, туди, де в кімнаті з шафою та столом біля вікна чекала на неї Естер – стара друкарська машинка. Вона оселилася в цьому помешканні ще за часів діда Тараса Адамовича, але ім'я їй дав теперішній власник. З єдиною метою – аби це ім'я звучало в його домі.

VI

Три жлутики гіацинтів

Черговий ранок упав білим осіннім туманом на яблу-
неве обійстя Тараса Адамовича. Він прокинувся раніше,
ніж зазвичай, вийшов на веранду й завмер, милуючись
прозорими кришталіками роси на траві. Гарно. Втягнув
носом густе, ледь прохолодне повітря, щерть напов-
нюючи ним легені. Видихнув, розім'яв плечі.

На кухню повернувся, сповнений ранкової бадьо-
рості, яку подарувало осіннє повітря яблуневого саду.
Такий настроїв потребував якихось змін. Він вирішив по-
чати їх із джезви. Відставив бронзову, в якій варив каву
кілька днів поспіль, – спадок від діда, і дістав мідну – її
подарували колеги.

З нею в нього склалися непрості стосунки: вона по-
стійно тьмяніла. Бронзова добре полірувалась руками –
цього було достатньо для збереження кольору. Мідна

вимагала більшої уваги. Цього ранку він мав на неї час. Взяв з полицки сільницю, додав яблучного оцту. Помішуючи розчин, обережно додав борошна. Минулого разу чистив джезву лимоном та сіллю. Результат був дивовижний, хоч і нетривкий. Суміш з борошна, оцту та солі наніс на поверхню джезви. Тепер варто почекати, хай діє.

Вийшов у сад, зібрав зі ще вологої трави опалі червонобокі яблука, поставив кошик на веранді. Треба буде порізати їх якнайшвидше – побиті боки за дві-три години зіпсують плоди. Яблучне варення з фруктів, що впали самі, завжди мало особливий смак – з ноткою солодкої перестиглості. Сильвестр Григорович не відчував цю нотку, але можна запропонувати порівняти два види варення Мірі.

Дівчина прийде по обіді, як завжди сповнена рішучості й тривожних думок. З кожним днем, що минає без звістки про сестру, рішучість її стає виразнішою, а тривожні думки нестерпними. Він відчував це, коли вона, не мигаючи дивилася на нього своїми бездонними синіми очима. Дні тягнуться повільно, важке полуденне повітря застигає між будинками й примушує людей рухатися не поспішаючи. І здається, думки так само повільно, як мухи в злегка загустілому меді, повзають у його голові.

Потрібно відвідати Інтимний театр, оглянути інтер'єр, знайти танцівницю, яку Міра бачила в день зникнення сестри. Варто було б відшукати Сергія Назимова в ресторані чи на службі, розпитати в нього про стосунки з Вірою Томашевич. Незайвим буде повернутися до розшукової частини й з'ясувати, чи прізвище Досковського раптово не спливало у звітах слідчих останнім часом. Треба зустрітися з дружиною балетмейстера

Броніславою Ніжинської та розпитати в неї про кон-флікти Віри з іншими балеринами.

Пройтися б у «Семадені», прогулятися б до Шато де Флер. А може, поговорити з курсистками, подругами Міри? Чи не тому Віру Томашевич ніхто не може знайти вже майже десять днів, бо вона сама не хоче бути знайденою? Надто багато запитань. Щоби отримати відповіді, потрібно платити найдорожчим – часом.

Тарас Адамович зітхнув і взявся чистити джезву. Обмив її під холодною водою, витер чистим рушником з льону, який тримав на кухні заради неї. Вибаглива посудина. Відміряв три ложки кави, залив водою, поставив у пісок. Опустився на стілець, поринув у думки. Отямився, аж коли пар над темною поверхнею кави сповістив, що напій варто помішати. Дав йому ще трохи часу розкрити аромат, відтак виніс джезву на веранду, яку потрохи починало заливати сонцем.

Сховався з непрочитаними листами в затінку, зробив ковток. Кава в блискучій джезві завжди інша – наповнена вдячністю, ароматніша. Вона не потребує ні цукру, ні вершків, прекрасна у своїй чорноті. Відставив філіжанку й прикрив очі, очікуючи, що невдовзі хвіртка рипне, сповіщаючи про прихід Костя – рознощика газет.

Малий кур'єр не забарився. Ось і він, усміхнений, з газетою в руці прямує до веранди. Тарас Адамович вправним рухом поклав у долоню хлопця гривеник.

– Доброго ранку, Тарасе Адамовичу, – привітався той.

– Доброго, доброго, – з теплотою в голосі відповів господар дому. – Кави?

– Якщо ваша ласка, – несподівано погодився Кость.

Тарас Адамович усміхнувся. Зазвичай не можна було вгадати, коли саме його ранковий гість складе йому компанію. Однак для таких особливих випадків госпо-

дар завжди тримав напохваті якісь смаколики. Цього разу – яблучний пиріг. Запросив хлопця до столу, на мить зник у будинку, виніс частування. Каву Кость пив повагом, оцінюючи смак.

– Ви почистили джезву, – констатував він. І незрозуміло було – завважив він її блискучу поверхню чи зробив висновок зі смаку напою.

– Як справи у видавництві? – ввічливо запитав Тарас Адамович.

– Як завжди – метушня, – стенив плечима хлопець, – Румунія тепер теж воює, – продовжив він тоном знавця, що веде світську бесіду.

– Так, – зітхнув Тарас Адамович.

З початком вступу Румунії у війну обривалось його листування з гером Дитмаром Бое, який надсилав листи з воюючої Німеччини до Румунії, а вже звідти пан Дан Тодореску, лікар, пересилав їх до Києва. Румун теж був шаховим партнером Тараса Адамовича, однак ця гра зацікавила його недавно, тож їхні партії більше нагадували уроки майстерності, які досвідчений викладач дає неофіту. Натомість листування з гером Бое було суперництвом: холодним і виваженим, сповненим іронії й глибокої поваги гравців один до одного. Якщо з мосьє Лефевром можна було грати запально, ризикувати, то гра з гером Бое вимагала уваги та терплячості. Тепер партію з німцем доведеться відкласти. Хтозна на скільки років. Тарас Адамович потер підборіддя. Шкода.

Хлопчина із задоволенням пригощався. Їв швидко, відкушуючи великі шматки – давня звичка не від доброго життя. Упіймав погляд Тараса Адамовича, відклав пиріг, ввічливо запитав:

– Як просувається ваша справа?

– Поки невідомо. Забагато запитань.

– Тітка каже, багато питань – багато зітхань. Але я не певен, що саме вона має на увазі, вона трохи... – він промовисто подивився на Тараса Адамовича. Колишній слідчий мовчки підсунув до нього тарілку з пирогом. Кость додав:

– Пан редактор сьогодні стрів мене в коридорі, засипав запитаннями. Чого швендяю, чого плутаюся під ногами? Не думаю, що він чекав на відповіді. А вам вони потрібні?

– Потрібні.

– То спробуйте відповісти хоч на деякі запитання.

– Якби ж знати, на які саме.

– Оберіть найголовніші.

Звучить просто. Але як обрати? Що важливіше – поговорити з тими, хто бачив Віру в Інтимному театрі чи кинутись на розшуки Досковського, який може прикритись фальшивими документами?

– Розумієш, зникла дівчина...

– Ваша родичка?

– Не зовсім так. Тобто... зовсім не так. Просто дівчина, з театру...

– Актриса?

– Щось таке.

Кость багатозначно гмикнув.

– А хто її бачив востаннє?

– Багато хто – вона виступала на сцені.

Гість хитнув головою, примружився.

– Мають бути ті, хто бачив її, коли вона зійшла зі сцени. Вона ж не ілюзіоністка?

– Гадаю, ні. Вона балерина, – мовив колишній слідчий.

– Я чув, що в Індії факір може підкинути мотузку вгору й вона зачепиться за небо. По ній він вилазить до

самого Бога й ховається у хмарах, – останню репліку він промовив майже пошепки.

Тарас Адамович відкинувся на спинку крісла, пробурмотівши:

– Індійський канат... Ні, не думаю, що вона зникла, піднявшись зі сцени на мотузці. Але ти нагадав мені оповіді діда. Він говорив, що якось зустрів чоловіка, котрий показував такий фокус. Це було давно, дід воював на Закавказзі. Але в тому фокусі чоловік зникає в небі, а потім знову з'являється на землі. Дівчина, яку я шукаю, поки так і не з'явилась.

– Хтось мав би бачити її, – впевнено мовив Кость і сьорбнув каву.

– Хтось мав би, – погодився Тарас Адамович.

Хлопець відставив порожню філіжанку.

– Дякую за каву, – він підвівся.

– Дякую за газету, – в тон йому відповів господар дому.

Хлопець покрокував доріжкою до хвіртки. Тарас Адамович дивився йому вслід і згадував, що говорила Міра Томашевич про тих, хто бачив її сестру після виступу. Художник і балерина. Ім'я художника можна знайти в паперах – Міра акуратно надрукувала свої свідчення й поклала в теку. Балерина була безіменною, доведеться шукати свідків в Інтимному театрі і, можливо, знову говорити з пліткарками з оперного.

Отже, найважливіше завдання на сьогодні – відвідини Інтимного театру? Треба відшукати свідків за лаштунками, розпитати артистів, більшість з яких можуть бути гастролерами. Має бути краще рішення, таке, що вимагає менше метушні. Елегантне рішення. Може, знову звернутися до Щербака, аби той допоміг знайти колегу? Зустрітися, скажімо, в «Семадені»,

й заодно поговорити з офіціантами про вечір зникнення Віри.

Він налив другу чашку кави, цього разу додав вершків, зайшов у будинок. У кімнаті Естер відчинив одну з шухляд, узяв теку. Акуратним почерком Міри на ній стояв напис: «Справа викраденої балерини».

– Ми не впевнені, що її викрали, – сказав тоді Мірі Тарас Адамович.

– Тоді, яку назву ви пропонуєте?

– «Справа балерини». Або «Справа зниклої балерини». Міра опустила очі.

– Розумієте, «Справа балерини» звучить так, ніби злочинницею є сама балерина.

– Можливо, – погодився Тарас Адамович.

– Якщо ж говорити про «зниклу балерину», то мене бентежить слово «зникла». Віра не розчинилась у повітрі. Я знаю, хтось посприям тому, аби вона...

Тарас Адамович вирішив не сперечатися. Врешті, остаточну назву вони зможуть придумати тільки тоді, коли дізнаються правду про Віру Томашевич.

– Добре, залишимо «викрадену», доки не підтвердимо чи спростуємо цю гіпотезу.

Міра вдячно усміхнулась і поклала теку в шафу.

Згадуючи її усмішку, Тарас Адамович гортав папери далі, читав свідчення. Ось воно:

Корчинський. Він сказав, що зустрів Віру за лаштунками і провів до гримерки. Вона дякувала йому за костюм, говорила, що він дуже гарний.

Прізвище художника, з яким варто було б поговорити, йому відоме. Тарас Адамович вийшов з текою на веранду й одразу згадав про каву, яка вже охолола, й газету. Зручніше вмовстився в кріслі, й, аби відволіктися

від сотень думок, що не давали йому спокою, й зробивши перший ковток, вже збирався перегорнути першу сторінку, яку «Киянин» незмінно присвячував оголошенням. Аж раптом спіткнувся поглядом на заголовку «Інтимний театр». Уважно прочитав:

Інтимний театр. Сьогодні, 8 сентября, новая программа. **Н. В. Дулькевичъ** – цыганские романсы. Арт. Имп. балета – **М. Д. Конецкая, О. А. Васильевъ** – танse polskie Oberete, Krakoviak. **М. М. Фатеева** – рассказы 1) **Люси** – инсценировка мелодекламации, текст Альфреда де-Мюссе, муз. Годара. 2) **О, повтори!** – стилизация дуэта, муз. Бадиа, 3) **Пастораль** (vert et blank), муз. Г. А. Березовскаго, танцы З. Т. Ламге, 4) **Влюбленный парикмахеръ** (жестокій романсъ) – режиссеръ Г. П. Гаевскій, дирижер – Г. А. Березовскій. Уполномоч. А. Я. Лузарскій. Начало 1-го спектакля – 7 час, 2 – 8 ½, и 3-го – 10 часов вечера. Места нумерованныя. В непродолжительн. времени начнутся гастроли Е. Э. Крюгеръ.

Замислився. Відклав газету. Повернувся на кухню, зняв стос газет з буфету. Останні номери «Киянина» він зберігав протягом кількох тижнів. Давніші – розстеляв на горіщі для сушки яблук. Ще коли працював у відділі розшуку, не лінувався збирати вирізки з різних видань. Щоденні газети вибовкували слідчим потрібну інформацію не гірше пліткарок у театрі.

У стосі знайшов потрібний номер – 30 серпня 1916-го, вечір зникнення Віри Томашевич. На першій сторінці – оголошення Інтимного театру. Пробігся очима по тексту, знайшов вже знайомі прізвища: Арт. Имп. балета – М. Д. Конецкая, О. А. Васильевъ, а поруч було «В. Ф. Томашевичъ». Отже, про виступ Віри Томашевич

у той вечір в Інтимному театрі могли знати не тільки найближчі друзі.

Відклав газету, подивився на джеззу, що сяяла надраєними боками, одним ковтком допив каву. Мимоволі знов опустив погляд на свіжу газету, торкнув пальцями сторінки, що ще пахла друкарською фарбою. Завдяки рамкам та великому шрифту в око впали відразу два оголошення – про панахиду за покійним Петром Олександровичем Головачовим у Троїцькій церкві та про те, що Maison Кругликовъ отримав моделі та хутро за адресою Хрещатик, 10.

Цирк запрошував на дві святкові вистави. Оперета оголошувала про відкриття зимового сезону. Міський театр кликав на «Демона» та «Травіату». Музична школа вільного художника Н. А. Тутковського запрошувала учнів на навчання. Оголошення від державного банку та казенної палати він пропустив, натомість зупинив погляд на колонці огляду воєнних дій.

Перше речення було багатообіцяльним: *«Наступленіє нашихъ союзниковъ на западномъ фронтѣ протекаетъ съ выдающимсяъ успехомъ»*. У газеті повідомлялось, що про успіхи французів уже писали в попередніх номерах, а щодо британців, то станом на 1 вересня вони провели атаку на своїй частині фронту і взяли під контроль низку важливих об'єктів: Флер, Курселетт і Мартинпюиш. За 5 днів боїв британці захопили більш ніж 5 тисяч полонених, 19 гармат та понад 50 кулеметів. Французи протягом 2-5 вересня закріпились на правому березі Сомми. Аби полегшити своє становище, німці кілька разів контратакували в Шампані (деякі атаки відбулись на російській частині фронту) однак були відкинуті силами союзників і зазнали великих втрат.

Певно, гера Бое зараз не дуже радують подібні колонки в німецьких газетах. Мосье Лефевр навпаки, мабуть, читає вголос, майже декламує абзаци про перемоги французів. І кричить із завітчаного балкона своєї квартири *C'est magnifique!*. Сергій Назимов п'є вино в ресторані «Прага», адже є, що святкувати – на російській частині фронту відбили атаку німців.

Ковзнув поглядом по нижньому краю газети, зазвер. Зовсім маленьке оголошення, ніяких рамок чи особливих шрифтів. Акуратне, він міг би його навіть не помітити. Врешті, він не шукав його, але щойно побачив – і раптовий спогад пронизав свідомість. П'ять років тому такі самі поодинокі оголошення з'являлись у київських газетах. В оголошенні повідомлялось:

Отдел садоводства Киевского общества сельского хозяйства (Лютеранская, № 11) симъ доводит до сведенья г.г. членовъ общества, что, имея въ своемъ распоряженни спеціалиста-садовника, дасть всякаго рода советы и указанія по устройству садовъ и производству сезонныхъ работъ. Условія вьезда сообщаются по запросу. Требования исполняются по очереди.

Відклав газету, заплющив очі. Тоді, в 1910-му Відділ садівництва Київського товариства сільського господарства писав про те, що продає всім охочим гіацинти – в горщиках та жмутиках. Три жмутики гіацинтів в одні руки – зі знижкою.

Тарас Адамович неквапом повернувся до будинку і за двадцять хвилин вийшов на веранду вже в зовсім іншому вигляді – світлий костюм, хвацький капелюх, валізка. Цього разу вирішив їхати не на трамваї, хоч дій-

шов до зупинки. Помахом руки зупинив фаєтон, легко піднявся сіддцями.

– На Кузнечну, – сказав візнику, й додав: – Мені потрібен будинок на розі Кузнечної й Караваєвської.

Візник кивнув, хвицнув коня, фаєтон рушив. Тарас Адамович знав адресу, бо працюючи на своїй посаді неодноразово бував візитером редакції газети «Киянин», чи не єдиної газети регіону, яку, за чутками, регулярно читав імператор Микола II.

Минулого разу вони запізнались. Але цього разу він натрапив на одне з перших оголошень, у ньому поки не було згадки про гіацинти, отож ті, хто його замовив, тільки розгортали діяльність. Є шанс встигнути. Він мусить встигнути.

План дій вимальовувався швидко – редакція газети, розшукова частина, далі – на Лютеранську, 11, хоч він і був певен, що нічого там не знайдуть, але перевірити не завадить. Якщо зробить усе швидко, можна встигнути на вечірню програму в Інтимному. Три жмутики гіацинтів в одні руки – оголошення з таким текстом можуть з'явитися пізніше, якщо він не встигне. Минулого разу не встиг. Цього разу... Цього разу все могло скластися інакше. Все мусить скластися інакше.

Хто збирає гіацинти за лаштунками театрів?

VII

Імператорський зв'язаний чай

Він читав цю газету давно й регулярно – з 1913-го, коли на її сторінках почали з'являтися публікації з розслідування «справи Бейліса». Миколу Красовського, головного слідчого розшукової частини Київської міської поліції, звільнили з посади саме тому, що він не погодився з версією про ритуальний характер убивства хлопчика Андрія Ющинського євреєм Менделем Бейлісом. Версія розвалювалась на очах, Красовський запевняв прокурора, що Бейліс – не вбивця, однак у справу втрутилась влада, а газети, щедро оплачувані чорносотенцями та ультраправими організаціями, спалахнули звинуваченнями. Роздмухувалась ідея «кривавого завіту», за якою євреям для ритуалів потрібна була християнська кров.

Кращі київські адвокати стали на захист несправедливо обвинувачуваного прикажчика цегляного заводу. Красовський був упевнений, що до вбивства причетна київська бандитка Віра Чеберяк. Розслідування Красовського опублікував «Киянин». Відтоді Тарас Адамович почав прихильніше сприймати газету, яку раніше вважав рупором монархії. Врешті Бейліса виправдали, хоч покарання невідомо за що не уникнув – просидів увесь час поки тривало розслідування – майже два роки – у в'язниці.

Микола Красовський, якого Тарас Адамович нерідко запрошував на наливку власного приготування, салютуючи чаркою господарю будинку, казав:

– Справа Бейліса – це Цусима для поліції. Після такого повернути довіру людям неможливо.

– Ми вже не поліціанти, – ковтнувши гірко-солодкий вишневий напій, відповідав йому Тарас Адамович.

– Хтозна, – вів далі Красовський, – можливо, тільки ми – поліціанти.

Красовський підіслав агентів до зведеного брата Віри Чеберяк, який зізнався в убивстві: виявилось хлопчик знав, що Віра була скупницею краденого, бо часто був у неї вдома – товаришував із сином бандитки. Хтозна – через дитячу сварку чи жарт – Андрій сказав, що видасть Віру Чеберяк поліції. Ці слова стали для нього фатальними. На суді переказ приватної розмови агента Красовського не прийняли як доказ, а брат Чеберяк від своїх слів відмовився. Здається, Віру Чеберяк так і не засудили.

Теж Віра. Ох, ці Віри...

Фаетон ніс його вулицями ранкового міста. Час до полудня Тарас Адамович звик проводити вдома. Київ, що поволі скидав серпанок ранкового сну, він бачив

зрідка, тому, забувши про клопоти, милувався доладною забудовою, величчю храмів, зеленими островами садів та парків.

Редакція розміщувалася в одноповерховому особняку. На цьому ж дворіщі – друкарня і триповерховий прибутковий будинок. Слідчому потрібен був саме цей дім – на розі Кузнечної та Караваєвської, якщо, звісно, в редакції нічого не змінилось з часу його останнього візиту. Метушня в коридорі та між кабінетами нагадала Тарасові Адамовичу про його минулі відвідини – вони теж розшукували тих, хто давав оголошення в газеті. Тоді в редакції відреагували на їхнє прохання надати дані знехотя.

Тож нині, зупинившись поглядом на напівсонній рожевощокій панянці за столом з купою паперів, він подумки закотив очі. Підійшов ближче, привітався. Раніше засобом впливу на таких панночок, які не надто охоче копірсалися в паперах, був поліційний жетон. А зараз? Тільки безапеляційний тон і трохи блефу. Науку блефувати йому викладав Красовський, який поміж шахами і картами обирав не шахи.

– Розумієте, Тарасе Адамовичу, – казав головний слідчий розшукової частини, – шахи трохи нагадують мені преферанс, а я його не люблю. Розклали фігури, зробили кілька ходів і обидва гравці уже повністю розуміють ситуацію – хто виграв, а хто готовий погодитися на нічию.

– Буває по-різному, – заперечував шахіст.

– Але зазвичай саме так. Який сенс догравати партію, коли немає несподіванок. У преферансі теж так само, принаймні, може бути так. Питання в одній-двох картах, якщо вони розіграні, – доля партії вирішена. А бувають розклади, коли взагалі немає сенсу грати.

– А який для вас сенс у грі?

– Ризик. Блеф. Трохи удачі. Усе має значення, ніколи не знаєш, як скінчиться партія, поки не дограєш її до кінця.

Тарас Адамович усміхнувся.

– Ви азартний гравець, – сказав він, підливаючи гостю наливки.

– Ви теж. Просто ховаєтесь за маскою нудного преферансиста.

– Хтозна, може маска – не така вже нудна, – знизував плечима господар дому.

Блефувати в шахах вкрай важко, особливо, коли партнери грають нарівні. Тарас Адамович чувач скроню, усміхався.

– У шахах ми бачимо повну картину. Коли граємо в карти – картина неповна. Тому в картах блеф виглядає ефектно й елегантно, а в шахах можна скотитися до жалюгідного відчаю.

– Тобто?

– Блеф має сенс тільки за поганої гри.

– Так, – погодився Красовський.

– Але в шахах твій суперник бачить ситуацію на дощці. Він розуміє, чия позиція сильніша. Можна пожертвувати фігурою, зробити несподіваний хід, плекаючи мрію, що він зіб'є з пантелику суперника й той наробить помилок, але це рідко спрацьовує.

Красовський примружився:

– Ви ніколи не блефували в шахах?

– Блефував, – спокійно сказав Тарас Адамович. І додав: – Кілька разів. Однак тільки одного разу виграв завдяки блефу. Вдалося переконати суперника, що захищаюся, і водночас готувався до атаки.

Красовський схвально хитнув головою:

– Ви так розповідаєте про шахи, що я майже готовий повірити, що це справді захоплива гра.

Тарас Адамович усміхнувся, однак промовчав.

Красовський умів блефувати. Минулого разу в редакції «Киянина» вдалося вивудити чимало інформації саме завдяки цьому його вмінню. Нині колишнього головного слідчого Київської міської поліції поруч не було, отож говорити з рожевошокою працівницею редакції доведеться самотужки. Блефувати теж.

Тарас Адамович картинно зняв капелюха й сів у крісло навпроти. Уважно подивився на панянку, змусивши знітितись під його поглядом, поклав газету на стіл перед нею.

– Чиє це оголошення? – запитав грізно.

Панянка закліпала очима.

– Я не розумію, – почала белькотіти вона. – Хто ви? Що... що сталося?

– Хто я? – перепитав Тарас Адамович. – Ви краще скажіть мені, хто ви? За кого ви себе маєте?! Я запитаю тільки один раз – хто дозволив вміщувати у вашому дешевенькому оголошенні мою домашню адресу?

Дівчина, певно, почала усвідомлювати, що сталася помилка. Заметушилась, схопилась з місця, пообіцявши повернутися за хвилину. Вона й справді швидко повернулася разом з худорлявим юнаком.

– Мені повторити запитання? Чи відразу піти в поліцію?

Худорлявий зблід, рожевошока знову закліпала очима.

– Що сталося, пане...

– Ось! – Тарас Адамович тицьнув пальцем в оголошення відділу садівництва. – Тут моя адреса! З самого

ранку до мене приходять невідомі люди в пошуках якогось садівника!

– О-о-о-о, – простогнав худорлявий.

– О-о-о-о, – повторила за ним рожевощока. – Можливо, вкралась помилка.

– Ви неймовірно розумні! – саркастично заявив їй Тарас Адамович. – Я навіть не тягтиму вас до поліції, – багатообіцяльно мовив він і зробив загрозливу павзу, – якщо ви назвете мені того паскудника, який дав вам мою адресу.

– Але, – майже пошепки сказала дівчина, – але... ми його не знаємо.

– Розумієте, оголошення приносять різні люди. Ми не можемо запам'ятати всіх.

– Але ж ви маєте журнал звітності?

– Так, але в ньому фіксується лише те, що за оголошення заплачено.

Тарас Адамович ще раз грізно подивився на юнака.

– Що ж, тоді мені, певно, таки доведеться завітати до відділку.

Дівчина благально подивилась на нього, юнак спромігся на репліку:

– Пане! Сталась помилка, нам дуже шкода... Ми... Якби ми могли її виправити...

– То спробуйте, – спокійно запропонував Тарас Адамович.

Він ще раз уважно подивився на юнака.

– Ви приймаєте оголошення?

– Так.

– І ви не пам'ятаєте, хто приніс це?

– Здається, то була дівчина...

– Здається?

– Я певен.

Тарас Адамович ще уважніше подивився на співрозмовника.

– Більше ви нічого не запам'ятали?

– Я... вона була елегантна. Я ще подумав: якось дивно, що вона має якийсь відношення до...Відділу садівництва...

Тарас Адамович вийшов з редакції з усмішкою на устах. Хтозна, чи худорлявий звертатиме увагу на того, хто принесе наступне оголошення, але якщо він справді зможе допомогти в розслідуванні – отримає винагороду. Принаймні так він йому пообіцяв. На слова про гроші він відреагував дуже позитивно, отож є надія, що наступного разу він пильніше придивлятиметься до будь-кого з Відділу садівництва Київського товариства сільського господарства.

До полудня Тарас Адамович також встиг купити квиток у касі Інтимного театру на вечірню програму й повернутися додому. Лишалось визначитися з тим, кого варто взяти з собою. Міра акуратно занотувала б його роздуми, зате Щербак... Щербак упіймав би кількох можливих свідків, поговорив би з колегами-художниками. Де він там живе, поціновувач балету? Тарас Адамович витягнув записника й знайшов потрібну адресу.

Цього разу рушив на трамвайну зупинку – 13-й маршрут проходив поблизу Гоголівської. Подумалось: «Зручно. Отже, вибір на користь художника. З курсисткою можна поговорити пізніше». На столі, що стояв на веранді, лишив записку для Міри на випадок, якщо не встигне повернутися до її приходу. Хтозна, чи надовго його затримає розмова з художником. Чи погодиться Олег Щербак, нещасливий залицяльник, допомагати слідчому шукати Віру Томашевич?

Будинок на Гоголівській, четвертий поверх. Невідомо, чи застане він вдома художника, але сподівався

на це. Підіймався сходами, прислухаючись до звуків. Ось чийсь кроки, гавкіт собаки. Високий чоловік у формі швидко спускався вниз, зачепивши рукавом валізку Тараса Адамовича. Колишній слідчий зупинився перед напівпрочиненими дверима. Здивовано роззирнувся, злегка постукав.

– Олеже Іраклійовичу! – погукав господаря. З надр квартири почув якийсь мугикання, потім у шпарині, що її лишили напівпрочинені двері, з'явилась невдоволена половина обличчя художника.

– Що ще? – стражденним тоном протягнув він. Завваживши Тараса Адамовича, здивовано закліпав. Половина обличчя з невдоволеної перетворилась на майже радісну.

– Щасливий бачити вас! – художник широко прочинив двері, демонструючи на собі розціцькований квіточками довгий халат. Друга половина обличчя, яку тепер гість міг роздивитись, виглядала не так радісно, як перша – художник тримався за око.

– Щось сталося? – запитав Тарас Адамович.

– Заходьте, розповім, – запросив його Щербак до помешкання. Тарас Адамович переступив поріг.

Квартира була простора, з великими вікнами, заращена неймовірною кількістю яскравих речей, проте, як не дивно, виглядала ефектно. Неабияке враження на Тараса Адамовича справив великий диван насиченого вишневого кольору – таких йому ще не доводилося бачити. Поруч з ним – плетене крісло з купою рожевих подушок. Біля вікна – мольберт, вздовж стін розставлені картини й натягнуті полотна, фарби й пензлі. В одному з кутків – етажерка з книжками, на підвіконні – якісь папери і яблуко. Посеред кімнати – скляний столик, на ньому порожня пляшка, біля столика – розбитий келих.

Господар зник в іншій кімнаті і за хвилину повернувся з пухнастим віником.

– Потрібно відразу зібрати скло, – пояснив він. – Минулого разу я махнув на це рукою, а потім з тиждень діставав скалки зі стоп, – пожалівся він, а гість завважив, що його співрозмовник – босий.

– Вип'єте чогось? – ввічливо запитав він у Тараса Адамовича.

– Чаю, – кивнув Тарас Адамович.

– Хвилинку, – господар знов зник у сусідній кімнаті. Тарас Адамович пройшов вздовж дивана й почув із сусідньої кімнати:

– Почувайтесь, як удома!

Тепер Щербак повернувся з тацею, на якій загрозливо шипів чайник, а обіч нього стояли фаянсові чашки, розмальовані квітами. На дні обох чашок лежало щось скоцюрблене, схоже на корінь якоїсь рослини.

– У мене тільки два запитання, – почав гість. – Те, що лежить у чашках – неотруйне? І що з вашим оком?

Художник, який встиг змінити халат на широкі штани й сорочку, елегантно вмовстився в плетену кріслі. Налив окріп у чашки і жестом запросив Тараса Адамовича зазирнути:

– Дивіться!

Скоцюрблені коріняки за хвилину спливли на поверхню й розкрилися ніжно-рожевими квітами. Тарас Адамович вражено усміхнувся. Чай темнішав, набував насиченого зеленого кольору.

– Китайський зв'язаний чай. Кажуть, його придумали для естетичної насолоди імператора. В тяжкі дні я іноді хочу відчувати себе китайським імператором, – сумно усміхнувся господар.

– Сьогодні такий день?

На картині була балерина. Тарас Адамович не знав, як називаються балетні пози і па, певно, і для того руху, що його зупинив у часі художник, була якась назва. Балерина завмерла, склавши руки куполом над головою.

– Як бачите, – Щербак підніс руку до підбитого ока.

– То що сталося?

– О, до мене приходив клієнт... По картину. Але в нас різні естетичні уподобання...

Тарас Адамович обережно взяв у руки чашку. Художник приклав до ока вологий рушник.

– Цей чай краще заварювати у скляному посуді – виглядає ефектніше. Але... в моєму домі скляний посуд довго не живе, – він стелував плечима.

– У фаянсі теж доволі ефектно, – усміхнувся Тарас Адамович.

– Дякую, – художник підніс чашку до губ.

– То ви часто... не поділяєте естетичних уподобань ваших клієнтів? – запитав Тарас Адамович.

– Тільки якщо вони – неотесані мужлаї, – різко кинув Щербак. – Це був Назимов.

Слідчий відставив чашку, пронизав його поглядом.

– Так, Сергій Назимов. Приходив по картину. По Віру, – він розвів руками. – Не бачу сенсу критися від вас.

Тарас Адамович уважно стежив за його рухами. Щербак повільно поставив чашку на столик, підвівся, підійшов до етажерки, розвернув одну з картин, що стояла обіперта об стіну. На картині була балерина. Тарас Адамович не знав, як називаються балетні пози і па, певно і для того руху, що його зупинив у часі художник на полотні, була якась назва. Балерина завмерла, склавши руки куполом над головою. Тендітна, прекрасна й невловимо знайома. Потім він зрозумів – у рисах Віри Томашевич вгадувалась зовнішність сестри.

– Гарна, – похвалив він картину.

– Назимов хотів її купити.

– Не зійшлися в ціні?

– Щось таке, – художник сумно усміхнувся. – Він вважає, що її можна купити, для мене ж – вона безцінна.

– Він не говорив, навіщо йому картина?

– Ні. Ми взагалі не надто довго говорили. Цицероном його не назвеш, – він ще раз притиснув рушника до ока, застогнав. Тарас Адамович ковтнув чаю. Дивний посмак, неймовірний аромат.

– До речі, якщо бажаєте, то можете запитати в нього особисто, навіщо йому картина – він залишив свою адресу. – Щербак недбало взяв журнал з етажерки, на обкладинці якого розмашистим почерком чорніло «Тарасівська, 6, кв. 10».

Тарас Адамович акуратно вписав її у свій записник.

– У разі, якщо я передумаю з «Вірою», – пояснив Щербак, хоч слідчий і не вимагав пояснень.

Тарас Адамович допив чай, сумно поглянув на квітку, що стомлено згорнулась на денці чашки. Зараз вона не вражала красою, як тоді, коли виринула з-під води у маленькому фаянсовому озерці. Гість художника обережно поставив чашку на столик.

– А навіщо ви малювали картину?

– Тобто?

– Хіба не збирались її продавати? Художники саме для цього й малюють картини?

– Пишуть.

– Так, звичайно. Пишуть.

Щербак замислився, відкинувся в кріслі, прибрав волосся з чола.

– Не можу сказати. Писав, бо... хотілося бачити її такою. Розумієте, Віра дедалі частіше вдавалась до танцювальних... експериментів. Класика балету – танець на пуантах. Але Віра... вона говорила, що танець босоніж – це нове народження балету.

– Ви так не вважаєте?

– Це вульгарно, – він сумно усміхнувся, – і личить нетверезим художникам, покинутим у порожніх квартирах чи майстернях. Зовсім не балеринам...

Тарас Адамович не надто співчутливим тоном перервав його:

– До речі, про нетверезих художників – я маю квитки на вечірню програму в Інтимному театрі.

Щербак зупинився біля вікна, взяв яблуко, надкусив.

– Не ходіть, Тарасе Адамовичу, це шаблонний театр мініатюр.

– Я йду туди не заради естетичної насолоди, – відповів слідчий, – а в інтересах розслідування. Складете мені компанію?

Щербак стенив плечима:

– Хочете оглянути приміщення?

– Можливо. Й поговорити з тими, хто міг бачити Віру у вечір зникнення.

Щербак відійшов від вікна, подивився на свого гостя.

– Що ж, я в повному вашому розпорядженні, – господар квартири ще раз продемонстрував вміння виглядати елегантно навіть босоніж: ефектно вклонився й поклав надкушене яблуко на підвіконня. – Буду вашим... як називають помічника слідчого?

– Помічник слідчого.

Щербак скривився.

– Треба попрацювати над термінологією, – усміхнувся він. – Від того, як називати речі, залежить те, як їх сприйматимуть. Аби я сказав, що кинув вам у чашку жмуток бур'яну, ви б навряд чи відчули посмак чи аромат. Але імператорський зв'язаний чай самою назвою примушує шукати відтінки смаків.

Тарас Адамович закотив очі й відклав книжку, з якою приготувався терпляче чекати, поки несподіваний помічник слідчого убереться для походу в шаблонний театр мініатюр.

– Імператорські чаї цінні не лише своєю назвою, – не втримався він від коментаря. – Я, скажімо, надаю перевагу імператорському жовтому чаю. Кажуть, китайці зазвичай не продають його, а міняють, і тільки на хутро. Один з видів цього чаю – з бруньок. Є навіть спеціальні правила їх збирання, які називають «дев'ять, що не зривають»: не можна зривати чай в дощ, не можна зривати бруньку в росі, ледь розкрити бруньку чи фіолетову – теж не можна. А ще не можна...

– Так, так, я зрозумів, китайці – страшенні педанти, – перервав його художник, розмахуючи руками.

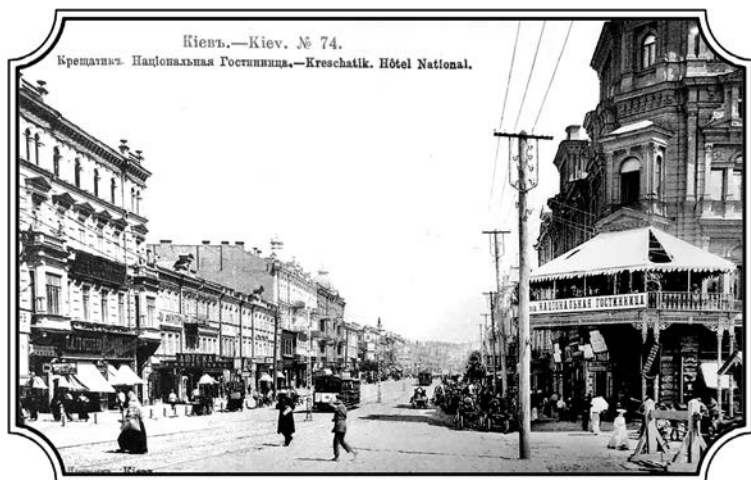
– Я перелічив тільки чотири правила з дев'яти. Отож ви можете уявити, наскільки складним є процес заготівлі чаю. Імператорський зв'язаний чай, який ви так любите, теж потребує уваги: зв'язувати листя потрібно вручну й підходять для цього лише найсвіжіші листочки.

– Гадав, ви віддаєте перевагу каві.

– Я віддаю перевагу якості, – усміхнувся Тарас Адамович. – Насправді, я лише зрідка п'ю китайські чаї. Частіше – грузинські. На щастя, маю друга, який не стомлюється поповнювати мої чайні запаси. Обов'язково пригощу вас наступного разу, аби ви могли порівняти. Чай грузинського князя не гірший за імператорський.

– Що ж, тоді я вже готовий напроситися до вас у гості, – розсміявся художник.

– Не раніше, аніж ми разом відвідаємо Інтимний театр, – безапеляційно мовив Тарас Адамович і знову взяв до рук книжку, яку щойно відклав.

VIII Гарде!

Партер Інтимного театру вмщував понад тисячу глядачів. Тараса Адамовича здивувало те, що всі місця були зайняті. Він також завважив, яку увагу публіки привертав Олег Щербак, який павичем виступав поруч з ним, убравшись, певно, в найяскравіший свій костюм: оливкового кольору піджак і штани в тон.

– Добирав під окуляри, – ніби вибачаючись за свій вигляд мовив художник, ховаючи підбите око за жовтими скельцями. Він ризикнув їх зняти лише в темряві зали, коли освітленою лишилась тільки частина сцени.

У клаптику холодного світла співачка почала занурювати глядачів в романсові настрої. Тарас Адамович спостерігав за нею, одночасно розглядаючи сцену. Поруч темнів профіль художника, поціновувача китайського чаю. В антракті про чай він уже не згадував – колиш-

ній слідчий зупинив його, коли той вирішив перехилити третій келих шампанського.

– Ми тут, аби поговорити з артистами, – нагадав він.

– Саме в такий спосіб, я й намагаюся підготуватися до розмови, – усміхнувся Щербак, але келих облишив і слухняно повів Тараса Адамовича за лаштунки.

– Обережно, – попередив він слідчого, – тут східці.

– Зі сцени?

– Так. Ними артисти спускаються вниз, до гримерок.

– Отже, саме тут зустрів Віру той художник.

Щербак стенив плечима:

– Мабуть. А її сестра каже, що зустрів?

– Мені це видається дивним. У театрі заведено зустрічати балерин під сценою?

Щербак зняв окуляри і протер їх полою піджака:

– Хіба гарненьких, – усміхнувся він.

Тарас Адамович зупинився на східцях, спершись на поручні.

– Вас це не бентежило?

– Що саме?

– Що Віра, здається, мала цілу колекцію шанувальників.

Художник на мить замислився, потім відповів:

– Я думав про це. Зрештою, кожен з нас щось колекціонує. От ви, наприклад... – він завагався, добираючи приклад.

– Листівки.

– Просто листівки? – перепитав майже розчаровано.

– Листівки з краєвидами Києва.

– Нудно. Я думав, ви колекціонуєте досьє на серійних убивць. Ото була б цікава колекція! А листівки... – він помовчав і додав: – Вірина колекція теж не вражала оригінальністю.

Потім зблиснувши скельцями окулярів, кинув з образою:

– А деякі експонати з неї взагалі не варті уваги.

– Ви про Назимова?

– Не тільки про нього. Він не перший військовий, який кричав Вірі «Браво!» з партеру.

– Хіба партер створено не для того, аби з нього кричали «Браво?» – запитав з темряви оксамитовий жіночий голос. Під маленьким ліхтарем за столиком, що ховався за поворотом коридору, сиділа дівчина. На голові – дивна прикраса з пір'я, в руках цигарка, на тонких, майже прозорих плечах – щось пишне й невагоме. Тонкі губи на блідому личку палали вишневою помадою. Дівчина видихнула хмарку диму.

– Хіба тут не заборонено палити? – з викликом запитав Щербак.

– А ви з поліції? – вигнула брову тонкогуба. Художник відкрив рота, однак вона кинула репліку першою:

– Я не в тебе запитую, Олежку, – і розсміялась дзвінким мелодійним сміхом. – Ти занадто претензійно виглядаєш як на поліціанта.

Щербак замовк, обдумуючи відповідь, Тарас Адамович вирішив втрутитись.

– Я менш претензійний, однак теж не з поліції.

Дівчина усміхнулась.

– Що ж ви тут шукаєте, пане-не-з-поліції?

– Художника й балерину.

– Ви їх знайшли, – знову розсміялась дівчина. – Художник – поруч з вами, а я, сподіваюсь, згоджуся на роль балерини.

Тарас Адамович зазирнув під східці, дістав старий розхитаний стілець, легко поставив його біля столика.

– Дозвольте?

- Звичайно, – видихнула вона ще одну хмарку.
- Отже, ви виступаєте в цьому театрі?
- Час від часу.
- Ви знайомі з Вірою Томашевич?
- Так... – повільно промовила вона. – Але ж Віра...
- Що?

Дівчина вагалась. Стенула худеньким плечечком, повернувшись у профіль до слідчого, картинно видихнула дим. Проказала, розтягуючи слова:

– Мені говорили, виїхала. Можливо, з коханцем. Афіші Інтимного передрукували, режисер нарікав.

Щербак вмостився на сіднях, спер руку на зігнуту в коліні ногу, вдавано байдуже подивився на дівчину.

– Коли ви востаннє бачили Віру?

– О, точно не скажу. Можливо, на репетиції, кілька тижнів тому.

Тарас Адамович розглядав коридор. Майже неосвітлений, звивистий. Однакові двері гримерок, реквізит у кутку. Це тут Міра Томашевич намагалась знайти сестру, після того, як зрозуміла, що в гримерці її нема?

Дівчина уважно подивилась на нього:

– А щодо художника? Кого ви шукаєте?

Слідчий дістав записник, перегорнув кілька сторінок в пошуках потрібного прізвища.

– Пана Корчинського.

– Яся? Тобто, Ярослава Корчинського?

Тарас Адамович акуратно закрив записник, сховав його в кишеню.

– Можливо, Ярослава. Ви з ним знайомі? Знаєте, де його можна знайти?

Дівчина загасила цигарку.

– В одній з гримерок. Він зараз експериментує – режисер дозволив малювати танцівницям грим. Дай Ясю

волю, він би намалював їм увесь костюм, не треба було б і тканину витратити, – вона знов розсміялась.

Тарас Адамович швидко подякував і рушив туди, де звивистий коридор ховав двері дальніх гримерок.

Щербак і собі підвівся зі сходинки, кинувши насамкінець їхній співрозмовниці:

– Не пали тут більше.

– Ти ж теж палиш.

– Я через мундштук. Це хоч естетично.

Сміх-дзвіночок був йому відповіддю.

– Як її звуть? – запитав Тарас Адамович.

– Ольга. Прізвища не знаю.

Художника вони знайшли не відразу. Довелось кілька разів стукати в різні гримерки, а потім вибачатись. Однак незабаром удача їм усміхнулась.

Ярослав Корчинський був високим блондином у сорочці, заляпаній фарбою. Як на мить здалось Тарасу Адамовичу – з хворобливо-зеленим кольором обличчя. Однак потім він зрозумів: в невиразному світлі маленької гримерки вони всі мали такий відтінок.

Корчинський закінчував працювати над гримом, принаймні так він сказав. Бо Тарас Адамович, поглянувши на його роботу – обличчя та плечі танцівниці в яскравих плямах і смугах, – навряд чи міг сказати, початок це роботи чи вже завершальний етап. Дівчина нагадувала хижого птаха, пір'я на голові промовисто натякало на те, що здогад вірний.

– Якщо це щось з «Лебединого озера», то занадто... претензійно, – кинув Щербак. Певно, його бентежило слово, яким його нагородила танцівниця з цигаркою. Тарас Адамович подумки усміхнувся. Корчинський упівока глянув на гостей і повернувся до роботи. За мить повагом відповів:

– «Лебедине озеро» не потребує додаткового гриму.
– Дивно, я думав, дай тобі волю, і ти начепив би лебедям дзьоби, – саркастично кинув Щербак.

– Перебільшуєш. Я експериментую тільки з новими тенденціями в балеті. Пластичні етюди – ось де живопис на тілі поєднується з рухом, це прекрасно.

Щербак рушив до крісла в кутку, Тарас Адамович присів на пуф біля дзеркала.

– Знов скотимось у суперечку про красу, – сумно сказав Щербак.

– Ти сперечаєшся не про красу, – заперечив Корчинський. – Красу можна знайти й у класичній постановці, й у сучасному мистецтві танцю. Я бачу її і там, і там, ти – тільки в класиці.

Щербак з викликом поглянув на нього.

– Сумніваюсь, що ти бачиш красу в «Лебединому озері».

Корчинський усміхнувся. Відповів не відразу, однак його промовисті павзи чомусь не дратували Тараса Адамовича. Він мав кілька запитань до художника, але залишив їх на потім, коли поціновувачі краси припинять сперечатися.

– «Лебедине озеро» – це не просто німецька легенда про кохання. Це ще й естетика слов'янських хороводів у танці лебедів. Якщо копати глибше, – це найдавніша у світі історія боротьби добра і зла, її можна трактувати по-різному, – Корчинський задумався. – Я б навіть сказав – вона потребує того, аби її трактували по-різному.

– Для тебе трактувати й вульгаризувати – синоніми, – махнув рукою Щербак.

– Навпаки. Це пошуки. Як гадаєш, хто є головним образом балету? – запитав Корчинський.

– Це ж очевидно.

– То дай відповідь.

– Одетта, королева Лебедів.

Корчинський провів білу смужку від скроні до підборіддя танцівниці.

– Для мене це не очевидно. Чому не Одилія?

Щербак вагався. Корчинський вів далі, попри його мовчання:

– Одетта – символ добра, Одилія – темне начало, те, що є в кожному з нас. Хіба не цікаво було б акцентувати увагу на ній, дослідити, що примушує нас обирати темряву? Чому Зигфрид піддається їй чарам?

Тарас Адамович уважно вслухався в розмову.

– Хіба не цікаво було б дослідити образ самого принца? Звідки ця роздвоєність – прагнення світлого й темного водночас, він кохає Одетту, але прагне Одилії. Чому? Можливо, ось – правильний шлях: не спостерігати за білим та чорним лебедями, а вивчати образ принца?

– І зробити провідною чоловічу партію? – майже з острахом перепитав Щербак.

– Хтозна, – усміхнувся Корчинський, – це вічні пошуки.

Хижий птах – балерина, яку розмальовував Корчинський, подякувала й полетіла на сцену. Вони лишились у гримерці утрьох. Тарас Адамович витягнув записник.

Корчинський запитально поглянув на нього:

– А ви, пан...

– Тарас Адамович Галушко, колишній слідчий розшукової частини міської поліції. Займаюсь справою Віри Томашевич. Я маю кілька запитань до вас, пане Корчинський. Ви не проти відповісти?

– Спробую, пане колишній слідчий, – усміхнувся блондин.

– Кажуть, балерині Вірі Томашевич пророкували партію Одетти-Одилії, – почав він допит свідка.

– Тільки коли вся трупа театру буде готова до цього балету. Він непростий, Броніслава це усвідомлює.

– Броніслава Ніжинська, дружина балетмейстера?

Корчинський присів на стілець, витираючи руки серветками.

– Навіщо запитувати, якщо ви й так знаєте?

– Уточнюю. До речі, чому дружина балетмейстера займається постановками цілих спектаклів?

– Бо це Ніжинська. Наскільки ви далекі від балету?

Тарас Адамович спокійно відповів:

– Наскільки це взагалі можливо.

Корчинський оцінив іронію.

– Тоді зрозуміло. Броніслава Ніжинська – балерина, вона разом з братом була зіркою «Російських сезонів» у Парижі. Хоч усі, звісно, більше говорили про її брата – Вацлава Ніжинського. Кажуть, його стрибки кидають виклик земному тяжінню. Удвох із сестрою вони кидали виклик традиційному балету, що так бентежить нашого з вами спільного друга, – він промовисто поглянув у куток, де немов заховався в кріслі Щербак.

– Ви знаєте Віру Томашевич? – озвучив традиційне запитання Тарас Адамович.

– Звичайно.

– Коли ви бачили її востаннє?

– А з нею... щось сталося?

– Це ви мені розкажіть. Здається, Інтимний театр мушений був змінити афіші...

Корчинський відклав серветки.

– Якщо чесно, всі думали, що Віра просто взяла перерву. Вирішила відпочити. Вона танцювала мало не цілодобово, це виснажує.

Тарас Адамович поглянув у вічі художника:

– Часто балерини беруть перерву без попередження?

– Не можу сказати, – усміхнувся той. – Я ж не балерина. Але я бачив, як вони працюють, навряд чи я витримав би.

– То коли ви бачили Віру Томашевич востаннє?

– Півтора-два тижні тому. Вона танцювала тут, в Інтимному, я робив грим і костюм. Після виступу вона дякувала, казала, що все було надзвичайно.

Тарас Адамович подивися на Щербака, але той зберігав мовчання.

– Ви провели її до гримерки?

– Так. Йшли, розмовляли. Потім вона попрощалась і зачинила двері.

– І більше ви її не бачили?

– Ні.

– Вона не казала про наміри кудись піти після виступу?

Корчинський стенив плечима.

– Хтозна. Ми не надто близькі друзі, спілкуємось тільки у справах.

– Чи не могли б ви зробити нам невеличку екскурсію? Провести від сцени до тієї гримерки, в якій перодягалась Віра?

– То ви думаєте, що з нею щось все-таки сталось?

– Я працюю над цим, поки не маю остаточної відповіді – відповів Тарас Адамович.

Ярослав Корчинський повів їх до сцени. Там пурхала дівчини-птаха. Утрюх вони спустились вниз, у звивистий коридор, де пів години тому зустріли дівчину з ци-

гаркою. Тепер за столиком нікого не було. Минули двоє дверей і зупинились біля третіх. Корчинський постукав.

Цього разу вони потурбували співачку. Виконавиця романсів у довгій темній сукні люб'язно дозволила оглянути приміщення. Тарас Адамович обійшов кімнату по периметру, оглянув стіни й туалетні столики, упевнившись, що з гримерки немає іншого виходу.

Коли вони вийшли в коридор, слідчий запитав:

– Того вечора ви розмовляли з сестрою Віри, Мирославою Томашевич. Скільки часу минуло між тим, як ви попрощалися з Вірою і до вас підійшла Мирослава?

– Я не скажу точно... Я, здається... я пив каву внизу, підійшла Мирослава. Сказала, що не може знайти Віру, запитувала, чи не спускалась вона.

– Що ви відповіли?

– Що не спускалась. Принаймні, я не бачив.

– З гримерки ви відразу пішли у кав'ярню?

– Так, хотів кави, не міг ні про що думати. Я затятий кавоман, – усміхнувся він.

– Чи можна вийти з театру повз кав'ярню на другому поверсі? Чи могла Віра вийти, а ви не помітили?

– Так, я міг стояти спиною до східців, якщо вона не озвалась до мене, аби попрощатися, я міг і не знати, що вона пішла.

Тарас Адамович кивнув і замислився. Потім знов запитав:

– Як довго Віра могла змивати фарбу?

– Що?

– Ви ж робили грим? Наскільки він був... складним? Художник потер підборіддя.

– Спробую пригадати... Темна півмаска на обличчі, білі смуги. Але грим стирається нескладно, якщо вона поспішала, могла б упоратися хвилин за п'ять.

– І перевдягнутися?

– Просто зняти трико? Менш як хвилину. Але як довго убиратися в сукню – чи в чому вона була – не скажу.

З художником попрощались коротко. Корчинський запевнив слідчого, що радо відповість на додаткові запитання, якщо такі з'являться під час розслідування.

Темний вологий вечір огорнув місто, і Тарас Адамович зрозумів, що не помітив, як спливав час. Візників біля театру було вдосталь. Художник сказав, що поїде трамваєм, бо не має наміру заохочувати екіпажних здирників. Тарас Адамович усміхнувся.

– Не любите візників?

– Не надто.

– Київ завдячує їм своїми фонтанами. Принаймні Золотоворітський і ще кілька побудували саме для того, щоб поїти їхніх коней.

Щербак здивовано гмикнув, однак завважив, що наряд чи змінить свою думку.

– Були часи, коли екіпажі вважалися виявом розніженості. Навіть жінки та священники їздили на ослах.

– Часи змінюються, – повідомив Тарас Адамович.

Художник врешті насмілився зняти свої маскувальні окуляри, потер стомлені очі й сумно запитав у слідчого:

– Вас щось зацікавило з почутого в театрі?

– Ще не впевнений. Балерини завжди так швидко перевдягаються?

– Хіба що, коли в них кілька виступів за вечір.

– Але Віра Томашевич мала тільки один. То чому ж вона так поспішала? Повністю змити грим, змінити одяг менше, ніж за десять хвилин і піти до того, як сестра постукала у двері гримерки. Навіщо? Чому пішла, не попередивши?

Щербак дивився в темне небо, поцятковане зорями.

– Було б добре, якби нас завжди попереджали в таких випадках. У шахах перед атакою на короля кажуть «шах» і ти знаєш про небезпеку.

– Ви граєте в шахи? – здивовано запитав Тарас Адамович.

– Не граю. Просто знаю, як переставляти фігури. Дідусь колись навчив.

– У шахах на небезпеку слід очікувати постійно, потрібно прораховувати цю небезпеку. Колись перед атакою на ферзя теж казали «Гарде!» – «обережно». Але ферзь – не король, попередження застаріло. Якщо уважно придивитися до ситуації, можна помітити, як хтось вимовляє «Гарде!». Має бути якась невідповідність, дивний епізод, що вибивається з логічного плину подій. Те, що ми не помітили. Те, що могла не помітити Мирослава Томашевич, коли розшукувала сестру у вечір її зникнення. Те, що ховається від нас, або його ховають.

Олег Щербак вражено подивився на слідчого.

– На вашу думку, те, що Віра Томашевич так поспішала – це і є оте ваше «Гарде!» – попередження.

– Хтозна. Можливо, тільки натяк на «Гарде!» – усміхнувся колишній слідчий.

– Але ж ми опитали всіх, кого могли. Я бачив, що ви говорили навіть з касиром і прибиральницею. Чи ви маєте намір опитати всіх артистів, що виступали того вечора?

– Можливо, не всіх. Але ще є ті, з ким справді варто було б поговорити. Хто бачив Віру Томашевич, коли вона зачинила двері гримерки, попросившись з Корчинським.

– Хто?

– Балерина Ліля Левська. З нею говорила Мирослава Томашевич у той вечір.

– Звідки ви знаєте її ім'я?

– Поки ви пили шампанське в кав'ярні, я встиг поговорити не тільки з прибиральницею та касиркою. Однак саме ім'я не дасть відповіді на наші запитання, а балетрени в театрі немає. Доведеться шукати.

Він стомлено підхопив валізку, що стояла біля ноги.

– Гарного вечора, – сказав художнику, помахом руки зупинив фаетон. Легкий чотириколісний екіпаж з відкидним верхом плавно підкотив до співрозмовників. Тарас Адамович піднявся східцями, опустився на сидіння й почув у відповідь:

– І вам гарного вечора!

Візник хвицнув коня, фаетон рушив, колишній слідчий востаннє поглянув на художника й занурився в роздуми, щоб систематизувати почуте й побачене. Має бути щось, що вони пропустили, на що не звернули уваги. І відкинувшись на спинку сидіння, закрив очі, відтворюючи події в пам'яті.

ІХ Шлях пішака

Вересень ненав'язливо вступає у свої права, лоскочучи дерева теплим осіннім вітром. Каштани у скверах тихо струшували на землю тягар колючих плодів. Хлопчаки, що час від часу забігали до садиби Тараса Адамовича ласувати варенням, приносили повні кишені каштанових горіхів, іноді забуваючи їх на веранді.

Тарас Адамович вже тримав напоготові дерев'яні граблі, примостивши їх біля східців, – от-от листя з яблунь полетить додолу, встеляючи землю кольоровим килимом. Два дерева біля самої веранди вкривались позолотою, маленька яблунька в центрі саду червоніла. Інші дерева ще стояли незаймано-зеленими, але вересень вже прочинив двері до саду, розігнавши останніх метеликів.

Колишній слідчий традиційно зустрівав полудень на веранді за чашкою мазаграну. З жовтня холодну каву він зазвичай замінював на липовий чай, а наприкінці листопада звичне читання газет і листів на веранді переносилось у кімнату Естер. До останнього місяця осені було ще далеко, проте деякі зміни все-таки прокрались в розмірене життя будиночка, оточеного яблуневим садом.

Естер дедалі частіше опинялась на веранді: в післяполудневі години Міра Томашевич рипала хвірткою й швидко долала відстань до будинку вимощеною стежкою. Дівчина раділа можливості провести час, дихаючи п'янким яблучним ароматом. Її пальці вправно відстукували на друкарській машинці потрібний текст, а потім вона розповідала останні міські плітки, питально заглядаючи йому в очі. Він не відводив погляд, але й порадувати новинами не міг.

Нерідко робота тривала до самого вечора, тоді Тарас Адамович готував вечерю й виносив на веранду пледи. Від вина чи наливки Міра зазвичай відмовлялась, варення з чаєм – хвалила. Він і сам точно не міг собі відповісти – навіщо найняв її, адже ніколи не задумувався над тим, що йому потрібен був секретар. Однак із перших днів її появи усвідомив, як багато в його домі паперової роботи. Коли ж Міра перебрала на себе контроль за доставлянням періодики й листуванням з його шаховими партнерами, упіймав себе за крамольною думкою, що майже радіє тому, що балерина зникла – інакше ідея з секретарем навряд чи прийшла б йому в голову. Протоколи допитів і коментарі Тараса Адамовича вона старанно друкувала мало не щодня. Однак протоколи ставили запитання, що лишались без відповідей. Чому Віра

Томашевич не дочекалась на сестру? Чому призначила дві зустрічі в один вечір? Пішла сама, чи хтось примусив її піти?

– Вам потрібно відповісти на лист мосьє Лефевра, – казала Міра, відстукуючи черговий протокол на машинці. Естер весело дзвеніла під її пальцями.

– Так, сьогодні напишу йому.

– Тут «Губернські відомості», «Телеграф», «Киянин» і «Київська думка».

– Дякую.

– Я надіслала листи князю й панові Думітреску.

– Дякую.

– Як давно ви листуєтесь з грузинським князем? – поставила вона запитання, яке цікавило її відчужено.

– О, він один з найдавніших моїх шахових партнерів. А ще – постачальник неймовірного грузинського чаю. Хочете скуштувати?

– З задоволенням, – усміхнулась вона, – щойно закінчимо протокол.

Він диктував далі. Слова Корчинського не здивували її, вона вже чула його розповідь про костюм сестри в той вечір. Зацікавило лише таке:

– А він не запам'ятав дівчину, яка була того вечора у гримерці Віри? Теж балерина. Може, він робив костюм і для неї?

– Він не запам'ятав. Але ми знаємо ім'я, потрібно тільки знайти її. Хоча Ліля Ленська – не єдина, з ким варто поговорити. Одну зустріч я відкладаю вже занадто довго.

Мирослава перестала стукати клавішами.

– Зустріч із ким?

– Як гадаєте?

Відповіді вона не встигла – рипнула хвіртка. Довготелесий юнак з блідим обличчям невпевнено зупинився біля паркану.

– Добрий день, – неголосно привітався він і рушив до будинку. Завваживши Міру, спалахнув рум'янцем.

– Пане Менчиць! – радо привітав його Тарас Адамович і запросив до столу. Міра усміхнулась, гість стомлено опустився на стілець. Хтозна, які турботи привели молодого слідчого в яблуневий сад на Олегівській.

Господар будинку уважно подивився на новоприбулого. Працівник антропометричного кабінету – отже, не безнадійний, бо Репойто-Дуб'яго інакше не витрачав би на нього свій час. Те, що справа дісталась саме Менчицю, навряд чи випадковість: Міра Томашевич назвала прізвище Галушко, коли прийшла до слідчих, отже Репойто-Дуб'яго розумів, що колишній колега зацікавлений у результаті розслідування. Брак працівників змусив його віддати справу новачку, однак відсутність досвіду не обов'язково недолік.

Тарас Адамович скопив погляд на несподіваного гостя. Нервові рухи, зайва метушливість. Він подумки усміхнувся спогадам, відганяючи думки про того, хто так само гарячково оповідав йому про свої плани реорганізації розшукової частини. Знав, що нервові рухи колеги приховували неосяжний запас енергії, яка прагнула реалізації задуманого.

– Панно Томашевич, я... – почав говорити гість. – Я не сподівався вас тут побачити.

Ще б пак. Всі посадові інструкції чітко вказували про те, що залучати до розслідування родичів загиблих чи зниклих безвісти – це ускладнювати собі життя. Однак Красовський колись казав йому, мовляв, відмовляти людині, яка має бажання допомогти, не варто. З таких

помічників колишній керівник розшукової частини нерідко формував цілу армію агентів, що неабияк допомагали в розслідуванні. У їхній роботі немає однозначних відповідей, самі напівтони. Тарас Адамович зник до цього. У балеті, певно, простіше: чорний лебідь – зло. А ось білий – добро. Обирай. Якщо проводити паралелі, йому за час служби, певно, доводилось обирати найменш сірого зі зграї однаково сірих гусей. І брати на себе відповідальність за свій вибір.

– Пане Галушко, я радий, що ви взялися за справу Віри Томашевич. Я вже казав, що в усьому допомагатиму вам... – Менчиць затнувся і знову почервонів. Міра уважно подивилась на нього, ледь торкаючи клавіші Естер кінчиками пальців. Тарас Адамович своєю чергою відволікся від роздумів і звернувся до гостя:

– Пане Менчиць, ми з панною Томашевич якраз збиралися куштувати особливий чай. Ви ж не проти приєднатися до нас?

– Ні, що ви, – нервово усміхнувся парубок. – Але я... маю новини для вас.

– От за чаєм і розповісте, – кивнув господар і зник за дверима.

Повернувся він з великою тацею, на якій чого тільки не було: великий пузатий запарник, розмальований синіми квітками, три фаянсові чашки, цукорниця, тарілка з ароматним ще гарячим пирогом з варенням. Міра скосила погляд на молодого слідчого – той мовчав. Однак буряковий колір його обличчя засвідчив Тарасові Адамовичу, що хвилини наодинці з дівчиною далися йому нелегко.

– Яка краса! – сказала дівчина, адресуючи комплімент пирогу.

– Спробуйте вгадати, що в ньому за варення, – запропонував Тарас Адамович, розливаючи чай. Він підсунув тарілку з ароматним шматком колезі й сів навпроти. Міра відсунула машинку і перенесла тендітні пальчики на чашку з чаєм.

– Спочатку я скуштую напій грузинського князя, – усміхнулась вона.

Яків Менчиць більше зацікавився пирогом. Відкусив шматок, здивовано звів брову, подивився на Тараса Адамовича.

– Вишневе? – запитав невпевнено.

– Майже вгадали, – відповів господар.

– Але є ще якийсь смак, – міркував Менчиць.

– Чула, що ви прихильник моносмаків, – звернулась Міра до колишнього слідчого.

– Так і є, – сказав Тарас Адамович. – Це варення – виняток із правила.

Міра відкусила шматок пирога, замріяно обвела поглядом яблуневий сад.

– Здається, я знаю, – примружила вона очі, – вишневе варення, але з ноткою гіркуватості. Ви додали гострого перцю?

– Браво! – вигукнув Тарас Адамович. – Хоч я думав, цю загадку не так просто розгадати. Воно ще недосконале, не вистачає кислої нотки, я пробував додати смородину, але смак не той. Доведеться вигадувати, чим замінити.

Він замислився, потім махнув рукою і зник у будинку.

Чай грузинських князів не розчарував. Вересень гнав легким вітром яблучний аромат на веранду, цілував променями передвечірнього сонця обличчя співрозмовників. Пиріг скінчився раптово, Менчиць з сумом

поглянув на спорожнілу тарілку, ковтнув чаю, відсунув чашку й подивився на Тараса Адамовича:

– Дякую за частування. Хоч новини, які я приніс, не варті такого теплого приймання, – він опустил погляд на свої великі незграбні руки з довгими пальцями. Тарас Адамович мовчав, Міра завмерла в очікуванні.

– Ми шукаємо балерину Левську. Результатів поки немає, але, сподіваюсь, що знайдемо її. Крім того, Тарасе Адамовичу, ми виставили спостерігачів біля квартири на Лютеранській, 11. Як ви їй радили... Але, квартира порожня, там ніхто не живе.

– Так, я знаю. Але якщо помітите щось чи когось в цій квартирі – дайте мені знати.

– Звичайно. І останнє ваше завдання... – почав молодий слідчий, однак Тарас Адамович перервав його:

– Що скажете, Мирославо? Ви не встигли відповісти. З ким я ще маю поговорити?

Міра на мить замислилась, певно згадуючи імена, що з'являлись на сторінках протоколів. Відповіла, відставивши порожню чашку:

– З Сергієм Назимовим.

Тарас Адамович ствердно кивнув і перевів погляд на гостя.

– Назимов буде сьогодні в ресторані «Прага». Пропонує зустрітись з нами за вечерею, приблизно о сьомій, – сказав молодий слідчий.

– Міро, ви маєте плани на вечір? Приєднаєтесь до нашої компанії?

Якщо Мирослава й мала якісь плани на вечір, її співрозмовники про це так і не дізнались. Дівчина швидко відповіла:

– Приєднаюсь.

Хлопець знову почервонів, крутячи в руках порожню чашку.

– Що ж, тоді не змушуватимемо пана офіцера чека-ти, – резюмував господар будинку.

Вони вирушили майже відразу після розмови. Та-рас Адамович нашвидкуруч змінив домашнє вбрання на сїрий костюм з гїрчичною краваткою. Однак ініціатор зустрічі вже був у ресторані, меланхолійно спостері-гаючи за тим, як вигравало бульбашками шампанське в келиху, що стояв перед ним. Побачивши їх, військовий миттєво схопився з крісла, вклонився Мірі, привітався з чоловіками, допоміг дівчині сісти за столик. Ідеальна виправка, вивірені жести.

Тарас Адамович уважно стежив за тим, кого худож-ник Олег Щербак інакше як солдафоном не називав. І не бачив солдафона. Правильні риси чистого обличчя, темні пронизливі очі. Брюнет. Гравець – судячи з виразу очей. Штабскапітан – судячи з погонів. Дивно, що об-рав «Прагу» для зустрічі. Чи пан офіцер – поціновувач краєвидів?

Готель «Прага» постав на вулиці Володимирській років тридцять тому. Архітектором був Олександр Шил-ле, за його проектом будинок мав три поверхи і флігелі. Однак, коли власник готелю – Ільїнський помер, його дружина продала будинок київському юристу Вацлаву Вондраку, чеху за походженням. Він мріяв про панорам-ну терасу, однак з третього поверху панорама не відкри-валась. Вондрак добудував ще три поверхи і відкрив на даху будинку однойменний ресторан, який став улю-бленим місцем відпочинку киян. Теплі вересневі вечо-ри ще дозволяли вечеряти тут просто неба. Хоч на даху й була добудована невеличка засклена тераса, однак на

Вони вирушили майже відразу після розмови — Тарас Адамович нашвидкуруч змінив домашнє вбраннє на сирій костюм з гiрчиною краваткою. Однак iнiцiатор зустрiчi вже був у ресторанi, меланхолiйно спостерiгаючи за тим, як у келиху вигравало бульбашками шампанське.

ній, у разі негоди, могли розміститися далеко не всі відвідувачі ресторану.

Тераса вражала меблями та екзотичними рослинами, яких щедро понаставляли навколо столиків. Білі скатертини, сяйво келихів у тьмяному світлі ліхтариків, темні постаті офіціантів у фраках, білосніжний контраст їхніх сорочок.

Міра бачила «Прагу» раніше, Тарас Адамович розглядав убрання ресторану з цікавістю дослідника, Яків Менчиць кліпав очима з довгими віями й опускав погляд на руки, які незграбно примостив на краєчку столу. Назимов, здавалось, відпочивав, поволі розглядаючи своїх співрозмовників. Він не починав розмову, але, здається, й не очікував, що хтось з його сусідів за столиком розпочне її. Тишу перервав офіціант, що приніс меню й поцікавився:

– Чи можу я запропонувати вам напої?

Назимов ковтнув шампанського і кинув питальний погляд на Тараса Адамовича.

– Що обирає пан слідчий? – насмішкувато запитав він.

– Пан колишній слідчий. Не відмовлюся від келиха бургундського шаблі. Міро?

Дівчина усміхнулась.

– Біле токайське, – мелодійно проказала вона.

– Гарний вибір, – зреагував офіціант. – У нас лишились довоєнні запаси.

– Цікаво, – протягнув Назимов. – Ваша сестра зазвичай пила червоне. А якщо біле...

– То сухе. Я знаю. Я люблю медовий присмак цього вина. У нас із сестрою нечасто збігалися смаки. Врешті, Віра могла б скласти вам компанію за келихом шампанського. Яке саме ви п'єте?

Назимов мовчки повернув пляшку етикеткою до ді-
вчини.

– Excelsior! Доволі патріотично, – констатувала вона.

– Це російське шампанське? – поцікавився Тарас
Адамович.

– Виробляють в Одесі, – пояснила Міра. – Віра каза-
ла, що непогане. Хоча...

– Ви не довіряєте витонченому смаку сестри? – іро-
нічно запитав Назимов.

– Вірі смакує й англійський «Портер», хоч пиво для
балерини – занадто зухвало, – стонула плечима кур-
систка.

– Як казала Карсавіна – пити пиво вважається
неестетичним для балерини, – кивнув Назимов. – Однак
наш співрозмовник, – він усміхнувся молодому слідчо-
му, – не балерина, отож може обрати будь-який напій.

– Я... скуштував би біле токайське, – ледь чутно мо-
вив той.

– Медовий посмак сьогодні впевнено перемагає, –
відсалютував офіціанту келихом Назимов.

– Перепрошую, – Тарас Адамович звів палець, зло-
вивши погляд офіціанта. – Я теж скуштував би «Ексель-
ціор».

Офіціант повільно схилив голову, підтверджуючи
замовлення. Офіцер питально подивився на слідчого.

– Ексельціор, – протяжно вимовив Тарас Адамо-
вич. – Ви знаєте, що це – шаховий термін? – запитав
він. Назимов заперечно хитнув головою.

– Назва різновиду етюдю, коли пішак рухається до
краю дошки, аби стати...

– Королевою, – закінчив Назимов.

– Ферзем, – заперечив Галушко. – І навіть ферзем
необов'язково.

– Тобто? – не зрозумів Назимов.

– Ви можете обрати, на кого саме змінити пішака. Ферзь – необов'язкова умова, можна узяти туру або коня.

– Тільки божевільний обиратиме коня, якщо можна обрати королеву, – розсміявся Назимов і ковтнув шампанського.

Сміх і репліки відвідувачів ресторану, які час від часу злітали в синє вечірнє небо, зупинила скрипка. Вона розітнула важке, насичене парфумами й винними парами повітря над терасою «Праги».

Тим часом офіціант взявся за сервірування. На столик лягли серветки й наряддя, а також маленькі пласкі посудини, в яких плавали свічки. Коли стали на свої місця келихи, скрипка знову різонула слух високою нотою й затихла. Тарас Адамович, ковзнув поглядом по згорбленій фігурі похмурого чоловіка за сусіднім столиком, який щось швидко писав, майже не розгинаючись і так само наполегливо перехилив келих за келихом, і розпочав допит свідка.

Назимов відповідав спокійно й трохи іронічно. Торкав пальцями ніжку келиха, повертався до співрозмовника різким профілем, поринав у думки й спогади. Розповідь будував логічно, завважував деталі, ховав на споді очей дивний для бравого офіцера смуток.

– То навіщо ви вдарили художника? – запитував Тарас Адамович.

– Якого художника? – перепитував він.

– Олега Щербака. Того, що не продав вам картину.

– А! Того мерзотника? Ви самі відповіли на своє запитання. Не продав картину! Бачив, що вона мені потрібна і вперся рогом. Гадаю, набивав ціну.

– Чому ж ви її не підвищили?

– Я підвищив її втричі! Але той блазень... – він перехопив погляд Міри й затнувся, – я хотів сказати ... бла-а-а-женний чоловік навідріз відмовився.

Тарас Адамович скептично подивився на нього.

– Я не стримався, – просто сказав Назимов. З цими словами з-за його плеча, як Мефістофель, виринув офіціант і долив у келих шампанського.

– А навіщо вам картина? – запитав колишній слідчий.

– На ній Віра. Вона прекрасна. Не хотів, щоби вона залишалась в його гадюш... тобто домі.

– Як ви думаєте, чому Віра не прийшла того вечора на зустріч із вами? Ви ж мали зустрітись в «Семадені».

Назимов відповів не відразу. Замислився, відкинувся у кріслі.

– Розумієте, я тоді подумав, що це якраз у стилі Віри – забути чи просто не прийти. Я запрошував її в ресторани чи салони, але ніколи не був певен, що вона прийде. Того вечора я просто подумав – отже, вирішила ігнорувати чи викинула з голови. Аж поки не зустрів Мирославу, – він втупився поглядом у свічку на столі, – яка розпитувала про сестру. Тоді й зрозумів, що щось сталось.

– Ви пробували шукати Віру?

– Я розпитав у знайомих. Але тоді я не розумів: Віра зникла, бо хтось її викрав чи вона ... – він обережно подивився на Міру й закінчив думку: – сама хотіла зникнути.

– Минуло два тижні. Ви думаєте, вона втекла?

– Я не знаю, що думати. Постійно крутились думки, що більше ми не зустрінємось. Тому я хотів мати... хоча б картину.

Галушко потер підборіддя:

– Хвилину тому ви казали, що ніколи б не обрали замітник королеви.

– То інша річ.

– Можливо.

– Художник пропонував мені замітники – в нього повна квартира картин з балеринами. Але я хотів картину з Вірою...

Слідчий поринув у свої думки, Міра опустила очі на серветку, Яків Менчиць ковтнув вина, від якого вже трохи почервонів. Тарас Адамович відставив свій келих. Смак і справді непоганий. Ексельсіор – претензійна назва, однак хіба не претензійність – рушій прогресу? Пішак, який хоче стати ферзем, долає складний шлях. Але чи не такий шлях долає балерина, що хоче стати прямою? Іноді йому здавалось, що такий шлях він проходить сам – крок за кроком, розплутуючи чергову загадку. Уголос запитав:

– На вашу думку, чи не могла Віра покинути Київ і вирушити на фронт? Як сестра милосердя?

Він запитав ні до кого не звертаючись, однак першим відповів Назимов:

– У Києві достатньо шпиталів, які потребують вільних рук. Віра ніколи не казала, що хоче залишити сцену. Якби вона й вирушила в напрямку бойових частин, то зробила б це радше як акторка.

– І який напрямок могла б обрати?

– Хтозна. Ми говорили з нею хіба про наші частини у Франції. Мій друг зараз воює десь між Комблем і Ранкуром. То й моя частина – долікую плече, поїду туди, – він усміхнувся. – Зможу перевірити вашу версію про Віру – натхненницю наших бравих солдатів. Однак я сумніваюся, що знайду її там.

– Які новини від вашого друга?

– Писав, що вибили німців з траншей. Ми наступаємо з середини червня, в останньому бою узяли трофейні мортири – хвалився, що доклав до цього рук. Здається, от-от візьмуть Комбль.

Тарас Адамович підняв келих:

– Що ж, варто випити за подвиги наших героїв.

Задзвенів кришталь, Назимов ковтнув шампанського, відставив келих, додав:

– Цевков – мій друг, писав, що за два місяці у Франції вже бачив президента французької республіки Пуанкаре й генерала Жофра – вони приїздили на огляд, привезли солдатам подарунки, – він усміхнувся. – Цевков тепер хвалиться люлькою з написом «Подарунок солдату від генерала Жофра».

– Ваш друг не нудьгує, – завважив Тарас Адамович.

Назимов, який несподівано відсалютував у відповідь похмурому відвідувачу за сусіднім столиком, відволікшись від розмови, пояснив:

– Мій суботній партнер з покеру. Репортер, хоч зараз нібито пише оповідання. Чех, зате п'є, як російський поручик після взяття трофейної мортири під Комблем. І якби він зараз воював десь поблизу Ранкура, боюся, в німців не вистачило б мортир, за які він міг би випити.

Менчиць усміхнувся. Назимов і далі продовжував щось говорити про французьких панянок, з яким почав листуватися його товариш під Комблем, але Тарас Адамович майже не слухав його. Він не відразу зрозумів, що саме відволікло його увагу від розмови за столиком, потім побачив, як повз нього продріботіла на високих підборах дама в темній сукні. Колишній слідчий підвів голову, бо шлейф її парфумів огорнув його раптово, примусивши простежити поглядом за їхньою власни-

цею. Дама зупинилася біля столика за кілька кроків від їхнього. Підняла вуаль, однак її обличчя Тарас Адамович не розгледів, бо втупився в того, хто галантно допоміг шанувальниці насичених парфумів сісти.

Цього разу йому не здалось. За сусіднім столиком поруч з дамою під вуаллю сидів елегантний пан у темному костюмі. Колючі очі, лукава посмішка. Брюнет, як Сергій Назимов. Артистичний, як Олег Щербак. Високий, як Яків Менчиць. Неперевершений майстер підробки документів, продавець дохлих пацюків – Міхал Досковський.

Х Дама під вуаллю

Все-таки цікаво, чому Назимов запросив їх саме до «Праги»? Просто збіг? Війна, відвідувачів у ресторанах дедалі менше, здається, військових можна вважати чи не єдиними постійними клієнтами подібних закладів. Міхал Досковський не був військовим. Однак зараз він сидів тут, за сусіднім столиком.

Його ідеально випрасувана біла сорочка притягувала погляд. Тарас Адамович намагався не дивитись у той бік. Врешті, як виглядає аферист він знав: занадто пряма постава, майже військова виправка, спокійна тональність голосу. Йому за тридцять, але точний вік невідомий – Досковський міг малювати будь-які дати у своїх паспортах.

Молодші поліційні чини, які говорили з Досковським, запевняли, що він їх гіпнозував. Але ж минулого

разу вони не змогли натрапити на його слід, а зараз він спокійно вечеряє в «Празі». Невже настільки впевнений, що його не розшукують? Чи ще не встиг розгорнути діяльність, за яку його почали б шукати? Але ж оголошення в газеті свідчило про те, що «садівник» узявся за роботу. Чи то нав'язлива ідея упіймати Досковського грає з ним злий жарт?

Колишній слідчий простягнув руку, оминув келих з шампанським, узяв з водою. Ковтнув, завважив здивований погляд Назимова. Офіцер промовчав. Тарас Адамович прийняв рішення.

– Пане Менчиць, впевнений, у вас також є запитання до штабскапітана.

– У ме-е-е-не... – протягнув той майже безпорадно, але перехопивши погляд Тараса Адамовича, додав більш упевнено:

– Так, звичайно.

– Я на хвилинку залишу вас, повинен терміново зателефонувати знайомому.

Міра здивовано подивилась на нього, але нічого не сказала. Тарас Адамович підвівся й рушив до виходу з тераси, де, як атлант, що підпирає небо, стояв метрдотель. Назимов перевів іронічний погляд на молодого слідчого, який ураз посерйознішав і розпочав з нападу:

– Як ви схарактеризуєте ваші стосунки з Вірою Томашевич?

Назимов примружив очі і насмішкувато відповів:

– Як романтичні.

Це останнє, що почув краєм вуха з їхньої розмови Тарас Адамович. Він нічого не вигадав про телефонний дзвінок. Лишалось тільки сподіватись на те, що той, кому він збирався телефонувати, проводить вечір п'ятниці традиційно. Подумки подякував Бернару Семадені

за те, що кондитер, по-перше, викупив для своєї кав'ярні перший номер телефону – замовити столик у «Семадені» можна було за номером 1, а по-друге, що головний слідчий розшукової частини Київської міської поліції титулярний радник Олександр Семенович Репойто-Дуб'яго звик проводити п'ятничні вечори за одним із мармурових столиків кав'ярні на Хрещатику. Хвилина очікування зі слухавкою у руках, і він почув відповідь. Назвався, попросив до телефону постійного відвідувача кав'ярні й полегшено зітхнув, коли йому відповіли:

– Одну хвилину.

Отже, колишній колега не змінив свої звички. Він перевів погляд на столик, за яким мав намір спостерігати й далі. Щоправда, з цього ракурсу міг бачити тільки даму й іноді – плече її співрозмовника. Нарешті на іншому кінці дроту почув бадьорий голос головного слідчого. Розмова була недовгою. Тарасу Адамовичу потрібно було дізнатися тільки одне.

– Ми маємо щось на Досковського?

Репойто-Дуб'яго не здивувався. Врешті, він давно звик до того, що слідчий Галушко не вів довгих телефонних розмов. Віч-на-віч зі співбесідником міг говорити довго, поринати в ліричні відступи й спогади, розповідати про варення та наливки. Але телефоном розмови з ним були підкреслено лаконічними. Тож головний слідчий просто відповів:

– Ні. Зовсім нічого. Ми знаємо, що він у місті, але жодного вчинку, за який його можна було б затримати, ще не скоїв. Ти знайшов його?

– Так, у «Празі». Але це не має значення.

Мовчання. Потім Репойто-Дуб'яго, очевидно все зваживши, проказав:

– Можна затримати його. Я пришлю людей.

– Зі мною Менчиць. Але затримувати – це злякати і його, і тих, хто за ним стоїть. А в нас нічого нема.

Знову мовчання.

– Я можу чимось допомогти? – врешті запитав головний слідчий.

Тарас Адамович подумки зітхнув.

– Поки ні. Максимум, що ми можемо зробити, – простежити за ними.

– За ними?

– Він з дамою.

– Що ж... не мені вчити тебе, Тарасе Адамовичу. Якщо потрібна буде допомога – завжди чекаю на тебе у відділку. Яків Менчиць у повному твоєму розпорядженні.

– Дякую, – закінчив розмову Тарас Адамович.

Повернувся за столик, намагаючись привернути якомога менше уваги. Хоча й розумів – навряд чи Досковський пам'ятав слідчого, що полював за ним не один рік тому. Врешті, це не аферисту доводилось годинами розглядати його фотографії, вивчати звіти свідків і збирати інформацію по зернятку.

Тим часом розмова за столиком, де він лишив штабскапітана та своїх помічників набувала химерного характеру. Певно пан Менчиць використав усі можливості своєї фантазії, аби придумати запитання до Назимова. Коли Тарас Адамович сідав за столик, офіцер майже благально подивився на нього.

– Радий, що ви повернулись, – щиро зізнався він.

Молодий слідчий закрив записник і полегшено зітхнув.

– Останнє запитання, – раптом оголосив Тарас Адамович.

– Будь-яке, якщо запитуватимете ви, – усміхнувся Назимов.

– Чому ви не пішли подивитись виступ Віри в Інтимному театрі?

– Не люблю це місце. Якщо співають романси – ще можна терпіти, але в них на сцені часто показують таке занудство, що я засинаю.

– То де ви були, коли Віра виступала? Між сьомою і дев'ятою вечора?

– У «Семадені», де й чекав на неї. Я вже відповідав вашому... помічнику.

Тарас Адамович краєм ока побачив рух за столиком Досковського – офіціант приніс страви.

– А що ви робили, коли не дочекались на Віру?

– Нас була ціла компанія з першої резервної роти. Я... не нудьгував. Вже збирались йти, майже на порозі зустрів Міру. Вона розпитувала про сестру. Я не міг нічого сказати. Знав тільки, що вона не прийшла. І, якщо чесно, подумав, що вона знайшла іншу компанію. Розлютився, – він сумно подивився на дівчину. – Тому й не пішов тоді з вами, не допоміг...

– Це дуже дивно, – сказав Тарас Адамович.

– Що саме? – з цікавістю запитав Назимов.

– Того вечора Віра домовилась про зустріч з трьома людьми. З сестрою, яка чекала на неї в театрі. З вами – у «Семадені». І ...як ви сказали – з блаженним чоловіком – художником Олегом Щербаком – у Шато де Флер.

– Вона мала зустрітись із ним?! – різко вигукнув офіцер, привернувши увагу кількох відвідувачів за сусідніми столиками. Похмурий чех здивовано подивився на Назимова. Тарас Адамович спокійно витримавши павзу, мовив:

– Так. Однак на жодну зустріч Віра не прийшла. Отож лишається запитання – вона зумисне призначила зустрічі майже одночасно й проігнорувала кожную з них,

чи все-таки мала намір прийти хоч на одну, але їй завадили?

– Я не здивуюсь, якщо вона мала плани зустрітись ще з кимось, але ми про це не знаємо.

Тарас Адамович кивнув:

– Так, це теж не можна випускати з уваги. Однак факт залишається фактом. Кожен з вас має алібі, – він завважив, як Міра питально звела брови, й повторив:

– Так, кожен з вас. Міру бачили в Інтимному театрі, художника – в Шато де Флер. Офіціанти в «Семадені» запам'ятали вас, ви прийшли о сьомій і покинули заклад близько 22.00.

Назимов слухав спокійно, потім усміхнувшись, сказав:

– Ви добре попрацювали.

– Однак не отримав відповіді на свої запитання: як зникла Віра? Й чому? Ми знаємо, що це сталося між восьмою і восьмою двадцять. Можна скоротити цей проміжок і до десяти хвилин, якби знати точно, коли вона зійшла зі сцени. Але номери в Інтимному хоч і мають більш-менш чіткі часові рамки, все-таки можуть зсуватись. Отож я беру проміжок часу у двадцять хвилин.

– Як же ви збираєтесь з'ясувати, що сталося? – запитав Назимов.

– Є обов'язкові умови, за якими можна визначити злочинця. Перша – мотив злочину. Якщо Віра зникла – хто від цього виграє? Художник, бо може продати картину з балериною втридорога? Офіцер, який помстився невірній коханці?

Яків Менчиць знов відкрив записник і почав щось швидко занотовувати.

Міра холодно запитала:

– Як щодо сестри?

– Тут велике питання, яка з сестер виграла: та, що зникла чи та, що розшукує зниклу.

– Але ж, окрім мотиву... – втрутився молодий слідчий.

– Так, окрім мотиву має бути можливість скоїти злочин. З цим складно, адже, як бачимо, всі, кого я назвав, цієї можливості не мали – вони були зовсім в іншому місці тоді, коли зникла балерина. Тут ми можемо підозрювати хіба саму Віру.

– До чого ви схиляєтесь? – прямолінійно запитав Назимов.

– До того, що ми щось випустили з уваги. Маємо недостатньо інформації, робимо висновки на основі здогадок, а не фактів. Є одна деталь, що турбує мене...

Три пари очей за столиком неухильно стежили за ним. Три пари вух чекали на його відповідь. Однак почули зовсім інше – на першому поверсі готелю заволатала сирена. Скрипка замовкла, а терасу на мить огорнула напружена тиша, потім відвідувачі заметушилися. Хтось вигукнув:

– Пожежа!

Однак Тарас Адамович на це не зважив, як майже не чув вигуків офіціантів, які просили відвідувачів організовано пройти до ліфтів. Він дивився, як швидко підвівся високий елегантний пан у темному костюмі, запропонував руку дамі. Вона вклала руку в його долоню, підвелась і рушила разом з ним туди, де вже вирував невеликий натовп. Тарас Адамович повернувся до Назимова:

– Прошу вас простежити, аби панна Томашевич цілою й неушкодженою вийшла з готелю.

– А ви? – запитав штабскапітан.

– Я зустріну вас на вулиці. Однак зараз маю термінову справу.

Міра здивовано подивилась на нього, але нічого не сказала. Тарас Адамович зупинив Якова Менчиця, ледь торкнувшись його ліктя.

– Мені потрібна ваша допомога. Бачите даму під вуаллю. Простежте за нею.

Молодий слідчий спокійно кивнув. Тарас Адамович не був певен, але відчував: у метушні біля ліфтів ця екстравагантна парочка має розлучитися. Якщо Досковського привели сюди справи, він не потягне за собою жінку. Чи потягне? Хтозна.

Ліфтів лише два. Вміщують по дванадцять людей. Офіціанти уважно стежать, аби їх не перевантажували. Метрдотель наголошує, що спускатися потрібно сходами – може вимкнутись електрика й ліфти застрягнуть. Однак люди налякані – лишитись на сьомому поверсі поки палає перший ніхто не хоче. Хтось із нетерплячих кинувся в ліфт, натиснув кнопку, важка кабіна рушила вниз. Офіціанти знервовані, метрдотель наполягає, що пожежа несерйозна, всі встигнуть спуститися. Однак він був тут із ними, тому звідки йому знати?

Навряд чи Досковський чекатиме на ліфт – надто комічно застрягнути в ньому з купкою панікерів. Тарас Адамович уже приготувався спускатися слідом за ним сходами. Сім поверхів – не так уже й багато. Але аферист здивував його: пропустив у ліфт поважну пані й пірнув услід за нею. Слідчий тільки зараз зрозумів, що дама під вуаллю зникла. Виглядати Менчиця серед людей часу не було, тож Тарас Адамович, пропустивши перед собою у кабіну ліфта кількох людей, зайшов сам. Дверцята зачинились, кабінка повільно попливла вниз. Озиратись не можна – легко привернути зайву увагу.

Поза сумнівом, пожежа спалахнула тут не просто так. Але що саме збирається робити Досковський? На-

віщо йому пожежа? Він має ще спільників чи діяв сам? А може, його єдина спільниця – та дивна супутниця, що ховала своє обличчя? Залишалось сподіватись на те, що Яків Менчиць знайде її.

Ліфт зупинився. Тарас Адамович вийшов одним з перших – стояв близько до дверей. У холі готелю роззирнувся, дочекався того, за ким стежив. Працівники готелю заспокоювали відвідувачів, говорили, що пожежа на кухні, в підвальному приміщенні і її вже майже загасили. На вулиці, куди Тарас Адамович вийшов услід за Досковським, було людно. Пожежна бригада прибула до готелю, метушні не було – певно, загоряння й справді несерйозне. Хтось поклав руку на плече Тарасу Адамовичу, він різко обернувся – поруч стояв Репойто-Дуб'яго.

– Ти вже тут?

– Боявся, що він щось накоїв. Тож щойно почув про пожежу – кинувся сюди.

– Пожежа несерйозна, – відмахнувся Тарас Адамович і встиг побачити, як Досковський застрибнув у фаєтон.

– Навіть не пожежа, – майже пошепки сказав головний слідчий. – Імітація. Багато диму без вогню. Хтось дуже хотів відволікти увагу.

– Не розумію, від чого, – стенув плечима Тарас Адамович.

– А де він?

– Он там, відїжджає, – кивнув Тарас Адамович у бік фаєтона.

– Швидко. Я накажу зупинити візника.

– Гадаю, не варто. Він нічого не робив. Тільки налякаємо.

– Тобто нічого? Хіба не він підпалив «Прагу»?

Тарас Адамович хитнув головою.

– Не певен. Якщо й справді він – не розумію, для чого це йому. Він просто поїхав, ніби... – і він раптом завмер, вражений здогадом.

– Що сталось? – не розуміючи перепитав Репойто-Дуб'яго.

– Здається, я стежив не за тим, за ким мав би, – сумно сказав він головному слідчому. – Сподіваюсь, що Менчиць порадує нас інформацією.

Молодий слідчий порадував нею частково. Він сумлінно стежив за дамою під вуаллю, а потім – за дамою без вуалі: вона її зняла, коли шукала сумочку, яку забула на терасі.

– То де зараз ця дама?

– Зникла, – сумно сказав Менчиць і додав:

– Але вона не спускалась ні ліфтом, ні сходами – я відразу побіг вниз.

– Я виставлю людей біля ліфта і сходів, – безапеляційно заявив Репойто-Дуб'яго. – Ми обшукаємо терасу.

– Я поясню... – почав Менчиць.

– Так, але завтра. Зараз у нас є терміновіші справи. Сподіваюсь, ви добре запам'ятали обличчя панни, за якою стежили.

– Гадаю, так, – ствердно кивнув слідчий. – Але... я дозволив їй зникнути...

– Все гаразд, – спокійно сказав йому Тарас Адамович. – Я мав це передбачити. Врешті, ми можемо зараз опитати свідків пожежі й з'ясувати, що саме сталося. Крім того, спробуємо якомога швидше звести вас з художником. Однак передовсім потрібно знайти штабскапітана й панну Томашевич. Допоможете мені?

Однак перш ніж вони відшукали в натовпі Міру й Назимова, Тарас Адамович, кивнувши на руку Менчиця, запитав:

– Що це?

Слідчий підняв руку й побачив що тримає легку хмаринку темної органі.

– Лишила мені, певно, як насмішку – пояснив він Тарасу Адамовичу.

Колишній слідчий мовчки взяв тканину й сховав у кишеню піджака.

– Знайдемо наших знайомих, – повторив він.

І вони разом рушили крізь натовп.

XI

Ліфти і сходи

Діжки стояли рівним рядом вздовж стіни льоху. У них лежали ще тверді жовтобокi яблука, залиті розсолom. За кілька тижнів вони розм'якнуть, наситяться ароматами трав, що він їх додав у діжку, набудуть нового смаку. Тарас Адамович готував розсіл за дідовим рецептом. Ще хлопчаком слухав, як старий повчав: дерево в кінці саду пізне, антонівка, сушити яблука з нього – зась. На варення теж краще лишити літні сорти. Пізні й зимові яблука дід беріг для діжок у льоху. Онук продовжував цю традицію.

Розсіл готував старанно: розмішував сіль і муку, додавав меду. Розчин холонув, Тарас Адамович мив листя смородини, базилік, викладав зеленню дно діжки. Далі – найцікавіше: нашаровував яблуками й травами її дерев'яне черево аж до верху, заливав охололим роз-

солом. Два тижні діжки чекали свого часу біля льоху, Тарас Адамович зазірав під гніт, прибирав піну. Потім скликав хлопчаків, і вони разом повільно переселяли діжки у темну прохолоду льоху. Мочені яблука за рецептом діда Тараса Адамовича найбільше любив Сильвестр Григорович. Напружена павза в їхньому листуванні вимагала розв'язки, тож господар яблуневого саду вирішив завершити щорічний ритуал із діжками і врешті написати старому другові.

Сильвестр Григорович у передостанньому листі вже вивів вперед пішака, на якого покладав великі надії. Шаховий партнер з Фастова був вельми небайдужий до ексцельсіору. Йому майже ніколи не вдавалось завершити етюд, як планував – обміном пішака на ферзя, однак він не полишав надії це зробити. Тарас Адамович іноді не був певен, чи прагне його партнер перемоги. Інколи здавалось, що його найголовнішою метою в грі був отой пішак і його шлях.

Хвіртка рипнула, Яків Менчиць, як і обіцяв, прийшов до Тараса Адамовича щойно завершив нічне завдання. Ранкові газети ще лежали непрочитаними на веранді. Господар будинку відволікся від діжок, запросив гостя до столу. Молодий слідчий випромінював ентузіазм.

– Знайшли будинок? – замість привітання запитав Тарас Адамович.

– Так, це було нескладно, – кивнув парубок, – він доволі помітний, я не раз чув про нього фантастичні історії.

– Справді?

– Кажуть, що коти біля вікон захищають мешканців будинку. Але той архітектор, певно, божевільний – не розумію, навіщо було ліпити нагорі чорта?

– Хтозна, – стеноу плечима Тарас Адамович.

– Господаря не було вдома, довелось чекати, – вів далі Яків Менчиць. – Але пан Щербак, коли повернувся і почув ваше прізвище, відразу погодився допомогти.

Тарас Адамович кивнув і підсунув ближче до гостя чашку зі свіжою кавою й глечик з вершками.

– Додайте цукор за смаком, – запропонував господар, беручи до рук теку, що її простягнув йому гість. Розгорнув, гмикнув.

– Гарна, – чи то запитав, чи то констатував пан Менчиць і зніяковів.

– Суперечки про красу – вічні суперечки, – усміхнувся Тарас Адамович і подивився на портрет дівчини, намальований олівцем.

– Пан Щербак не здивувався вашій пізній появі?

– Зовсім ні. Малював швидко, хоч я не зміг згадати багатьох деталей. Не впевнений, чи такі за розміром були очі, колір взагалі не запам'ятав. Спершу мені здавалось, що губи були повніші, але коли художник їх збільшив, я зрозумів, що ні. Довелось перемальовувати кілька разів. Зараз вона, як на мене, не надто схожа на оригінал, але я не можу точно сказати, що не так.

Тарас Адамович потер підборіддя, ще раз подивився на портрет, відклав теку. Дістав із кишені записник і розгорнув його.

– Спробуйте згадати якомога більше деталей. Розкажіть про вашу зустріч із цією дамою.

– Я постійно згадував її, поки малювали, кожен її рух і слова. Спробую розповісти з найменшими подробицями.

Тарас Адамович почав записувати. Міра прийде лише після полудня, зможе надрукувати свідчення Менчиця, і вони долучать його до справи. Хтозна, чому Міхал Досковський того вечора був у ресторані. Хтозна, ким

— Суперечки про красу — вічні суперечки, — усміхнувся
Тарас Адамович і подивився на портрет дівчини,
намальований олівцем.

доводиться йому дама під вуаллю. Хтозна, чому вона приховувала своє обличчя.

– Я не спускав із неї очей, як ви й наказали. Гадав, вона спускатиметься разом з усіма сходами, однак вона пішла в інший бік. Я кинувся за нею, вона зупинилась біля тераси і озирнулась.

– Вуаль була ще на ній?

– Так. Однак я бачив, що це молода дівчина. І голос у неї був дзвінкий.

– Що вона сказала?

– Що не сподівалась на супровід. Однак зробить виняток для... такого приємного пана, – він почервонів.

– Що було далі?

– Я сказав, що потрібно повернутись і спуститись сходами. Під час пожежі користуватися ліфтом небезпечно. Вона знову розсміялась. Сказала, що забула сумочку на терасі і хотіла повернутись.

Тарас Адамович уважно слухав, іноді щось занотуюючи, Менчиць скося позирав на записник і розповідав далі:

– Я сказав, що сумочка не варта життя, однак вона відповіла, що в ній – надзвичайно цінна для неї річ і вона готова ризикнути.

– Дивно забувати сумочку, в якій така цінна річ, – завважив Тарас Адамович.

– Так, я теж про це подумав. Вона запитала, чи готовий я ризикнути життям разом із нею.

Тарас Адамович уважно подивився на співрозмовника, перевів погляд на яблуню, яка повільно струшувала листя додолу. Вже без яблук, літне дерево. Запахні плоди з нього він зібрав ще місяць тому, акуратно нарізав скибками і висушив на горищі. Тепер сушені яблука висіли на кухні у торбах. Тарас Адамович любив їсти їх

чи насипати в жмені хлопчикам, які прибігали до нього. Іноді варив узвар, хоч і рідко пив його, не в змозі навіть ненадовго відмовитися від кави та чаю, палким прихильником яких був. А та дівчина під вуаллю... В ароматі її парфумів того вечора він виокремив майже невлотиму яблучну нотку, яку складно забути. Чи то він надто багато часу приділяє своєму яблуневому саду?

– Що було далі?

– Вона зняла вуаль.

– Чому тільки зараз? Ви думали про це?

– Так... Мені здалося, що... вона не боялась мене, не сприймала, як загрозу. Всі відвідувачі ресторану вже були на сходах, нагорі ми їх не чули. Певно, вона не хотіла показувати своє обличчя комусь із них...

– Можливо.

– А ще...

– Що?

– Мені здалось, вона... хотіла, аби я побачив її обличчя. Вона усміхалася, ніби...

– Причаровувала?

Яків Менчиць, завагавшись, кивнув.

– Що було далі?

– Ми пройшли на терасу. Ходили між столиками, шукали сумочку. Вона не могла згадати, за яким столиком сиділа. Запитала, де сидів я.

– Ви відповіли? – скосив погляд на співрозмовника Тарас Адамович.

– Ні, сказав, що мене запросив друг, і я не звернув увагу, який столик він обрав. Вона кивнула і сказала, що теж не запам'ятала свого місця. Я сказав, що ми маємо поспішати, внизу пожежа, а нам потрібно спуститися з сьомого поверху. Однак вона спокійно шукала сумочку, ніби не чула мене. Біля одного столику присі-

ла, вигукнула, що знайшла. Я стояв за кілька кроків від неї. Зрадів, що ми врешті зможемо спуститись. Ось тут я й загубив її.

– Тобто ви вже не бачили її?

– Ні, ви ж пам'ятаєте ці скатертини.

Пам'ятав. Білосніжні й довгі, як сукні наречених. Тарас Адамович стиснув олівець. Він уже знав, чим закінчиться розповідь пана Менчиця, однак запитав:

– Що було далі?

– Я підійшов до того столика, обійшов його, але не знайшов її. Вона зникла.

– І?

– Зазирнув під стіл. Знайшов там тільки вуаль. Схопив її, випростався, але на терасі дівчини не було, мабуть, побігла до ліфта чи сходів. Я кинувся туди, однак кроків не чув. Біля ліфта побачив офіціанта, запитав, чи не бачив він тут дівчину. Він відповів, що нікому не дозволяв спускатися ліфтом, усіх скеровував до сходів. І мені теж лишатися небезпечно, потрібно негайно спуститися. Я сказав, що з поліції, зазирнув в обидві кабінки ліфта, вони були порожні. Ще раз запитав чи він не бачив білявку в темній сукні, він сказав, що ні й додав, що всі вже спустились і ми теж повинні спуститись униз.

– Чому ж він іще не спустився?

– Його лишили перевірити терасу, подивитись, чи ніхто не затримався.

– І?

– На сходах її теж не було. Я спустився на перший поверх, вибіг на вулицю й зустрів вас.

– Тобто вона лишилась нагорі?

– Не знаю. Але офіціант її теж не бачив. Вона могла лишитись на терасі.

– Ваші колеги обшукали терасу. Дівчини там не було.

- Спустилась ліфтом чи сходами пізніше?
- Ніхто не спускався, за ліфтом і сходами стежили. Молодий слідчий втомлено потер лоба.
- Розчинилась у повітрі?
- Думаєте? – усміхнувся Тарас Адамович. – Чи не надто часто в цьому місті молоді дівчата розчиняються в повітрі?

Пан Менчиць вражено звів на нього очі. Хтозна, про що він думає. Про сестру Міри, яка зникла за дивних обставин? Але ж Віра Томашевич перед своїм зникненням не вечеряла з Міхалом Досковським. Чи вони щось випустили з уваги? Тарас Адамович підвівся, жестом зупинив гостя, що теж підхопився.

– Я тільки візьму деякі папери, повернусь за хвилину, – сказав він і зайшов до будинку. Кімната Естер зустріла його теплими сонячними променями з-під фіранки, огорнула затишком. З появою Міри вона змінилась. Раніше ця кімната здавалася йому надто холодною, в ній його огортала тривога. Картотечна шафа нависала брилою, а від порожніх шухляд віяло забуттям. І хоч зараз папери вони тримали тільки в одній з них, він відчував – шафа стала іншою. Як і Естер. Кажуть, будинки, в яких не живуть, швидко руйнуються. Може, друкарські машинки, клавішів яких ніхто не торкається, теж повільно вмирають? Може, він надто жорстко поставився до Естер, залишивши її на самоті так довго?

Вона стояла на столі, як королева. Однак ранкове сонце не боялося її холодної неприступності, раз у раз посилаючи в гості грайливих зайчиків. А в післяполудневу пору прийде Міра, торкнеться клавішів своїми тонкими пальцями, надрукує ще один протокол. Звісно, всі їхні папери не мають офіційного значення. Протокол – документ, який видає установа і завіряє посадова

особа. А хто вони? Просто старий і дівчина, що шукає сестру. Куди зникла балерина? І як? Теж сховалася за вуаллю, пофліртувала з останнім, хто її бачив і розчинилася у повітрі, як білявка з яблучною ноткою в парфумах?

Він рішучим рухом відчинив шухляду, дістав теку. «Справа викраденої балерини» – написано акуратним почерком Міри. Але чи викраденої? А якщо Віра Томашевич зникла так само, як і таємнича співрозмовниця Міхала Досковського? Ось і потрібний аркуш. Протокол допиту свідка Міри Томашевич. Абзац, який він шукав.

На веранду до молодого слідчого господар будинку повернувся в роздумах. Дві речі непокоїли його, однак про них він і словом не обмовився. Поставив на стіл теплий пиріг з яблуками, що його якраз час було виймати з печі.

Яків Менчиць ні про що не розпитував, натомість із задоволенням взявся пригощатися. Іноді цей хлопчина має непогану інтуїцію – не до відповідей на його запитання зараз йому було. Розклав перед собою листи, на які не мав часу відповісти вже кілька днів.

Мосьє Лефевр писав про перемоги на французькій частині фронту й водночас наступав на шаховій дошці – певно співвітчизники його надихали. Тарас Адамович розчистив вертикаль для тури, стримано похвалив французьких союзників, утримався від коментування подій на російській частині фронту. Ввічливо запитав про російський балет в Парижі, аби дати мосьє Лефевру привід описати свої походи в театри, і відклав лист.

Шкода було відкладати без відповіді лист гера Дитмара Бое – партія обіцяла бути цікавою, але надіслати листа німецькому партнеру зараз було не простіше, ніж арештувати Міхала Досковського. Врешті, всі війни рано

чи пізно закінчуються, а шахові партії тривають. Потрібно просто почекати.

Торкнувся пальцями останнього, ще не відкритого конверта. Цей з Грузії, від князя, історією про якого так зацікавилась Міра. Читати його варто, попиваючи славнозвісний чай грузинських князів. Він також має стати містким атрибутом під час розповіді дівчині про те, як саме дідові Андрія Михайловича Ериставі вдалося створити першу в Грузії чайну плантацію. Отож поки лист варто відкласти. Князь Андрій Ериставі був грізним суперником, хоч найчастіше вигравав ті партії, коли писав із Грузії. Листи з Петербурга, де він час від часу жив, нерідко приносили Тарасу Адамовичу перемоги з легким присмаком невдоволення – князь писав поспіхом, припускався помилок.

Можливо, він теж припустився помилки через поспіх? Не передбачив, не звернув уваги – і Міхал Досковський з легкістю виграв партію. Чи ще не виграв? Ще є надія? Врешті, Тараса Адамовича зараз бентежило передусім те, що він досі не розумів логіку подій: як зникла балерина і чому? Невже це єдине, що примушує його проводити розслідування, – те, що він досі не розуміє, що саме зробив Міхал Досковський?

І знову в думках він повертався до протоколу, що його надрукувала Міра майже два тижні тому. Це були її спогади про той вечір, які закарбувала пам'ять дівчини. Клавіші Естер відбили на папері: «я зайшла у гримерку, Віри там не було. Інша балерина сказала, що Віру покликав знайомий. Я не здивувалась, сіла чекати, однак Віра не поверталась. Дівчина запропонувала мені спуститись в партер, бо я не встигну зайняти місце. Сказала, що до свого виступу Віра точно повернеться».

Який знайомий говорив з Вірою Томашевич перед виступом? Чи не був то...

Самі здогади. Потрібні факти. Крім того, була ще одна деталь – Тарас Адамович не міг позбутися думки про те, що аромат парфумів з яблучною ноткою начебто був йому знайомим.

– Тарасе Адамовичу, – перервав його роздуми молодий слідчий.

– Так?

– Я не розумію, як вона зникла, білявка під вуаллю. Це непокоїть мене.

– Що ви пропонуєте?

– Хочу повернутись у «Прагу» й вивчити приміщення. Опитати свідків.

– Вчора вночі я вивчив приміщення й опитав свідків.

– І ви маєте відповідь?

– Можливо. Але ж ви хочете отримати її самостійно. Яків Менчиць, здається, вагався.

– Гадаєте, вона лишилась на терасі? Заховалась, а її не знайшли? – запитав молодий слідчий.

– Гадаю, вона спустилась.

– Ліфтом чи сходами?

– На це запитання спробуйте знайти відповідь у «Празі», – усміхнувся господар будинку.

XII

Літатор

Він стояв на балконі готелю «Прага». Кияни називали цю шестиповерхову споруду потворою, тож навряд чи хтось із них здивувався, коли власник добудував ще й сьомий поверх під ресторан. Тим часом з його літньої тераси відкривався неймовірний краєвид – місто було як на долоні. Тож місцеві естети та модниці злітались у «Прагу», як бджоли в яблуневий сад Тараса Адамовича: одні – насолодитися красою Києва на заході сонця, інші – щоби продемонструвати нові сукні на цьому тлі.

Яків Менчиць піднявся на балкон третього поверху готелю не заради краєвидів, та й панорама звідси не надто вражала. Його увагу привернули візерунчаті поручні балкона. Він розглядав пелюстки квіток, що повторювались в орнаменті. Їх вісім. Вісімка – число шукачів пригод – так колись казав йому батько. Воло-

димир Менчиць цінував це число, бо сам постійно був у пошуках. Син отримував листи з Херсона чи Миколаєва, потім дивувався телеграмам з Петербурга – не встигав стежити за батьковими пересуваннями. І не міг собі пояснити, які його дороги кликали, що спонукало знов і знов залишати рідне місто заради невідомих забутих Богом селищ і курних шляхів.

– Якщо ви вже тут, я б радив вам піднятися на терасу ресторану – ваші колеги там, – перервав потік його думок метрдотель. Вони вже опитали його, однак нічого цікавого не дізнались. Метрдотель, як і належить, майже весь час був на сьомому поверсі в ресторані, тож про пожежу дізнався одночасно з гостями.

«Прага» була не найдорожчим готелем у місті, напевно чи вона могла б конкурувати з першокласними «Гранд-готелем», «Савоєм», «Французським» чи «Континенталем». Однак у ресторані на сьомому поверсі нерідко можна було зустріти найзаможніших людей Києва – вони приходили милуватися панорамою. Тож, зрозуміло, чому евакуація гостей звідти стала для його працівників найбільшим випробуванням. Певно, вчорашня ніч була не найкращою і в житті метрдотеля.

– Якщо вам нічого не потрібно, змушений буду залишити вас, – знову нагадав про себе головний офіціант. Менчиць кивнув.

Поліція оглядала «Прагу» з ночі. Під час учорашньої метушні сталось кілька пограбувань, однак обійшлося без людських жертв. Невже пожежу імітували заради кількох прикрас та гаманців, які були поцуплені з незачинених номерів? Чи вони щось випустили з уваги? Яків Менчиць стомлено потер скроню й залишив балкон.

Отже, сходи чи ліфт? Тарас Адамович говорив упевнено, ніби й справді знав, як саме незнайомка під вуал-

лю спустилась униз. Чому колишній слідчий попросив стежити за нею? Чому вона ховала своє обличчя? Куди зникла?

На терасу ресторану він піднявся ліфтом. З недово-рою оглядав вузьку кабінку, яка, за словами метрдотеля, могла підняти дванадцятьох людей. Сьогодні ресторан на сьомому поверсі був зачинений, гостям пропонува-ли обрати перший поверх, де містилася кав'ярня «Біла чеської корони».

Терасою прогулювався Тарас Адамович у супроводі Міри і високого елегантного пана, якого Яків Менчиць упізнав не відразу.

– О, мій нічний гість! – радісно вигукнув незнайо-мець і слідчий зрозумів, хто перед ним. Художник Олег Щербак у темному костюмі і з плащем, перекинутим че-рез руку, не справляв враження розхристаного дивака, який повернувся у свій дім далеко за північ і зустрів на порозі слідчого з дивним проханням.

– Дякую, що допомогли мені вчора з портретом, – ледь схилив голову Менчиць.

– О, не потрібно дякувати. Я обіцяв допомогу панові Галушку, мені було навіть цікаво. Ніколи ще не малював портрети з чіхось слів, – він усміхнувся, – хоч я й не впевнений, що дівчина вийшла схожою на оригінал, але це був цікавий досвід. Щоправда, ви змусили мене нервувати – ніколи не думав про те, якими неуважними можуть бути звичайні люди. Якби я говорив з художни-ком, отримав би набагато більше інформації. На вашому місці, Тарасе Адамовичу, я б запропонував започаткува-ти короткий курс портретного живопису серед колег.

– Цікава думка, – усміхнувся у відповідь Тарас Ада-мович. Колишній слідчий повернувся до Менчиця і за-питально вигнув брову:

– Що скажете, пане Менчиць?

– Про курси портретного живопису? Навряд чи керівництво оцінить ідею.

– Ні, я про відповіді на ваші учорашні запитання. Знайшли їх?

– Не впевнений.

– Чому ж?

Молодий слідчий відповів не відразу. Мимоволі поглянув на Міру. Прекрасна, як завжди, у темно-коричневій сукні, що відтіняє очі. Якби вона позувала на тих портретних курсах, він, мабуть, з більшим ентузіазмом підтримав би ідею Щербака. Відповів:

– Я не впевнений, що поставив правильні запитання.

Тарас Адамович задоволено кивнув. Молодий слідчий і справді не безнадійний. Ставити запитання – це визначати пріоритети розслідування, робити вибір на користь тієї чи тієї версії. Невпевненість – це усвідомлення слідчим, що кожна з версій має слабкі й сильні сторони.

– На які запитання ви все-таки хотіли б отримати відповіді? – прямо запитав Тарас Адамович колегу. Той завагався, але відповів:

– Куди зникла дівчина?

– Я казав вам – вона спустилась.

– Чому ви в цьому впевнені?

– Кілька працівників готелю бачили, як о чверть на дев'яту дівчина вибігла з коридору на першому поверсі й попрохала допомогти чоловіку, якому стало зле в номері, що в кінці коридору.

– Звідки ви знаєте, що то була вона? – запитав молодий слідчий.

– Білявка, темна сукня – так описали її ті, хто бачив. До того ж у номері, про який вона казала, нікого не було.

Їй потрібно було відволікти увагу, щоб вийти з готелю, – пояснив Тарас Адамович.

– І її ніхто не зупинив? – здивувалась Міра.

– На жаль, ні. Кілька поліціантів кинулись туди, куди вона вказала, пожежні снували в холі, однак були зайняті – перевіряли приміщення. На вулиці – натовп роззяв. Гадаю, спрацював і психологічний трюк.

– Який? – запитав художник, що уважно слухав.

– Якби з порожнього коридору вискочив чоловік, на вашу думку, що зробили б поліцейські?

– Затримали б його, – здогадавшись, куди хилить Тарас Адамович, відповів молодий слідчий.

– А коли вибігла налякана дівчина, один із поліціантів провів її до виходу і навіть запропонував допомогти знайти знайомих. Хоч потім і пошкодував про те – я запитував, чи не здалось йому дивним те, що дівчина спустилась набагато пізніше від усіх інших гостей готелю.

– Ви говорите – о чверть на дев'яту? – запитав Менчиць.

– Так.

– Я був унизу двадцять хвилин на дев'яту. Отже, вона випередила мене усього на п'ять хвилин? Але як? Ви говорите, що за ліфтом стежили!

Тарас Адамович замислено подивився ніби крізь нього.

– Хочете, я покажу вам, як вона це зробила? – несподівано запитав колишній слідчий.

– Покажете? Я не розумію...

– Міро, пане Щербак, допоможете мені?

Міра відповіла кивком. Художник з готовністю відповів:

– Звичайно!

Тарас Адамович окинув оком усіх трьох і почав пояснювати:

– Панна Томашевич сьогодні гратиме роль поліції – контролюватиме сходи. Якщо помітите мене, – звернувся він до Міри, – можете сміливо арештовувати.

Дівчина здивовано подивилась на нього, запитала:

– Якщо я просто скажу, що бачу вас, це вважатиметься арештом?

– Так. Адже поліція не змогла помітити нашу нічну незнайомку, аж поки та не опинилась на першому поверсі.

Він повернувся до Щербака.

– А ви, пане художнику, у своєму акуратному костюмі спробуйте зіграти роль вишколеного офіціанта знаменитого ресторану «Прага».

– Колись мріяв про кар'єру актора, – розсміявся Щербак. Тому – із задоволенням.

– Отже, ви контролюватимете ліфт. Адже офіціант біля ліфта, якого учора допитував і пан Менчиць, і я, справді не бачив білявку у темній сукні.

– Що робити мені? – запитав Менчиць. – Яка роль залишилась?

– Найскладніша, – усміхнувся Тарас Адамович. – Вам доведеться грати самого себе й знайти відповіді на запитання.

Молодий слідчий кивнув. Оглянув залу з акуратними рядами столів у святкових шатах з білих скатертин. У кінці тераси – шинквас, телефон – за стіною, біля ліфта. Певно, аби музика і гамір за столиками не заважали розмовляти. Тераса нагадувала йому оранжерею – скляні стіни від підлоги до стелі були родзинкою «Праги». Йому захотілося опинитися тут, за одним зі столиків за інших обставин. Не заради розслідування,

пошуку невловимих білявок чи паліїв, які викрадали гаманці. А заради...

– Що я маю робити? – запитав він, відволікаючись від нав'язливих думок.

– Нагадайте, де ви стояли, коли почали шукати сумочку дами під вуаллю?

Молодий слідчий попрямував до центру тераси і зупинився біля столика.

– Здається, тут.

– Що ж, – кивнув йому Тарас Адамович, – можемо відпустити наших акторів – вони мають зайняти свої позиції.

Міра і Олег Щербак рушили в кінець тераси, де за стіною ховався ліфт, а трохи далі виднілися двері, що вели на сходи. Слідчі залишились на терасі удвох. Тарас Адамович запитав:

– Де стояла дівчина?

Яків Менчиць повільно показав рукою у напрямку столика за кілька метрів від нього.

– За отим столом, біля куща, – пояснив він, киваючи на екзотичну зелену рослину в горщику.

Тарас Адамович рушив у напрямку, який йому вказав колега. Зупинився біля високого лимонного дерева. Опустив погляд на підлогу. Паркет. Біля однієї зі стін тераси причаїлося фортепіано. Можливо, тут влаштовують і танцювальні вечори?

– Пообіцяйте мені, що повторите ваш маршрут. Пройдете тільки там, де вчора, – мовив Тарас Адамович.

– Я спробую, – кивнув Менчиць.

– Що ж, почнімо, – сказав Тарас Адамович, раптово вигукнувши: – Ой, моя сумочка! Як добре, що я її знайшла! – і зник за столом, укритим скатертиною.

Яків Менчиць повільно підійшов до того місця, намагаючись відтворити свої дії минулого вечора. Присів

біля стола й зазирнув під скатертину. Знову знайшов вуаль – певно, Тарас Адамович завбачливо прихопив її з собою заради експерименту.

Експеримент – не надто приємне слово, особливо якщо піддослідний – ти. Він скривився від цієї думки, але спокійно пішов до виходу, подумки шкодуючи, що не лишився на терасі і не позаглядав під усі столи. Але ж вона спустилась раніше за нього! Чи змогла б вона це зробити, якби сиділа під столом і чекала, поки він наговориться з офіціантом біля ліфта і врешті поверне на сходи. Брехав офіціант чи ні? Але зараз біля ліфта художник і він не брехатиме – це ж експеримент.

Слідчий підійшов до ліфта, біля якого нудьгував Щербак.

– Ви не бачили тут білявку? – запитав він у художника.

– Ні білявки, ні старого насмішкуватого колишнього поліціанта, що робить неймовірне варення з цибулі. Але я б радив вам спуститися вниз – в готелі пожежа, – серйозно поінформував його художник. Актор з нього був посередній, певно, добре, що він не здійснив своєї мрії.

– Я ще трохи потеревеню з вами, аби точніше відтворити події й обов'язково спущуся, – пообіцяв Менчиць.

Міра чатувала на сходах. Він знову відігнав думку про вечір за столиком «Праги» з нею, хоч фантазія уперто малювала їхні силуети на тлі скляної тераси.

– Спустимось разом? – запропонував він їй і сам здивувався своїй сміливості. Вона відповіла:

– Чому б ні?

Спускались вони кілька хвилин, однак навряд чи в ці хвилини він думав про те, яким чином встигне випередити його Тарас Адамович.

– Ви здогадались? – запитала його Міра, між п'ятим і четвертим поверхом.

– Гадаю, так. Але я мав би подумати про це вчора.

Коли вони зайшли до холу готелю, то завважили виконавця ролі невловимої білявки за газетою на розкішному дивані гірчичного кольору.

Тарас Адамович відклав газету, усміхнувся помічникам, підвівся з дивана.

– Ви виграли, – резюмував Менчиць.

– Можливо. Однак перш ніж ми повернемося до нашого охоронця ліфта, скажіть мені, як я це зробив.

Яків Менчиць допитливо подивився йому в очі.

– Ви знайшли третій ліфт, – сказав він.

– Але хіба в готелі «Прага» не два ліфти?

– Два – про які всі знають, ліфти для гостей. Ви, швидше за все, спустились службовим ліфтом. Але я не знав, що він є в готелі, якщо чесно. Звідки знали ви? Опитали офіціантів?

– Ні. До того ж, якщо я міг опитати офіціантів, чому ж ви цього не зробили?

– Бо не знав про що запитувати, – зізнався Менчиць.

Тарас Адамович усміхнувся.

– Так. Я знав про ліфт ще учора. На це мав кілька причин: по-перше, офіціанти не підіймали їжу в ресторан ліфтом для гостей. Коли на вулиці я дізнався, що пожежа почалась із кухні й мені сказали, що кухня розміщена в підвалі, я здивувався. Адже не завважив у ліфті возиків з їжею й офіціантів. Потім я подумав про те, чи хотів би підійматися сім поверхів разом з чиеюсь вечерею. А якщо охочих піднятися багато, офіціанти пропускають гостей і чекають, поки їжа охолоне? Це здалось мені не надто зручним. Про сходи я навіть не думав, бо...

– Навряд чи замовлення носили б через сім поверхів, – закінчила його репліку Міра.

– Я припустив, що має бути інший ліфт, нехай і невеличкий – яким підіймають їжу в ресторан.

– А по-друге?

– А по-друге, я зрозумів, що дівчина не могла скористатися одним з двох ліфтів чи сходами. Отже, вона знала інший шлях. Найлогічнішим був службовий підіймач.

– Але вона зникла.

– Сховалась під одним зі столів. Гадаю, якби ви зазирали під сусідній, то знайшли б її, а вона сказала б, що це жарт.

– Я не звик шукати дівчат під столами у ресторанах, – стелював плечима Менчиць.

Тарас Адамович з розумінням кивнув.

– Коли ж ви побігли до сходів, вона вилізла з-під столу й пішла до ліфта, який ховався за шинквасом.

– Я мав би здогадатися. Отже, вона спустилась на перший поверх?

Тарас Адамович кивнув.

– Починаючи з цієї частини історії, зізнаюсь, ставити правильні запитання складно навіть мені. Але повернімося по нашого художника-актора.

– Щось мені підказує, що художник він кращий, ніж актор, – усміхнувся Менчиць. Міра відповіла усмішкою, Тарас Адамович впевнено рушив до ліфта, мимоволі зупинившись поглядом на знайомій постаті, що примостилася на дивані біля пишної зеленої рослини. Згадалися слова Назимова про неабиякі таланти його партнера з покеру – похмурого чеського репортера щодо смакування вин. Зараз він не пив – знов писав щось, час від часу відволікаючись на метушню в холі. Колишній слідчий примусив себе зосередитись на думках про пожежу.

Поки громіздка червона кабіна з дверима-решіткою тягла їх нагору, Менчиць запитав:

– Чому ви попрохали мене стежити за дівчиною? Вона виглядала підозріло?

– Ні, я ні в чому їй не підозрював, аж поки ви не розповіли мені про вашу зустріч.

– Тоді чому ж?

– Я знаю чоловіка, з яким вона вечеряла. Він небезпечний. Але згодом зрозумів, що мав би стежити за нею.

– Чому? Вона пов'язана з пожежею?

– Так.

– Звідки така впевненість?

– Спробуйте здогадатись.

Міра хотіла щось сказати, але стрималась, питально поглянувши на молодого слідчого. Він відповів, картаючи себе за те, що не запідозрив цього вчора:

– Вона надто спокійно шукала сумочку. Навряд чи могла бути такою спокійною, якби не впевненість, що пожежа – несправжня.

Тарас Адамович додав:

– А оскільки вона знала про підіймач, я подумав, що в ресторан вона піднялась саме в такий спосіб – на службовому ліфті. І можливо – просто з кухні.

Молодий слідчий подивився на нього:

– Ми маємо ще раз опитати працівників кухні!

Двері ліфта відчинились. Усміхнений художник радісно мовив:

– Я бачу вас, Тарасе Адамовичу, ви заарештовані!

– Ви ж офіціант, а не поліціант, – усміхнувся Тарас Адамович.

– А що може зробити офіціант, щоб затримати підозрюваного? – запитав Щербак.

Тарас Адамович знизав плечима:

– Навіть не знаю. Покликати поліцію?

Вони знову зайшли на терасу й розмістилися за одним зі столиків. Нині, о денній порі, тут трохи спекотно. Золотим диском сяє сонце, а поруч, наче конкуруючи з ним, виблискує купол Софії Київської. Дівчина, що сидить навпроти, любить біле вино й театр. Він повинен знайти її сестру, і вже тоді запросити на балет чи в «Прагу». А зараз... Зараз її думки далекі від рожевого неба на заході сонця, що віддзеркалюється у вікнах літнього ресторану на сьомому поверсі. Недоречно красивий краєвид відволікає, як білявка, що зняла вуаль і усміхалась йому учора.

– Я опитав працівників кухні, – почав Менчиць, – нічого незвичного вони не пригадують.

– А ви запитували, чи не заходив учора в приміщення кухні хтось чужий?

– Запитував. Головний кухар і кілька помічників сказали, що приходив санітарний інспектор, але такі, як він, часто бувають у ресторані.

– Тобто?

– Ресторан перевіряється за різними показниками. Здається, вчора перевіряли, чи не використовується праця жінок та дітей у нічний час... Принаймні, мені так сказали, – завагався Менчиць, помітивши, як Тарас Адамович примружив очі.

– Отже, санітарний інспектор, – сказав Тарас Адамович. – Як він виглядав?

Яків Менчиць дістав записник, розгорнув на потрібній сторінці. Підняв очі на Тараса Адамовича й запитав:

– То був її спільник?

Міра й художник одночасно перевели погляд з Менчиця на Тараса Адамовича.

– Можу впевнено вам сказати – ні, – відповідь колишній слідчий. – Але спробуйте поставити правильне запитання – і я відповім.

Менчиць, нервуючись, почав розпитувати:

– Інспектор зімітував пожежу в «Празі».

– Так.

– Але він не був спільником білявки під вуаллю?

– Ні.

– Навіщо потрібна була імітація?

– На це запитання можна відповісти тільки тоді, коли встановимо особу імітатора.

– Але ж ви встановили...

Тарас Адамович хитнув головою.

– Я припускаю. Фактів поки недостатньо, однак ми спробуємо дістати інформацію, якої нам не вистачає. Якщо ви, звісно, мені допоможете.

Три пари очей з готовністю стежили за ним. Колишній слідчий подумки усміхнувся. Імітатор виявився вигадливим. Що ж, доведеться витратити трохи більше часу, але відповіді будуть знайдені. От тільки часу – не так уже й багато. Тарас Адамович заплющив очі і згадав, що в ранковій газеті натрапив на друге оголошення Київського товариства садівництва. Часу було зовсім обмаль.

XIII

Санітарний інспектор

У яблуневому саду було по-домашньому затишно. Тому довгі скатертини «Праги», її вузькі коридори й високі білі двері номерів на веранді будинку Тараса Адамовича згадувались, як тривожний сон. Тут можна було жартувати про шахи й варення з чорниці, яким щедро пригощав господар, попереджаючи, що вимаститися в ньому набагато легше, аніж потім відпирати одяг. Тут Міра слухала дивовижні оповіді про грузинського князя, якого подорож Піднебесною надихнула взятися за вирощування китайського чаю на батьківщині.

Він так перейнявся цією ідеєю, що вже бачив себе першим у Грузії власником чайної плантації. Князь був амбітним чоловіком і звик втілювати задумане в життя. Щоправда, цього разу йому на заваді стала така «дріб-

ничка», як імператорський закон, що забороняв вивозити насіння цієї культури за межі країни. Князь вирішив не відмовлятися від свого наміру через примхи імператора, тим паче, що інший імператор – російський – був не проти, аби чай почали вирощувати по інший бік китайського кордону.

Щоб не привертати до себе уваги, князь залучив до сумнівної операції місцевого працівника на ім'я Лу, який погодився вивезти насіння, засипавши його в бамбукові палиці. А вже згодом приписав цю роль собі, мовляв, сховав насіння в елегантному ціпку, руків'я якого виготовили на замовлення зі слонової кістки.

– Він порушив закон? – вражено запитала Міра.

– Він так не вважав, – усміхнувся Тарас Адамович, підсуваючи до неї ще один шмат пирога на тарілці, розмальованій пташками. – Сам термін «Піднебесна» трактується в нас не зовсім правильно. Ми називаємо так Китай, однак для самих китайців «Піднебесна» – це весь наш світ з Китаєм у центрі. Тому формально закон він не порушив. Насіння висадили в Аджарії – частині Грузії, яку імперія якраз відвоювала в Туреччини разом з містом Батумі. Частину насіння висадили також у Гурії. Китаєць Лу поселився у селі Чакви, можливо, він і досі вирощує чай на березі Чорного моря.

– З вас вийшов би успішний адвокат, – усміхнувся Щербак, відставляючи порожню чашку. – Ви блискуче виправдали князя-викрадача.

– А з князя вийшов непоганий контрабандист, – констатував Менчиць, відрізаючи ще один шматок пирога.

– Кожен має власний багаж невикористаних можливостей, – розважливо промовив Тарас Адамович. – Ви, наприклад, говорили, що мрієте стати актором.

Менчиць скептично гмикнув, але промовчав. Щербак, зневажливо ковзнувши по ньому очима, відповів Тарасу Адамовичу:

– Бабуся була проти, а мене виховала вона, – пояс-
нив художник.

– Чому? – запитала Міра.

– Не впевнений, але, здається, в її житті була якась трагічна любовна історія, героєм якої був актор. Можли-
во, він міг стати моїм дідом, – знизав плечима художник.

– А ваша бабуся була актрисою?

– Здивуетесь: вона була балериною.

Легка тінь лягла на обличчя Міри. Менчиць спробу-
вав змінити тему розмови:

– Мій батько – фольклорист. Він мріяв, щоб я про-
довжив його справу. Не те, щоб мені це не подобалось,
просто...

– Ми маємо надто мало часу, аби втілювати чужі
мрії – усміхнувся Тарас Адамович.

Менчиць задумливо подивився на нього.

– Вам вдається непогано поєднувати професію са-
дівника з розшуковою діяльністю.

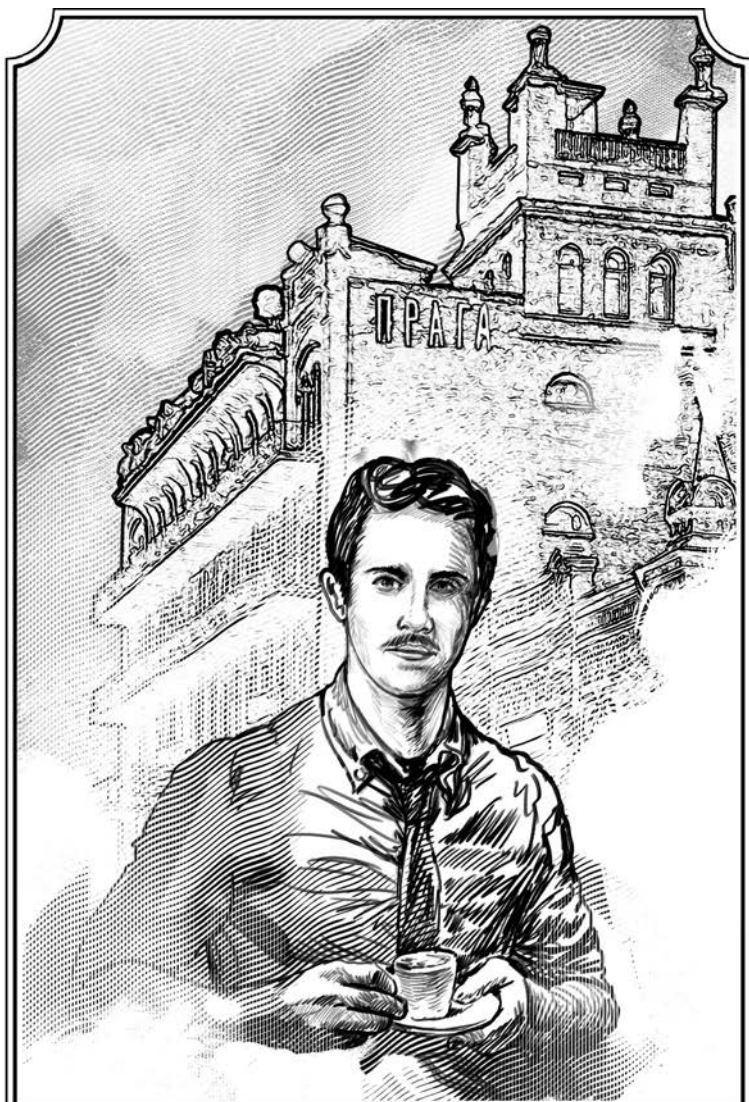
– Таким подвійним життям я завдячую лише своєму
секретарю, – жартівливо зізнався господар будинку.

Легкий рум'янець торкнув обличчя Міри, а колишній
слідчий продовжив:

– А наш підпалювач готелів непогано поєднує свою
діяльність з роботою санітарного інспектора. Тож
я змушений попросити вас, пане Менчиць, відволікти
нас від історії про князя та китайський чай і розказати,
про що ви дізнались на кухні. А вас, Міро, надрукувати
протокол.

Міра уважно подивилась на нього.

– Отже...

Розповідь молодого слідчого супроводжувалась дзвінким постукуванням друкарської машинки. Міра друкувала швидко, тому він намагався говорити зв'язно, не перестрибуючи з одного свідчення на інше.

– Так, гадаю, інцидент у «Празі» може мати стосунок до нашої справи.

Дівчина підвелася й пішла в будинок, а Тарас Адамович заходився збирати порожні тарілки – потрібно було звільнити місце для Естер.

Розповідь молодого слідчого супроводжувалась дзвінким постукуванням друкарської машинки. Міра друкувала швидко, тому він намагався говорити зв'язно, не перестрибуючи з одного свідчення на інше. Розповів про те, як опитав головного кухаря й трьох його помічників. Усі вони засвідчили, що о шостій вечора метрдотель привів невисокого бородатого пана у світлому сірому костюмі. Пан показав документи санітарного інспектора та повідомив, що повинен оглянути приміщення кухні. Оскільки персонал аж захлинався від роботи – майже всі столики в ресторані були зайняті, інспектору виділили в екскурсоводи одного з молодших помічників.

– За словами головного кухаря, від нього все одно було небагато зиску, – додав Менчиць.

Міра відстукала речення про зиск і очікувально подивилася на Менчиця. Він повів далі.

Екскурсоводом до інспектора приставили п'ятнадцятирічного Івася Тетерського, який зазвичай прибирав на кухні, чистив овочі й мив посуд. Хлопчина тішився, що здихався нудної роботи, тож водив перевіряльника по всіх закутках. На запитання, чи лишив інспектора самого, Івась спочатку дав негативну відповідь, але потім зізнався, що двічі бігав на вулицю палити.

– Де він узяв цигарки? – Тарас Адамович радше хотів пересвідчитися у своїх здогадах, бо наперед знав відповідь.

– Інспектор пригостив, – підтвердив версію старшого товариша Менчиць.

Після другого перекуру Івась інспектора вже не знайшов: на кухні сказали, що той поїхав ліфтом у ресторан, тож хлопця вилаяли й посадили чистити картоплю.

– О котрій годині інспектор сів у ліфт?

– Сів – це надто голосно сказано. Я бачив той ліфт, точніше – підіймач для їжі. Відвідувачі на ньому не їздять, але інспектор наполіг. Сказав, має перевірити шахту. Час відомий приблизно. Один із кухарів зазначив – о сьомій вечора, інші – що раніше.

Міра слухняно відстукала наступне речення й, зупинившись, запитала:

– Отже, ми могли бачити інспектора в ресторані?

Однак в ресторані інспектора ніхто не бачив. Один із офіціантів пригадав, що здивувався, коли підіймач зупинився на п'ятому поверсі. Він викликав ліфт на сьомий, але в ньому вже нікого не було.

– Чому ж інспектор не доїхав до ресторану? – запитав Щербак.

– Цей ліфт має чотири зупинки, – пояснив Тарас Адамович. – Це ж просто підіймач. Зупиняється на першому, третьому, п'ятому поверсі та останньому – ресторанному. Їхати в ресторан – привертати увагу, навряд чи офіціанти не помітили б дивака, що катається на підіймачу. І гості теж могли звернути увагу. Гадаю, була ще одна причина, однак поки я її не назву. Мене більше цікавить той факт, що інспектора у сірому костюмі відтоді, як він сів у підіймач, більше ніхто не бачив. Взагалі.

– Розчинився в повітрі... – промовила Міра.

– Щось на зразок.

– Це все, що я дізнався про вечір підпалу, – сказав Менчиць.

– Ви добряче попрацювали, – сказав Тарас Адамович. – Однак... – і побачивши, як молодий колега напружився, м'яко додав: – дещо випустили з виду.

Щербак підняв брову і скосив погляд на Менчиця. Пальці Міри завмерли на клавішах, а сама вона уважно подивилася на Тараса Адамовича. На веранді враз ніби стало прохолодніше, певно, час запропонувати гостям пледи – вечори вже нагадують про те, що літо минуло. Тарас Адамович ледь торкнувся скроні, подумки усміхнувся. Дивно, за останні кілька днів спокійні години за листами чи шахами стали рідкістю. Ще трохи заглибитися в розслідування, вони й узагалі перетворюються на розкіш. Хитнув головою, однак уголос сказав інше:

– Гадаю, від ще однієї порції грузинського чаю ніхто не відмовиться.

– Якщо згадати, що насіння викрадено в Китаї, то чай – китайський, – завважив Щербак тоном князя. Він відкинув пасмо волосся з лоба, й Тарас Адамович зловив себе на думці, що художнику також личив би ціпок з руків'ям зі слонової кістки.

– О, про це можна довго сперечатися, – усміхнувся він, – якщо, звісно, вірити цій легенді. Є й інша.

– Яка? – з цікавістю запитала Міра.

Колишній слідчий налаштувався на розповідь тільки після того, коли наповнив ароматним напоєм чашки гостей. І тільки зробивши перший ковток, почав розповідь:

– На початку Кримської війни в сухумському порту арештували невеликий британський торговий корабель. Як з'ясувалося, один моряк з його команди не тільки був поціновувачем чаю, а навіть працював на чайних план-

таціях Цейлону. Князь Ериставі привіз британця у свій маєток і вони разом почали працювати над вирощуванням перших чайних кущів у Грузії. Їхня натхненна й сумлінна праця принесла чудові результати.

– За цією версією, грузинський чай насправді – англійський, – повагом мовив Щербак.

– Хтозна, – лукаво примружив очі Тарас Адамович. – Де англієць та дід князя Ериставі взяли насіння, ця історія замовчує.

– Занадто складно щось стверджувати, коли картина неповна, – скривився Щербак.

– Погоджуюсь, – схилив голову Тарас Адамович. – Проте, скажімо, слідчим доводиться працювати з неповними картинами постійно.

– Як вам це вдається? – запитав художник.

– Що саме?

– Вести розслідування.

– Логіка подій в будь-якому разі має бути збережена, – повільно добираючи слова почав пояснювати колишній слідчий. – Та чи та деталь може здаватися помилкою чи абсурдом, але тільки тому, що перед нами немає повної картини. Щойно ми знайдемо деталі, яких не вистачає, і відтворимо всю картину – побачимо логіку подій.

– Я все одно не розумію, – Щербак картинно відкинувся на спинку крісла-гойдалки, перетворившись на Париса. Поруч з ним Менчиць виглядав незграбою. Молодий слідчий насупився, ніби й справді відчув це.

– Я продемонструю вам це на прикладі. Розкажіть мені, що відбулось у «Празі», навіть, якщо це видаватиметься вам абсурдним. Однак без припущень. Спробуйте просто переказати події, свідком яких ви були чи про які чули з чужих уст.

Щербак усміхнувся, кинув задумливий погляд на до-ріжку, яка вела до хвіртки, й сказав:

– Спробую. Але попереджаю: оповідач з мене ще гірший, ніж думки пана Менчиця про мене як актора.

Молодий слідчий спалахнув, Міра розсміялась. Художник, набувши поважного вигляду, почав розповідати:

– Вчора вночі до мене прийшов пан Менчиць, назвав ваше прізвище й повідомив, що я маю намалювати портрет дівчини. Дівчини з ним не було, тому я трохи здивувався. Він сказав, що вечеряв у «Празі» й мені здалося, що там, напевне, подавали саме тільки шампанське...

Оповідач уловив погрозливий погляд Менчиця й одразу виправився:

– Мій нічний гість пояснив, що бачив дівчину, яку ви в чомусь підозрюєте, отож я маю намалювати портрет з його слів. Мою роботу ви вже бачили. Пан Менчиць також повідав мені, що в «Празі» почалась пожежа, і ви спустились з сьомого поверху ресторану, однак дівчина, яку я малював, не поспішала, а потім й узагалі зникла. Сьогодні я дізнався, що у Тараса Адамовича є підозра, що пожежу у «Празі» влаштував санітарний інспектор, який доволі дивно поведився: блукав закутками кухні, відволікав хлопця, якого приставили до нього, а потім й узагалі поїхав кататися службовим підіймачем. До ресторану він не доїхав – я б на його місці такої помилки не припустився, адже в них є непогане вино, – додав коментар художник, – а потім й узагалі кудись зник. У готелі почалась пожежа, всіх примусили спуститись на вулицю. Уявляю, яка паніка була, хтось пхався в ліфт, хтось біг сходами, а, скажімо, пан Менчиць шукав сумочку гарненької білявки.

Молодий поліціант кинув на оповідача ще один убивчий погляд, але змовчав.

– Потім білявка сховалась під одним зі столиків ресторану, а коли пан Менчиць побіг до ліфта, спустилась униз службовим підіймачем, прокричала в холі щось про чоловіка, якому зле у номері на першому поверсі й зникла у невідомому напрямку.

Тарас Адамович сяйнув усмішкою:

– Браво, пане Щербак! Ви неймовірно точно відтворили всі події.

– Але це ж якийсь абсурд, – знизав плечима художник. – Білявка, пожежа, службовий підіймач, на якому всі прагнуть проїхатися. Ще й пожежа виявилась несправжньою. Навіщо це все?

– А навіщо влаштовувати несправжню пожежу?

На затишній веранді запанувала напружена тиша. Тарас Адамович розумів, що всі троє зрозуміли, куди він хилить. Озвучила підозру Міра:

– Усіх вивели з приміщень, тож імітатор мав час робити в порожньому готелі все, що заманеться.

– От тільки ми не знаємо, що саме йому заманулося, – похмуро сказав Менчиць. – І найгірше – не знаємо, хто такий той імітатор.

– Дещо про нього ми все-таки знаємо, – загадково промовив Тарас Адамович.

Співрозмовники мовчали, але напружено чекали повідомлення про це «дещо». Натомість господар будинку запитав:

– Можливо, хтось хоче ще ча...

– Ні! – майже одночасно проказали всі троє.

– Що ж, – усміхнувся колишній слідчий, – спробуймо проаналізувати ситуацію. Маємо двох підозрілих людей: один видає себе за санітарного інспектора – я маю

припущення, що його документи були підробкою і пізніше аргументую вам це. Він як мінімум годину блукає усіма закутками кухні, де, як ми вже знаємо, хтось зімітував пожежу, а потім їде нагору на службовому підіймачі й зникає. Друга підозрювана особа – жінка з'являється нізвідки – я опитав працівників готелю, ніхто не пригадав даму під вуаллю або білявку в холі готелю чи ще десь, окрім ресторану. Вона губить сумочку з надзвичайно цінними, за її словами, речами, тому ігнорує прохання персоналу вийти з приміщення і залишається начебто шукати її на сьомому поверсі готелю. Потім сідає в службовий підіймач і спускається на перший поверх. Маємо достатньо інформації, аби побудувати теорію. Що скажете?

Міра зацікавлено слухала, однак мовчала, Яків Менчиць задумливо дивився в сад, художник, здавалося, мріяв про щось.

– Я спробую, – врешті сказав Менчиць.

– Ми із задоволенням вас вислухаємо, – кивнув Тарас Адамович.

– Я вважаю, що білявка й санітарний інспектор – співники. Він зімітував пожежу й піднявся на п'ятий поверх, аби обчистити кілька номерів. До речі, то не він вечеряв з дівчиною під вуаллю? Потім, коли почалась пожежа – просто вийшов з готелю, а вона тим часом спустилась униз і, можливо, вкрала щось із номерів на першому поверсі.

– Навіщо пожежа, якщо він обчистив номери до евакуації? – запитав Тарас Адамович.

– Щоб у метушні швидко все винести назовні. І щоб власники не відразу зрозуміли, що їх обікрали, – висунув гіпотезу Менчиць.

– Відповім на ваше запитання – вечеряла білявка не з санітарним інспектором.

– Звідки ви знаєте? – запитав молодий слідчий.

– Я показав фото чоловіка з ресторану працівникам кухні, вони ніколи його не бачили.

– А звідки у вас його фото? – здивувалась Міра.

– Ви знаєте його. Знаєте того, з ким вона вечеряла, – безапеляційно констатував Менчиць.

– Так, знаю. Як і те, що він міг прикинутись санітарним інспектором чи ким завгодно, однак того вечора нишпорив на кухні не він, – Тарас Адамович обвів поглядом своїх гостей.

– Як я й казав – якийсь суцільний абсурд, – резюмував Щербак.

– Що вам здалось вкрай абсурдним у цій історії? – запитав Тарас Адамович.

– Навіть не знаю, – стелюч плечима Щербак. – Все?

Тарас Адамович похитав головою, мовчки підвівся й пішов у будинок. За хвилину повернувся, тримаючи в руках картаті пледи. Простягнув їх своїм гостям з усмішкою:

– Якщо ви відмовились від чаю, запропоную вам хоч якийсь заміник. Осінь – примхлива пані з холодним характером.

Міра закуталась відразу й стала схожою на маленьку пташку, яка чомусь відстала від своєї зграї й махнула крилом на теплий затишок Ірїю. Менчиць, перш ніж розгорнути плед, задумливо подивився на нього й запитав:

– Чому ви вчора сказали, що дівчина під вуаллю й санітарний інспектор – не спільники?

– Тому, що я, як і ви, опитав працівників кухні. І коли розпитував про ресторанний підіймач, кухар сказав,

що санітарний інспектор надзвичайно ним зацікавився й зрадів, що він у них є. А також докладно з'ясував, як він працює і де зупиняється, потім заліз у нього, як ви й казали, – він подивився на Менчиця, – аби перевірити шахту. Інспектор не знав про ліфт, а дівчина – знала. Дивно вважати спільниками тих, хто не ділиться інформацією одне з одним.

Менчиць подивився на нього.

– Він міг розповісти їй.

– Коли?

– Коли вийшов із ліфта на п'ятому поверсі.

– Так, я теж про це думав, – погодився Тарас Адамович. – Але мене відчужає непокоїть те, що ніхто не бачив, як інспектор виходив з готелю. Куди він зник, коли опинився на п'ятому поверсі?

– До чого ви хилите? – запитав Менчиць.

– Я спробую розказати власну версію. Вона теж здаватиметься вам абсурдною, але, можливо, дасть відповіді на деякі запитання.

Він укрит пледом ноги, звичним жестом узяв до рук чашку, підніс до обличчя, вдихнув аромат. Зробив ковток і повільно поставив на стіл. Осінь пливла хмаринкою над садом, зазирала між гіллям яблунь, які сплітались у дивовижні візерунки на тлі блакитного неба.

Павутиння вже не було. Цьогорічний жовтень відсторонено-холодний, подумалося Тарасові Адамовичу, й одразу зринуло порівняння: як тон листів мосьє Лефевра, коли той відчував, що партія завершується не на його користь.

– Ми уважно слухаємо, – перебив його роздуми художник.

XIV

Бабця й садівник

Колись цю історію про перипетії садівника й бабці розповів йому тодішній головний слідчий розшукової частини Георгій Рудий. Вони сиділи в його напівтемному кабінеті за заваленим паперами столом і довго сміялись над безглуздою ситуацією, в якій опинилися персонажі. А потім Рудий вирішив запропонувати їй як тест для всіх їхніх новоспечених колег.

Тож відтоді Георгію Михайловичу доводилося неодноразово оповідати, як бабця прийшла до служби розшуку й вимагала покарати свого сусіда-садівника. Тарас Адамович не знав чи приходила бабця до Рудого насправді, чи він її вигадав, але, випускаючи кільця диму, Георгій Михайлович доволі правдоподібно зображав стару, яка скаржилась на сусідову яблуню, що росла прямисінько на межі, тож половина гілок нависала над

її двором. Дозрілі яблука сипались на клумбу з тюльпанами й ламали їхні яскраві голівки.

– Бабця вимагала покарати сусіда-садівника. Однак хто в цій ситуації винен? – запитував Рудий.

Відповіді були різними. Одні вважали, що винен садівник, бо яблуня його, тож він і має розв'язати цю проблему. Другі висували версію, що яблука, які досягають над володіннями бабці, – її власність, отже, – це її проблема. Хтось радив спилати яблуню, хтось – не садити тюльпани біля огорожі.

– Яка ж правильна відповідь? – запитала Міра.

– Правильної відповіді немає, – відповів Тарас Адамович. – Якщо ви все ще шукаєте правильну відповідь, отже, ви припустились найголовнішої помилки.

– Якої? – запитав Щербак.

– Повірили бабці.

Менчиць усміхнувся й пояснив замість Тараса Адамовича:

– Тюльпани цвітуть навесні, яблука дозрівають влітку чи восени. Бабця бреше.

– Підозрюю, що нинішній начальник розшукової частини не порушив традицію й досі розповідає цю історію молодим поліціантам.

– Так і є, – підтвердив Менчиць.

Усі аферисти світу використовують прийом, що лежить в основі історії про бабцю й садівника. Найдавніша гра, на якій тримається цей світ, – гра в наперстки, побудована на таких засадах. Запропонуй жертві кілька варіантів, жоден з яких не є правильним. Створи ілюзію вибору. Ошукай.

Готель підпалили не просто так. Хтось мав щось вчинити в одному з безлюдних номерів, поки поліція й пожежна служба намагалися приборкати займання

на кухні та невдоволений натовп на вулиці. Але хто? Білявка чи санітарний інспектор? Вибір із двох варіантів, кожен з яких – сумнівний.

– Спочатку я припустився тієї ж помилки, що й пан Менчиць, – пояснював все по черзі Тарас Адамович, – подумав, що санітарний інспектор вийшов з ліфта на п'ятому поверсі, зустрів білявку, розповів їй про ліфт і, можливо, подбав про пожежу. Скільки часу тривала б така розмова? Дві-три хвилини – наші герої поспішають, мають виконати задумане – що б там вони не задумали. Але як вони зустрілись? Інспектор не знав про існування ресторанного ліфта. А якщо на п'ятому поверсі не було б зупинки? О котрій саме вони мали зустрітись? Навіщо взагалі домовлятись про зустріч? Я спробував відкинути всі припущення й оперувати тільки фактами. Ось що лишилось: пожежу зімітував санітарний інспектор, пожежа насамперед була вигідна білявці й вона знала про те, що вона зімітована. Санітарний інспектор не знав про ліфт, а білявка знала. Санітарний інспектор вийшов з ліфта на п'ятому поверсі й один Бог знає, що він там робив. Білявка спустилась на перший поверх і провела там деякий час, перш ніж вибігти в хол. Хто з них був справжнім злочинцем?

– Білявка, – сказав Менчиць.

– Інспектор, – заперечила Міра.

– Мені здається підозрілим хлопчина, який дозволив інспектору блукати в кухні на самоті – примружив очі Щербак. – Хто переміг?

Тарас Адамович не відповів. Натомість продовжив свої роздуми:

– Інспектор зник між п'ятим та сьомим поверхом десь за десять хвилин до сьомої. За дві хвилини до

сьомої дама під вуаллю зайшла до ресторану й сіла за столик.

– Цікаво... – усміхнувся Щербак. – Але прямих доказів того, на що ви натякаєте немає.

– А на що я натякаю?

– Що інспектор перевдягнувся в жінку, повечеряв у «Празі», потім пофліртував з паном Менчицем і пішов грабувати номери на першому поверсі, – безтурботно мовив Щербак.

Менчиць спалахнув.

– То була жінка! – кинув він.

– Хтозна, – заперечив Щербак. – Можна так загримувати...

Він трохи відсунувся, певно обпікшись об промовистий погляд слідчого.

– Я підтримаю колегу і скажу, що то таки була жінка, – усміхнувся Тарас Адамович.

– Тоді я просто не уявляю, як пояснити все це, – розвів руками Щербак.

Пальці художника. Чи піаніста. Їм і справді личив би ціпок з руків'ям зі слонової кістки. Художник прикидався, певно, аби подразнити Якова Менчиця. В присутності Щербака молодий слідчий завжди був нервовим, дратувався через найменші натяки на зауваження, хоч вони були знайомі неповних дві доби. Не зійшлися характерами?

– Інспектор був жінкою, – промовила Міра.

– Так.

Запала тиша.

– Це й справді все пояснює, – тихо додала дівчина.

– Якщо пристати на це припущення, історія виглядає логічно: наша героїня проникає в готель як санітарний інспектор, демонструє документи, нишпорить на

кухні. Дізнається про службовий підіймач, їде на ньому на п'ятий поверх. Їй потрібно потрапити в ресторан – там за столиком на неї чекає той, з ким вона має зустрітися. Можливо, це той чоловік, який і підробив для неї документи санітарного інспектора.

– Он воно що, – втрутився Менчиць, – ви впізнали афериста, з яким вона вечеряла!

– Так. Але вона чомусь вирішила перевдягнутися, щоб не привертати увагу образом санітарного інспектора. Отож вона перевдягається між п'ятим і сьомим поверхом, а тоді підіймається в ресторан. Вечеряє, передає співрозмовнику конверт – я бачив це на власні очі. Оскільки між п'ятим і сьомим поверхами вона провела дуже мало часу – цього б вистачило хіба на перевдягання, отже справа, заради якої довелося вдатися до пожежі, чекала на нашу незнайомку на першому поверсі.

– Чому саме на першому?

– Бо пан Менчиць спустився в хол усього на п'ять хвилин пізніше за дівчину. Отже, вона витратила на справу дуже мало часу, навряд чи встигла б заїхати ще на якийсь поверх. Дівчині просто не пощастило.

– Бо того вечора ви стежили за їхнім столом і попросили мене простежити за нею, – сказав Менчиць. Молодий слідчий скосив погляд на Міру – курсистка була по клавішах у шаленому ритмі.

– Вона зуміла відволікти вашу увагу й спустилась на перший поверх. Хвилин за десять вибігла в хол, а потім – залишила готель. Все, – закінчив Тарас Адамович.

– Але ж ви так і не відповіли на найголовніше запитання, – сказав художник. – Що саме вона робила на першому поверсі?

– Ось це ми й спробуємо з'ясувати протягом кількох наступних днів, – пообіцяв Тарас Адамович.

Щербак зітхнув, як людина, яка дочитала до найціквішого моменту в книжці й побачила, що кількох сторінок бракує. Міра відстукала мажорну мелодію, підвела погляд від клавіатури. Менчиць стиснув у руках плед, який так і не розгорнув.

– Потрібно повернутись у готель, – сказав він так, наче йому потрібно було повертатись на ешафот.

– Ні.

Опитати тих, хто на час пожежі жив у номерах на першому поверсі, було найпростішим. Тарас Адамович опитав усіх ще зранку. З номерів нічого не зникло – принаймні, за словами опитаних. З'ясувати, хто і чому з них говорить неправду, було складніше. Однак зосередитись зараз потрібно на іншому.

– Пане Менчиць, у комірці на шостому поверсі готелю поліція знайшла сірий чоловічий костюм. Я буду надзвичайно вдячний вам, якщо ви повернетесь у відділок і ретельно його оглянете.

– Ви наказали їм пошукати одяг, який вона могла залишити... – сказав він.

– Не наказав – попросив. Але так, я припустив, що навряд чи вона забрала з собою одяг – готель дівчина залишала з маленькою сумочкою.

– Я витягну з нього всю інформацію, яку тільки зможу, – похмуро пообіцяв Менчиць.

Він затримав погляд на Мірі, кивнув Щербаку, шанобливо попрощався з господарем. Рипнула хвіртка, їй навзаєм каркнула ворона. За столом на веранді атмосфера чомусь враз стала напруженою, хоч основний випромінювач нервозності – Менчиць вже зник за рогом. Тепер епіцентром тривоги стала Міра.

Щербак пішов майже слідом за Менчицем, так само рипнувши хвірткою. Певно, здогадався, що цікавих іс-

торій цього вечора більше не буде, тож раптом згадав, що має термінову справу. Напевно, хвіртка вже не могла рипіти по-іншому – за довге життя звикла видавати лиш цей крихкий сумно-меланхолійний звук. Червоноголовий дятел із тополі у дворі сусіда відповів на її скаргу веселим перестуком. У нього були слухачі – дівчина в картатому пледі та старий, що колись працював у поліції. Вони мовчки сиділи на веранді.

Господареві будинку починати розмову не хотілось, однак він розумів, що уникнути її навряд чи вдасться. Зрозуміло, Міра не хотіла ставити свої запитання в присутності свідків. Тепер наважилась:

– Отже, підпал у «Празі» має стосунок до зникнення Віри?

– І так, і ні, – відповів слідчий.

– Не розумію.

– Я й сам майже нічого не розумію, Міро, але спробую вам пояснити.

Він почав говорити, повільно добираючи слова, – їх складно сплітати в речення, коли доводиться згадувати про власні невдачі. Зокрема, як п'ять років тому елегантного пана, що днями вечеряв у «Празі» з дівчиною-палійкою, поліція так і не змогла арештувати. Він говорив про Одесу і дохлих пацюків, підроблені документи й переслідування. Міра, щільніше загорнувшись у теплий плед, слухала уважно, і з виразу її обличчя він не міг зрозуміти, про що вона думає. Ніби той картатий плед звів між ними стіну з прохолодного повітря осіннього яблуневого саду. Дятел полетів геть, натомість ворона залишилася на своєму спостережному пункті, співчутливо позираючи з дерева на дівчину, що сумно крутила у руках вовняну китичку.

– «Збирачі гіацинтів»? – перепитала вона, не очікуючи на відповідь.

Темні тіні лягли на її обличчя. Можливо, вона до останнього сподівалась, що Віра просто поїхала розважитись. А зараз він відбирав у неї цю надію. Бо все-таки краще жити з усвідомленням того, що рідна сестра не зважає на твої почуття, аніж що її викрали бандити. Що вона тепер робитиме? Піде в поліцію? Чи сподіватиметься на диво: самотній старий самотужки розкриє справу, над якою працювала купа кращих слідчих?

– Гарна назва, – сказала вона після довгої паузи.

– Достеменно невідомо, чи вони її придумали, чи це просто легенда, що блукає завулками біля Андріївського... – він замовк на півслові. Вона нічого не сказала. А, може, курсистка просто не знає чи не хоче знати, що вечорами на Андріївському узвозі горять ліхтарі червоного кольору. Про «збирачів гіацинтів» першими в місті заговорили повії.

– А цей Досковський – теж «збирач»?

– Хтозна. Свідчення й інформація уривчасті. Я припускаю, що він тільки співпрацює з ними. Його здібності для тих, хто торгує людьми, корисні, – він зважився розставити крапки над «і».

– Що нам... що ми маємо тепер робити? – запитала Міра.

– Почекаємо, доки наші помічники принесуть нам хоч якусь інформацію. Ми маємо дві зачіпки. Вони не надто надійні.

– Одна з них – сірий костюм. А друга?

– Оголошення від «збирачів» найчастіше друкує газета «Киянин». Її працівники стежитимуть за тим, хто принесе наступне.

Звучало просто, але він не надто вірив у те, що ця зачіпка хоч якось допоможе їм.

– Чому в оголошеннях вони називають його Садівником? – запитала дівчина.

– Я розчарую вас, Міро. Я не маю відповідей на більшу частину ваших запитань, а робити припущення без інформації – шкідливо.

– Але... його могли арештувати вчора в «Празі».

– Так.

– Тоді чому...

Він знав, що їй було боляче. Зараз вона навряд чи зможе зрозуміти, що арешт Досковського нічого не дав би їм. Так, він міг бути винним у зникненні її сестри чи міг би знати бодай щось, аби Віру справді викрали «збирачі гіацинтів». Але чи розповів би він їм? А якщо він працює тільки з документами – а так, найімовірніше і є, тоді й уявлення не має, кого вивозять за його підробками з міста. Арешт Досковського міг налякати чи змусити «збирачів» сховатись на деякий час, але навряд чи повернув би Віру Томашевич.

– Що нам робити? – запитала Міра.

– Шукати вашу сестру, – відповів Тарас Адамович. – У нас є Досковський і білявка, що підпалила «Прагу». Вестимемо розслідування за цими двома напрямками.

– Якщо вірити вашій історії про бабцю, садівник – не злочинець.

– Навіть якщо в моїй історії бабця бреше, то це зовсім не означає, що садівник – безневинна овечка, – завважив Тарас Адамович і узяв до рук стос паперів. Тека зі справою лишилась відкритою на столі, Міра мимоволі опустила погляд на портрет дівчини, що визирав звідти. Як же вправно вона могла гримуватися, якщо її хтось прийняв за чоловіка? Тарас Адамович прослідкував за

поглядом дівчини, закрив теку й налив у її чашку темний напій чи то китайського, чи то англійського походження, але родом із Грузії.

– Ви справді вірите, що сірий костюм санітарного інспектора зможе нам допомогти? – запитала дівчина.

– Міро, Георгій Михайлович Рудий, окрім того, що вигадував історії про божевільну стару, був тим, хто відкрив перший – я тут зовсім не перебільшую – в Російській імперії дактилоскопічний кабінет. А наш із вами знайомий пан Менчиць є працівником цього кабінету.

XV

Десять магичних порошків

Січень 1904 року був навдивовижу красивим. Принаймні таким його запам'ятав Тарас Адамович. Зима трусила снігом вночі майже безперервно, а на ранок все місто було вкрите сріблом. Цю красу ніхто не намагався зруйнувати – вітер забув сюди дорогу. Мрійлива тиша сонного повітря гіпнозувала перехожих, що пробіралися вулицями, раз у раз зупиняючи вражені погляди на деревах і будівлях у снігових шапках.

Сяяли вітрини, виблискували ліхтарики. Біля Поштової площі грала музика, щоб парам веселіше каталося на ковзанах. Співали дзвони Софії, лишаяючи тремтливі звуки в прозорому зимовому повітрі. Георгій Михайлович Рудий повернувся з Дрездена, де кілька тижнів тривало його відрядження. Ті січневі розмови з головним слідчим розшукової частини Тарас Адамович пам'ятав досі.

Рудого переповнював ентузіазм, хоч розуміння реального стану речей у київській розшуковій частині додавав ложку дьогтю до його настрою. Бажання запровадити у Києві дрезденські порядки розбивалося об глуху стіну нерозуміння з боку високих міських чинів, які одразу хапалися за голову, коли начальник розшукової частини називав потрібну для реорганізації суму.

Найсумнішим було те, що він мало не втричі скорочував витрати, розуміючи, що навіть такі мізерні кошти навряд чи вдасться вибити з міської скарбниці. Зміни гальмувались на всіх етапах паперово-канцелярських боїв, у яких прохачам рідко вдавалось здобути перемогу.

– Антропометрична система застаріла, вони її майже не використовують, – говорив Рудий.

– Натомість? – вигинав брову Тарас Адамович.

– Натомість вірять у силу дактилоскопії.

Про дактилоскопію вони знали, хоч і небагато. Рудий наголошував на тому, що антропометричні дані часто втрачають актуальність через хворобу чи вік підозрюваного. А от малюнок папілярних ліній...

– Унікальний, Тарасе Адамовичу! У кожної людини свій, уявіть собі.

Тарас Адамович уявляв, однак запал Рудого не надто оцінили в Петербурзі. І хоч офіційно розшукові служби імперії продовжували користуватися антропометричними картотеками, Георгій Михайлович не здавався – на свої кошти відкрив у Києві дактилоскопічний кабінет, того ж таки 1904 року. Оцінити його далекоглядність Тарасу Адамовичу довелося аж у 1911 році, коли саме дактилоскопія допомогла вийти на слід злочинця.

– Розкажіть – попросила Міра, що крокувала поруч з ним.

Він повернувся зі спогадів про сніжний січень десятирічної давнини в теплий вересневий день. Дівчина, що супроводжувала його, була одягнута в елегантну темно-вишневу сукню з акуратним білим комірцем. Капелюшок в тон, сірі чобітки й сумочка – Мирослава Томашевич, поза сумнівом, мала витончений смак.

Вони пройшли повз Флорівський жіночий монастир, який, як більшість храмів у Києві, відкрив свої двері для біженців і поранених. Далі маленька затишна вулиця вивела їх на Трьохсвятительську. Тарас Адамович зловив себе на думці, що йому приємно йти знайомою дорогою до колишнього місця служби, якою він проходив з десяти років. Напевне, міг би дійти до Володимирської із заплющеними очима, тільки не хотілось їх заплющувати.

Осінь дихала над Києвом пронизливою блакиттю. Під ногами – жовтогарячий килим з листя, вздовж вулиці – яскраві вивіски кав'ярень і магазинів. Колишній слідчий навіть зловив себе на несподіваній думці, що непогано було б вибиратися з яблуневого саду в місто хоч іноді. І відразу відігнав її як майже непристойну. Перехопив погляд Міри, згадав, що вона щось запитувала, на хвилину замислився й відповів:

– Років п'ять тому, здається, в 1911-му... – так, я вже не працював, але рекомендував в одній справі звернутися до експерта з дактилоскопії Бокариуса. Шантажист вимагав грошей у... не можу назвати прізвище, але в досить відомої людини в нашому місті. На ім'я жертви було надіслано анонімний лист з точною сумою – повірте, вона була досить великою.

Міра йшла, трохи повернувши голову до співрозмовника, відстукуючи каблучками майже танцювальний ритм. Слухала й усміхалась – чи то своїм думкам, чи то його розповіді.

– Однак шантажист припустився помилки. Замість підпису поставив чорнильний відбиток пальця й написав – не процитую дослівно, але щось на кшталт «Ось той палець, що натисне на курок браунінга, якщо мої вимоги не будуть виконані».

– І все?

– А ще нижче, тим же чорнилом, намалював маленький браунінг.

Міра зупинилась і розсміялась. Малюнок браунінга на аркуші паперу з погрозами виглядав дитячою витівкою.

– І злочинця справді знайшли? – запитала вона.

– Так, за відбитком пальця.

– Але як? Він був у картотеці?

– Не зовсім. У цьому найбільша складність – картотека має постійно поповнюватися, однак поки дактилоскопію не визнали офіційно в Петербурзі, в Києві все робилося на голому ентузіазмі. Картотека була бідною, – він поглянув на вивіску кав'ярні, біля якої вони зупинились, і заважив: однак це не завадило слідчому запитати в жертви шантажу, кого він підозрює і взяти відбитки пальців у названих осіб. Таким чином зловмисника було знайдено, професор Бокариус виступив на суді в ролі експерта, суд визнав вину підсудного.

– Отож зараз ми теж сподіваємось на дактилоскопію? – запитала Міра.

– Не тільки на неї. Але, так, певні надії плекаємо.

Біля храму Андрія Первозванного повернули на Велику Володимирську. Пірнули в її гомін, рушили далі аж поки не підійшли до будівлі, в якій розміщувалась розшукова частина Київської міської поліції. Міра зупинила задумливий погляд на сходах. Навряд чи думки її були радісними, Тарас Адамович розумів, що дівчина не над-

то вірила в те, що тут їм допоможуть. Певно, згадувала колишній холодний прийом.

Тарас Адамович Галушко та його секретарка піднялись на третій поверх, пройшли довгим коридором і опинились у кабінеті, де колишній слідчий провдив довгі години роздумів і розмов за часів своєї роботи тут.

У царстві антропометрії на них уже чекав Яків Менчиць. Дивно, але в цьому кабінеті він виглядав зовсім по-іншому. Ледве помітний серпанок впевненості, рвучкі вивірені рухи, зосереджений погляд з-під брів – певно, в цьому кабінеті навіть Олег Щербак не зміг би вивести молодого слідчого з рівноваги.

Тарас Адамович зупинив погляд на полиці з приладдям для антропометрії, завважив велику картотечну шафу.

Дактилоскопія була табуваною темою в листуванні між Тарасом Адамовичем і мосьє Лефевром. Вони старанно уникали будь-яких згадок про неї приблизно з 1911 року. Того ж року, коли в Києві професор Бокариус демонстрував у суді переваги дактилоскопії, Лувр втратив «Мону Лізу». На бокових сходах для персоналу музею знайшли тільки раму картини. Мосьє Лефевр запально писав про те, яким негідником виявився директор музею Теофіль Омоль і як добре, що його звільнили. Надсилав Тарасу Адамовичу вирізки з *L'illustration*, в якому зникнення картини іменувалось катастрофою національного масштабу. Він втрачав фігури одну за одною, аж поки з розгромом не програв партію, щоразу нарікаючи в листах до Києва на неможливість сконцентруватися на грі через думки про долю «Мони Лізи». Тарас Адамович намагався підбадьорити шахового партнера, запитував, як спра-

ви з розслідуванням і кого підозрює особисто мосьє Лефевр.

Мосьє Лефевр підозрював Німеччину і особисто кайзера Вільгельма II, який наказав шпигунам викрасти картину, щоб продемонструвати Європі слабкість Франції та спровокувати війну. Певним чином його слова виявились пророчими, хоч Тарас Адамович намагався повернути розмову про пошуки злочинця в прозаїчніший напрям і запитував, чи не міг картину викрасти хтось із працівників музею.

Мосьє Лефевр писав, що він швидше повірить у газетну маячню, згідно з якою винними у викраденні були художники-авангардисти на чолі з Пабло Пікассо. Як з'ясувалося, один із його друзів колись крав для нього статуетки з Лувру.

– Що було потім? – запитувала Міра.

Потім Тарас Адамович припустився помилки – поставив пряме запитання про те, чи не знімали відбитки пальців на місці злочину і чи не порівнювали їх із відбитками пальців працівників музею. Мосьє Лефевр відповів, і зав'язалась запекла суперечка, вийти з якої гідно, на думку Тараса Адамовича, їм не вдалося. Табу було накладено за вимогою мосьє Лефевра, Тарас Адамович погодився малодушно уникати дражливої теми тільки тому, що розумів – зачепив француза за живе.

Хто б міг подумати, що паризький поліціант належить до палких прихильників системи Альфонса Бертільйона. Більшим міг бути тільки сам Бертільйон, який проігнорував наявність чіткого відбитка пальця на рамі картини і стояв до останнього на важливості антропометрії, аж поки не загнав слідство в найглухіший з глухих кутів.

– Викрадача знайшли? – запитала Міра.

– Так. Ним виявився працівник музею, той самий, що робив скляну раму для «Мони Лізи» – захист від вандалів.

– Ваша версія виявилась правильною.

Її співрозмовник кивнув і додав:

– Мушу визнати, мосьє Лефевр також мав рацію, коли говорив про міжнаціональний характер викрадення: на суді викрадач оголосив себе патріотом Італії і заявив, що викрав картину, щоб повернути її на батьківщину.

– Якби вони відразу взяли відбитки пальців у всіх, хто мав доступ до картини...

– То знайшли б її дуже швидко, – резюмував Тарас Адамович. – Водночас «Мона Ліза» стала всесвітньо відомою саме завдяки цьому викраденню.

– Навряд чи ми розкриємо таємницю підпалу «Праги» тільки завдяки відбиткам пальців, – заважив Менчиць, – хоча певну інформацію ми все-таки отримали.

Кабінет, де більшу частину робочого дня проводив Менчиць, був світлим і просторим. Міру це здивувало, вона чомусь уявляла темне, вузьке, захаращене документами приміщення. Його господар – у білій сорочці та жилетці доповнював приємне враження.

Тарас Адамович підсунув стілець дівчині, запропонував сісти. Сам вмовстився в крісло за великим столом біля вікна.

– То яку інформацію ми отримали? – запитав колишній слідчий у Менчиця.

Той, усміхнувшись, відповів:

– Чіткі відбитки. Але спробую розповісти усе по черзі.

Яків Менчиць працював експертом в антропометричному кабінеті вже три роки. Титулярного радника

Репойто-Дуб'яго на посаді керівника кабінету не застав – коли Менчиця узяли на службу, колишній колега Тараса Адамовича обіймав посаду головного слідчого розшукової частини Київської міської поліції.

Однак колишній керівник антропометричного кабінету прихильно ставився до молодого колеги і дбав про те, щоб експерти мали все потрібне для досліджень. Якщо за часів Григорія Рудого дактилоскопіюванню підлягли близько п'яти тисяч злочинців, а наступники легендарного слідчого не надто примножили ці цифри, то Репойто-Дуб'яго збільшив їх майже втричі. Однак картотека все ще була доволі бідною.

– Тобто з картотечними зразками нічого не збігається? – запитала Міра.

– На жаль, ні, – відповів Менчиць. – Щоправда, ми на це й не покладали надій.

– Але тоді навіщо... – почала запитувати дівчина.

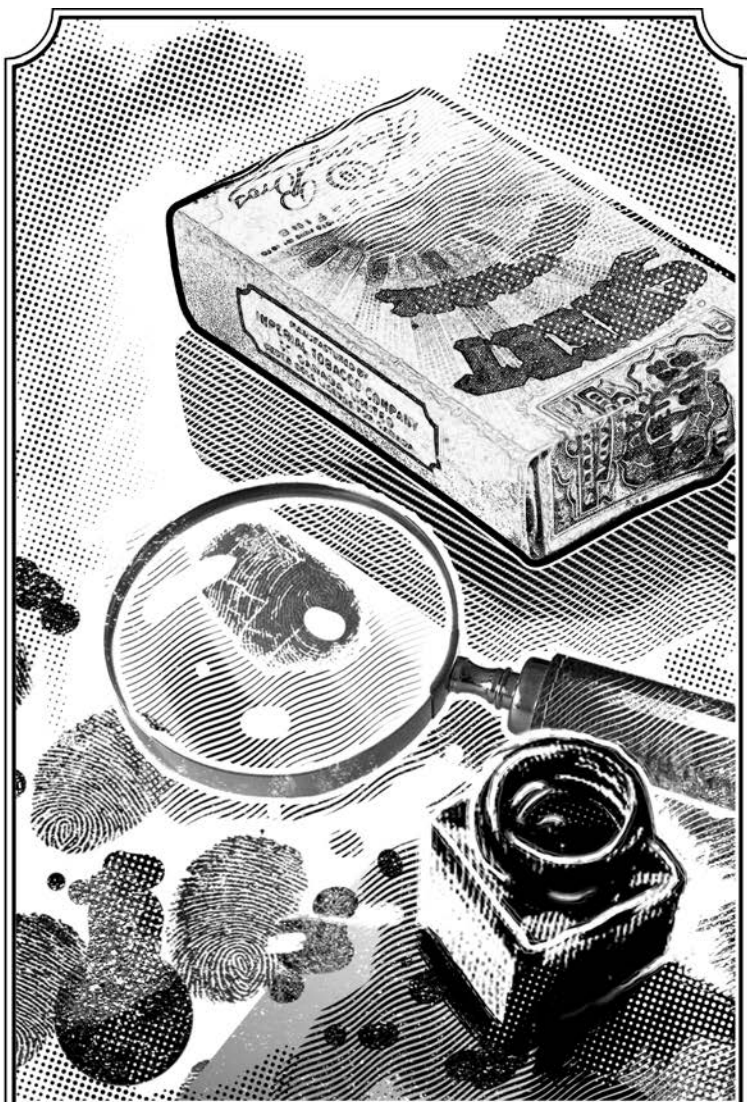
– На це запитання я радо вам відповім, – усміхнувся слідчий.

Але в ту мить Міра вже могла відповісти на нього самостійно. Навряд чи у французької поліції були відбитки синьйора Вінченцо Перуджо – італійського патріота, що прагнув повернути додому портрет жінки із загадковою посмішкою. Але поліція могла б отримати відбитки пізніше, щоби порівняти їх із тим, який знайшли на рамі картини.

– Крім того, – ніби підслухав її роздуми Менчиць, – навіть якщо ми знайдемо нашу таємничу білявку, то не зможемо її арештувати.

– Чому? Ви ж можете засвідчити, що бачили її. Вона підпалаила готель!

– Ні. Я бачив дівчину, що шукала сумочку. Так, вона поводитись, наче зовсім не мала інстинкту самозбере-

— Якщо вимастити палець у фарбу, — він опустил палець у мілку посудину на столі, — потім витерти його, але не надто ретельно, — він витер палець і притис його до аркуша паперу, — ми все одно отримаємо відбиток.

ження, але це не злочин. Наприклад, коли я влаштувався на цю роботу, батько звинуватив мене в тому самому.

– Але ж... Ми знаємо, що вона перевдягалася, – невпевнено сказала Міра.

– Ми припускаємо, – завважив Тарас Адамович, – а от чи зможемо довести – питання до нашого експерта.

Менчиць дістав із шухляди чималенький згорток, поклав на стіл і обережно відгорнув папір. Відтак жестом ілюзійніста запросив гостей поглянути. Міра підвелась і побачила сірий чоловічий піджак.

– Частина костюма нашого інспектора, – пояснив Яків Менчиць. – Показую його, бо підказку нам дав саме піджак. Ми сподівались знайти хоч якийсь відбиток, залишений на брудній поверхні, – Тарас Адамович порадив пошукати саме такий. Бо тканина – поки що не здатна багато розказати. Можливо, колись, у майбутньому... І радше той відбиток був би негативним.

– Тобто поганим?

– Ні. Подивіться на малюнок на пальцях на вашій руці, – запропонував він. Міра поглянула на подушечку вказівного пальця, ніби вперше її бачила. Слідчий вів далі:

– Долоні й пальці кожної людини мають рельєф. Папілярні лінії, що утворюють візерунки, – це гори, простір між ними – западини. Якщо вимастити палець у фарбу, наприклад, – він опустив палець у мілку посудину на столі, – потім витерти його, але не надто ретельно, – він витер палець і притиснув його до аркуша паперу, – ми все одно отримаємо відбиток. Тільки малюнок залишать не папілярні лінії – ми їх витерли, а западини між ними. Такий відбиток називається негативним. Якщо чесно, ніколи таких не бачив...

– Я бачив одного разу, – втрутився Тарас Адамович, – але давно.

Міра вражено подивилась на білий аркуш.

– Найменшого натяку хоч на якийсь відбиток на тканині ми не знайшли.

– Шкода, – тихо сказала Міра.

– Однак надія лишалась, – усміхнувся Менчиць, коли вона звела погляд на нього. – Хоч знайти тверду рівну поверхню на піджаку не так вже й просто, але ми її відшукали.

Тарас Адамович усміхнувся – молодий слідчий інтригував аудиторію, вмів підтримувати інтерес до розповіді і був тактовним у поясненнях. Якби він прийшов сюди без Міри, певно, отримав би просто сухий звіт на папері, а так потрапив на виставу.

– То про яку рівну тверду поверхню йдеться? – запитала Міра.

– Про ту, яку людина, що одягає піджак, точно торкає пальцями, – відповів їй молодий слідчий.

– Ви про...

– Гудзики, – сказав він, – нам пощастило: тут вони великі й плоскі. Я був впевнений, що ми отримаємо чіткі відбитки, хоч довелось б морочитися, беручи їх з металевої поверхні. Якби вони були пофарбовані в темний колір, ми просто посипали б гудзики каоліном – це такий білий порошок, – пояснив він для Міри, – і сфотографували б під косими променями світла. З блискучої металевої поверхні я вирішив отримати відбитки завдяки електролітичному методу.

– Хм, цікаво, – пробурмотів Тарас Адамович.

– Колеги з Одеси порадили колись, щоправда, вони самі проводили процедуру раз чи двічі.

– А в чому суть? – запитав колишній слідчий.

– Металевий предмет – гудзик у нашому випадку – потрібно занурити у водний розчин мідного купоросу і пропустити струм. Через дві-три секунди після замикання струму на предметі проступлять відбитки. Після десяти секунд ланцюг розмикається – малюнок стане дуже чітким. Потім гудзик треба промити водою, спиртом та ефіром. А ще – висушити. І все. Відбитки набувають чіткості, легко фотографуються, навіть рушником не стираються...

– О, справді? – запитав Тарас Адамович.

– Так мені говорили.

– Тобто ви ще не перевіряли?

Експерт сумно зітхнув:

– Залюбки перевірю, тим паче гудзики в нас є. Просто в кишені піджака ми знайшли пачку цигарок, на якій були дуже чіткі відбитки – вдалося виявити їх, просто посипавши порошком.

Міра співчутливо поглянула на Менчиця – певно, йому й справді хотілося дістати відбитки саме в такий спосіб: замикаючи й розмикаючи ланцюги електричного струму.

Отже, відбиток санітарного інспектора вони мають. Залишалось тільки порівняти його з відбитком дами під вуаллю. Тарас Адамович виразно подивився на Менчиця.

– Так, – кивнув йому слідчий, – ми виявили чіткі відбитки на посуді в ресторані, добре, що ви відразу попрохали офіціанта зібрати все, що було на їхньому столику як докази. Хоч ми й мали певні ускладнення.

– Які?

– На ножах чи виделках відбитків не було, – пояснив Менчиць.

– Я попереджав. Сирена пролунала відразу, як тільки їм принесли страви. Вони просто не встигли схопитися за виделки.

Міра з цікавістю слухала розмову чоловіків, згадувала вечір у «Празі», поєднувала факти. Отже, Тарас Адамович майже весь вечір стежив за сусіднім столиком? А вона цього навіть не помітила – він говорив з Назимовим, цікавився справами на фронті, жартував. Це тому він виходив кудись? Попереджав офіціанта? Ніби прочитавши її думки за виразом обличчя, Тарас Адамович відповів:

– Ні, я виходив телефонувати – потрібно було запитати у начальника розшукової частини, чи маємо ми щось на Досковського.

Він зробив павзу, впіймав Мірин питальний погляд, сказав:

– Не маємо. Й досі.

Менчиць кивнув:

– Тому ми й не арештували його того вечора. Могли тільки стежити.

– Так. Але я перервав вас. Вдалося знайти відбитки на посуді?

Менчиць пройшов через увесь кабінет і дістав із шафи келих із тонкого скла на високій ніжці.

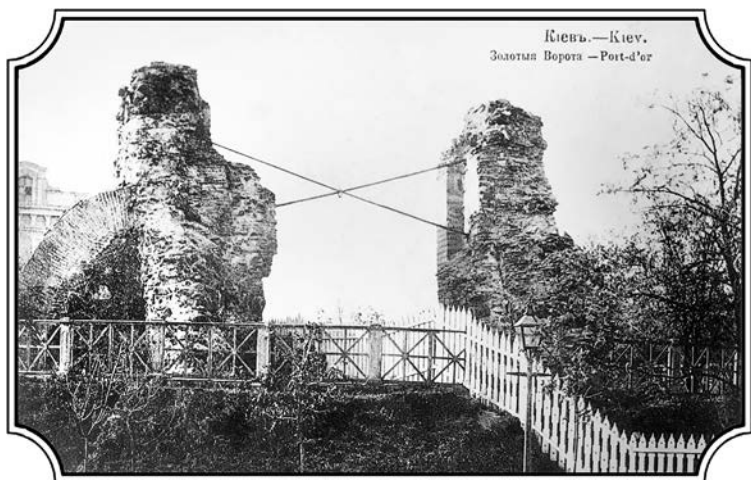
– Як я вже казав, виникли деякі проблеми. Здається, це найлегше – взяти відбиток із твердої поверхні. Такої як скло. Я був певен, що нам складно буде добути їх від санітарного інспектора, але не білявки. Однак навіть десять магічних порошків безсилі, якщо відбитки змазані або нечіткі.

– Десять магічних порошків? – запитала Міра.

Тарас Адамович усміхнувся. Навряд чи Георгій Михайлович Рудий називав ці порошки магічними, коли

складав інструкцію для працівників дактилоскопічного бюро, яке створив на власні кошти. Однак він наполягав, що в кабінеті завжди мають бути десять порошоків для зняття відбитків пальців: графіт, індиго, алюміній, фосфорний антимоній, крейда, каолін, танін, синька, судан і пил морської трави.

– І ви маєте їх усі? – запитала Міра, розуміючи, що поставлене запитання – риторичне.

XVI Марафон

Келих гордовито стояв на столі, ловив промені сонця з вікна тендітними скляними боками. Чаша велика, отже – не для білих вин. Таємнича дама під вуаллю віддавала перевагу червоним? Але якщо Менчиць говорив, що можна взяти відбитки з тканини чи гудзиків, невже складно дістати їх зі скляної поверхні? Деякі з них можна розгледіти неозброєним оком. Міра подивилась на келих, потім перевела погляд на Тараса Адамовича.

– У вас виникли проблеми? – запитав колишній слідчий.

– Так, – зітхнув Менчиць, – жодного чіткого відбитка. А ми ж сподівалися...

Він не закінчив. Зрозуміло було, що він сподівався обійтися порошками. Скло – не тканина, з нього, здавалось, знімати відбитки – найпростіше. Міра подумала,

що обов'язково розпитає обох слідчих, яка різниця між порошками й навіщо тримати в кабінеті всі десять.

– Звідки ви знали? – запитав Менчиць у Тараса Адамовича, відволікаючи її від думок.

– Знав що?

– Що ми не зможемо узяти відбитки з келиха.

Тарас Адамович стенив плечима:

– Це просто. Як я зрозумів, ми не вважаємо келих речовим доказом?

– Ні. Марна трата часу.

– Що ж, спробую продемонструвати вам, чому ви зазнали невдачі. Міро, допоможете мені?

Міра зацікавлено подивилась на нього.

– Звичайно.

– Подайте, будь ласка, мені келих, я дещо покажу вам. Але обережно, уявіть, що там червоне вино.

Міра слухняно підвелась, підійшла до столу, взяла келих і повернулась до Тараса Адамовича.

– Замріть! – раптом вигукнув колишній слідчий.

Дівчина застигла на місці, не розуміючи, що відбувається.

– Що скажете, пане Менчиць? – запитав Тарас Адамович.

– Але чому? – запитав молодий слідчий.

Тарас Адамович усміхнувся й переадресував запитання дівчині:

– Міро, чому ви взяли келих за ніжку?

Дівчина здивовано закліпала очима. Колишній слідчий відповів на своє запитання замість неї:

– Звичайно, якщо ставити собі за мету залишити на келиху якомога чіткіші відбитки пальців, то так, варто тримати його за чашу. Але, – він картинно розвів руками, – і це вже очевидно, наша незнайомка обізнана

в етикеті і знає, що таким чином руки нагріють вино, а відбитки на чаші виглядатимуть неестетично і не дадут змоги оцінити колір напою.

Менчиць злегка почервонів. Міра обережно повернула келих на стіл. Напевне, він поставив молодого слідчого в незручне становище. Хай там як, надія, що відбиток дами під вуаллю вдасться виявити, лишалась. З ніжки келиха, який тримають чотирма-п'ятьма пальцями – навряд. Особливо, якщо брали його кілька разів. Келих для червоного вина більший, ніж для білого. Якби білявка замовила біле токайське, як Міра, лишався б шанс – такий келих можна тримати трьома пальцями, як перо. А так... Тарас Адамович очікувально подивився на Менчиця.

– Так, – відповів той, – ми виявили чіткий відбиток на склянці з водою, кивнув він, хоч і боялись, що сплутаємо склянки – супутник нашої незнайомки торкався такої самої. Але його відбитки досить чіткі й на іншому келиху, – мовив Менчиць.

– Звичайно, – кивнув Тарас Адамович, – він пив коньяк. Такий келих потрібно тримати за чашу, щоб зігрівати напій. Але підсумуймо інформацію, яку отримали...

Тож факти давали змогу дивитися в невідоме майбутнє зі стриманим оптимізмом: відбитки на коробці цигарок та склянці для води були досить чіткими, однак, чи належали вони одній людині – лишалось загадкою.

– Але... Ви ж були впевнені, що дама під вуаллю вбралася в чоловічий костюм! – вигукнула Міра. – Отже, це помилка?

– Не зовсім.

– Пан Менчиць сказав... відбитки не збігаються.

– Сподіватися, що вони збіжаться – було б надто оптимістично, – усміхнувся молодий слідчий, – розумієте, Міро, у людини десять пальців. Різні предмети ми беремо по-різному, шанс, що на двох різних предметах злочинець залишить відбитки одного і того самого пальця, та ще й однієї і тієї самої його частини – дуже мізерний. Ми справді отримали чіткі відбитки – великого пальця правої руки – на склянці та вказівного і частини великого пальця лівої руки – на цигарках. Довести, що вони належать одній і тій самій людині ми не можемо, принаймні, поки що.

– Але...

Але паризькі поліціанти, які знайшли відбиток на рамі картини, теж нічого не могли довести, аж поки підозрюваного у викраденні «Мони Лізи» не заарештували. А отже...

Коли вони з Мірою вийшли на вулицю, встелену килимом жовтогарячого листя, що було вічним осіннім прокляттям двірників, Тарас Адамович, усміхнувшись, промовив:

– Експерт із пана Менчиця набагато кращий, ніж знавець етикету. Тому, можливо, ми знайдемо докази того, що білявка зімітувала пожежу в готелі.

– Але ми не знаємо, де вона...

– Поки що не знаємо, – сказав Тарас Адамович і постукав пальцями по теці, яку тримав у руці. Теку йому вручив сумний Менчиць, відмовившись приєднатися до них у пошуках пристойної кави в одній з кав'ярень на Хрещатику. Певно, хлопчина переймається, що є якісь особливі правила тримання кавових горняток. Або ображається. Та це – неважливо. Зараз потрібно систематизувати думки.

– Треба ще раз вивчити інформацію, – сказав він уголос.

Вони зупинились неподалік Софіївської, і Тарас Адамович запропонував скуштувати каву в ресторані готелю «Давня Русь». Навпроти нього триповерховий будинок вінчала вивіска з назвою готелю – «Женева». Теку колишній слідчий розгорнув аж тоді, коли вони сіли за столик і відправили спантеличеного офіціанта за «кавою без найменшої крихти цикорію». За словами Тараса Адамовича, мерзенну каву не врятує цикорій, яких би надій на нього не покладали власники кав'ярень.

– Чому ж тоді ми не пішли в «Семадені»? – запитала Міра. – Навряд чи каву звідти можна назвати...

– Мерзенною? Мабуть, ні. В «Семадені» ми підемо іншим разом, загадково пообіцяв колишній слідчий і занурився в читання. Як і слід було очікувати, педантичний Яків Менчиць вручив йому довжелезний звіт з усіма подробицями своїх дактилоскопічних пошуків.

Дівчина ні про що не запитувала, але він перехопив її розгублений погляд. Відклав теку.

– Міро, така робота слідчого. Ми отримуємо інформацію, яка на цьому етапі може не дати нам жодної зачіпки, але ж збирається вона по крихті, в надії, що разом з іншими фактами чи доказами допоможе побудувати струнку гіпотезу. До речі, про крихти...

Монолог про крихти, яких не повинно було б бути навіть у наймерзеннішій каві, довелось слухати офіціанту, який божився, що не підпуслав кухаря з цикорієм до горнятка Тараса Адамовича. Врешті, колишній слідчий запросив Міру випити справжньої кави в яблуневому саду.

– Здається, вже пізно для кави, – завважила дівчина.

– Зате чудовий час для сидру, сподіваюсь, цього разу ви не відмовитесь – відповів Тарас Адамович. – Цьогорічний сидр пахне літнім сонцем. До того ж це сезонний

напій, він не зберігається довго. Осінь – найкраща пора для знайомства з сидром. А полудень – найкращий час.

– Що ж, не маю причин відмовлятися, – усміхнулась дівчина. – Знаю, що у вас є особливі яблука для варення. А з яких сортів ви готуєте сидр? – запитала вона.

– О, залюбки розповім, – замріяно подивився в далечину Тарас Адамович. – Сидр вимагає уваги й різноманітності. Це напій, у якому я, без перебільшення, поєдную всі дари яблуневого саду. Іноді можна додати навіть груші, однак я поки з ними не експериментував. У сидрі поєднуються гіркі яблука, кисло-солодкі та кислі.

– А найменше?

– Гірких. Тому сидр – напій безтурботності, в ньому немає зайвої гіркоти.

– Певно, мені таки справді варто його скуштувати, – приречено констатувала Міра.

І вони рушили туди, де чекав на них напій безтурботності із запахом літнього сонця.

Олег Щербак прокинувся на диво рано. Він не звик виходити з дому до десятої ранку, однак сьогодні о такій порі був вже в театрі. Хтозна чому. Одягаючись, згадував розмову зі слідчим, подумки відповідав на репліки Менчиця. Провінційний бовдур, якому, здається, небайдужа Міра Томашевич. Підійшов до дзеркала, аби оцінити вигляд, однак дивився чомусь ніби крізь себе. Занадто вузька кімната, незручне планування. Хоч він і намагався прикрасити помешкання, затишним від того воно не стало. Хіба що відверто декоративним, ніби тут не жили, а тільки гралися в життя.

М'який диван, який він купив у знайомого за картину і шість карбованців, довелось перетягнути. Первісний вигляд його не надто вражав – темний колір, плями не-

відомого походження. Однак за невиразним зовнішнім виглядом око художника впіймало грацію форми. Обрав насичено вишневий колір тканини, залишився задоволений результатом. Хоч знайомі часто жартували, що цей відтінок надав усьому помешканню аж занадто відвертої романтичності.

– Я сподівався, що знайду тут правильні лінії готики, – усміхався Корчинський, коли вперше переступив поріг квартири, яку вподобав Щербак.

Господар мовчки очікував на вердикт, і він не забарився:

– А опинився в милій квартирці гімназистки.

– Ти часто бував у квартирах гімназисток? – запитав Щербак.

– Ніколи. Однак, гадаю, саме так вони й виглядають.

Щербак не заперечував, але й не погоджувався. Вишневий диван – занадто сміливо для гімназистки. Він додав кілька яскравих подушок для контрасту, однак Корчинський не змінив своєї думки.

У театрі він не мав нагальних справ. Поговорив із костюмером, вислухав плітки від декораторів, яким вдалося навіть залучити його до роботи. Думав про своє, машинально опускаючи пензель у фарбу. Коли закінчив, стомлено витер ганчіркою руки. Пройшов за лаштунки, намагаючись не чіпати їх руками. Десь із глибини, ніби з-під води, почув голоси, впізнав. Зробив кілька кроків уперед, майже навпомацки. Балерини.

Можна послухати їхній щебет, покивати у відповідь на сичання щодо конкуренток, запросити на каву й тістечка. Від тістечок відмовлятимуться, але потім все одно їстимуть. Прогулятися б біля Золотих Воріт, зараз там гарно. Відтоді, як їх відкопав Лохвицький, Ворота неодмінно значились у всіх туристичних путівниках

Києва. Біля них прогулювались любителі київської старовини й вишукані столичні модниці. Напередодні війни, коли він відвідував лекції в Рисувальній школі Мурашка, нерідко ставав свідком суперечок про долю давньої пам'ятки. Художники говорили про відтворення первісного вигляду споруди. Ясь Корчинський за-вважував:

– Залишки воріт у нинішньому вигляді – не надто цінний об'єкт для спостереження як для туристів, так і для киян. Хтозна, чого навколо них стільки галасу.

– Рання частина будови зводилась за часів Ярослава Мудрого, – зазначав хтось із поціновувачів старовини.

Історики не припиняли суперечок і під час війни. У 1915-му навколо Воріт почали снувати археологи, однак чиновників із міської думи не зацікавив їхній звіт про давність пам'ятки, вони більше переймались тим, як надати їй презентабельного вигляду. Лунали пропозиції побудувати дах або й каплицю, як це було за часів Ярослава Мудрого, укріпити стіни. Врешті обійшлися ським-таким реконструюванням скверу біля споруди, незмінними відвідувачами якого були туристи й фотографи.

Листівки із Золотими Воротами стали популярними київськими сувенірами. Восени сквер виглядав затишно-домашнім, безтурботним на тлі метушливого міста, в яке з кожним потягом, що привозив поранених, зазирає війна. Не хотілось думати про війну, він прагнув лиш прогулятися сквером, поговорити з кимось із дівчат, послухати їхнє безтурботне щебетання на тлі осінніх пейзажів. Київська осінь дуже гарна, художник любив її в такому настрої – по-літньому тепло, із запахом хризантем у повітрі. Вона бачилася йому балериною – витончено-прекрасною, грайливою й... недосяж-

ною. Лаштунки розступилися перед ним, він зробив ще крок, і усмішка скам'яніла на його обличчі.

Він не пам'ятав, чи сказав їм щось. Можливо ні, навіть не відповів на привітання. Бачив тільки, як нерозуміння застигло в їхніх очах – певно він надто швидко зірвався з місця. Біг.

Чомусь думав, що повинен зараз бігти, не зупиняючись. На сходах усвідомив, що, певно, багато палить і слід було б кинути. Проминав будинки й візників, звернув на Велику Підвальну, лишаючи по праву руку готель «Прага», пронісся повз сквер біля Золотих Воріт. Біля Львівської площі мало не втрапив під колеса трамвая – той розпачливо дзенькнув, на мить оглушивши художника. Не зупинився, лише хитнув головою, аби відігнати спогад про цифру «9» на віконці вагона.

Біг дедалі швидше, відчуваючи, як почало колоти в боці. Байдуже! Біль лише сповільнює його, однак не може затримати. Перехожі здивовано розступались перед ним, натомість осінь із цікавістю спостерігала. Здається, вона стишила всі вітри, аби не заважати йому, а він біг далі, розсікаючи повітря, ніби сам став вітром. Несподіваним осіннім вітром тихого погожого дня. Вітром, що струшує золотаве листя з дерев там, у яблуневому саду, де дивний старий любить пити каву й читати газету.

Згадка про сад різонула свідомість – саме туди він зараз біг. Отямився біля церкви, згадав, як колись стежив за слідчим. Тоді він ішов спокійно, намагаючись приховати свою присутність. Тепер не ховався, адже думкою, що бухкала в скроні, було «Швидше! Ще швидше!».

Завернув на Олегівську, в кілька кроків промайнув перші будинки, відчув, як відкрилось друге дихання. Майже не торкаючись землі, пролетів до знайомої

хвіртки. Чи відчинив її? Не пам'ятав. Може, пройшов крізь неї, як осінній вітер, що приносить не тільки дощ, а й новини. Добрі новини? Лихі новини? Сам не знав. Розумів тільки, що має розповісти дивному старому з лукавою усмішкою, що побачив у театрі. Кого побачив...

Веранда порожня, але двері в будинок відчинені. Він вдома? Чи порається десь біля льоху? Може, пішов на город – він завжди знаходить там роботу, мабуть, підв'язує якийсь особливий сорт пізніх томатів? Де шукати? Сад невеликий, але найменша затримка, здавалось, розірве йому серце. Роззирнувся навсібіч. На столі – запарник, від якого доноситься запах чаю. Певно теплий, якщо він відчув аромат. Отже, недалеко, потрібно просто підійти, сісти в крісло-гойдалку, дочекатись господаря.

Зрозумів, що величезним зусиллям змушує ноги відриватися від землі. Він так стомився? Як швидко він біг? Скільки часу минуло?

– Якщо ви справді не хочете ні кави, ні сидру, Міро, я, звичайно, запропоную вам чай. Але ж ви не втратили віру в благородний напій після того, як скуштували те цикорієве страхіття?

Голос Міри. Дівчина щось відповіла. Сміх. Отже, вона теж тут. Це навіть на краще, не доведеться оповідати історію двічі. Він врешті ступив на веранду й застиг, зупинивши погляд на дівчині з друкарською машинкою в руках, що з'явилась у дверях. Зрозумів, що вона звернула увагу на його розхристаний вигляд, спробував глибоко вдихнути, аби стишити калатання серця, почав жадібно хапати ротом повітря.

– Олеже! – прошепотіла вона.

В очах – здивування. Зрозумів, що з-під капелюха піт тече по скроні. Вихопив хустинку, спробував витертися,

не знімаючи його. Потім повільно опустився в крісло, недбало запхавши хустину в кишеню.

– Знаєш, – сказав він на диво спокійно і сам здивувався цьому, – я б зараз випив чаю грузинського князя. А ще тут хтось згадував сидр – теж би не відмовився.

– Що ж, – почувся голос з будинку, – тоді ви не помилилися адресою.

Тарас Адамович вийшов із будинку слідом за Мірою. Дівчина поставила друкарську машинку на стіл, опустилась на стілець.

– Щось сталося? – запитала вона.

– Зі мною таке сталося вперше, – пояснив він. – Сьогодні я зустрів свою модель, яку раніше не бачив.

Тарас Адамович примружив очі.

– Тобто? – перепитала Міра.

– Малюнок, – хрипко сказав Щербак, – той малюнок, що я робив вночі, не дуже тверезий, зі слів Менчиця. Я зустрів цю дівчину сьогодні. Знаю, хто вона, – і він безсило відкинувся на спинку крісла-гойдалки.

XVII

Мансарда Олександри Екстер

Місто запалювало вуличні ліхтарі. Їхнє рівне бліде світло ледь пробивалося крізь осінню темряву. Тарас Адамович у супроводі Міри їхав за адресою, що її лишив на клаптику паперу художник Олег Щербак. Їм не відразу вдалося зрозуміти його розповідь – він перестрибував з одного на друге, говорив емоційно, важко дихав. Міра подала йому склянку води, і він випив її кількома ковтками. Не дякуючи, поставив на стіл, витер з обличчя піт, знову повторив:

– Я бачив її!

Тарас Адамович ледь помітно кивнув Мірі, дівчина зникла в будинку. Господар спокійно сказав:

– Розкажіть усе по черзі.

Хтозна, як саме уявляв порядок Олег Щербак, однак переповідати свою історію він знову почав із кінця:

– Я мав би здогадатися раніше! Мав би! Адже на портреті вона схожа, дуже схожа на себе, уявляєте!

Він сміявся, витирав піт і позирав на Тараса Адамовича чи то вражено, чи то злякано.

– Коли ви послали цього бов... – він обірвав себе на пів слові, завваживши, що Міра повернулась на веранду. – Коли ви послали Менчиця до мене, аби я намалював її портрет, ви знали?

– Знав що?

– Що ми з нею працюємо в одному театрі?

– Звідки ж я міг таке знати? – запитав Тарас Адамович.

– Не знаю... Але ж... Чому ви тоді послали його до мене?

– Бо ви – єдиний художник, якого я знаю.

– Так просто?

Так просто. Фокуси завжди нецікаві, коли їх пояснюють.

Кінь змахував гривною, фаєтон торохкотів колесами по бруківці. Міра мовчала – хтозна про що думала. Коли Щербак назвав їм ім'я, вона на мить вражено завмерла, а потім простягла Тарасові Адамовичу теку, в якій вони ув'язнили образ невловимої дами під вуаллю.

Створення портрета з чиїхось слів – справа марудна. Навіть дуже вправний художник може намалювати обличчя, яке зовсім не нагадуватиме того, кого зобразили. Тарас Адамович і досі картав себе за необережну фразу, що її колись зронив у листі до мосьє Лефевра. Дозволив собі занадто різкий тон, написав, що переміряти всіх злочинців за методом Бертильйона не краще, аніж найняти художників, які б малювали портрети підозрюваних. Він не вірив в ефективність обох способів.

Мосьє Лефевр перервав листування на кілька місяців. Відновили вони його аж тоді, коли «Мона Ліза» повернулась до Лувру. А тепер у листі до француза, певно, доведеться визнати власну упередженість – принаймні щодо роботи художників у розшуковій частині.

Фаетон звернув на Фундуклеївську, зупинився біля будинку під номером 27. Неоренесансна будівля – так сказав їм Щербак. Тарас Адамович запитально поглянув на нього, й художник виправився:

– Будинок з колонами. Чотири поверхи.

На четвертому поверсі вікна округлої форми. Невагомо-візерунчасті балкони, яскраво освітлені кімнати. Дівчина й колишній слідчий чекали: домовились зустрітися з Менчицем та Щербаком біля будинку.

– Звідки ви знаєте, що вона буде там увечері? – запитала Міра.

– Екстер повернулася з Парижа. Там буде Броніслава Ніжинська, купа художників і балерин. Вона теж прийде туди, можу закластися, – нервово відповів Щербак, ніби сердився, що хтось сумнівається в його словах.

Учотирьох вони піднялися сходами. Вишуканий будинок успішного адвоката сьогодні приймав богему міста. Микола Екстер не втручався у справи дружини, яка, за свідченнями пліткарів, жила між Києвом, Петербургом та Парижем, товаришувала з Пікассо і Аполінером.

– О, я чув, що того поета на кілька днів ув'язнили – підозрювали у викраденні «Мони Лізи», бо він стверджував, що старе мистецтво варто знищити, – завважив Тарас Адамович.

– Якби поетів чи художників ув'язнювали лиш за такі слова, всі тюрми світу були б переповнені, – сказав йому на це Щербак. – Нині модно прагнути будь-якої руйнації.

– А ви не прагнете? – запитав Тарас Адамович.

Щербак спохмурнів.

Менчиць обережно підіймався східцями, підтримуючи за лікоть Міру, про щось думав. Відчинились двері – і четверо новоприбулих опинилися в мерехтливому світлі вітальні художниці.

М'які витончені меблі, темне вино в келихах, дзеркала. Аромат парфумів і дорогих цигарок, дзвін кришталю. Меланхолійний спокій і нестримний шал, яскраві кольори картин і стриманість порт'єр – так зустрів їх дім «наскрізь французенки» – як її називали знайомі, Олександри Екстер.

Олег Щербак перетворився на Париса, щойно переступив поріг. Відкинув волосся з лоба акуратним жестом, лишив на підставці парасольку – хтозна, навіщо приніс її – небо над Києвом було чистим і зоряним, жодного натяку на найменшу дощову хмарку.

Тарас Адамович роззирався навсібіч. Господиня зустріла незнайомців ввічливою усмішкою, привіталась, жестом запросила підійти до каміна. Тарас Адамович художницю не знав, однак згадав, що знайомий з її чоловіком – адвокатом Миколою Екстером.

Щербак відрекомендував своїх товаришів як поціновувачів ритмів її полотен.

– Ритмів полотен? – перепитав Тарас Адамович, коли господиня відійшла до іншої групи гостей.

Над каміном висіла картина – щось яскраво-різнобарвне, в уламках форм.

– Що скажете про картину? – запитав художник.

– Навіть не знаю, – відповів Тарас Адамович, – мені простіше оцінювати традиційне мистецтво.

– Роззирніться. Що ви бачите?

– Кімнату. Меблі. Людей, що розмовляють і випивають. До речі, непогане вино, – завважив він, відсалютувавши келихом.

– На картині – ця сама кімната.

– Справді?

– Так. Подивіться крізь кришталеві грані, – він підніс до обличчя келих вина. Міра і Тарас Адамович повторили його жест. Художник пояснив:

– Бачите – кімната розпадається на десятки уламків. Це картина одного з учнів Олександрі Екстер. Я, так само, як і ви, віддаю перевагу традиційному мистецтву, однак картини господині дому та її учнів розумію саме так: це уламки, які показав нам кришталевий келих. Світ розібраний, а потім зібраний знову. Ідеальний спосіб зобразити сучасну дійсність, яку на уламки розриває війна.

Міра усміхнулась.

– Чому ж ви не любите картини Екстер?

– Я не сприймаю новий спосіб зображення дійсності. Однак віддаю їй належне – вона чудово відчуває ритм часу.

Менчиць розгублено вдивлявся в картину. Потім запитав:

– Ми прийшли заради картини?

– Ваша правда, – миролюбно відповів йому Щербак. – Ми прийшли не заради неї. Проте в цьому домі я завжди налаштований говорити про мистецтво.

– Сперечатися про мистецтво, – усміхнулась Міра.

– Саме так.

Тарас Адамович поставив порожній келих на низенький столик, промовив:

– Розділімося. Врешті, нам просто потрібно знайти дівчину, якщо вона справді тут. Я разом з паном Щер-

баком буду в холі на першому поверсі – чекатимемо її, якщо вона ще не прийшла. Міро, ви з паном Менчицем підніміться в мансарду.

– Так, швидше за все, вона відразу пішла туди – з вікон неймовірний краєвид. У мансарді – майстерня Екстер, серце цього дому. Хочете насититися авангардом по вінця – рушайте туди.

– А ви там були? – запитав Менчиць.

– Так.

– Чому ж не наситились?

– Перенаситився, – саркастично відповів йому Щербак.

Тарас Адамович у супроводі художника повернувся в хол. Вони розмістились на дивані з вигнутими ніжками. Щербак по дорозі вихопив ще два келихи вина, простягнув один Тарасу Адамовичу.

– Що ви мали на увазі, коли говорили, що Олександра Екстер відчуває час? – запитав колишній слідчий.

Щербак відкинувся на спинку дивана. Поставив келих на скляний столик, усміхнувся як Мефістофель, що збирався запропонувати Фаусту непогану ціну за душу. Повільно проказав:

– Позаминулого року я був тут частим гостем. Слухав настанови Олександри, спілкувався з Вадимом Меллером – її учнем. Мене вперше привів сюди Ясь Корчинський, поціновувач незвичайного мислення господині дому. Тут я одного разу бачив Аню Горенко – поетесу.

Він занурився у спогади і не відразу зрозумів, що озвучує їх мовчазному слідчому. Розповів про схожу вечірку в салоні Екстер. Здається, то було три роки тому – він ще навчався у школі Мурашка.

Дзвін келихів, кілька балерин перешіптуються біля каміна. Аня Горенко неголосно казала господині дому:

– Ці нові сукні з Парижа – щось неймовірне. Француженки справді носять їх?

Екстер сумно подивилась на співрозмовницю, відповіла:

– Щось сталось із модою, Аню. Гадаю, скоро буде війна.

Тоді у вікна помешкання київського адвоката стукав духмяний серпень 1913-го.

Тарас Адамович не переривав художника, зрідка окидаючи поглядом кімнату, щоб завважити появу нових людей. Тим часом Щербак, здавалося, говорив сам із собою, ніби забувши про співрозмовника:

– Корчинський донині її обожнює, каже, що Екстер навчила Пікассо не боятися кольору: раніше той віддавав перевагу монохромому.

Він замислився. Тарас Адамович мовчки роздивлявся гостей. Власне, Щербак і не помічав того, що слідчий бере не надто активну участь у їхньому діалозі.

– Художня манера Екстер – постійний пошук зв'язків між фактурою та кольором, композицією й ритмом, площиною й об'ємом. Це уламки, хоч і доволі яскраві – до кольору в Екстер особливе ставлення.

– А ви це не схвалюєте?

– Я не прихильник кубізму. Як художник теж відчуваю зміни в повітрі, однак схилиюсь до думки, що традиційне мистецтво дає нам достатньо засобів, аби зобразити ці зміни.

Хтось привітався з Щербаком кивком голови, він підвівся, проказавши:

– Я на хвилинку – помітив знайомого, якого навряд чи зустріню десь, окрім цього дому.

Тарас Адамович прослідкував, як він підійшов до високого чоловіка, а потім перевів погляд на картину.

Уламки. Отже, уламки світу, які художник намагається зібрати докупи? Цікава думка.

– Вона вже прийшла, – схвильовано повідомив Щербак, повернувшись швидше, аніж очікував Тарас Адамович.

– Тоді ходімо, – сказав підводячись.

Щербак недбало кивнув у бік тендітних панночок, що розмовляли з господинею:

– Дівчата кажуть, бачили її в мансарді.

Врешті, заради цього вони й прийшли – побачити мансарду Олександри Екстер і дівчину, що прийде на вечірку.

Нагору, вище й вище. Останній поверх. Тарас Адамович зловив себе на думці, що розслідування дедалі частіше доправляє його на останні поверхи міста. Спочатку в «Празі», тепер тут. Ніби він вивчає Київ з нового боку: раніше колишньому слідчому доводилось занурюватися в його напівпідвальне життя. Тепер – сходи, нескінченні сходи стали його супутниками. Що таке та мансарда? Вони мають на увазі горище?

Здається, останнє запитання він озвучив, бо Щербак відповів:

– Так, горище. Але ж погодьтесь, «мансарда» – звучить витонченіше. «Студія Екстер міститься на горищі її будинку» – яка вульгарність! А от «її студія – в мансарді» – як вишукано! Олександр Мурашко теж колись відкрив студію на горищі, тобто в мансарді дому Гінзбурга. Я навчався там...

Вони піднялись ще одним поверхом вище. Хтось привітався з Щербаком, на сходах безтурботно задзвенів дівочий сміх. Цікаво, що зараз роблять Міра й Менчиць? Уже зустріли дівчину з портрета? Чи Щербак помилився,

й вони розчаровано блукають мансардою Олександрії Екстер.

Ще один поверх позаду. Лунає музика, здається, хтось грає на скрипці. Дежавю – на скрипці грали в «Празі» у вечір пожежі. Щербак рвучко відчинив двері, жестом запросив колишнього слідчого зайти першим. Пронизлива нота завмерла в повітрі, розтинаючи його, як ніж масло. Залунали оплески.

Колишній слідчий вихопив у натовпі обличчя Міри. Роззирнувся в пошуках Менчиця. Біля одного з панорамних вікон – група молодих людей. Сміх, розмови. Тарас Адамович підійшов ближче й зловив себе на тремтливо-му відчутті дежавю. Двоє дівчат біля мольберта з чимось різнобарвним. Він уже бачив їх, говорив з ними. Здається, в театрі, куди привів його Олег Щербак.

Манірна білявка з колючими очима, тендітна сором'язлива брюнетка поруч. Минулого разу з ними була третя дівчина. Не міг пригадати ні обличчя, ні імені. Як же звали білявку? Він ще тоді подумав, що вона теж полька...

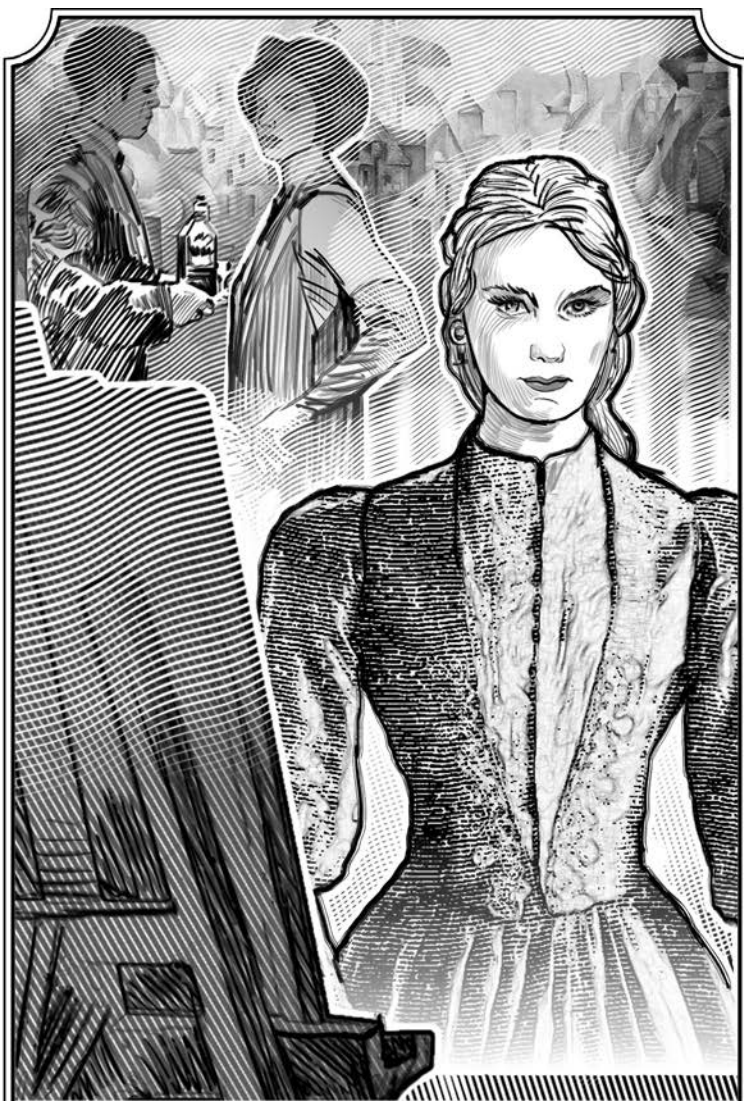
– Барбаро! – перервав потік його думок художник.

Тарас Адамович озирнувся, однак першим побачив не Щербака. Поруч з художником помітив блідий овал обличчя Менчиця. Молодий слідчий ніби скам'янів. Його непорушний силует різко контрастував із розкутими постатями гостей мансарди Екстер. Тарас Адамович ступив крок до Менчиця, торкнув рукою за плече. Той, отямившись, струсив із себе заціпеніння.

– Це вона, – хрипко проказав він.

– Тобто? – запитав Тарас Адамович і повільно прослідкувавши за його поглядом, зупинив його на білявці.

– Це вона, – повторив Менчиць. – Дівчина під вуаллю.

Манірна білявка з колючими очима, тендітна сором'язлива
брюнетка поруч. — Це вона, — хрипко проказав Менчиць.
— Тобто? — запитав Тарас Адамович і, повільно простеживши
за його поглядом, зупинив його на білявці.
— Це вона, — повторив Менчиць. — Дівчина під вуаллю.

Тарас Адамович хотів перепитати в Менчиця якусь банальність, щось на кшталт: «Ви впевнені?», однак з виразу обличчя зрозумів – він упевнений. Без слів кивнув.

З-за рогу вигулькнув Щербак із келихом у руці. Він не надто ввічливо протиснувся між двома панамі, що поспішали до виходу, й повідомив:

– Рекомендую скуштувати рожеве, червоне – занадто насичене. Тим паче рожеве – з Провансу, привезене ще до війни. Хтозна, чи буде ще можливість смакувати його, – сказав майже печально і додав:

– Бачив Міру, однак Менчиць...

– Поруч з вами.

– Справді? – запитав Щербак. – Ви бачили? – він картинно махнув келихом у бік дівчат, які впали в око Тарасу Адамовичу хвилину тому. – Бася теж тут.

– Бачив. Це вона.

– Тобто?

– Пан Менчиць її упізнав. Підтвердив ваші свідчення. Барбара – наша дама під вуаллю.

Щербак одним ковтком перехилив келих рожевого й поставив його на підвіконня.

Кришталеві грані заломили світло й показали, як у дзеркалі, тендітні уламки мансарди Олександрі Екстер.

XVIII

Вбивця двох зайців

З підпалювачами Тарасу Адамовичу доводилось мати справу в далекому 1902 році. Георгій Михайлович Рудий – начальник розшукової частини міста – на поліг на створенні картотеки злочинців, у якій підпалювачів іменували «фуферами». Того року київські фуфери вийшли на новий рівень, перетворивши свою діяльність на справжнісінький пожежний промисел.

Місто палало – мало не щодня пожежники гасили вогонь у різних частинах Києва, однак нерідко не встигали приборкати його всюди. Займання були дивними. Працюючи на посаді помічника начальника розшукової частини міста, Тарас Адамович вивчав матеріал і нарешті збагнув, що є певна закономірність.

- Теж помітив? – запитував Рудий.
- Так. Пожежі – не випадкові.

– А отже, якщо складемо до купи всю інформацію, то зрозуміємо логіку подій...

– І зможемо припинити це, – погодився Тарас Адамович.

Підпали мали своєрідну формулу, хоч вони й не відразу виявили її складові – забагато невідомих. Рудий посірів обличчям, сновигав містом цілодобово, опитував свідків пожеж, однак вони мусили визнати, що постійно запізняються. Тож...

– Підпалювачів кілька. Радше – організована група. Інакше вони не змогли б діяти так злагоджено.

Системна робота злочинців відчувалась у тому, що пожежна бригада приїздила на місце займання тоді, коли врятувати будівлю було неможливо. Зазвичай будинок, схоплений великим вогнем, був за кілька кварталів від основної пожежі, отож доводилось обирати. Високе полум'я привертало більше уваги – пізніше вони з'ясували, що підпалювачі обирали одну з будівель для відводу очей, обливали її гасом і влаштовували карнавал вогню. Було ще кілька деталей, що зацікавили слідчих:

– Всі підпалені будинки здавалися в оренду або були виставлені на продаж, – підсумовував Тарас Адамович. – У багатьох з них напередодні пожежі проводились ремонтні роботи.

– Однак це лише наші підозри.

– Є й факти: власників будинків у день пожежі найчастіше не було в місті.

– Найчастіше – однак не завжди? – запитував Рудий.

– І є деталь, яку ми не можемо оминати увагою, – наголошував Тарас Адамович. – Усі підпалені будинки були застраховані на великі суми.

Підпалювачі й справді обирали особливі будинки – потім вони зрозуміють, що їх купували, або й будували з єдиною метою – підпалити. Щоб підвищити ціну страховки, купівельну ціну будинку штучно завищували в купчих документах.

Фуферів була ціла зграя – близько двадцяти осіб. Вони поділили територію між собою: Київсько-Васильківська група підпалювала будинки у старому місті, а Кременчуцько-Броварська діяла на Подільській і Плосківській ділянках. Найбільше непокоїло Георгія Івановича те, що фуфери мали спеціалізації. Серед них були свої піротехніки, візники, двірники, сторожі. Тим часом поліціанти працювали за територіальним принципом, і Рудий мріяв про команди фахівців.

– Тоді підпалами займалися б ті, хто розуміється на цій справі, хто знає усіх фуферів і принципи їхньої роботи, Тарасе Адамовичу, – казав він своєму помічникові. – А кишеньковими злодіями – інші фахівці. Злочинний Київ чудово розуміє переваги спеціалізації, тому й випереджає нас на два-три кроки, – нарікав він, розуміючи: гроші на підготовку фахівців міська влада навряд чи знайде.

Як встановили слідчі, злочинна схема виглядала так. Напередодні підпалу один зі зграї фуферів приходив у будинок, видаючи себе за майбутнього мешканця. Оглядав його, вивчав розташування кімнат. Іноді господар будинку міг влаштувати невеликий ремонт в одній з кімнат – тоді підпалювачі приходили до обраної будівлі як робітники.

Підпал зазвичай здійснювали, обливаючи дерев'яні частини бензином та прив'язавши до них мішки з легкозаймистими сумішами – порохом, селітрою, сіркою. Щоби встигнути відбігти на безпечну відстань, фуфе-

ри встромляли в мішки гніт, кінець якого підпалювали. Гніт горів повільно, поки полум'я діставалось селітри, підпалювачі встигали залишити місце злочину. Коли пожежна команда приїжджала до застрахованого будинку, їм лишалось тільки констатувати, що врятувати його неможливо.

Того року поліція розкрила 32 підпали. Майже всіх учасників зграї заарештували, виявили і їхній зв'язок з працівниками страхових компаній. Містяни зітхнули з полегкістю.

А тепер...

Тепер він сидів навпроти підпалювачки готелю «Прага» і розумів, що вона зовсім не схожа на фуферів, яких вони арештовували одинадцять років тому. Зграя об'єднувала чоловіків переважно ремісничих професій. Перед ним сиділа витончена білявка. Балерина. Виглядала спокійною, але здивованою. Ніби сам факт її арешту був дивним для неї. Такий вираз здивування з легким відтінком поваги в очах арештованого він бачив кілька разів.

Вони заарештували її вчора, біля будинку Олександри Екстер. Узяли відбитки пальців. Яків Менчиць виглядав відсторонено-холодним, хоч вона й усмінулась йому.

– Отже, ви знайшли мене, – опустила вона очі.

Менчиць мовчав.

Вони порівняли її відбитки з тими, що знайшли на коробці від цигарок та склянці води з ресторану. Підтвердилося, що вони належать одній людині. Сумнівів не лишалось. Принаймні в тому, що саме вона зімітувала підпал. Однак...

– Ми й досі не знаємо, навіщо вона це зробила, – сказав Менчиць Тарасові Адамовичу.

– Спробуємо дізнатись.

– Гадаєте, вона нам розкаже? – запитав молодий слідчий.

– Залежить від того, як запитуватимемо.

Білявка дивилася прямо перед собою, зрідка зазираючи в очі слідчому, блукала поглядом по полицях кабінету. Менчиць сидів біля вікна, Тарас Адамович зайняв крісло в кутку кімнати. Навпроти затриманої розмістився титулярний радник Репойто-Дуб'яго. Начальник розшукової частини Київської міської поліції виявив бажання самостійно розпочати допит підпалювачки «Праги». Секретар за столом біля нього відбивав ритм на друкарській машинці. Не такий плавний, мінорно-меланхолійний, який зазвичай виходив у Міри, коли вона друкувала протоколи «Справи зниклої балерини». Менчиць зловив себе на думці, що майже шкодує, що Міра не працює секретарем у відділі розшукової частини.

– Барбара Злотик – ваше справжнє ім'я? – запитав Репойто-Дуб'яго.

– Звичайно, – усміхалась дівчина.

– Де ви були у п'ятницю 11 жовтня о шостій годині вечора?

– Точно не пам'ятаю, – відповіла білявка, – можливо, в театрі...

– Ви розумієте, що несете відповідальність за неправдиві свідчення?

– Звичайно.

– Рівно о сьомій вечора вас бачили в ресторані готелю «Прага».

Вона знизала плечима й усміхнулась:

– Якщо справді бачили.... Але я ж сказала – не пам'ятаю...

– Ми маємо докази того, що ви проникли в готель «Прага» під виглядом санітарного інспектора, перевдягнувшись у чоловічий костюм.

– Який скандальний вчинок! – звела вона брови на лоб, і додала, – навіть для мене. Але якщо ви справді можете це довести...

Тарас Адамович повільно підвівся, підійшов до столу, за яким сидів Репойто-Дуб'яго, опустився на стілець. Уважно подивився на Барбару. Врешті, те, що вони арештували її – просто щасливий збіг. Адже, якби він не упізнав в ресторані Досковського, то не звернув би уваги на жінку, що вечеряла з ним. А якщо не послав би Менчиця до Щербака, то навряд чи художник упізнав би балерину, портрет якої малював зі слів слідчого. Просто щасливі збіги. Невже він став слідчим, що розкриває справи тільки завдяки збігами? Колись вони дискутували на цю тему з Репойто-Дуб'яго. Колишній начальник антропометричного кабінету казав:

– Тарасе Адамовичу, ти просто не розумієш, як не просто виявити справді якісний відбиток пальця. Потрібен статичний, а не динамічний, чіткий, а не змазаний. Кожна така знахідка – уже щасливий випадок. Доля пропонує нам їх постійно, однак помічають їх тільки деякі слідчі. Можливо, так влаштований світ – з самих лише щасливих випадків, – він почухав скроню й зробив висновок, – якщо злочинець розумніший і вправніший за слідчого, щастить йому – приклад з Досковським це демонструє, якщо інтелект і старанність слідчого переважають розум злочинця, доля пропонує щасливі випадки поліціянту.

– Занадто оптимістична теорія, – усміхнувся тоді на ці слова Тарас Адамович.

Репойто-Дуб'яго залишив їх у кімнаті утрюх – навіть секретарю наказав вийти. Менчиць сів за друкарську машинку й насупився. Тарас Адамович дивився на Барбару Злотик і розумів, що готовий повірити в теорію про щасливі збіги начальника розшукової частини. Віра в те, що тобі пощастить – азарт, а він ніколи не вважав себе азартним гравцем. Невже помилявся?

– Барбаро, я розповім вам про вечір у «Празі», який ви не пам'ятаєте, – звернувся Тарас Адамович до заарештованої. – Якщо це допоможе вам щось пригадати, то зможете прокоментувати мою історію.

– Спробуйте, – кивнула дівчина.

Тарас Адамович задумливо подивився повз неї й розпочав:

– Ви прибули до готелю «Прага» о шостій вечора. Під виглядом санітарного інспектора, скориставшись підробленими документами, проникли на кухню. Відволікли увагу помічника кухаря, що супроводжував вас, пригостивши його цигарками. Отримали кілька хвилин, аби лишити на кухні суміш для утворення диму – щось на основі нафталіну й деревного вугілля. Ви зраділи, коли виявили в ресторані службовий підіймач – це спрощувало непомітне пересування готелем.

Білявка незворушно слухала його. Менчиць ковзнув поглядом по її обличчю. Як їй вдається зберігати спокій? Чи вона розуміла, що їй викрили, щойно почула про арешт?

– Ви піднялись на п'ятий поверх – зі свідчення офіціанта ми знаємо, що підіймач зупинився за два поверхи до ресторанного. Офіціанту довелось натискати кнопку, аби повернути ліфт у ресторан, однак він був уже порожнім. Ви перевдягнулися в жіноче вбрання, сховали обличчя під вуаллю. Костюм санітарного інспектора ми

знайшли в комірчині, з коробки цигарок змогли зняти ваші відбитки пальців.

Дівчина не змінила виразу обличчя, однак Менчиць відчув її напруження. Чи то йому тільки здалося? Тарас Адамович вів далі:

– Приблизно о сьомій вечора ви зайшли в ресторан і сіли за столик до Міхала Досковського, якого ми знаємо як віртуозного підроблювача документів. Гадаю, саме він зробив для вас посвідчення санітарного інспектора.

Легка тінь промайнула на обличчі білявки. Тарас Адамович подивився просто їй в очі:

– Так, – підтвердив він її неозвучений здогад. – Я звернув на вас увагу тоді, коли побачив за одним столом з Досковським.

– Моя помилка, – повільно промовила вона, – але невже він такий відомий у місті?

– Ви, напевно, шукали того, хто не працював у Києві останні кілька років. Однак я перетнувся з Міхалом Досковським п'ять років тому й програв. Програші складно забути.

– Отже, мені просто не пощастило, – зітхнула вона й кинула погляд в бік Менчиця. – Ви підіслали його простежити за мною?

– Я попросив пана Менчиця супроводжувати вас, – кивнув Тарас Адамович.

– Що було далі? – запитала вона.

– Ви зняли вуаль, а пан Менчиць побачив ваше обличчя. Проте, вас це не стривожило, бо не вважали його небезпечним. Певно, своє обличчя ви не хотіли показувати Міхалу Досковському – і в мене є здогад, чому саме.

– Чому? – раптом запитав Менчиць і почервонів.

– Барбара Злотик запросила Досковського на вечерю не від свого імені. І не мала наміру демонструвати обличчя, аби не надавати зайву інформацію про тих, на кого працює. Припускаю, той вечір у «Празі» був перевіркою для підроблювача документів. Його наймали на роботу й перевіряли колишні навички. Барбара змогла не викликати підозри у вишколеного штату працівників «Праги» документами санітарного інспектора, отже Досковський пройшов перевірку.

Він звернувся до дівчини:

– Ви піднялися в ресторан, аби сказати йому про це. Якби ви не змогли дістатися сьомого поверху, це означало б, що перевірку він не пройшов. Але я не розумів, навіщо було так усе ускладнювати. Ви залишили вуаль Менчицю, не спустились з усіма гостями, зрештою, влаштували пожежу. Все це виглядало зайвим, якщо ви просто хотіли перевірити якість підробки.

Дівчина мовчала. Тарас Адамович зробив павзу й зазначив:

– А отже, ви мали намір скористатися підробленими документами задля власної вигоди. Убити, так би мовити, двох зайців. Після того, як пролунала сирена, гості кинулись до ліфтів, хтось біг сходами. У метушні ви легко могли сховатися й залізти в кабінку ресторанного підіймача. Однак ви не передбачили, що хтось стежитиме за вами. І все-таки ви обвели пана Менчиця навколо пальця й спустились на перший поверх. Ми знаємо це, бо ви мали надто мало часу – поліціянти бачили, як ви вибігали в хол із коридору на першому поверсі. Тож очевидно вам було щось потрібно в тому коридорі. Найімовірніше – те, що належало одному з гостей готелю.

Дівчина з викликом подивилась на нього:

– Хтозна. Можливо, я просто хотіла покататися на маленькому ліфті.

– Тоді б ви не заходили в один з номерів, чи не так?

Щось спалахнуло на споді її очей. Іскорка, яку вона майже відразу згасила зусиллям волі. Майже відразу, однак недостатньо швидко, аби Тарас Адамович не зумів помітити її.

– Ми зняли відбитки пальців із дверних ручок. І порівняли з вашими. Я можу сказати, в який номер ви заходили. Можу сказати, хто жив у тому номері. І можу сказати, що саме ви шукали там...

Дівчина мовчала.

Тарас Адамович підвівся і підійшов до вікна.

– Знаєте, – сказав він, – я – не слідчий. Зараз ні. Я працював тут п'ять років тому. Останньою моєю справою була справа Міхала Досковського. Я не заарештував його тоді, але можу побачити його арешт зараз. Крім того, я повинен знати, чи має він якийсь стосунок до зникнення Віри Томашевич, про яку я запитував у вас під час нашої зустрічі в театрі. Ви можете допомогти мені в цьому. Тоді я зможу допомогти вам.

– Чим? – з викликом запитала вона.

– Барбаро, якщо я зараз назву номер, у який ви проникли, й ім'я людини, що проживала в ньому, ми не зможемо укласти з вами угоду. Якщо я запрошу цю людину як свідка – ми почуємо історію з її вуст, тоді ваші свідчення будуть нам ні до чого. Можливо, я так і не дізнаюся нічого про Віру Томашевич чи Міхала Досковського, однак пан Менчиць, який трохи ображається на вас, зможе порадіти досить серйозному обвинуваченню, яке вам доведеться почути в суді.

Дівчина мовчала. Менчиць вже відкрив рота, щоби кинути різку репліку, однак вона спокійно мовила:

– Я зрозуміла. Розкажу те, що знаю.

Тарас Адамович поклав перед нею аркуш паперу.

– Напишіть. Від самого початку.

Балерина Барбара Злотик узяла до рук ручку й підсунула аркуш ближче до себе. Тарас Адамович повернувся до крісла в кутку кімнати і, готуючись чекати, розгорнув газету, що її хтось залишив на підвіконні. Брак досвіду чи самовпевненість? Колишній слідчий усміхнувся. Хай там як, її помилка зіграла їм на руку. Тарас Адамович надто часто бачив у цьому кабінеті тих, хто прагнув убити відразу двох зайців.

XIX

Вулиця цукрових королів

Прорізна – вулиця контор. Тарас Адамович звик до її скам'янілого офіціозу й метушні. На непарній стороні – три- та чотириповерхові сучасні будівлі, жодного дерев'яного. Привертають увагу не тільки ліпниною, а й вивісками. Будинок № 7 належить Київському цукрорафінадному і Северинівському заводам, № 11 – Спичинецькому і Степанецькому, № 12 – Переверзівському. У ряд вишикувались контори У. Шапіро, Грушевського, Капітанівського і Смілянського, а також будинок Б. Вейсе.

Прорізну він знав як вулицю кав'ярень, ювелірів і комерсантів. Вулицю цукрових королів. Були тут і будинки, що належали Леву Бродському, хоч він і продав свій цукровий бізнес банківському синдикату ще 1912 року. З Прорізниї магнат перебрався на Ярославів

Вал, лишивши на Липках пустувати двоповерховий палац у стилі ренесансу з мармуровими сходами. У ньому нараховувалось сорок дві розкішні кімнати. Містом ходили легенди про коханок цукрового короля, кожна з яких він приймав в окремому будуарі. Тарас Адамович не був певен щодо коханок, однак картини зі своєї колекції господар будинку на Липках і справді розвішував в окремих кімнатах. Одну з них – поцуплену професійними викрадачами, Тарасові Адамовичу вдалося повернути власнику.

– Як саме? – запитала Міра, якій він непомітно для себе розповів частину історії.

– Це було нескладно, – дивуючись своїй балакучості, відповів Тарас Адамович. – Картини ніколи не викрадають просто так. Особливо дорогі. Зазвичай це роблять на замовлення.

– Хто ж міг замовити таке? – зазирнула йому в обличчя Міра.

– Той, хто не міг отримати картину іншим шляхом. Справжні колекціонери нелегко прощаються зі своїми скарбами, якщо Бродський відмовився продавати картину, хтось міг захотіти викрасти її.

Продавши заводи, він лишився цукровим королем. Нащадок роду Бродських зумів знайти для продукції із заводів, якими керував брат, багатообіцяльні ринки збуту – Середню Азію й Персію. Війна сплутала карти багатьом – деякі ринки збуту для Російської імперії закрились, однак Персія, яку відкрив для імперії Бродський, й надалі купувала український цукор.

– Він має непогану інтуїцію, – сказав Мірі Тарас Адамович і пояснив, помітивши її здивований погляд:

– Лев Бродський зателефонував у розшукову частину і заявив про зникнення картини з дівчатами біля

струмка ще до того, як повернувся до свого палацу й побачив, що картини немає.

– Але чому?

– Його шаховий партнер і за сумісництвом палкий поціновувач живопису – програв партію, віддаючи фігуру за фігурою майже без спротиву. Лев Ізраїльович зрозумів – це своєрідна форма вибачення чи голос совісті. Він не назвав імені підозрюваного і поставив нам умову – повернути картину без розголосу або визнати, що ми не можемо цього зробити.

– І як вам вдалося її повернути? – запитала Міра.

– Колись, – він зробив павзу, – я розкажу вам і цю історію, Міро. Але зараз краще скажіть, ви впевнені, що ми знайдемо тут балетну школу?

Дівчина розчаровано зітхнула й відповіла:

– Так. Будинок № 17. Щоправда, там не зовсім балетна школа, просто класи для балерин, заняття непостійні, з початком війни розклад став непевним. Але Віра говорила, що там викладає балетмейстер Ленчевський та іноді – Ланге, прима-балерина, – дівчина ледь торкнула край невеличкого капелюшка. – Вірі подобались її уроки.

– Я гадав, Віра танцює в трупі Ніжинської, – завважив Тарас Адамович.

– Так. Ніжинська експериментує з рухами й стрибками, однак Віра казала, що Ланге теж має цікавий погляд на балет – вона виводить на сцену українську народну хореографію.

Отже, сьогодні вони знову говоритимуть з балеринами.

Манірна білявка Барбара Злотик списала чотири аркуші паперу свідченнями. Однак, жодне речення не вказувало на те, що «збирачі гіацинтів» мали стосунок до зникнення Віри Томашевич.

– Ви не можете бути в цьому впевнені, – вперто повторювала Міра, слухаючи розповідь Тараса Адамовича. – Ви сказали їй неправду, вона теж могла вдатися до брехні.

На споді свідомості внутрішній голос з інтонаціями Якова Менчиця запитував:

– Вона сама нам розкаже, в який номер заходила?

Розказала сама. Суть допиту завжди в тому, як саме поставити запитання. Він сказав їй, що вони взяли відбитки з дверних ручок усіх номерів на першому поверсі. Вона повірила, бо вони показали їй, що її відбитки збігаються зі знайденими на склянці. Правда ж була в тому, що жоден експерт не марудитиметься над відбитками з дверних ручок – на них майже неможливо виявити хоч щось, додатне для аналізу. Ручки на першому поверсі готелю «Прага» могло перемацати пів Києва, залишаючи сотні відбитків, які неможливо ідентифікувати. Навіть часте їх протирання не надто допомогло б. Брови Якова Менчиця стрімко поповзли вгору, коли Тарас Адамович озвучив речення про те, що в них є відбитки з дверної ручки. Мабуть, треба було його попередити. Натомість повірила. Добре, що Барбара не дивилась на Менчиця, коли він сказав їй відверту брехню.

– Її свідчення логічні. Ми змогли їх перевірити, Міро.

– Вона не назвала жодного імені. Хіба ми щось маємо? Хоч якусь ниточку?

Тарас Адамович відповів:

– Я не сподівався почути імена. Але її свідчень достатньо, аби відкинути версію зі «збирачами гіацинтів». Чоловік, в номер якого вона зайшла – один з агентів одеської розшукової частини. Слідчі упізнали його.

– Ви говорили з ним?

– Так. Разом з Менчицем, – Тарас Адамович поглянув на дівчину. – І отримали відповіді. Барбара Злотик справді працює на групу, що займається продажем людей. З ними вона співпрацювала в Одесі, за їхнім наказом приїхала до Києва.

Міра зупинилась.

– Але ж... Вона танцювала з Вірою на одній сцені!

– Так. І в Одесі, як виявилось, теж зникали балерини. Однак «збирачі» працюють послідовно: Барбара переконувала дівчат поїхати за кордон добровільно. Вони підписували контракти, дозволяли оформити на своє ім'я фальшиві документи. Їх обдурювали, але вони не зникали раптово. Зазвичай у театрі вони попереджали всіх, що від'їжджають. Навіть хвалилися вигідними контрактами. Невже Віра не попередила б вас?

Міра мовчала.

– Раптове зникнення привертає увагу, ставить під загрозу роботу всієї групи. Всі ці роки слідчим так складно було вийти на «збирачів гіацинтів», бо викрадені ними жінки насправді – просто обдурені. Ми навіть не знаємо, чи справжня це назва. Можливо, просто київська моторозна легенда для легковірних панночок.

До трамвайної зупинки лишалось кілька десятків метрів, вони зупинились під розлогим ясенем, що зсипав на землю багряне листя. Здавалось, дерево впускає яскраві сльозинки, лишає їх під ногами перехожих. Міра дивилась на килим, що встеляв бруківку. Шато де Флер в таку пору неймовірний – Віра любила його саме таким. Минулої осені вони гуляли там мало не щодня, і сестра не втомлювалась казати:

– Навіть війна тут не така страшна, Міро. Навіть війна.

І збирала багряне листя в пишні букети. Фотограф у парку знімав пейзажі і Літній театр. Здається, зловив

у кадр і Віру у танці осіннього листя. Зараз спогади про Шато де Флер здавались Мірі такими давніми, ніби все це сталося в минулому житті. У житті, коли сестра була поруч.

– Якщо «збирачі» такі обережні, чому за ними почали стежити одеські слідчі? – запитала вголос.

– Одеса – порт. Припускаємо, саме через Одесу вони вивозять людей. Це важко приховати.

– А Барбара?

– Залишається під наглядом поліції.

– Тобто її відпустять?

– Ні. Не думаю, що вона сама хоче, аби її відпустили.

Міра звела на нього очі:

– Вони...

– Так, можуть прибрати її. Саме тому вона ризикнула використати перевірку Досковського для того, щоб проникнути в номер слідчого й забрати всі матеріали, які він назбирав, поки стежив за нею. Він підтвердив, що документи зникли. Барбара замітала сліди. Навряд чи «збирачі» пробачають тих, за ким стежить поліція.

Трамвай весело дзенькнув, ніби запрошував їх на зупинку. Міра не поспішала йти. Знов запитала:

– Чому зараз ми їдемо в балетну школу?

– Бо з'явилися нові запитання. Тим паче, з балеринами зі школи ми ще не спілкувались.

– Які запитання?

Тарас Адамович подивився на дівчину.

– Міро, я не відкидаю версію зі «збирачами» остаточно. Вона видається мені малоймовірною, але ми мусимо запитати в подруг Віри, чи не помітили вони чогось дивного. Можливо, вона щось приховувала навіть від вас. Врешті, ми проводимо не так багато часу з рідними, набагато більше – з колегами...

– Я розумію.

– З Барбарою далі працюватимуть слідчі розшукової частини. Навіть якби ми були впевнені, що вона винна в зникненні Віри, я все одно звернувся б до поліції. Бо як приватна особа не зможу розкрити справу «збирачів». Поки що цю організацію не змогла викрити навіть поліція.

– Так, я розумію.

Біля будинку Контрактів вони сіли у відкритий вагон «Гербрандт», можливо, один з останніх у цьому сезоні – з осені перший трамвай возив пасажирів тільки у вагонах закритого типу. Тарас Адамович сказав Мірі, що зрідка їздить цим маршрутом: йти пішки на Хрещатик набагато приємніше.

Вони вийшли на головній вулиці міста й повернули з неї на Прорізну, яка зустріла їх звичною метушнею. Чотириповерховий будинок у стилі модерн – так сказала Міра. Тарас Адамович не надто орієнтувався в архітектурних стилях. Вони проминули будинок з ліпниною, рушили вздовж столиків літньої тераси кав'ярні, поодинокі ранкові відвідувачі якої ловили останні теплі сонячні промені в цьому сезоні.

Тарас Адамович відчув аромат свіжої випічки – пройшли повз кондитерську, потім квітковий магазин з вивіскою «Мадам Віолетт». Врешті зупинились біля високого ганку будинку з номером «17» на фасаді. Колишній слідчий торкнув ручку, відчинив двері, жестом запросив дівчину пройти всередину. Міра виглядала спокійною, хоч він розумів – вранішня розмова не залишила її байдужою. Вона пропустила лекції на курсах – прийшла до нього ще до першої кави – потребувала пояснень. Тарас Адамович не був певен, що його пояснення їй сподобаються.

Балетна школа розміщувалась на другому поверсі.
У світлій просторій кімнаті — величезні вікна й дзеркала.
Стільців чи столів не було, отож говорити з дівчатами
довелось просто біля вікна.

Балетна школа розміщувалась на другому поверсі. У світлій просторій кімнаті – величезні вікна й дзеркала. Стільців чи столів не було, отож говорити з дівчатами довелось просто біля вікна. Світла кімната – ідеальна для таких розмов. Можна побачити найменші відтінки настрою на обличчі. Занепокоєння, страх, неухважність, брехня – світло підкреслить їх, увиразнить для уважного ока. Як і відведений убік погляд, рум'янець чи ледь помітне тріпотіння вій. Хоч із жінками складніше, набагато складніше.

Репойто-Дуб'яго колись скаржився йому:

– Система Бертильйона не пристосована до роботи з жінками. Правильно виміряти об'єм голови через волосся не завжди можливо, коли справа доходить до вимірювання довжини стегна, все перетворюється на казна-що.

Не тільки система Бертильйона, поліція загалом складно пристосовувалась до роботи з жінками – він це знав з власного досвіду. Саме тому колись до розшукової частини дозволили узяти її. Естер.

Можливо, вона зовсім по-іншому розмовляла б з балеринами. Ось ця чорноволося смаглявка опустила очі, бо соромилась чи щось приховувала? Інша, з блідим обличчям в обрамленні рудих кучерів – сміялась нервово через його раптову появу в балетній школі чи тому, що знала щось про зникнення Віри Томашевич?

Якщо занадто заглиблюватися в аналіз виразів їхніх облич, можна тільки ще більше заплутатись. Він опитав ще кількох дівчат, встиг зловити не надто вдоволений погляд викладачки, яку, певно, дратували розмови, що затягнулись, – вони попередили її, що спробують не зловживати часом. Урок тривав, Тарас Адамович тільки зрідка відкликав дівчат, які знали сестру балерини.

Однак присутність незнайомих не могла не нервувати танцівниць. Врешті викладачка махнула рукою й оголошила перерву.

– О, в мене дежавю! – раптом усміхнулась витончена брюнетка, до якої слідчий звернувся зі звичним запитанням, відпустивши рудоволосу.

– Тобто? – запитав Тарас Адамович.

– Про Віру Томашевич мене вже запитували. Здається, саме ви, – вона манірно поклала руку на станок і ковзнула поглядом у бік свого зображення в дзеркалі.

Тарас Адамович уважно вдивився в її обличчя. Щось схоже на спогад сплило у свідомості, він примусив картинку стати чіткішою. Згадалося: напівтемний коридор, бліда жіноча рука з цигаркою, що поволі тліє, яскраві губи щось вимовляють. Здається, це було в Інтимному театрі.

– Теж згадали? – запитала вона. Певно прочитала по обличчю. Світла кімната обеззброює слідчих так само, як і свідків.

– Так, – кивнув він, – ми говорили з вами разом з Олегом Щербаком. Ви теж виступаєте в Інтимному театрі?

– Час від часу. Тепер частіше, – вона уважно подивилась на Міру. Дівчина спокійно сказала:

– Віра Томашевич – моя сестра.

Балерина кивнула.

– Так, бачу. Ви схожі, – і додала мелодійним голосом:

– Розріз очей, лінія носа. У Віри повніші губи і вона більше пригладжує волосся – певно, професійна звичка. Ваша сестра не знайшлася?

– Ні.

– Шкода.

Запала тиша. Тарас Адамович перевів погляд з Міри на балерину й згадав її ім'я, хоч уже збирався зазирнути в нотатки записника.

– Ольго... – почав він.

– Навіть ім'я згадали, – усміхнулась вона. – Але ми, здається, не знайомились.

– Ні. Тарас Адамович Галушко, колишній слідчий розшукової частини Київської міської поліції, – ледь схилив він голову.

– Ольга Рудь.

– Пані Рудь, ви спілкувались з Вірою Томашевич? Тут, у школі, чи в Інтимному театрі? Можливо, бачили її у вечір, коли вона востаннє виступала на сцені.

Дівчина знов поглянула на своє зображення в дзеркалі. Жіноче втілення Нарциса?

– Навряд чи Віра виступала в той вечір, – проказала вона.

Міра різонула її поглядом-блискавкою.

– Що ви маєте на увазі? – запитав Тарас Адамович.

– Я займаюся разом з нею у цій школі майже рік. Майже рік я заздрю її ідеальній стопі. Найвищий підйом з усіх, що я бачила, – пояснила вона. – Коли вона на сцені, я милуюсь її стопами. Але тоді...

Міра уважно спостерігала за дівчиною з якимсь бо-лісним виразом на обличчі.

– Тоді я подивилась на ноги балерини й подумала: але ж це не Віра! Не її стопа. Маска, костюм зі стрічок, фігура – все задавалось знайомим, але не стопа. Я дивилась на танець і розуміла – схоже, дуже схоже на Віру, однак то була не вона. Віра на стрибках зависала в повітрі, ніби й справді могла літати. Та того вечора дівчина, що танцювала на сцені... – вона подивилась на Міру.

– То була не ваша сестра.

Тарас Адамович закінчив робити нотатки й закрив записник. Він спокійно запитав:

– Ви впевнені в тому, що зараз сказали? – запитав він.

– Так. Цілком.

– Чому ви не розповіли про це тоді, в Інтимному театрі?

– Ви... не запитували. Ви шукали художника.

Мабуть, це справді його помилка. Він звів брови й замислився.

– Знаєте, гадаю, Віра попрохала танцювати замість себе дублерку. А сама... Хтозна, може, на побачення побігла?

– І часто балерини прикриваються дублерками?

– Якщо виступ не надто важливий, – стелула плечима Ольга.

– Хто міг бути дублеркою Віри? – запитав він відразу в обох дівчат.

Ольга відповіла першою:

– Знаю, що в театрі нерідко її дублювала Бася... Тобто Барбара Злотик.

Міра додала:

– Були й інші, але я не знаю імен. Я б не переплутала Віру на сцені з Барбарою, вони зовсім різні. Навіть зріст...

Ольга погодилась:

– Барбара вища, так. Віра тендітніша... Однак я не знаю, я не танцюю в оперному.

Коли вони вийшли на вулицю, Тарас Адамович зрозумів, що йому не вистачало повітря київської осені. У кімнаті з дзеркалами, якою б просторою і світлою вона не була, він, здається, дихав Міриним розпачем. Прорізна зустріла їх сонцем і тихим сумом дерев, що готувались до зимового сну. Вулиця цукрових королів могла похвалитися своїм особливим шармом.

– Міро... – розпочав він, однак вона перервала його:

– Як я могла не бачити? – запитала вона.

Він не відповів – розумів, вона не потребувала його відповіді.

– Я ж була певна, що вона виступала... Навіть не подумала... Навіть не подумала...

– Міро, ви вірите в цю версію?

– Що танцювала дублерка? Так!

Вона замовкла на мить, ніби їй перехопило подих, потім пояснила:

– Я бачила, що щось не так. Ніби її стрибки... Ця дівчина правильно сказала – Вірин танець був іншим. Я ще подумала – стрибки стали важчими. Але... Я пояснила собі, що, певно, того вимагала хореографія... Однак якщо то була не Віра...

Вона подивилась на нього широко розкритими очима.

– Так, – кивнув Тарас Адамович, – ми повинні розширити часові межі її зникнення. Тому я змушений запитати вас ще раз: коли ви востаннє бачили свою сестру?

XX Сестри

Тарас Адамович звичним рухом змастив сумішшю, яку винайшов сам, потемнілу срібну джезву. Щоправда, кілька інгредієнтів підказав йому Яків Менчиць, який не схвалював дідівських засобів на зразок яєчного жовтка. Працівник антропометричного кабінету наполягав на розчині аміаку.

Осінь уже дихала прохолодою, яка особливо відчувалася вранці. Однак Тарас Адамович любив такі ранки і дивну тишу, що огортала яблуневий сад цієї пори. Гаряча кава в прохолодну пору мала насиченіший смак. А коли він ретельно обсмажував темні зерна перед тим, як змолоти їх, по-літньому яскравий аромат зависав у свіжому повітрі невагомим серпанком.

Тарас Адамович нарізав айву тонкими скибками, і її запах, змішуючись з ароматом кави, наповнював сад.

Колишній слідчий готувався зварити особливе варення – до айви додати корицю та лимон.

Кава бадьорила, ранкові газети, що їх приніс пунктуальний Кость, чекали свого часу. Здавалось, аромат кави й айви виконував роль своєрідної стіни, що відгороджувала його думки від розслідування. Чи могло щось відволікти його від процесу обсмажування зерен, які весело потріскували на пательні? Джезва, виблискуючи срібними начищеними боками, піднімала темний напій піною до самих вінець. Тарас Адамович налив каву у філіжанку, додавав трохи цукру, сів у крісло-гойдалку. Й чомусь одразу нахлинули спогади.

Від них не вберіг ні айвовий запах, ні аромат кави. У спогадах – розпачливі очі дівчини, що шукає сестру. Невже він став таким сентиментальним? Того дня він запросив Міру в «Семадені» – аби хоч трохи відволікти її від важких думок. Дівчина була сама не своя – її версія розпадалася на очах. Отже, сестра щось приховувала від неї? Не сказала, що віддає виступ дублерці? Але чому?

Вийшовши з балетної школи, Тарас Адамович і Міра рушили вниз до Хрещатика, туди, де вирувало міське життя. Кондитерська «Семадені», що містилася навпроти Міської думи й біржі, збирала за мармуровими столиками різноманітну аудиторію. Отже, саме тут балерини призначають побачення офіцерам? Але в обідню пору за столиками були не балерини – фінансисти. Сусідство з біржею додавало закладу постійних клієнтів.

Тарас Адамович вибрав столик, допоміг Мірі сісти, побіжно оглянув присутніх. Погляд зупинився на двох убраних в мереживо й оксамит панночок – певно, вигулювали своє вбрання. Замовили кави й тістечок, хоч Репойто-Дуб'яго найбільше хвалив місцевий пунш і, зрідка, шоколад. Колишній слідчий не збирався втішати

Міру. Так буває: розслідування повернуло в інший бік, тож потрібно вибудувувати ланцюжок фактів наново, а отже – знову збирати інформацію.

– Розкажіть мені про неї, – почав він. Міра ледь стримала сльози.

– Про Броніславу Ніжинську, – уточнив він.

Здивований погляд. Певно, спершу подумала, що він запитував про Віру.

– Ви могли її бачити в Олександрії Екстер, – повільно проказала. – Учні Екстер часто створюють костюми для балетів Ніжинської. Віра... – вона затнулася, але опанувала себе, – Віра якось говорила мені, що Екстер і Ніжинська в одному місті накопичують забагато творчої енергії... Сестра любила говорити щось химерне. Пророкувала вибух.

– Війна, – сказав Тарас Адамович, – непередбачувана. Мій шаховий партнер, Дитмар Бое міг би подискутувати про те, як війна змінює обличчя міст, міняє місцями провінції й культурні центри.

Міра ковтнула кави.

– Ніжинська вважала Київ провінцією, але в неї не було вибору.

– Тобто?

– Це плітки, Віра розповідала мені уривками. Чи то я просто не прислухалась. Броніслава пішла з імператорського балету услід за братом – Вацлавом Ніжинським, якого звільнили за занадто відвертий костюм на одному з виступів. Був скандал.

Навіщо він зараз запитує її про балерину? Невже божественні плітки допоможуть йому знайти зниклу дівчину? Що більше днів минає, тим менше в них шансів. Міра це розуміє – інакше чому б на споді її очей з'явилося щось, схоже на темряву відчаю. Певно, дівчина пово-

лі звикає до думки про марність своїх зусиль. Однак він принаймні має дізнатися, що сталося того вечора. А для цього потрібно говорити з тими, хто був близький до Віри Томашевич. Скажімо, зустрінися з дружиною балетмейстера Київської опери, улюбленицею якої вона була. Доведеться поставити їй непрості запитання і спробувати одержати на них прямі відповіді.

– Отже, Броніслава пішла з театру через брата?

– Так. Але вони удвох ніколи не були звичайними танцівниками... Вацлав – геній. У Парижі він став етуалем «Російських сезонів» Дягілева.

– Щось чув про це. Мосье Лефевр вихваляв Ballet russes.

– Вацлав танцював там із самою Карсавіною. Хоча Віра іноді жартувала, мовляв, Тамара Карсавіна танцювала з самим Ніжинським. Броніслава теж виступала в трупі Дягілева. Кажуть, на честь танцівників у Парижі та Монте-Карло влаштовувались неймовірні вечірки.

Тарас Адамович запитав:

– Чому ж тоді Ніжинська проміняла Париж на Київ?

– Я не знаю подробиць. Вацлав розсварився з Дягілевим, – Міра ледь почервоніла. Можливо, вона знала подробиці, тільки не хотіла їх озвучувати, – Ніжинський одружився й покинув балет. Броніслава пішла за ним.

– Так само, як і з імператорського балету?

– Так.

– Чому ж вони обрали Київ?

– Хтозна. Вацлав Ніжинський тут народився. Їхні батьки з Варшави, але деякий час проживали в Києві. Броніслава вийшла заміж. В імператорський балет не повертаються після скандалів. Її чоловіку запропонували тут місце балетмейстера, а їй – прими.

Тарас Адамович потер підборіддя. Щось вислизало з рук, якась деталь. Чи, може, не вистачало глибшого розуміння цього дивного світу? Що примушує дівчат іти в балет? Прагнення стати прямою?

– А як балерина стає прямою?

– Зазвичай це вирішує керівник трупи.

– Тобто Вацлав став головним танцівником, бо дружив з Дягілевим?

– Не все так просто, – усмінулась Міра. – Від танцівників залежить, скільки платитимуть трупі.

Якось Віра прибігла в їхню маленьку квартиру на прочуд схвильованою. Нічого не кажучи, обійняла сестру й закружляла її по кімнаті. Дзвінкий сміх, сяючі очі. Міра зупинилась, нічого не розуміючи. Сестра відкрила ридикюль і вклала його їй у руки. Він був увесь набитий купюрами. Міра злякано торкнулась пальцями зіжмаканих папірців.

– Що це... Що сталося... – шепотіла вона, а сестра сміялась.

– Гонорар, – щебетала Віра. – Ми виступали на приватній вечірці, кілька артистів і Ніжинська.

– Це... дуже багато...

– Так. Більше, ніж платять у театрі. Зможемо винайняти квартиру повністю, – усмінулась вона.

– Але...

Сестра відклала ридикюль на крісло, зазирнула в очі.

– Міро, це просто гроші. З ними нам буде простіше. Броніслава казала, грошей не треба боятися. Дягілев не соромився називати астрономічні суми для гонорарів своїх танцівників. Ходять легенди, що Ага Хан колись запросив Дягілева на вечірку і заплатив за чотири хвилини танцю Ніжинського з Карсавіною п'ятнадцять тисяч франків золотом.

Міра не знала, хто такий Ага Хан. Не уявляла, як це багато – п'ятнадцять тисяч франків. Сума здавалась їй неприродною, майже потойбічною. Але купа грошей у ридикюлі сестри вражала не менше. Бо про Агу Хана вона тільки чула, а гроші, що їх принесла додому Віра, могла помацати. Шурхотливі папірці в руках лякали більше, ніж міфічні п'ятнадцять тисяч.

– Виконавці провідних балетних партій – це обличчя трупи. Прізвище на афіші продає квитки. Мало просто дружити з керівником трупи, потрібно танцювати так, щоб публіка готова була дивитись на тебе вічно.

Вона зробила павзу й додала:

– Ніжинський став зіркою «Російських сезонів» не тому, що дружив з Дягілевим. Радше Дягілев почав з ним дружити, бо Вацлав був зіркою. Я не бачила його на сцені, але знаю, що його називають королем стрибків. І я бачила, як стрибає Броніслава Ніжинська.

Вона замислилась і повела далі:

– Віра мріяла про Париж і Петербург. Вона розповідала майже неймовірні історії про Анну Павлову.

Дівчина подивилась на слідчого й, зрозумівши, що це ім'я ні про що йому не говорить, пояснила:

– Ще одна зірка імператорського балету. Дуже красива балерина, надзвичайно талановита. Кажуть, у неї є особистий фаєтон, обтягнутий усередині рожевим оксамитом – Броніслава Ніжинська говорила, що часто каталась у ньому з Павловою, коли танцювала в Маріїнському театрі. Павлова захоплювалась Вацлавом, була вражена його стрибками в балеті «Горбоконики». Сама Павлова танцювала в ньому партію Цар-дівичі. Якось на репетиції вона попросила Броніславу роззутися. Сказала: «Броню, ти стрибаєш так високо. Хочу розгадати секрет, яким Вацлав поділився зі своєю сестрою».

Тарас Адамович запитав:

– Розгадала?

– Секрету нема. Ніжинська – прима.

– Але балерини говорили, що вона нерідко віддавала свої партії Вірі, – завважив Тарас Адамович. – Чому?

– Про це краще запитати в самої Броніслави.

Кава в «Семадені» й справді була доволі непоганою, хоч Репойто-Дуб'яго жодного разу не сказав йому нічого конкретного про її смак. Невже він і справді пив тут тільки пунш? Вони попрощались з Мірою на Хрещатику. Дівчина лише кивнула на його фразу про те, що він мусить покинути її. Не озираячись рушила геть, туди, де осінь струшувала червоні сльозинки з кленів – у бік Шато де Флер. А за нею туманом тягнувся серпанок тривоги.

Тарас Адамович кинув останній погляд їй услід і рушив у напрямку трамвайної зупинки. Потрібно було ще раз усе обміркувати, а, отже, додому йти не можна. Раніше було простіше – він тікав від саду й тисячі домашніх справ у напівтемний кабінет розшукової частини. Акуратно розкладав папери, розвішував на стіні фото й нотатки, чухав скроню й заливав окропом каву. У цьому була якась своєрідна магія, що допомагала йому вишикувати думки в струнку систему, врахувати деталі та необережні фрази свідків, виокремити важливе. Зараз кабінету він не мав. Була лиш кімната Естер, але він не був певен, що зможе в ній спокійно розмірковувати, не провалюючись час від часу в холодну глибіню спогадів.

У трамваї спокійно. Заходять і виходять пасажери, але чим далі від центру – тим менше метушні. За вікном яскравими плямами пролітають дерева. Будинки й перехожі лишаються позаду, знов виринають дерева – чийсь сади, напоєні осінніми туманами.

Він думає про дівчину, що пішла, забираючи з собою туман, як шлейф, і про її сестру, що танцювала провідні партії в Київській опері. Про що говорили лукаві пліткарки, коли він приходив у театр зі Щербаком? Що Ніжинська колись віддасть Вірі Одетту-Одилію? Думав про дружину балетмейстера і її брата, який не стомлювався влаштовувати скандали і міняв трупи, як сценічні костюми. Можливо, Броніслава Ніжинська зможе допомогти їм саме через те, що знає, як це – бути сестрою?

Він вийшов майже на останній зупинці. Заїхав так далеко, аби мати час для роздумів. Тепер – прогулятися в напрямку центру, до театру. Прогулянка розставить пріоритети, допоможе заглибитись у суть. Чому могла зникнути балерина, на яку покладали надії? Чому вона дозволила виступати замість себе іншій танцівниці? Чи дозволила? Йшов і думав, кристалізував факти, розкладав на полицях пам'яті свідчення різних людей.

Київ дихав осінню, встеляючи йому шлях золотом, зрідка відволікаючи від роздумів дзенькотом трамваїв. Колишній слідчий проминав вулиці, лишав позаду будинки. І, здавалось, разом з відстанню, долав останні сумніви, відкидав невідповідності, знаходив виходи зі звивистого лабіринту розслідування.

Йому пощастило – він застав Броніславу Ніжинську в театрі, хоч не надто сподівався на це. Врешті, домашню адресу балерини він мав. Репетиції вже скінчились, дружина балетмейстера оглядала декорації, час від часу, коментуючи роботу художників. Не хотілось говорити напівправду цій високій упевненій жінці з дивним ореолом граційної різкості. Тож він зізнався:

– Я колишній слідчий, Тарас Адамович Галушко. На прохання друга допомагаю Мірі Томашевич знайти її сестру.

– Віра... – тихо промовила вона глибоким голосом, – бідолашна Віра.

– Мені сказали, ви цінували її.

– Ви вже говорили з балеринами? – повернула вона голову. – Що ж, це добре. Так, Віра має талант. Його варто розвивати. Київ, – вона опустила вії, – не може дозволити собі розкидатися талановитими танцівницями, їх не так багато.

– Але є ви.

– Останнім часом мене більше цікавить тканина танцю, хореографія.

Вона замислилась. Колишній слідчий запитав:

– Тому ви віддавали провідні партії іншій балерині?

– Не зовсім. Улюблені танцюю я. Але потрібно готувати молодих балерин. І є ще дещо... – вона усміхнулась. Тарас Адамович мовчав, аби не перервати потік її думок:

– Здається, я бачила вас. Разом із сестрою Віри. Хотіла підійти до неї, запитати про ... Не підійшла, – тихо сказала вона. – Там, у будинку Екстер, – вона знов подивилась на колишнього слідчого. Чіткі рухи, вивірені жести. Здавалось, вона й у звичайній розмові говорить рухами, додає словам експресії жестів.

– Ви ведете розслідування не перший день, – говорила, ніби розмірковувала, – ще не знайшли її, – стверджувала, а не запитувала.

Він хитнув головою. Вона продовжила:

– Розумієте, балет – консервативний. У ньому багато гранітних стін. Одна з них розділяє хореографа й танцівників. Хореографія – для чоловіків, виконання – для жінок. Я раніше не розуміла, наскільки нестерпною для мене є ця стіна... Тут, в Києві, – вона знов подивилась на нього, – дивно, але саме тут я можу її подолати. Я показую своє бачення танцю. А Віра – дуже м'який матері-

ал для створення танцівниці нового зразка. Традиційні канони балету знуджують, навіть публіка це вже відчуває, – вона усміхнулась. – А, можливо, публіка почала відчувати це раніше за нас.

Дивна жінка. Їй років двадцять п'ять – двадцять сім, не більше. Естер була на кілька років молодшою, коли він вперше її побачив. Щось невловиме в зовнішності прими змушувало його згадувати Естер.

– Ви знали про виступ Віри в Інтимному театрі?

– Балерини нерідко експериментують на різних сценах. З костюмами, пластичними етюдами. Я не стежу за кожним виступом.

– А востаннє...

– Я бачила її в театрі, здається, напередодні виступу. Вона говорила, що пропустить вечірню репетицію.

– Можливо, пригадаєте щось дивне? Щось, що було не так, як зазвичай?

Вона задумалась, відповіла:

– Я б хотіла вам допомогти, справді. Але зовсім нічого не пригадую.

– А як щодо... Ми маємо підозру, що в той вечір в Інтимному театрі замість Віри танцювала інша балерина.

– Справді?

– Так. Навіщо це Вірі?

– Навіть не знаю, – стонула плечима Ніжинська.

– Хто міг бути її дублеркою?

Прима Київської опери загадково усміхнулась і, майже не задумуючись, назвала ім'я. Воно впало додолу і, відбившись від мармурової підлоги холу театру, зазвеніло луною між колонами.

Лілія. Лілія Ленська.

XXI

Будинок учителя музики

Високий дім Іпполіти-Цезарини Роговської на Великій Житомирській, неподалік від Львівської площі, єднав на фасаді два кольори: жовтий – цегли, сірий – бетонного обрамлення. Коли Віра вперше побачила його, діловито поінформувала сестру, що хоче капелюшок у таких тонах. Мирослава сміялась, Віра щебетала про поєднання кольорів, а потім вони помітили страхітливе створіння, що вінчало ріг будівлі.

– Непогана прикраса для твого капелюшка, – підморгнула Міра сестрі. І дівчата знов розсміялись.

Роздивлялись дивну крилату істоту з моторошним, майже людським обличчям з балкона на шостому поверсі. Художники з театру сказали Вірі, що то – горгулья.

– Захищає дім, – майже пошепки сказала їй сестра, як колись у дитинстві, коли переповідала страшні історії

про дрогобицького упира Зельмана, що викрадав дівчат. Історії Міру лякали, однак вона знов і знов просила Віру розповісти ще. Щось темне й невідоме в тих історіях примушувало її прагнути продовження, занурюватися у власний страх, що прилипав до долонь, якими вона затуляла обличчя.

– Дім учителя музики є від кого захищати? – запитувала, примруживши очі.

Вони прийшли сюди заради уроків Григорія Львовича Любомирського. Викладач музики вивчав особливу здатність Віри – її «чорно-білий слух» – якесь магічне вміння розрізняти звуки чорних і білих клавіш фортепіано за тембром. Він сам знайшов Віру в театрі. Хтозна, звідки дізнався, але сестра нерідко розважала Назимова і його друзів відгадуванням клавіш за звуком.

– Це справді можливо? – запитувала Мирослава. – Для тебе вони звучать по-різному?

– Прислухайся – і почувеш. Чорні – глухіші, ніби між пальцем і клавішою є тоненький серпанок, який приглушує звук.

Міра старанно вслухалася, але різниці не відчувала. Назимов приймав ставки офіцерів першої запасної, сам ставив на те, що Віра вгадає десять клавіш підряд. Віра не помилялась. Чоловіки аплодували, салютували шампанським. Григорій Львович нерідко теж аплодував, щось занотовуючи. Давав обом сестрам уроки фортепіано безкоштовно, радіючи можливості експериментувати з Віриними слуховими можливостями.

– Вчитель музики тут просто квартирує, – відповідала сестра на її запитання. – А дім належить власниці спиритичного салону.

Міра піднімала брови високо вгору, мовчала. Хтозна, що заохочує людей гратися з викликом духів. Те саме

дивне відчуття жаху й цікавості, що примушувало її в дитинстві вимагати продовження моторошної казки? Їхній маленький будиночок у Варшаві, що на вихідних сповнювався ароматом кренделів з корицею, які пекла бабуся, не охороняла горгулья. Щось темне з дитячої казки прийшло до них у затишну київську квартиру й забрало її сестру. Щось, до чого Міра боялась торкнутись навіть подумки.

Тарас Адамович і Міра зупинилися біля будинку з готичним трикутником даху, що, здається, проколов хмару шпилем, коли почав накрапати дрібний дощ. Колишній слідчий прочинив двері. Вони прийшли сюди не на спиритичний сеанс. Хоч Міра й поставила запитання, яке висіло в повітрі кілька останніх днів, електризуючи його.

– На скільки діб зазвичай можуть зникати люди? Ті, що потім повертаються живими?

Вони не мали чіткої статистики, однак Тарас Адамович звик відраховувати десять днів, протягом яких вони знаходили зниклих. Нерідко ті поверталися самі. Віра зникла сорок сім днів тому. Однак Тарас Адамович навряд чи вдавався б до послуг містиків, навіть якби був певен, що сестра балерини загинула.

Прима-балерина Київського оперного театру, дружина балетмейстера, Броніслава Ніжинська назвала не тільки прізвище дублерки Віри Томашевич. Вона підказала найголовніше – місце, де її можна було знайти. Лілія Ленська брала уроки музики в школі Григорія Львовича Любомирського.

Вони шукали її в Інтимному театрі й за лаштунками Київської опери, запитували в Сергія Назимова й знайомих художників Олега Щербака. Яків Менчиць намагався знайти дівчину, залучивши кількох агентів розшукової частини. Балерини зі школи на Прорізній,

що танцювали в новому театрі Леся Курбаса, ніколи не бачили її на сцені свого театру. Репетиції в оперному Лілія не відвідувала вже два тижні. Броніслава Ніжинська сумно сказала:

– Це дивна дівчинка. В усьому намагалась бути схожою на Віру, здається, була закохана в неї. Їй не вистачало музичності, плавності рухів. Віра в музиці розчиняється, Ліля так не вміє. Я порадила їй узяти додаткові уроки фортепіано чи співів.

Коли він сказав про це Мірі, дівчина привела його до будинку з горгульєю, бо уроки фортепіано її сестра брала саме тут. Якщо Ліля справді в усьому наслідувала Віру – отже, теж мала прийти сюди.

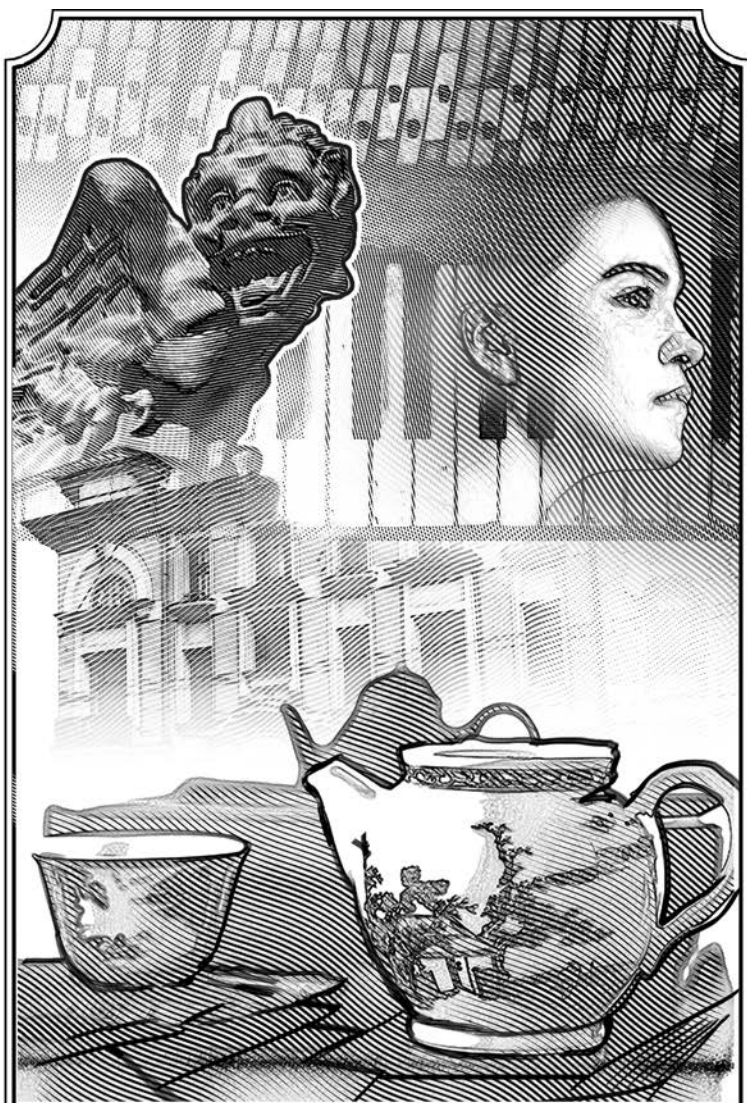
Григорій Львович зустрів їх широкою усмішкою, запросив у напівтемний передпокій. Запитав про Віру. Мирослава відповіла не відразу, тож усмішка вчителя музики встигла потьмяніти, а з її першими словами й узагалі згасла. Григорій Львович провів їх у велику кімнату з височенними вікнами й фортепіано, що таємниче мовчало, ловлячи промені осіннього сонця полірованою поверхнею. Жестом запросив присісти, сам опустився на стілець, перевів погляд з Міриного блілого личка на суворе обличчя її супроводжувача.

– Ви з поліції? – запитав майже сумно.

– Не зовсім, – відповів Тарас Адамович, – але я розслідую справу зникнення Віри Томашевич.

Учитель музики зітхнув.

– Навряд чи я зможу чимось допомогти. Я дізнався про те, що Віра... Ліля, інша учениця, розказала мені, дівчата пропустили кілька уроків, а я... Я планував зробити кілька невеличких експериментів. Вірин слух... Мирослава говорила вам? – він кинув швидкий погляд в бік гості.

Коли Тарас Адамович сказав, що їм треба розшукати дублерку Віри Лілію Ленську, Міра привела його до будинку з горгульєю, бо уроки фортепіано її сестра брала саме тут. Якщо Лілія справді в усьому наслідувала Віру — отже, мала прийти сюди.

– Так, щось про те, що Віра розрізняла чорні й білі клавіші за звучанням.

– Це неймовірно... неймовірно, – прошепотів музикант.

Запала мовчанка.

Господар квартири замислився на хвилину, підвів голову і подивився на Тараса Адамовича. Колишній слідчий сказав перш, ніж музикант устиг запитати:

– Ми тут не заради інформації про Віру. Нас цікавить згадана інша ваша учениця. Лілія. Лілія Ленська.

Брови учителя музики поповзли угору.

– Але... навіщо? Це звичайна дівчинка...

Він ледь торкнув рукою підборіддя:

– Останнім часом, так, останнім часом вона приходить на заняття щодня. Це дивно, бо раніше вона повинна була ходити на репетиції. Сказала, що взяла перерву.

Він підвів голову й подивився спершу на Міру, потім на Тараса Адамовича.

– Вона теж розпитувала про Віру. Хотіла досягти її відчуття музики. Говорила, що це має допомогти їй у танці, але, – він розвів руками, – я не можу навчити її того, що Вірі дала сама природа.

– Отже, вона приходить сюди щодня? – запитав Тарас Адамович. – Коли має прийти сьогодні?

Господар квартири торкнув кишеню піджака, витяг годинник на довгому ланцюжку.

– Певно, вам пощастило. Хоча щастя – надто незбагненна річ, – він сумно усміхнувся, – вона буде тут хвилин за сорок. Лілія пунктуальна. Як учитель музики мушу визнати, що це, напевно, найбільший її талант.

Сорок хвилин очікування дались Мирославі непросто. Він бачив її напружені пальці, що ними вона тримала чашку з темним напоєм – господар запропонував

чай. Бачив хворобливий рум'янець на обличчі, відчував нервовість, якою електризувалось повітря навколо дівчини. Певне, цю нервовість відчув і музикант. Без попередження підійшов до інструмента, опустився на лаву, торкнувся клавіш. Дивна мелодія нагадала Тарасу Адамовичу розповіді діда.

Старий Галушко не часто говорив про Туреччину – Тарас Адамович не знав, бачив білі куполи мінаретів дід на власні очі чи тільки переповідав чийсь розповіді. Але від мелодії, що виривалась з-під пальців сумного вчителя музики, віяло таїнством цих розповідей. Щось невловимо східне, переливчасте вириналило з фортепіанного ритму, примушувало забути про нервове очікування, заспокоювало краще, ніж чай грузинського князя в яблуневому саду Тараса Адамовича.

– Що це? – запитала Міра, коли мелодія закінчилась. Виконавець відповів:

– Власний твір. Ще не завершений. Постійно відволікаюся, а останнім часом – й узагалі не мав натхнення.

– Дуже гарно.

– Справді? – він усміхнувся.

Знов торкнувся клавіш, видобуваючи з них інші звуки – цього разу мажорні, зухвалі. Тарас Адамович не слухав – занурювався в думки, розчиняючись у музиці. Згадував людей і їхні розповіді, свідчення й вирази облич. Не відразу помітив, коли музикант зупинився, обірвавши мелодію.

Сорок хвилин очікування минули. Учениця Григорія Львовича Любомирського прийшла на заняття. Господар вийшов зустріти її й за кілька хвилин повернувся. Міра підвелась, поклала вузьку долоню на спинку стільця й завмерла в очікуванні. Згадалось – темрява в кімнаті, тріпотливий вогник свічки, історії, що їх вигадувала се-

стра про Зельмана, викрадача дівчат. До кімнати повернувся учитель музики в супроводі невисокої брюнетки.

Маленькі очі на широкому обличчі, тонкі губи, високий лоб. Не надто примітна зовнішність. Віра завжди казала, що балет – жорстокий. Балерина не може дозволити собі неідеальність. Сцена не пробачає невідточену сотнями репетицій техніку чи, як у випадку з Лілією, – несимпатичне обличчя з дивним хижим виразом. Але найбільше Міру вразило те, що це обличчя було їй знайоме.

Думки вихором повернули її у вечір, що його закарбувала пам'ять до найменших подробиць. У вечір виступу Віри на сцені Інтимного. Вона майже бачила, як поспішає до гримерки сестри. Відчувала те саме хвилювання, що й тоді. Хотілося відчинити двері й побачити її, запитати, чи все гаразд. Почекати, поки Віра зітре грим – він і у звичних виступах був доволі яскравим – освітлення сцени поглинає фарби з обличчя акторів. Але того разу, того разу він був темним, як найстрашніші історії з Міриного дитинства, і закривав обличчя півмаскою. Вона відчинила двері гримерки і побачила балерину, що стирала останні сліди гриму з обличчя. То була не Віра. Маленькі очі на широкому личку, тонкі губи, високий лоб. Хижий вираз обличчя – чи то Мірі так здалося. Вона могла б здогадатися раніше. Але того вечора балерина з гримерки її сестри сказала, що Віра вийшла хвилину тому. А цього разу? Вона говоритиме правду чи знову брехатиме?

Лілія Ленська дивилась на Міру, й переляк застиг на споді її маленьких очей.

– Це та дівчина, – сказала Віра Тарасу Адамовичу. – Балерина, яку я бачила в гримерці Віри. Вона остання бачила мою сестру.

Тарас Адамович уважно подивився на Лілію. Григорій Львович відійшов убік, запрошуючи новоприбулу пройти в кімнату. Лілія повільно підпливла до фортепіано, майже впала на стілець, що стояв поруч.

– Цікаво, – завважив Тарас Адамович і поставив запитання, на яке Міра не очікувала:

– То чому ж ви пропускаєте репетиції, Ліліє? Броніслава Ніжинська сказала нам, що вас не бачили у театрі близько двох тижнів.

Лілія безпорадно піднесла руку до обличчя, ніби хотіла поправити зачіску. І раптово різко опустила її.

– Я... якісь військові шукали мене... в театрі. Дівчата сказали. Я злякалась. Навіть у квартиру не повернулась – жила в тітки. Ви з поліції? – запитала вона з надією. Тарас Адамович ледь помітно хитнув головою, дівчина зітхнула.

Колишній слідчий дістав записник, розгорнув на потрібній сторінці.

– Ліліє, ви знаєте Віру Томашевич?

– Так.

– Ви бачили Віру Томашевич в Інтимному театрі 30 серпня?

– Так.

– О котрій це було?

– Перед початком виступу. Віра повинна була перевдягнутися, просила допомогти з гримом – пояснила, яким він має бути. Потім... У гримерку постукали. Віра крикнула: «Заходьте».

Якщо Барбара Злотик подала свої свідчення на чотирьох аркушах, то розповідь Лілії Ленської умістилася б на серветці з «Праги». Відомостей було небагато. У гримерку зайшов бородатий брюнет у костюмі, викликав Віру на розмову «на дві хвилини». Віра не повернулась.

– Хто ж тоді танцював на сцені? – поставив Тарас Адамович запитання, на яке вони вже мали відповідь.

Танцювала Ліля. Вона завжди хотіла танцювати, як Віра. Щоб їй аплодували, як Вірі. Коли улюблениця Броніслави Ніжинської не повернулась у гримерку, Лілія підійшла до її туалетного столика і торкнула руками костюма, що висів поруч. Якесь магія чи затьмарення свідомості. Можливо, сама доля давала їй шанс. За дві хвилини вона вже одягла Вірин костюм і почала наносити грим. Якби Віра повернулась і побачила її, навряд чи Ліля змогла б пояснити, що відбувається. Але Віра не повернулась.

– Чому ви не сказали мені тоді, коли я запитувала? – зазирала їй в очі Міра.

– Я не знала... і боялась. Я думала, що зможу пояснити Вірі, чому вийшла на сцену замість неї, можливо, вона навіть... навіть подякувала б мені. Я не знала, що вона... не повернеться, – вона дивилась на Міру своїми маленькими вологими очима, жмакаючи в руках носову хустинку. Дивилась, пропалюючи поглядом. Але Міра не відверталась.

Ліля вислизнула з кімнати зі словами про те, що сьогодні не зможе навчатись. Обіцяла повернутися наступного разу. Тарас Адамович не затримував її, хоч Міра кинула на нього запитальний погляд. Він тихо пояснив:

– Я знаю її адресу. Якщо нам потрібні будуть її свідчення, то знайдемо її.

– Чому ж зараз... – почала запитувати дівчина.

– Ми тут? Заради приємного спілкування. Та й за квартирою стежити – справа марудна, дівчина не з'являлась там кілька днів. Гадаю, тепер вона повернеться додому, адже свою найбільшу таємницю вже розповіла.

Григорій Львович Любомирський запропонував їм лишитися на чай з маковим рулетом. Тарас Адамович питально поглянув на Міру, вона схилила голову, погоджуючись. Господар поставив на стіл тацю зі справжнім витвором мистецтва з порцеляни. Сервіз усім своїм виглядом демонстрував, що діставали його лише заради особливих гостей. Міра майже ніжно узяла за ручку маленьку чашечку з такими тоненькими стінками, що вони здавались паперовими.

– Порцеляна – моя слабкість, – усміхнувся їй господар, помітивши обережні рухи. – Певно її створили, щоби радувати змучене серце старих музикантів.

Він обійшов стіл із запарником, виринув з-за плеча дівчини, налив у білосніжну посудину темно-малинову рідину.

– Ягідний чай, – пояснив він, хоч Міра нічого не запитувала.

– Аромат неймовірний, – кивнув Тарас Адамович. – Малина?

– А ще шипшина і трохи різнотрав'я. А щодо порцеляни, – він підійшов до гостя, налив ароматну суміш йому у чашку, повернувся на своє місце. – Ви ж, напевно, знаєте, що порцеляну завжди намагаються піддробити. Якщо вам хтось спробує продати дешевий фаянс під виглядом порцеляни, ви з легкістю зможете вивести шахрая на чисту воду.

– Як саме? – запитала дівчина, помітивши лукаві іскорки в очах Тараса Адамовича.

– По-перше, колір, – пояснив господар, занурюючись, певно, в улюблену тему, – порцеляна, як правило, білосніжна.

Міра опустила очі на чашку.

– По-друге, – вів далі учитель музики, – найпростіше перевірити якість матеріалу можна ось так, – він узяв у руки маленьку ложечку і двічі стукнув по своїй чашці. Кімнату наповнив мелодійний дзвін.

– Чуєте? – запитав господар квартири. – Він не відразу обривається, спів порцеляни ні з чим не сплутати, звук буде довгим і дзвінким.

А потім вони пили ягідний чай, їли маковий рулет, слухали історії господаря про Віру і порцеляну, відвідувачів спиритичного салону поверхом нижче, музику й театр. В ці історії хотілося зануритись, слухати їх, як казки на ніч, поринати в затишний світ порцелянових сервізів і фортепіано, який створив цей химерний літній чоловік з теплою усмішкою. Відганяти тривожні думки про розслідування, які намагались увірватися у квартиру учителя музики Віри Томашевич.

– Знаєте, – сказав він слідчому й дівчині, – я скажу вам дещо про Лілю, аби ви... не були занадто суворі до неї. Ще на початку війни вона втратила брата на фронті. Я чув випадково, як вони говорили про це з Вірою. Мені здається, Віра... опікувалась нею, стала для Лілі близькою людиною. Не думаю, що вона могла б зробити бо-дай щось, що могло нашкодити вашій сестрі, Міро.

Міра слухала його, однак нічого не говорила. Стежила за рухами, відставляла порцелянову чашку, дякувала за пиріг, оминаючи спроби учителя музики завести з нею розмову про сестру. Не хотілося говорити про Віру в цьому домі. Якийсь дивний внутрішній страх шепотів їй на вухо – не тут. Для спілкування з Вірою не потрібен будинок, у якому викликають духів померлих. Не в цьому домі, тільки не в цьому домі.

Григорій Львович Любомирський попрощався з ними в передпокої. Коли вони вийшли на вулицю,

дощ вже закінчився. Мокра бруківка під ногами нагадала, що тепла, по-літньому вишукана київська осінь закінчувалась.

Міра зупинила погляд на обличчі колишнього слідчого. Нічого не запитувала. Розуміла. Хоч обоє здогадувались про це раніше – ще тоді, після розмови з дівчиною з балетної школи: на початку розслідування вони неправильно визначили час зникнення Віри. А отже...

– Потрібно знов перевіряти алібі всіх, з ким ми говорили раніше.

– З кого почнемо? – запитала Міра.

– З того, хто за нашим прикладом розшукував таємничу дублерку вашої сестри.

– Військові... військові розпитували в театрі про Лілю.

– Так. Маємо кілька додаткових запитань до Сергія Назимова, – кивнув колишній слідчий.

І вони рушили геть від будинку з горгульєю, в якому, як свідчили плітки, господиня організувала наймодніший у місті спіритичний салон.

XXII

Cherche un homme

Яків Менчиць акуратно розкладав папери, сортував картки з великої шафи, переглядав протоколи. Паперова робота не стомлювала його, навпаки, він знаходив у ній своєрідний спокій та гармонію. Педантичний Репойто-Дуб'яго передав молодому слідчому фанатичне прагнення ідеальної впорядкованості в паперах. Паперів було багато – колись Георгій Рудий наполіг на створенні картотечної шафи з матеріалами на кожного заарештованого.

Георгій Михайлович за часів роботи приставом у повітах встиг набити руку на розшуках викрадених коней. Коли його перевели до Києва, повітові конокради зітхнули з полегкістю. Ідею створити загальну картотеку на коней з позначенням масті кожної худобини в центральній розшуковій частині не підтрима-

ли. Хоч Яків Менчиць подумки погоджувався з легендарним попередником: картотека спрощувала роботу слідчих, допомагала їм виявляти тих, хто скоював повторні злочини.

Непогано було б створити загальну картотеку на всіх зниклих безвісти цивільних, бо поки вони мали у своєму розпорядженні лише розрізнену інформацію з різних куточків губернії. Війна все ускладнювала – біженці заповнювали вулиці міст, шукаючи прихистку, і тим самим плутали найакуратніші картотеки. Сяку-таку інформацію про зниклих танцівниць у місті зараз намагався впорядкувати Яків Менчиць. Врешті, балерини – не коні. Якщо Георгій Рудий примудрявся відстежувати конокрадів і знаходити сірих чи гнідих жертв, невже вони не зможуть зібрати інформацію про зниклих дівчат?

Репойто-Дуб'яго скептично скривився, коли почув запитання колишнього колеги:

– Тарасе Адамовичу, невже ти справді думаєш, що ми могли не помітити такого? Якби зникнення траплялись систематично...

– Війна, пане головний слідчий, – розводив руками Тарас Адамович, – Броніслава Ніжинська нарікає, що її танцівниці йдуть зі сцени доглядати за пораненими. Один за одним приходять санітарні потяги.

– Місто шпиталів, – зітхав Репойто-Дуб'яго.

– В яких не вистачає місць, – додавав Тарас Адамович.

– І театрів, – завважував Яків Менчиць, гортаючи папери.

Він шукав наполегливо, перегортаючи сторінки, бо розумів – щось знайдене варте уваги, уможливить його візит до садиби з яблуневим садом, де так смачно пити

каву, кидаючи погляди на тоненькі пальчики, що пурхають по клавішах друкарської машинки. Міра відстукає його свідчення на папері, вдячно усміхнеться і сховає надруковане в теку зі справою – Тарас Адамович може сміливо змагатися в педантичності з нинішнім начальником розшукової частини.

Він просидів за паперами кілька днів поспіль, час від часу плутаючи світанки з сутінками, а коли підвів голову від столу, зрозумів, що папери скінчилися. Георгій Рудий нерідко говорив, що київські поліціанти лінуються писати звіти. Правда ж була в тому, що писемних київських поліціантів можна легко перерахувати. Яків Менчиць не хотів думати про те, що могло б вистачити і пальців однієї руки.

Згадав усмішку Тараса Адамовича, усміхнувся у відповідь. Колишній слідчий навчив його дещо більшого, аніж три роки паперової роботи у антропометричному кабінеті. Він показав Якову Менчицю, що відповідь на одне й те саме питання можна знаходити в різних місцях.

Він не хотів повертатися в театр. Його гнітила висока будівля з візерунчатою стелею і звивистими напівтемними коридорами, вкритими червоними килимами, що приглушували кроки. Театр нависав над ним, як замок міфічного чудовиська. Здавалося, саме так почувався забутий герой давньої легенди, що пішов блукати лабіринтом в очікуванні смерті.

– Є такий балет, – сказала йому Міра, коли він якось прохопився про свою нелюбов до театру.

Він здивовано подивився на неї.

– Балет?

– Так. Балет про лабіринт і героя, який вбиває чудовисько.

Батько розповідав йому цю легенду. Він усміхнувся і сказав:

– Історія про Мінотавра. Стара легенда. Невже і її використали в балеті?

– Віра казала, що станцювати можна будь-яку історію. Мирослава сумно усміхнулась і додала:

– Гадаю, вона більше мріяла про роль дівчини з острова з лабіринтом, аніж про Одетту.

Чому він не зустрів її раніше? До того, як її сестра зникла і змусила не думати ні про що інше? Коли вони переїхали до Києва? Півтора року тому? Чому він не зустрів її тоді? Уголос запитав:

– Вам теж подобається ця історія?

– І так, і ні.

– Чому? Хіба вона не красива? Дівчина дає герою нитку, з її допомогою він знаходить вихід з лабіринту після того, як вбиває чудовисько.

– Історія має продовження. І вона... печальна.

Він не запитав, а вона не розповіла. Вирішив, що повернеться в театр, тільки якщо не зможе знайти інформацію в інший спосіб. Репортери лякали його менше балерин, а стелі редакції не видавались високими й темними, як стеля печери з чудовиськами. Як можна добути хоч якусь інформацію в пліткарок у трико? Вони хихотять і переповідають нісенітниці, вигинають тонкі брови і знизують тендітними плечима. Кокетують і знов сміються.

Дівчина під вуаллю, що збила його з пантелику в ресторани «Праги» теж була балериною. Всі балерини – чудовиська, що заманують у свої незрозумілі лабіринти. Без провідника з ними краще не розмовляти. Попрохати про послугу Олега Щербака? Ні, це ще гірше. Той кепкуватиме, аби виставити його бовдуром, як завжди це

робить, особливо, в присутності Міри. Краще опитати працівників редакції.

Ріг Кузнечної й Караваєвської – будинок газети «Киянин», що зазвичай публікує оголошення Інтимного театру. Можна почати звідси. Щоправда, для керівництва довелося вигадувати напівбожевільну історію про те, чому його мають відпустити до редакції. У розшуковій частині – купа справ, окрім зниклих балерин, особливо за кілька днів до урочистостей на честь візиту імператора до Києва.

– Шукати відповіді в репортерів – потрапити в халепу, – сказав йому начальник антропометричного кабінету.

– Але ж, – спробував схилити його на свій бік Менчиць.

– Репортери – продажні тварюки.

То був залізобетонний аргумент, з яким марно було сперечатися. Помітивши вагання молодого колеги, начальник додав:

– Щойно вони почують бодай натяк на те, що ти щось шукаєш, як роздзвонять по місту і виставлять нас бовдурами. Не думаю, що нам подякують за це, – і він картинно звів очі до стелі, натякаючи на вищі поліційні чини й міську владу.

Дивом – не інакше йому вдалось отримати дозвіл поговорити з працівниками редакції. Він зупинився біля потрібного будинку, не вагаючись, штовхнув двері.

Коридор, кілька дверей. У кінці – стіл, за яким сидить повновида рожевошока панянка. Яків Менчиць вітається й демонструє поліційний жетон, панянка лукаво усміхається, пропонує стілець. У редакції газети усіякої невпорядкованої документації не менше, аніж в розшуковій частині, доведеться добре попрацювати, звісно,

якщо ця панянка дозволить йому копирсатися в їхніх паперах. Йому потрібно знати, чи не зникали раптом балерини за останній рік. Жоден театр не веде журнал зниклих балерин. У жодному антропометричному кабінеті не можна знайти відомостей про те, що танцівниця не прийшла на виступ. Але в редакції можуть знати.

– Це дуже складно, пане слідчий, – розтягуючи слова, нарікає рожевощока. – Ми не збираємо такі матеріали.

– Але ж ви публікуєте оголошення.

– Так, але це майже безнадійно.

– Майже. Це слово надихає.

Вона усміхається улесливо. Чомусь з нею він почувається вільніше, аніж з дівчатами в театрі. Вона не примушує затамовувати подих, коли одним рухом знімає вуаль, як Барбара Злотик. Не плутає думки промовистими натяками й виразними поглядами, як художниці в мансарді Олександри Екстер. Не змушує червоніти й відчувати себе незграбним, як Міра Томашевич. Магія негарного личка.

Дівчина копирсається в паперах. Знову зітхає. Повторює свої слова про безнадійність спроб. Яків Менчиць спокійно дивиться просто їй в очі. Словом «безнадійно» він звик окреслювати зовсім інші ситуації.

Безнадійно запрошувати Міру в «Прагу» зараз, доки вона доведена до відчаю пошуками сестри. Безнадійно переконувати титулярного радника Репойто-Дуб'яго знайти сякі-такі кошти на ще одного помічника в антропометричний кабінет. Безнадійно просити Тараса Адамовича ще раз допитати Барбару Злотик – той чомусь упевнений, що нічого нового вони не дізнаються.

Але шукати інформацію про вилучення тиражу газети чи виправлення оголошення через раптове зникнен-

ня балерини – не безнадійно. Врешті, сама панна, якщо її ласка, зможе пригадати щось схоже.

– Побійтесь бога, пане, – усміхається рожевощока, – вилучати тираж заради одного оголошення? Газета збанкрутує за тиждень! Ні, можливо, перезаливали набір, зараз спробую щось знайти. Вам, напевно, краще було б поговорити з нашим кримінальним репортером...

Він запевняє її, що говорити з кримінальним репортером для слідчого – те саме, що вилучати тираж для газети. Болісно й найчастіше – марно. Інша річ – говорити з прекрасною панянкою.

– Спробую допомогти вам, пане, – вже мурмоче вона у відповідь і береться за пошуки ретельніше.

За три години копірвання в паперах, Яків Менчиць отримає потрібну інформацію і палкий погляд рожевощокої працівниці редакції на прощання.

У саду Тараса Адамовича спокійно, як завжди. Тиша огортає цей затишний світ, шикує яблуні рядами, аби вони затуляли будинок від вітру й непроханих гостей. Дерева зараз майже голі, вітер навряд чи стримають. А він сам – теж непроханий гість?

На веранді окрім господаря – Міра й Щербак. Він приніс важливі новини, але розуміє, що говорити їх у присутності Міри – не варто. Хтозна, може то все – лише химерні вигадки. Можливо, це й узагалі просто збіг – дві зниклі балерини за останній рік. З Вірою Томашевич – три. Краще перевірити цю версію, відкинути усі сумніви. Не говорити зараз, позбавити її зайвих переживань. Якщо вони помилились – краще їй не знати про це.

– Пане Менчиць! Радий вас бачити.

– Я вас теж, Тарасе Адамовичу! Міро, – він схилив голову, – пане Щербак.

– Вітаю! – усміхнувся художник. – Маєте таємничий вигляд, ніби дізнались щось цікаве.

Актор з нього, може, й ніякий, а от дізнавач – непоганий. Менчиць спалахнув, але відповів якомога впевненіше:

– Навпаки, – розвів руками, – зовсім нічого.

Сказав і сам майже повірив у свої слова. Врешті, можливо, його знахідка й справді нічого не варта.

– Шкода.

Тарас Адамович снував із веранди в будинок, розставляв на столі наїдки. З цього дому складно піти, нічого не скуштувавши.

– Ми саме обговорювали з панною Томашевич та паном Щербак новий факт нашого розслідування.

Менчиць уважно подивився на нього, однак нічого не запитав. Тарас Адамович почав розповідь:

– Пам'ятаєте, за вечерею у «Празі» я говорив про склад злочину.

– Щось пригадую, – молодий слідчий почухав лоба. Краєм ока помітив, як Щербак, що до того розслаблено погойдувався в кріслі-гойдалці, спохопився, сів рівніше.

– Кожен злочин має обов'язкові складові: час, місце, можливість, мотив. Учора ми зрозуміли, що невірно визначили час нашого злочину.

– Що... ви маєте на увазі?

– Маємо свідка, – сказав Тарас Адамович, – за її словами Віра Томашевич не виступала того вечора в Інтимному театрі. Дівчина зникла до свого виступу, на сцену замість неї вийшла дублерка – Лілія Левська.

– О-о-о-о, – протягнув Яків Менчиць, – а свідок – надійний?

– Свідок – та сама дублерка.

Молодий слідчий подивився на Міру. Її обличчя не сяяло радістю, отже хороших новин не було. Все, що вони знали – Віра Томашевич зникла близько сьомої вечора. Міра могла бути останньою, хто її бачив.

– Отож, – підсумував Тарас Адамович, – шукатимемо бородатого чоловіка, з яким, за словами Лілії, Віра говорила за хвилину до свого зникнення.

Іронічно. Французькі слідчі говорять *cherchez la femme*, вони ж мусили діяти інакше.

– Міро, разом з вами ми ще раз поговоримо з Назимовим.

Дівчина кивнула.

– Пане Щербак, з вами ми повернемося до Інтимного театру. Поговоримо з художниками чи будь-ким, хто може щось знати про той вечір.

Щербак відкинув пасмо волосся з лоба, відповів:

– До ваших послуг.

– А ви, пане Менчиць... Складете мені компанію за вечірнім розбиранням паперів? Мені не завадить незамилене око експерта.

Менчиць здивовано поглянув на нього, але відповів відразу:

– Звичайно.

Осінні сутінки впали без попередження. Хмари затуляли зірки, однак розійшлися на тому клаптику, де на небо вплив похмурий рожевий місяць, круглий, як тарілка. На веранді колишнього слідчого було прохолодно, тож господар запросив Менчиця в будинок.

– Покажіть, – безапеляційно мовив Тарас Адамович, поки Менчиць із зацікавленням роздивлявся велику шафу в кімнаті, до якої вони зайшли.

– Що?

– Те, що знайшли.

– Звідки ви знаєте, що щось знайшов? – не втримався від запитання молодий слідчий.

– Коли ви зайшли на веранду – на вас обличчя не було. Отже, щось знайшли. Певно таке, що засмутило б панну Томашевич. Показуйте.

Молодий слідчий слухняно розклав папери на столі, відклавши теку вбік. Тарас Адамович підійшов, перегорнув кілька аркушів.

– Фотографії є?

– Одна, дуже невиразна.

– Ви впевнені?

– Впевнений. Так само, як Віра, зникло ще двоє дівчат. Балерини. Перша – у серпні минулого року, друга – на початку травня 1916-го.

– Що ж...

– Це не випадковість.

– Ми не знаємо напевне.

– Три зниклі дівчини, Тарасе Адамовичу!

– Так. Однак ми не змінимо нашу стратегію. Нам все ще потрібно, як сказав би мій шаховий партнер мосьє Лефевр – *cherche un homme* – шукати чоловіка.

– Якого?

– Який міг бути знайомий з усіма трьома дівчатами. Менчиць сумно усміхнувся.

– Таких чоловіків може бути забагато: глядачі, шанувальники, балетмейстери, партнери. Балетний світ Києва чималий.

– Але все одно нам доведеться його шукати, – нагадав Тарас Адамович.

«Якщо це справді чоловік», – подумки відповів йому Яків Менчиць, згадуючи Барбару Злотик. Він хотів озвучити своє занепокоєння, однак завважив, що господар вийшов із кімнати. Готує папери? Переглядає свідчен-

ня? Дивний старий. Поки збентежений слідчий розмірковував над тим, чи не варто податись шукати господаря, Тарас Адамович повернувся до кімнати.

– Тримайте, – простягнув йому келих з темною рідиною. Це було несподівано – Яків Менчиць звик пити в цьому домі каву або чай.

– Що це? – запитав він, уважно розглядаючи келих.

Якось перевірка? Як тоді, коли вони вперше зустрілись і колишній слідчий примусив його готувати каву? Він не поспішав брати келиха до рук. Ще раз подивився на Тараса Адамовича. Завважив, що господар тримає келих навіть не за ніжку – за підставку. Отже, в келиху – не коньяк? А щось, що не можна гріти руками?

– Скуштуйте, – запропонував господар.

– Як потрібно пити? Є якісь правила?

Тарас Адамович усміхнувся.

– Зробіть ковток. Далі – вирішите самі. Ви збентежені. Це – французький спосіб подолати занепокоєння. Мосье Лефевр не відразу погодився дати мені рецепт. Бісові нормандці оберігають його, як святий Грааль, – він простягнув келих. Менчиць обережно взяв його за ніжку.

– Так, – підтвердив його здогад господар будинку, – його й справді не можна гріти руками, хоча, по суті, у вас у руках – родич бренді. Французи переганяють сидр, а потім витримують його в дубових бочках.

Яків Менчиць зробив ковток. Напій обпалив горло, залишивши квітково-яблуневий присмак.

– Який посмак?

– Непоганий.

– Витримка всього два роки. Якщо термін збільшуватиметься, посмак буде насиченішим, але напій питиметься легко, ви навіть не захочете ковтати його.

Яблуневий витвір мистецтва. Мосьє Лефевр погодився дати рецепт після того, як дізнався, що я живу посеред яблуневого саду. Сказав, що готувати один лиш сидр – страшенне марнотратство.

Яків Менчиць зробив ще один ковток.

– Що це? – повторив він запитання.

– Кальвадос, – відповів йому колишній слідчий, сяйнувши лукавими іскорками на споді очей.

XXIII

Місто зниклих балерин

Від самого ранку 28 жовтня 1916 року в Києві панувала незвична метушня, що викликала надмірну нервозність. Та своєю чергою проникла навіть за серпанок спокою, який оповив садибу Тараса Адамовича і міщнів разом з яблунами. Колишній слідчий вдихнув повітря і, пригадавши газетні заголовки останніх днів, зрозумів причину паморочного стану міста.

Тим часом вулицями Києва, що прибрали наче до Різдва, крокували учні гімназій, вихованці притулків, курсисти на чолі з наставниками і наставницями. Поважні дами в довгих темних сукнях не втомлювалися робити зауваження своїм підопічним. Бібіковський бульвар акумулював ці розрізнені групи по обидва боки проїжджої частини. На Володимирській, де вже було не проштотхнутися повз натовп, грала музика. Але дзвони Софії перекривали будь-які інші звуки.

О дев'ятій ранку Тарас Адамович готував собі на сніданок: смажив омлет зі шпинатом і шинкою за рецептом мосьє Лефевра. Аж ось і кава повідомила про свою готовність, здійнявши піну до вінець. Господар зняв джезву з вогню – цього разу обійшовся без нагрівання піску.

Кость з оберемком газет забіг на хвилинку, коли Тарас Адамович вже наповнив розетку айвовим варенням і вмотився у крісло-гойдалку на веранді – осінь, ніби відвойовуючи королівський титул у зими, що наближалась, огорнула Київ теплом і туманами. Сьогодні він не запропонував кави малому рознощику газет. Знав – відмовиться, майне на вокзал, де містяни збиралися зустрічати особливий потяг. Він прибуде о десятій тридцять.

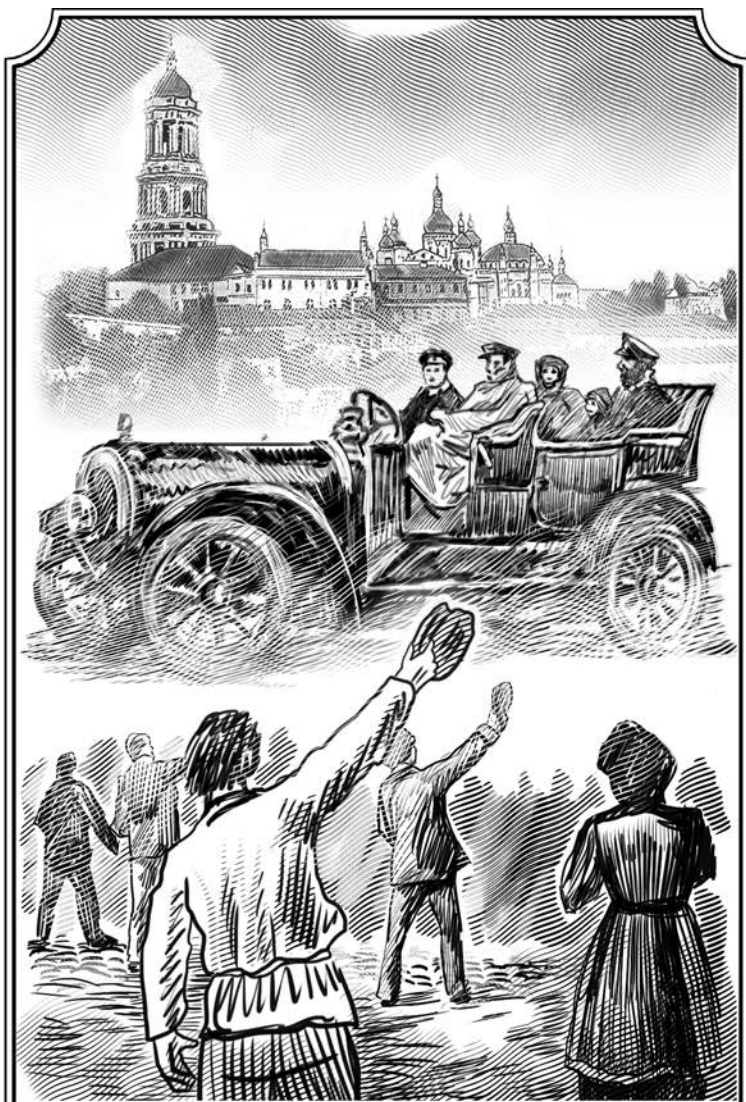
Тарас Адамович відставив порожню чашку й відклав газету. Отже, Віра Томашевич була не єдиною балериною, що зникла за останній рік у Києві. Він перебрав у думках кілька спогадів, порівняв свідчення.

Спочатку думка, що майнула десь у підсвідомості, здалась йому абсурдною. Він відмахнувся від неї і налив собі другу чашку кави. Чорний напій бадьорив, освіжав стомлений мозок, допомагав розставляти пріоритети. Він був певен – друга чашка віджене геть несподіваний здогад, як передранішній сон, що стирався з пам'яті майже відразу, розсипаючись на частини, ніби розкришуючись у руках. Третій ковток кави примусив його зазверти – думка не зникала, навпаки, нахабно визирала з-під акуратних нашарувань спогадів і свідчень. Підсувалась ближче, щоб він міг роздивитися її впритул. Чиїсь уривки розмов і необережно сказані фрази набували сенсу поруч із нею. Розрізнені частинки головоломки склалися в одне ціле.

Автомобіль з відкритим верхом із поважними гостями нісся Бібіковським бульваром. На його правому боці застигли у шерензі військові, на лівому – учні з різних закладів Києва, а вже за ними юрмилися містяни. Вигуки «ура» здіймались у височінь по-літньому блакитного неба, змішуючись з музикою військового оркестру. Автомобіль їхав далі, туди, де всі звуки поглинали передзвони Софії. Тарас Адамович прийняв рішення саме тоді, коли автомобіль із відкритим верхом заїхав у браму Софійського собору, повернувши з Володимирської вулиці. Багатоголосе «ура» потонуло в музиці дзвонів. Імператор Микола II за останні п'ять років втретє приїхав до Києва, цього разу – в супроводі цесаревича Олексія Миколайовича та великого князя Дмитра Павловича.

Про візит імператора Тарас Адамович читатиме в усіх газетах, які дбайливо складе Кость на столі веранди. Ще кілька днів поспіль перші сторінки періодичних видань повідомлятимуть різноманітні подробиці візиту Миколи II у давнє місто хрещення Русі. «Киянин» докладно розписуватиме, як вмовкнуть дзвони Софії щойно імператор ступить на подвір'я храму. Там його зустрічатимуть вихованки Києво-Фундуклеївської та Києво-Подільської жіночих гімназій, що перебували під протекторатом імператриці Марії.

Своєю чергою «Київська думка» повідомить, як голосно вітали імператора біля Софії, а також розкаже, що після прийняття скроплення водою і цілування хреста імператор та цесаревич у супроводі духовенства пройшли в собор під спів молитви «Спаси Господи люди Твої». «Київські губернські відомості» в усіх подробицях сповістять, як після полудня його величність прийматиме на подвір'ї садиби Імператорського палацу роту юнкерів Київської школи прапорщиків. «Київський те-

Автомобіль з відкритим верхом з поважними гостями нісся Бібіковським бульваром. На його правому боці застигли у шерензі військові, на лівому — учні із різних закладів Києва, а вже за ними юрмилися містяни.

леграф» писатиме про те, як поважний гість відвідає Миколаївське військово училище на Шулявці.

Цікаво, а цього разу, як і тоді, в 1911-му, Распутін теж приїхав разом з імператором? Кажуть, він має особливе ставлення до Києва, нерідко здійснював паломництво, йшов пішки багато миль. Саме в Києві, за місцевою легендою, одна з фрейлін імператриці зустріла Распутіна, якого й увела в близьке до імператорської родини коло. Столипін, який був проти втручання Распутіна в політику, не раз наголошував імператору, що старця краще відіслати геть. Однак той завважував, мовляв, краще хай буде десять Распутіних, аніж одна істерика імператриці.

Після вбивства Столипіна жодне урочисте дійство не було скасоване, що здивувало киян. Однак імператор не скасував урочистостей і з приводу своєї коронації після трагедії на Ходинці. Тоді загинуло майже півтори тисячі людей і близько тисячі було покалічено, а тут усього-на-всього один міністр.

Тарас Адамович хитнув головою, відганяючи думки. Один міністр, який міг би стати на заваді тому, що імперію втягли в нову війну. Київ платив надто дорогу ціну за два постріли випускника Першої гімназії – ламались долі сотень тисяч, місто захливалось від поранених, не встигало оплакувати полеглих.

Ще протягом кількох днів «Киянин» незмінно відводитиме колонки перших сторінок для опису візиту імператора, а потім знову повернеться до огляду місцевих нудних новин, іноді пишучи щось про арешти цукрових магнатів. Але то буде завтра. Сьогодні Тарасу Адамовичу потрібно було діяти, часу на читання газет не лишилось.

Про те, що в місті зникають балерини, не писала жодна газета. Внутрішній голос з інтонаціями мосьє Лефевра шепотів йому: «Якби зникла Матильда Кшесин-

ська, репортери неодмінно б щось написали – новини про фавориток імператора не менш цікаві для київських пліткарів, ніж описи візиту його величності в Софійський собор».

Щоб підтвердити свій раптовий здогад, Тарас Адамович обрав, напевно, найгірший день. Скрізь натовпи, військові на площах та вулицях стоять рівними шеренгами, поліціанти – на кожному перехресті, святково вбрані київські денді в супроводі рожевоцоких панн в оксамиті та мереживі гуляють у парках.

Тарас Адамович не любив натовпи. Коли Репойто-Дуб'яго казав, що в Київській міській поліції надто багато клопоту через візит імператора, щоб додавати до нього ще й пошуки зниклих балерин, він аж ніяк не перебільшував. Заходи безпеки вводились драконівські – місто ще пам'ятало вбивство першого міністра під час минулого приїзду його величності.

Цікаво, де зараз Міра? Курсисток теж залучили до урочистостей десь поблизу Софійського собору? Однак шукати зараз йому потрібно було не дівчину. Тарас Адамович рушив у напрямку Володимирської вулиці з єдиною метою – знайти Якова Менчиця.

Хтозна, скільки клопоту зараз звалилося на молодого слідчого. Певно, усіх працівників розшукової частини розкидали по місту, аби хоч якось втримати хиткий баланс між порядком і хаосом, попередити найбільш кричущі спалахи злочинності. Намагатися знайти його зараз – все одно що розгрібати копицю сіна в пошуках голки. Однак тільки Яків Менчиць міг допомогти йому підтвердити чи спростувати здогад, який впивався в мозок, відганяв усі інші думки, змушуючи діяти.

Час працював проти нього. Так завжди буває, коли починає вимальовуватися чітка картина. Чим чіткіші її

обриси – тим швидше спливає час, допомагаючи злочинцю. Тепер він знав – злочинець справді був, Віра Томашевич не зникла сама, не поїхала з власної волі. Її поглинуло місто, в якому зникали балерини.

Репойто-Дуб'яго кілька тижнів тому переповів йому одну з легендарних справ про зникнення балерини в Петербурзі. Говорив, що прочитав у журналі «Наша старина», навіть приніс йому два номери журналу, аби Тарас Адамович переконався, що то не плітки. Хоч ця історія обросла найнеймовірнішими вигадками – її переповідали газети й базарні базікала, навіть поет Михайло Лермонтов, який був ще й непоганим художником, створив акварель «Бивуак лейб-гвардії Гусарського полка под Красным Селом». До назви додав пояснення: «Корнет князь Александр Егорович Вяземский, рассказывающий полковнику князю Дмитрию Алексеевичу Щербатову о похищении из императорского Театрального училища воспитанницы, танцовщицы, девицы Кох». Дівчиця Кох була петербурзькою викраденою балериною.

Софія, балерина імператорського театру, за переказами, була неймовірно красивою. Коли вона вперше вийшла на сцену в незначній партії балету «Сильфіда», її помітили не тільки глядачі-аристократи, серед яких було заведено крутити романи з балеринами, але й імператор Микола I. Однак у балерини Кох уже був обранець – князь Олександр Єгорович Вяземський, отож вона не хотіла погоджуватися на роль коханки імператора. Юний корнет Вяземський на свою ж біду вирішив, що викрадення дівчини з театрального училища – непогана розвага. Допомогти другу погодився офіцер Преображенського полку Васильєв, через що потім шкодував найбільше з усіх учасників авантюри.

До викрадення, яке насправді було втечею, була залучена також матір балерини, якій – і це найбільше здивувало Тараса Адамовича – заплатили за допомогу. Вона прийшла провідати дочку до училища, Софія лишилась у дротуарі сама – сказала, що погано почувається. Мати прийшла у двох сукнях, одну зняла і віддала дочці, Софія накинула на голову принесену їй вуаль. Ніхто не звернув увагу на те, що заходила жінка до училища одна, а вийшла удвох з незнайомкою під вуаллю. Софія Кох втекла з училища в один із теплих і тягучих, як кисіль, червневих вечорів 1835 року. Наступного дня вибухнув скандал – імператор дізнався про зникнення балерини.

Тарас Адамович і сам не помітив, коли пришвидшив ходу. Ловити візника у такому натовпі – марна трата часу. Людей було багато, юрба хвилювалась як море, однак у хвилюванні відчувалась радість – кияни любили видовища. Дорогий одяг, яскраві сукні й парасольки, прапори та гірлянди. Здавалось, сама війна відступила на кілька кроків, не нагадуючи про себе тривожними рядками в газетах, стогоном пораниених у шпиталях. Жителі міста уміли занурюватися в розваги повністю. Офіційна влада оголосила цей день днем радості, отож місто святкувало.

Йому пощастило – Яків Менчиць лишився у приміщенні розшукової частини Київської міської поліції. Чи це була не сліпа удача? Хтозна. Молодий слідчий привітав його стомленою усмішкою, вислухав.

– Потрібно розказати про це Мірі! – майже відразу вигукнув він.

– Ні, поки не підтвердимо цю версію, – спокійно заперечив Тарас Адамович.

– Але ж...

– Міра й досі впевнена, що у зникненні її сестри винні «збирачі гіацинтів» і Барбара Злотик особисто. Ми зможемо переконати її в іншому, тільки коли оперува- тимемо аргументами, а не припущеннями.

– Ваше припущення все пояснює.

– Саме тому я й озвучив його вам. Мені потрібна ваша допомога.

Яків Менчиць печально подивився на колишнього слідчого. Завжди акуратний комір його сорочки зараз кострубато стирчав. Слідчий ночував тут, у розшуковій частині? Неохайність дивним чином робила його схожим на Олега Щербака, хоч той міг довести неохайність до абсолюту, майже перетворюючи її на витонченість стилю.

– Ми не зможемо знайти його сьогодні...

Тарас Адамович знав, що розміщені в місті військо- ві частини вітали імператора. Навряд чи їм дозволять вдертися в казарму першої запасної роти резерву пер- шого стрілецького полку. Однак спробувати вони му- сять. За ті кілька днів, поки імператор перебуватиме в Києві, шукати Віру Томашевич може бути вже запізно. Київську балерину, на відміну від петербурзької, не мав наміру шукати жоден з імператорів.

Його величність Микола Павлович лютував, коли йому доповіли про зникнення Софії Кох. Вся поліція була кинута на пошуки балерини. На площах народ співав частівки, повторюючи «Ох, убежала Кох!». Князь Вяземський не очікував такого розголосу, злякався і вже хотів повернути балерину, про зникнення якої сурмили в усі сурми. Більш досвідчений Васильєв приблизно уяв- ляв, що вони встряли у пригоду, з якої навряд чи вдасть- ся вибратися неушкодженими. Він переконав юного князя спробувати приховати їхню участь у втечі Софії

і відправити її за кордон. Князь, який найменше в ту хвилину готовий був думати про закохану в нього дівчину, посадив її на корабель і відправив у Копенгаген. Покинута напризволяще Софія влаштувалась у Данський королівський балет. У Петербурзі згодом про неї забули, хоч за скоєне викрадачі заплатили. Васильєва відправили на Кавказ, де він згодом загинув. Вяземського – на гауптвахту, а потім – в армію без права на підвищення. У чині корнета на Кавказі він і познайомився з Лермонтовим. Сумна історія, але як же швидко було знайдено її винуватців. Сама балерина повернулась у Росію через кілька років, але, певно, не прижилась у імператорському театрі, і 1843 року написала прохання про звільнення.

– Кажуть, після повернення вона жодного разу не вийшла на сцену імператорського театру, навіть у найменшій партії, – завважив Репойто-Дуб'яго.

– Гадаєш, не з власної волі?

– Не знаю, Тарасе Адамовичу. Окрім того, що залишаюся прихильником версії про інтрижку з військовим, якщо ти питаєш мене про справу Віри Томашевич.

У кав'ярні «Семадені» жодного вільного столика. У панорамній «Празі» співають «Боже, царя храни». У Шато де Флер – народні гуляння, у цирку – вистави, повсюди снують фотографи. Яким на їхніх фото виглядатиме Київ? Веселим і натхненним, хоч і чорно-білим. Фото не передає барв, яким надають перевагу відважні київські модниці. Їх, напевно, можуть передати тільки картини Олександрі Екстер. Він має поговорити з художницею. А ще їм доведеться знов повернутися в театр, до Броніслави Ніжинської. Але це потім.

Перш ніж зазирнути в глибину Міриних очей, пояснити їй, що відбувається зараз і що сталось з її сестрою. Перш ніж самим усвідомити, як зникла балерина, до-

ведеться поговорити з тим, хто в той вечір чекав Віру Томашевич у «Семадені».

– Офіцер, який не на фронті, – саркастично говорив про нього Олег Щербак.

– Він не пробачає зради, – щебетала Барбара Злотик у коридорах оперного театру, ще тоді, коли вони не знали про її зв'язки зі «збирачами гіацинтів».

– Один із залицяльників Віри. Тішився, коли вона вгадувала клавіші, – розповідала Міра Томашевич.

Яків Менчиць мовчав. Лише глибока зморшка пролягала в нього між бровами, коли він слухав Тараса Адамовича. Пояснити Репойто-Дуб'яго, що їм потрібно побачитися з офіцером, напевно, буде не складно. От тільки, де зараз знайти самого Репойто-Дуб'яго? Вищі чини поліції разом з міськими чиновниками відбули на молебень у Софійський собор. Можливо, потім вони супроводжуватимуть імператора, отож з начальником розшукової частини навряд чи можна буде побачитися сьогодні.

– Ходімо, – упевнено сказав Тарас Адамович.

– Куди? – зблиснув очима Менчиць.

– У «Прагу».

– Що? Навіщо?

– У готелі проживають чеські офіцери. Пам'ятаєте похмурого військового, що постійно щось писав за столиком? Назимов назвав його незмінним атрибутом «Праги». Мовляв, чеський репортер, постійно в роботі й алкоголі. Поруч з «Прагою» – редакція «Чехослована». Пан Ярослав, здається. Назимов говорив про нього, як про єдиного співрозмовника, що допомагав йому зрозуміти, лишатись у Києві чи їхати на фронт. Вони багато спілкувались...

– Тобто пиячили, – завважив Менчиць.

– Коли я катався на ліфтах у «Празі», теж бачив його там. Є надія, що візит імператора не зрушив його з місця і ми так само зможемо знайти його за столиком на панорамній терасі чи хоча б у кав'ярні «Біля чеської корони». Він може знати, де шукати Назимова зараз. Є шанс відшукати штабскапітана сьогодні.

– Відшукати сьогодні... – луною повторив Яків Менчиць, різко поглянув на Тараса Адамовича і підхопив капелюх зі столу. Завагавшись, підійшов до шафи, витяг кобуру з револьвером. Тарас Адамович ледь помітно кивнув. Вони спустились із третього поверху пліч-о-пліч, виринули з натовпу на Володимирській і, намагаючись не втрачати один одного з поля зору, рушили далі.

Місто, в якому зникали балерини, поглинуло їх. З площі спурхнула зграя голубів, шум натовпу розітнули дзвони Софії. Дівчина, яка шукала сестру, продиралась крізь юрбу на іншому кінці міста. Однак слідчі, молодий та старий, про це не знали.

XXIV Федра

Яків Менчиць запитав її тоді про балет. Той, у якому хотіла танцювати сестра. Давня історія, напівзабута казка. Такі історії не розповідають маленьким дівчаткам, хай би вони просили про це весь день. Однак Віра любила саме такі історії. Жорстокі оповідки, в яких принцес не рятували, а лицарі не були добрими й хоробрими. Чи й узагалі – не були лицарями.

Сестра перебирала пальцями клавіші інструмента, усміхалась. Вони схожі й несхожі водночас. У Міри світліше волосся, Віра – тендітніша, з правильними, більш округлими рисами обличчя. Натиснула пальчиком клавішу фортепіано, розітнула тишу глибоким звуком.

– Світ не чорно-білий, Міро, – сказала вона тоді, – не такий, як клавіші. У казках добро може перемагати, але історія цікава лише тоді, коли ти не розумієш, де

добро, а де зло. А потім відкриваєш для себе всю палітру, безліч відтінків. Справжні історії – багатобарвні, як картини Екстер.

Багатобарвною її сестра вважала історію про Мінотавра.

– Хіба це не казка? – запитав Міру Яків Менчиць. – Є зло – Мінотавр, є добро – герой, що убиває чудовисько. Є прекрасна принцеса, що допомагає герою – дає йому нитку, і він виходить з лабіринту.

– О, то ви не знаєте, що принцес було дві? – усміхається Міра.

Він вагається, зазирає їй в очі. Вона не чекає відповіді, веде далі:

– У Аріадни була сестра – Федра. Коли Тесеї йшов до лабіринту, Аріадна дала йому нитку, щоб він міг повернутися, а Федра – меч, щоб він міг убити Мінотавра. Коли герой повернувся з перемогою, обидві сестри покинули Крит разом із ним. Вони пливли морем і зупинились відпочити на острові Наксос.

Вона замовкла, тож її співрозмовник запитав:

– Що було далі?

– Аріадна заснула. В цей час Федра, яка закохалась у Тесея, умовила його покинути сестру на острові й рушити далі з нею.

– І він погодився?

Міра уважно подивилась на нього, мовила після павзи:

– Так. Аріадна прокинулася, але сестри й коханого поруч не було.

– Що було далі?

– Горе їй було великим. Аріадна хотіла стрибнути зі скелі в море. Її врятував Вакх – бог вина. Вони одружились. Балет завершується вакханалією.

– І ваша сестра хотіла танцювати в такому балеті?

– Так. Вона говорила про це з Броніславою Ніжинською. Броніслава любить вакханок. До речі, Екстер малює костюми для вакханок Ніжинської для іншого балету.

– Я думав, балерини хочуть танцювати лебедів.

– Часи змінюються. Балет змінюється.

– А яку з сестер мріяла втілити на сцені ваша сестра?

– Аріадну.

Так сталося, що в реальному житті вийшло інакше. Мабуть, вона заснула тоді, на виступі в Інтимному театрі. Інакше, як вона могла не помітити, що танцює не Віра? А коли прокинулась, зрозуміла – сестра зникла. Віра виявилась Федрою.

Невже вона так довго спала? Увесь цей час, поки вони вели розслідування? Барбара Злотик танцювала з Вірою в одній трупі, однак ніхто не підозрював, що вона працює на викрадачів людей. Чому ж тоді Тарас Адамович відкинув версію причетності Барбари до зникнення Віри? Невже він також спить? Невже всі вони загрузли в липкому тумані сну, вранішнього напівмарення, коли сняться жахи й пророцтва?

Вона пробиралась крізь натовп, не звертала уваги на усмішки і голосні вигуки. Цікаво, а в Басі є балет, про який вона мріяла? До Лук'янівського тюремного замку кілька кварталів. От тільки чи дозволять їй побачитися з Барбарою Злотик? Якби вона прийшла сюди з Тарасом Адамовичем чи хоча б з Менчицем – можна було б на це сподіватися. Однак поговорити з Басею Міра хотіла віч-на-віч. А найголовніше – не хотіла чути поблажливі слова на зразок «Міро, Барбара Злотик не має стосунку до справи вашої сестри, ви лише змарнуєте час».

Нехай. Але хіба вона не змарнувала купу часу, коли слухала розповіді Менчиця про відбитки пальців чи

друкувала протоколи зі свідченнями усіляких художників та балерин? Хіба вони хоч трішечки наблизились до відповіді на запитання, куди зникла її сестра? Відганяла відчай спогадами. Намагалась не думати про те, що з часу зникнення Віри минуло два місяці. Коли саме Аріадна зрозуміла, що Федра покинула її? Майже відразу. Щойно прокинулась.

У місті сьогодні імператор – Тарас Адамович читав уголос газетні заголовки, а вона слухала, але ніби не чула. Це пояснює, чому на вулицях так багато людей. Можливо, імператор відвідає оперний театр. Хто танцюватиме для нього, якщо Віра зникла, а Барбара Злотик у в'язниці?

Броніслава Ніжинська говорила, що в Києві не так багато хороших балерин. Барбара колись саркастично завважувала, що мовляв Віра – друга Кшесинська. Однак Віра ніколи не мріяла про балети, в яких танцювала фаворитка імператора. Для Матильди Кшесинської колись написали балет «Пробудження Флори», в якому вона мала провідну партію на честь одруження великої княгині Ксенії Олександрівни та великого князя Олександра Михайловича. У цьому балеті Гебу танцювала Броніслава Ніжинська. Віра не хотіла танцювати ні Флору, ні Гебу, однак у шостій сцені на весіллі Флори, богині квітів, і Зефіра, бога легкого вітру, вривається колісниця Вакха з Аріадною у супроводі менад і сільван. Віра мріяла про колісниці на сцені оперного.

Яків Менчиць, відповідаючи на її запитання, розповів усе, що знав про Лук'янівський тюремний замок. Міра й сама не розуміла, навіщо розпитує його. Невже тому, що він сказав, мовляв Басю Злотик перевели на Лук'янівку? Слідчий розповів, що в'язниця зазвичай переван-

тажена ще й тому, що багатьох у її стінах тримають як ув'язнених на час слідства.

– А на скількох людей розрахований замок? – запитала Міра.

– На пів тисячі приблизно. Але зараз там мало не дві тисячі в'язнів.

– І жінки?

– Є жіночий корпус.

Лук'янівську в'язницю вона бачила на одній з листівок Тараса Адамовича. З підписом «Привіт з Києва», зробленим від руки.

– Хіба це не дивно? – сказала тоді колишньому слідчому. – Це ж в'язниця.

– Вітання з Києва можуть бути різними, – усміхнувся Тарас Адамович. – Хтось вітається листівками з зображеннями театрів, хтось – такими.

Ще кілька кварталів залишилися позаду. Якись люди голосно розмовляли, двірників і городових на вулицях було більше, ніж зазвичай, хоч навряд чи імператор їхав би сюди. Зупинилась біля муру, торкнула рукою капелюшок. Глибоко вдихнула.

Серце билось, певно, голосніше, ніж її слова, які вона намагалась ретельно добирати, пояснюючи, чого прийшла до в'язниці. Насмішкуватий караульний здивовано блимав на неї світлими байдужими очима, хитав головою. Щось говорив про те, що не має наказу і нікого не пускають сьогодні до ув'язнених, навіть таких кралечок. Та й навіщо їй ця зустріч? Він уважно вдивлявся в її обличчя, отже питання було не риторичним. Міра стомлено окинула поглядом мури, намагаючись вгадати, де саме розташувався жіночий корпус. Там золотоволоса Бася, як принцеса у вежі. Вона може знати, де шукати її сестру, але не скаже. А проникнути до неї можна, хіба

здолавши оцього світлоокого насмішкуватого дракона. Але ж Міра – не лицар. У неї немає при собі зброї переконливих аргументів. Цікаво, як Тарасу Адамовичу вдається проникати за мури, що зводять між ним і собою всі свідки, яких йому вдалося опитати? Навіщо вона прийшла сюди сама?

Поруч зі світлооким виринула ще одна постать. Високий смаглявий чоловік у формі безцеремонно роздивлявся її. Врешті запитав:

– К Барбаре Злотик? Вы родственница?

– Сестра.

Відверта брехня чомусь не обпалила їй губи. Цікаво, чи багато свідків брехало їм, коли вони розпитували про Віру.

– Тут еє нет. Утром перевели куда-то. Приехал следователь с документами и забрал.

– Як... як він виглядав? – звістка ошелесила її, чомусь відразу подумалось про Менчиця.

Невже з'явилась нова інформація у справі? Вони зможуть продовжити розслідування? Можливо, Тарас Адамович, уже знає, де Віра. Придушила бажання зірватися з місця, бігти в напрямку Олегівської, ігноруючи трамваї. Туди, в спокій яблуневого саду, де колишній слідчий розповість їй, що все гаразд. Туди, де аромат чаю відгороджує від тривоги.

Від в'язниці йшла у тривожному настрої. Сама не розуміла, чому пришвидшує ходу, майже біжить. Лук'янівка нависала схилами над Подолом, однак Віра не була певна, куди поспішає. До будинку колишнього слідчого? Але ж він, мабуть, рушив до розшукової частини поліції – Барбару Злотик, напевне, повернули туди. Про що вони могли дізнатися? Арештували Міхала Досковського чи ні? Стукотіла каблучками, притримувала поділ

сукні, згадувала слова жандарма біля в'язниці, подумки повторюючи своє запитання:

– Як він виглядав?

Як він виглядав? Напевне, молодий, трохи невпевнений у собі у сірому костюмі – Менчиць не часто носив форму. Трохи незграбний, однак з акуратною текою документів. Не відразу почула, що чоловік у формі сказав їй біля в'язниці. А коли почула, безпорадно закліпала очима, не розуміючи, чого тремтить. Від холоду?

– В штатском. Франт франтом.

Він говорив щось ще. Здається, щось про цигарки, які згадував, прицмокуючи язиком. Дорогі. Він таких і не бачив.

Міра йшла від в'язниці і тривога розросталась, починаючи перехоплювати подих. Хотілося зупинитися, впасти на будь-яку лавку, тримати голову руками, аби вона не розірвалась від сотень думок. Але потрібно було йти. Туди, до центру, де шаленів натовп, зустрічаючи імператора. Туди, до центру, де вона могла отримати відповіді на запитання. Де вона боялась отримати відповіді на запитання. Бо жоден жандарм не назвав би Якова Менчиця франтом, хай би він убрався у найдорожчий костюм і хизувався б найкращими цигарками. Менчиць узагалі не палив. Отже, Барбару Злотик з Лук'янівського тюремного замку забрав не Яків Менчиць. Тоді хто?

У саду Тараса Адамовича тихо, однак незатишно. Господар не вдома – його відсутність відчувається в повітрі, що не сповнене ароматами з кухні. Не риплять двері, пропускаючи його з тацею до столу на веранді. Не чути неголосних розмов гостей за столом, майже дружнього каркання ворони на високій тополі за парканом. Діжки з яблуками, що плавають у розсолі, більше не

підпирають стіну льоху – певно, переїхали в його прохолодну темряву. Хтозна коли – Міра завжди із зацікавленням помічала невеликі зміни на подвір'ї, ініційовані непосидючим господарем. Скільки доведеться чекати? Куди він пішов? Вона сіла на краєчок лави біля ганку, роззирнулась.

Рівні ряди яблунь, поріділе плетиво гілок. Зараз у повітрі – вологий подих дощу, потепліло, хоч зранку була паморозь. Знов повернулась подумки до жандармів біля Лук'янівської в'язниці. Вони не пустили її всередину, однак якийсь поважний чиновник зумів з легкістю забрати Барбару з тієї темної вежі. Барбару, яка лишалась її останньою ниточкою до сестри. Ниточкою, яка давала надію на те, що цей незрозумілий лабіринт розслідування врешті скінчиться, вона вийде з нього і знайде Віру.

Подумала про це й здригнулась. Лабіринт – не єдина небезпека. Десь тут ховається чудовисько. Хтозна, що воно планує. Хтозна, що сталося з Вірою. Вони й справді схожі на Федру й Аріадну. Ось тільки Тесея в їхній казці не було. Був Мінотавр.

Хвіртка рипнула, примусивши її здригнутися. Вона очікувала побачити господаря будинку, але й сама не зрозуміла, коли почала усміхатися, завваживши другу постать.

– Міро! – привітався окликом Тарас Адамович. – Як добре, що ви тут.

І вона подумала про те, що це й справді добре. Усмінулась, підвелась зі стільця, зупинилась на краєчку дооріжки.

– Тарасе Адамовичу, – тихо сказала. – Пане Менчиць!

Молодий слідчий вже простував до неї, ніяково усміхаючись.

– Я... – почала дівчина, збираючи думки і слова до купи. – Барбара Злотик!

Тарас Адамович, зупинившись, здивовано поглянув на неї.

– Я була сьогодні біля Лук'янівської в'язниці, – пояснила вона, переводячи погляд з одного обличчя на друге.

Яків Менчиць мовчав. Тарас Адамович промовив:

– О, то ви вже знаєте?

– Так! Барбару Злотик забрали слідчі. З'явилась нова інформація? Про що ви дізнались?

Яків Менчиць вступився поглядом у землю. Тарас Адамович зазирнув їй в очі.

– Міро...

Продовжив після павзи:

– Барбару Злотик справді забрали з Лук'янівської в'язниці. Однак це зробили не слідчі. Ми маємо всі підстави вважати, що її забрав Міхал Досковський.

Вона ковзнула поглядом по його обличчю, знову подивилася на небо крізь заплутані гілки яблунь. Відступила до ганку і опустила на лаву. Згадалися слова жандарма. «Франт франтом». Напевне, вона зрозуміла це ще тоді, просто боялась собі зізнатись. Напевне, Аріадна теж зрозуміла, що Тесеї покине її, однак боялась собі зізнатися, аж поки не побачила корабель, що танув на горизонті.

Зараз на горизонті розтанула її остання надія знайти сестру.

XXV

Янгол, що згортає небо

Імператор пробув у місті кілька днів. Про те, що візит його величності завершився, Мірі говорили сумні, трохи прим'яті холодними поцілунками вітру, низки гірлянд. Звісно, містяни знов прикрасять Київ вже за місяць – наближалась зима, а з нею й різдвяні розваги. У театрах ставитимуть благодійні вистави, віддаючи зібрані гроші шпиталям. У «Семадені» частіше подаватимуть какао й гарячий шоколад. Жіноцтво вбереться в хутро, а також шалики й хустки, яскравіші за гірлянди. Однак їй здавалось, що місто все одно буде сірим, порожнім і байдужим, хоч і намагатиметься прикрасити свої вулиці. Місто без Віри.

Мирослава Томашевич вже три дні не приходила до Тараса Адамовича. Блукала вулицями, зрідка струшувала з себе серпанок напівзабуття й нарешті усвідомлюва-

ла, що прийшла на лекцію. Курсистки шепотілися, однак ні про що не запитували. Інколи в пам'яті зринало сумне посіріле обличчя Якова Менчиця.

В поліції їм сказали, що схожих за описом на Барбару Злотик та Міхала Досковського людей бачили на вокзалі. Титулярний радник Репойто-Дуб'яго запевняв їх, що злочинці покинули місто. Пропонував Мірі склянку води, скроплену кількома краплями коньяку. Міра відмовлялась. Слідчі та агенти снували Андріївським узвозом, опитуючи повій про зниклих дівчат. Яків Менчиць говорив їй щось про те, що поліція обшукала квартиру, яка фігурувала у оголошеннях Київського товариства садівництва. Він намагався переконати її, що «збирачі гіацинтів» згорнули свою діяльність у Києві.

– То вони поїхали з міста разом з імператором? – кидала Міра, уриваючи його пояснення на пів слові.

Він мовчав.

– Ми продовжимо розслідування в Одесі, я зв'яжусь з колишніми колегами, – казав їй Тарас Адамович.

Міра не відповідала. Вирішила не навідуватися до його садиби, однак у другій половині дня нерідко ловила себе на думці, що ноги самі несуть на Олегівську звичним маршрутом. Змушувала себе рвучко розвернутися, йшла, намагаючись сховатись від розпачу десь у центрі, на гомінких вулицях поблизу кав'ярень та магазинів. На третій день отямилась біля Опері, вже хотіла піти геть, як знайомий голос гукнув:

– Міро!

Озираючись. На східцях темніла струнка фігура Олега Щербака. Художник легко збіг униз, привітно усмінувся.

– Давно вас не бачив.

- Так. Я вас теж.
- Щось, – він зробив обережну павзу, – сталося?
Вона не хотіла зараз говорити з ним, та й, власне, з будь-ким іншим. Глухо відповіла:
- Навпаки. Зовсім нічого. Ми так і не знайшли Віру.
- Він мовчав. Певно дібрати слова в такій ситуації було непросто. Врешті запитав:
- А розслідування? Тарас Адамович...
- Глухий кут, – вона стелула плечима. – Підозрювані виїхали з міста.
- Але ж можна переслідувати їх!
- Так, напевно.
- І Тарас Адамович зробить це...
- Сумніваюсь. Востаннє ми говорили з ним три дні тому. Здається, він збирається на вечірку в мансарді Олександри Екстер.
- Художник узяв її за руку.
- Але ж... Можливо, це потрібно для розслідування?
- Або він хоче просто розважитися й прилучитися до мистецтва.
- Він мовчав. Вона теж не намагалась перервати павзу. Врешті запитала:
- Ви теж підете туди? На вечірку?
- Не думаю.
- Чому?
- Мене важко назвати поціновувачем таланту Екстер. Я намагаюсь зрозуміти, але... – він розвів руками, – не впевнений в її експериментах, особливо, якщо вона втручається в сценічне мистецтво й балет.
- Міра байдуже подивилась крізь нього.
- Втручається?
- Зараз вона працює над костюмами до «Фаміри Кефареда» – я знаю, бо Корчинський теж допомагає.

Вони хочуть розмалювати ноги й руки балерин, аби було видно рельєф м'язів, уявляєте? І щоб дівчата танцювали босоніж! Вакханки...

– Теж вакханки? Ніжинська любить вакханок. Віра... теж.

Вони помовчали. Листопад дихав морозним духом, примушував щоки рожевіти. Міра сховала руки в муфту, зіщулилась – вітер нахабно торкався її шиї, забирався під комір.

– Корчинський? – раптом перепитала вона. – Відведете мене до нього?

– Навіщо? – здивувався Щербак.

– Він останній... останній її бачив. Тобто зараз я не впевнена, адже замість Віри виступала Ліля. Але Корчинський теж там був, того вечора, він може щось знати.

– Але хіба Тарас Адамович не опитав його? – запитав він.

Міра відвела погляд. Почервоніла ще більше – певно, вітер знов торкнувся її щік. Звела на нього очі і сказала:

– Я вже не знаю, чи варто вірити розслідуванню Тараса Адамовича. У нас... нічого немає. Я не знаю, що сталося. Стільки людей опитано, стільки часу минуло....

На її віях затремтіли сльозинки, однак вона опанувала себе. Художник співчутливо стиснув її руку. Щось сказав. Здається про те, що він розуміє, як їй важко. Але це найлегше – сказати, мовляв, я вас розумію. Усім здається, що можна з легкістю поставити себе на чийсь місце. Чи це справді так? А поставити себе на місце злочинця? Дивитися на світ його очима? Розуміти його? Певно, в цьому й полягає робота слідчого. От тільки, як часто слідчий може помилятися?

– Знаєте, Міро, – раптом сказав художник, і вітер відкинув йому з лоба пасмо волосся, – знаєте, вам обов'язково треба піти зі мною. Хочу показати вам дещо.

– Куди? – запитала Міра.

– Надто довго пояснювати, ходімо – ви все побачите. І відчуєте, я сподіваюсь.

Міра хотіла відмовитись. Навіщо кудись іти? Що вона повинна побачити? Потім подумала, що інакше узагалі не знатиме, що робити з часом, якого зараз мала в надлишку. Тарас Адамович колись сказав їй, що за час завжди не доплачують. Зараз час був для неї надто важким тягарем. Вона кивнула йому, погоджуючись.

Рушили вздовж вулиці, обережно оминаючи калюжі й багнюку. Щербак роззирнувся у пошуках візника, махнув рукою. Упіймав її погляд, пояснив:

– Погода не для прогулянок.

Вони сіли в дροжки. Попелясті коні змахували головами, відкидаючи довгі гриви – видно було, що господар дбає про них. Їхали мовчки. Сідаючи, вона не запитала, куди вони їдуть, однак художник сказав чи то їй, чи то візнику:

– До Кирилівської церкви.

Візник, суворий сивочолий дядько, мовчки кивнув. Дрожки рушили. Вітер хльоскав по щоках відчутніше, Міра підняла комір пальтечка, поглянула на Щербака. Той сидів поруч і ніби не зважав на морозне повітря, дивлячись кудись убік спокійним, майже застиглим поглядом.

– Що в тій церкві? – запитала Міра.

– Побачите.

Київ пізньої осені зовсім не схожий на тепле вересневе місто, яким вона бачила його усього місяць

тому. Листопад пробрався в місто майже непомітно, але швидко завоював його, напоївши туманами й дощами. А потім закликав вітри, що сповістили про прихід зими. Вулиці застигали, занурювались у холодні обійми зимового сну, що от-от мав почати владарювати повсюди. Міра теж хотіла заснути – відігнати усі нав'язливі думки, приспати почуття провини й біль. Що може її полікувати – сон чи час? Чи лікарів їй узагалі не знайти?

Фаетон зупинився, Щербак зіскочив на землю, подав їй руку. Навіщо вона тут? Чому погодилась поїхати з ним, навіть не розуміючи, куди? Що відбувається?

Візник рушив геть, дівчина роззирнулася, подивилась на церкву, що темніла на тлі пронизливо-безхмарного неба. Вже відкрила рота для запитання, однак художник жестом зупинив її. Сказав:

– Я приходжу сюди, коли особливо важко на серці.

– Маєте тягар? – не надто переймаючись його тривогами, запитала Віра.

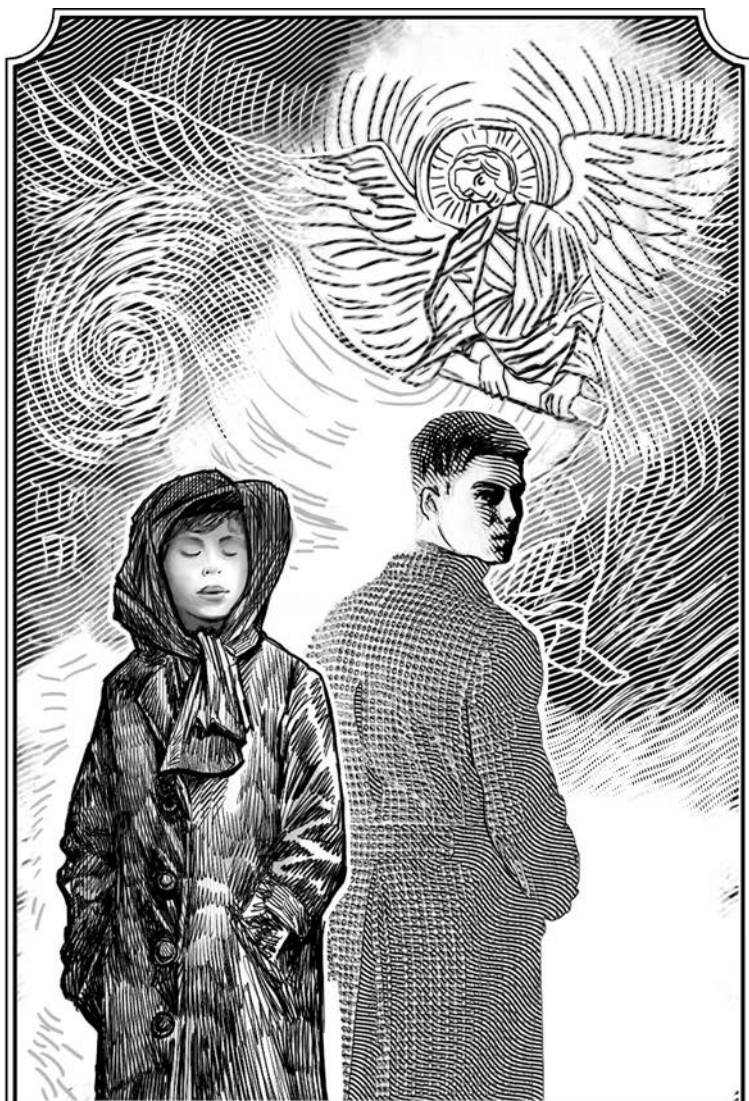
– Щось таке. Ходімо.

Вони зупинилися біля сходів, Міра глибоко вдихнула. На мить їй здалося, що повітря стало теплим і чистішим, ним хотілося не дихати – пити. Відчувалось, що церква – давня, хоч дівчина й не розуміла, звідки з'явилося це відчуття. Рушила вслід за художником, на ходу розв'язуючи хустину на шиї. Щербак озирнувся, коли вона накинута її на капелюшок. Усміхнувся.

Церква зустріла її тріпотливим сяйвом свічок. Художник нахилився до дівчини і ледве чутно сказав:

– Колись дядько мого вчителя Олександра Мурашка разом зі своїми учнями працював тут над реставрацією деяких фресок.

– Фресок? – перепитала Міра.

Міра підступила ближче й поглянула на фреску. Малюнок був трохи тьмянний, перше, на що звернула увагу дівчина — руки й ноги людини: вони були червоного кольору.

Потім завважила крила й німб, зрозуміла, що на фресці — янгол. Він тримав у руках скручений сувій.

– Так. Церква дуже давня. Здається, XII століття, тут похований один з київських князів. Але ми приїхали не заради нього.

Він рушив коридором, Міра обережно ступала на підлогу, намагаючись не відстати і встигнути все роздивитись. Стеля вигиналась плавними лініями, тішила око яскравими зображеннями янголів та святих. Олег Щербак несподівано зупинився й озирнувся.

– Ось він, – сказав, – подивіться.

Міра підступила ближче й поглянула на фреску. Малюнок був трохи тьмяний, перше, на що звернула увагу дівчина – руки й ноги людини: вони були червоного кольору. Потім завважила крила й німб, зрозуміла, що на фресці – янгол. Він тримав у руках скручений сувій. Щербак нічого не коментував, просто стояв поруч і дивився. Певне, чекав, коли вона запитає. Міра не запитувала. Біля фрески чомусь було добре просто стояти, дихати, відчувати власне серцебиття. Усі думки й почуття, що роздирали її зсередини останні кілька тижнів, зібралися десь на споді свідомості, ніби приспані демони. Стало легко думати, легко дихати. Вона ледь повернула обличчя до свого супроводжувача, проказала:

– Дякую.

Він уважно подивився на неї. Усміхнувся й з розумінням кивнув. Опустив погляд на підлогу, потім знов повернувся до неї.

– Ви теж відчували, – констатував, а не запитував.

– Так. Мені... тут добре.

– Мені теж. Знаєте, що це за фреска?

Вона хитнула головою.

– Одна з найдавніших. Художник невідомий. Приблизно XII століття. «Янгол згортає небо». Сюжет апо-

каліптичний. У Біблії написано: «Коли янгол засурмить, часу вже не буде, і небо згорнеться в сувій».

Він помовчав, потім додав:

– Я побачив цю фреску випадково, але в потрібну мить. Олександр Мурашко привів нас сюди показати роботу реставраторів. Кілька місяців тому в сувій згорнулось моє небо – померла бабуся, яка виховала мене.

Міра повільно перевела погляд на нього. Він усміхнувся якоюсь наївною, майже дитячою усмішкою, сказав:

– Так. Саме тому я розумію вас. Гадаю, ви виглядаєте зараз, як я тоді – ваше небо згорнулось.

Міра не відповіла, відчула, як сльози починають пекти очі.

– Моя бабуся була балериною, я, здається, вже говорив вам. Знаєте, я останнім часом думав про це. Бачив Віру на сцені – вона була прекрасна. Взірцева класичність рухів. Моїй бабусі вона б сподобалась.

«Ні, – подумки заперечила вона, – не була. Віра прекрасна зараз».

Мирослава глибоко вдихнула, знову подивилась на фреску, що дивним чином повертала їй спокій. Її небо ще не згорнулось. І Вірине теж. Вона знайде сестру, навіть, якщо для цього доведеться повернутися в яблуневий сад старого слідчого й переконати його в тому, що їм треба їхати в Одесу – шукати Досковського і його невловиму білявку під вуаллю. Він мусить прислухатися до неї.

Злість і образа стисли їй горло. І чого він вирішив, що саме зараз потрібно шукати Назимова? Невже він і справді повірив у плітки заздрісниць про те, що офіцер міг убити її сестру через ревності? І чому Яків Менчиць на його боці? Як давно він почав так сліпо довіряти усім,

навіть найбожевільнішим наказам Тараса Адамовича? Невже вона зробила помилку, коли прийшла тоді до нього...

– Коли я дивлюсь на картини Олександри Екстер, мені здається.... – він вмовк так само раптово, як заговорив, – здається, що я от-от відкрию її таємницю, зрозумію... Вони схожі мені на фрески чи ікони – такі самі уламки нашого світу, такі самі яскраві кольори. Особливо на цю фреску, хоч не пригадую її картин на релігійну тематику. І все-таки... Все-таки вона робить...

Давне, майже забуте слово упало додолу з його уст, відбилося від підлоги і задзвеніло луною між стінами.

– Гріх, – безбарвним голосом сказав Олег Щербак.

Міра здивовано подивилась на нього.

– Чому?

– Не впевнений, що ви зрозумієте. Мистецтво – це щось чисте, прекрасне. Возвеличує творця. Коли я дивився, як танцюють балерини, яких навчала бабуся, я бачив цю велич і красу. Пуанти підіймають балерину угору, вона, наче янгол – злітає над землею. Ніжинська...

– Оновлює балет?

– Чи спотворює його. Екстер надихає її і так само спотворює живопис. Це не справжнє мистецтво. Не від янголів...

З церкви Міра виходила задумливою, хоч і спокійною. Янгол згорнув у сувій її тривоги.

А на іншому кінці міста чоловік у військовій формі звивав у сувій якусь картину. Він закінчив роботу, загорнув сувій у папір, наче букет квітів і вийшов, грюкнувши дверима.

XXVI

Броніслава Ніжинська

З одного боку він розумів, що вчиняє жорстоко. Однак жорстокість і милосердя – надто незбагненні речі, нерідко убираються в маски одне одного. Чим більше про це думати, тим заплутанішим все виглядатиме. А йому навпаки – потрібно все розкласти по полицях. Менчиць не до кінця розумів суть розслідування. Міра не знала кількох важливих деталей. Але це на краще. Трохи згодом вони зможуть їй усе розповісти.

– Ви впевнені, що вона вислухає нас? – запитував Яків Менчиць. Вираз його обличчя важко було назвати оптимістичним.

– Вислухає, – кинув через плече Тарас Адамович, поклавши сокиру біля величезної колоди, з якої стирчало кілька обрубаних гілок. Господар будинку нахилився за цурками, що розлетілись по обидва боки від колоди.

Молодий слідчий стежив за його рухами, інколи нахилився підібрати розщеплені дрова. Здається, тільки тиждень тому Міра приходила в цей сад у легенькій суконці, а сьогодні Тарас Адамович готує дрова для печі. Відігнав думку про те, що розслідування триває вже не перший місяць.

– Яблуня? – запитав він, кивнувши в бік цурок.

– Яблуня була б непоганим варіантом, – погодився Тарас Адамович. – Тим паче, що я не так давно обрізав деякі старі гілки. Однак ні – яблуні ще недостатньо просохли. Це осика.

Менчиць здивовано подивився на нього.

– Щось не так? – запитав господар.

Молодий слідчий не наважився озвучити. У батьківському домі про осика розповідала бабця. Батько нерідко записував її перекази, просив деталізувати. Малий Яків боявся тих історій, однак слухав, навіть, якщо його виганяли в сіни. Бабця казала, що на осиці повісився Юда, тому її листя трясеться від Божого прокляття. Біля дому осика ніхто не садив, і ховатися від грози під нею теж не можна – може влучити блискавка.

– Батько ніколи не топив осикою, – він завагався. – Казав, що лихе дерево.

Тарас Адамович опустил сокиру на цурку, нахилився, поставив на колоду наступну.

– Дід говорив, – сказав колишній слідчий після того, як сокира знов впала на колоду, – що коли збираєшся заночувати в лісі, треба обвести навкруг себе коло осиковим кілком – віджене нечистого.

– Бабця казала, якщо повісити на осика вбиту змію, то вона оживе і вжалить свого кривдника, – завважив гість.

Тарас Адамович відклав сокиру. Менчиць не змінив виразу обличчя, але щось незбагненне, схоже на дружню усмішку, промайнуло.

– Дід говорив, в стіни хліву треба встромити гілки осики, аби вберегти худобу від відьом, – озвучив господар контраргумент.

Менчиць узявся за одну ручку металевого кошика з дровами й відповів:

– Бабця казала, не можна сидіти в тіні осики – захворієш.

Тарас Адамович стенив плечима, завваживши:

– Дід розказував: щоб мрець не встав із домовини, слід встромити йому в груди осиковий кілок.

Менчиць звів брови на лоба:

– Ви справді в усе це вірите?

– А ви?

– Не знаю. Дитячі казочки, але чомусь здається, що будь-які прикмети чи легенди можуть бути правдивими з якоїсь причини. Ми не зберегли їх у первісному вигляді, тому вони мають вигляд божевільних історій.

Тарас Адамович усміхнувся.

– Можливо, маєте рацію.

– Але ж хіба ви справді вірите у розповіді вашого діда? У те, що осика – оберігає?

– Не зовсім.

– Одна з найголовніших бабиних засторог була – не можна топити хату осикою.

Тарас Адамович відчинив вхідні двері і вони майже одночасно зайшли до передпокою.

– Чому? – запитав Тарас Адамович.

– Та все тому – нечисте дерево.

– Гм...

– Але ви топите, – чи то запитував, чи то констатував Яків Менчиць.

– Як бачите, – розвів руками господар. Він подивився на співрозмовника і усміхнувся.

– Дід згадував ще одну річ: є лише два дерева, окрім дуба й бука, яких просто шкода кидати в піч, що не дають диму й сажі. Якщо топити осикою, то сажа вигорить з димоходу.

Менчиць, що зупинився поруч з господарем, запитав:

– А друге дерево?

– Вільха. Але її не знайшов, тому не маю нічого проти осики. А от чим справді не варто топити піч – то це сосною чи ялиною. Але в кожного свої забобони.

Господар поставив кошик біля печі. Менчиць окинув її поглядом, завваживши незвичні обриси.

– Конструкція дивна, – чи то запитав, чи то сказав він.

– Міра сказала б – вишукана. Піч, яка мріяла стати каміном – повів бровою господар. Він підійшов ближче, відчинив дверцята й пояснив:

– Примха батька. У Петербурзі в його часи була мода на каміни – вона, до речі, час від часу повертається. Але ненадовго, бо чиновники й дворяни, що прагнуть у всьому не відставати від Європи, розуміють: заради любові до камінів їм доведеться переселятися південніше або мерзнути. У Петербурзі, як оповідав батько, забезпечити сяке-таке тепло може тільки піч. Камін – річ красива, однак не надто ефективна в російські зими.

Випереджаючи запитання гостя, відповів:

– У Києві, якщо розширити димохід і правильно сконструювати топку для вогню, можна обійтися каміном. Звичайно, треба вміти обирати дрова. Є породи, які дають багато тепла, є ті, що згоряють швидко, однак

ними не зігрієшся. У жовтні, аби просто посидіти біля вогню, можна й тополею топоти – вона швидко горить, тепла майже не дає.

Він обережно складав дрова в черево печі-каміну, Менчиць спостерігав. Приємно було просто дивитися за вправними рухами господаря, очікуючи, що от-от спалахне вогонь. Зима насувалась – це відчувалось у пронизливій вранішній морозності повітря, у швидких нервових рухах газетних хлопчаків, у тому, як настоббурчували шерсть поважні київські коти.

Осика весело затріскотіла, віддаючи тепло. Господар лишив гостя в кріслі біля каміну, поринувши в кухонну метушню. Сутінки повільно заповзали під фіранки, листопадова прохолода відступала перед веселим вогником у будинку посеред яблуневого саду. Хтозна, може осика й справді мала якісь захисні властивості, виганяла з дому смуток.

Яків Менчиць упіймав себе на думці, що не тривожиться розслідуванням, хоч ще зранку не міг викинути з голови повні розпачу Мірині очі. Дівчині нелегко було прийняти звістку про втечу Басі з в'язниці. Та найгірше – йому самому нелегко було це прийняти. Здавалось, він майже бачить її насмішкуваті очі, майже чує, як вона говорить: «Знов прогавив» і озирається через плече, демонструючи тонкий профіль. Невловима незнайомка з вуаллю, яка знов просочилась крізь пальці. Вони арештували її, змусили дати свідчення, але не змогли втримати навіть у Лук'янівському тюремному замку.

Востаннє звідти тікали, здається у 1902-му. 11 в'язнів напоїли охорону горілкою зі снодійним, потім зв'язали. Барбара Злотик обрала більш елегантний спосіб. Зникла, як і тоді, коли сховалась у складках зі скатертин

ресторану «Прага». Лишилась вуаль – її він чомусь зберіг як доказ, навіть пронумерував і зафіксував у журналі. Якби він не подався до в'язниці з дивним бажанням ще раз поговорити з Барбарою Злотик, про її втечу з в'язниці вони могли б дізнатися за кілька днів, а можливо, й тижнів.

Осика, охоплена полум'ям, притягувала погляд. Якби не Міра, вони не вечеряли б тоді у ресторані з Назимовим, а отже на Басю та Досковського ніхто не звернув би уваги. До речі, що з Назимовим? Він виконав прохання Тараса Адамовича? Несміливий стукіт перервав його думки. Менчиць схопився з крісла, почувши з передпокою тихе привітання й бадьорий голос господаря. Міра.

Отже, вона прийшла сюди, хоч він майже не вірив у це. Згадав розчарування, яке дзвеніло в її голосі, певно, осика не могла відігнати всі неприємні думки. Рушив назустріч, однак незграбно зупинився на пів дорозі, коли завважив її силует у дверях. Вона тихо привіталась, зайшла у вітальню. Тарас Адамович жестом запросив гостю присісти біля вогню, поставив на цегляний підмушок каміна металеву тацю з келихами.

– Холодний сезон варто розпочинати з теплих напоїв, – пояснив він і додав:

– Мосье Лефевр, мій французький шаховий партнер і невтомний сперечальник, завжди говорив, що біле вино – літній напій і його не можна пити в холодну пору року. Однак, гадаю, навіть він погодиться, що тепле біле токайське зі спеціями особливо смакує біля каміна.

Міра мовчала, серйозний вираз її обличчя трохи потеплів, однак усмішки не було. Вона уважно слухала слова господаря, подовгу затримуючи погляд на вогняному танці.

Сперечальником мосьє Лефевра Тарас Адамович назвав не випадково. Врешті, норовливого француза можна було б переконати, що *vin chaud* на білому вині теж має право на існування. Однак він уперто не погоджувався з тим, що німці готували гаряче вино зі спеціями й називали його пуншем. До суперечки тоді приєднався гер Дитмар Боє, який напередодні виграв партію й був налаштований поблажливо прийняти аргументи опонента. Мосьє Лефевр, посилаючись на знайомого лондонця, заявляв, що пунш у Європу привезли британці з Індії.

Сама назва «пунш» походила від слова «п'ять», бо напій налічував п'ять складових: цукор, лимон, чай, вода й найголовніше – арак – дистилят рисового вина. Німці викинули з рецепта чай, а замість араку додали звичайне вино, отож межі між *vin chaud* і пуншем безнадійно стерлися. Цього француз пробачити не міг. Дитмар Боє зумів завоювати його прихильність, поділившись рецептом особливого різдвяного пуншу. Німець радив не додавати цукор у напій відразу, а лишити його на решітці чи взяти камінними щипцями над келихом, облити ромом і підпалити. Вражений парижанин у наступному листі повідомив Тарасу Адамовичу, що готовий прийняти пунш на вині, якщо цукор до нього подаватиметься в такий спосіб.

Різдвяний напій не п'ють у листопаді, але хіба варто чекати особливих дат, коли є бажання хоч трохи розважити наскрізь пройняту сумом маленьку курсистку, що колись приїхала з Варшави в місто, яке вкратило її сестру? Він обережно поклав на келихи тонку металеву решітку, дістав з цукорниці щипцями по одному білі шматочки, розклав над поверхнею напою. Взяв із полиці приготовану заздалегідь пляшку з рідиною кольору молодод-

го бурштину, скропив цукор, підніс сірник. Шматочки цукру спалахнули і поволі почали скапувати в келихи. Менчиць звів брови на лоба, повідомивши:

– Доволі ефектно.

– Сподіваюсь, ще й смачно, – відповів господар, обережно прибираючи решітку. Він поставив тацю на столик, узяв до рук келих і простягнув Мірі. Другий віддав Менчицю, з останнім сів на стілець і попередив:

– Має бути теплим, не гарячим, але будьте обережні.

Напій зігрівав і повертав у літо. Молодий слідчий зробив ковток і поставив келих на столик, Міра повторила його жест.

– От тепер я готовий відповідати на ваші запитання, Міро, – сказав Тарас Адамович.

Дівчина вагалася.

– Не впевнена, що зможу поставити потрібні запитання, – врешті озвалася вона. – Однак одне точно маю. Що вам відомо про «збирачів гіацинтів»?

Він уважно подивився на неї і почав розповідь, ретельно добираючи слова.

– Все, що ми знаємо... Тобто все, що знає поліція, – це організація, яка діє дуже злагоджено. Вони залучають різних... професіоналів зі злочинного світу. Основна діяльність – торгівля людьми. Поліцію заганяло в глухий кут те, що до однієї організації мають стосунок зовсім різні люди, здавалось, вони створюють павутину зв'язків, якою накривають місто, де працюють.

Він ковтнув пуншу й повів далі:

– Минулого разу нам вдалося з'ясувати, що зв'язок вони тримають через оголошення в газетах. Повідомлення зашифровані і виглядають доволі невинно. Щось на зразок «Київське товариство садівництва шукає садівника» або «Отримано нову партію гіацинтів». Власне,

тому ми й почали називати їх «збирачами гіацинтів». Організація діє в місті кілька тижнів, потім переправляє товар у один з найближчих портів. Найчастіше – в Одесу, іноді – в Херсон. Цього разу, – він подивився на неї, – вони згорнули діяльність після двох тижнів від початку появи оголошень. Мене бентежить, що ми не розуміємо причин, але цілком впевнені – «збирачі гіацинтів» не мають стосунку до зникнення Віри.

Міра відставила келих, затримала погляд на каміні, повернулася до Тараса Адамовича.

– Що означають слова про гіацинти?

– Ми не розшифрували усе, лише деякі уривки. «Гіацинти у горщиках» – жінки. Інколи з'являлись і інші...

– Наприклад?

– «Гіацинти у жмутиках», – він вмовк.

– Як розшифровується? – запитала дівчина.

– Діти, – глухо відповів Тарас Адамович. Міра мовчала, тиша, що запала у вітальні, була холодною, майже нестерпною. Міра тримала келих в долонях, певно, зігрівала руки. Перш ніж Менчиць остаточно вирішив обірвати цю незатишну тишу запитанням, дівчина знов повернулася до господаря будинку:

– Я маю ще одне запитання. Навіщо ви шукали Сергія Назимова?

І справді, навіщо? Невже вони не змогли б обійтись без допомоги офіцера? Що особливого він зробив? Тарас Адамович ковтнув теплий напій, відчув аромат гвоздики. Тоді, за вечерею у «Празі» Міра теж обрала біле токайське. Гарний вибір. Кажуть, іноді токайські винороби роблять крижане вино – збирають виноград наприкінці листопада, після заморозків. Таке вино виготовляли і на батьківщині гера Дитмара Бое – з винограду, що заледенів на лозі. Мосьє Лефевр хвалив німецький *vin de glace*,

однак токайське вишуканіше – спочатку лозу перети-
скали, щоб ягоди засохли, а потім чекали на заморозки.
Уміти чекати – важлива особливість токайських вино-
робів. Він поглянув на Міру. Дівчина, що надавала пере-
вагу токайським винам, теж уміла чекати.

Сергій Назимов, навпаки, був нетерплячим. Він при-
йшов до Олександри Екстер задовго до розпалу вечір-
ки в похмурому настрої. Таким вони і знайшли його на
одному з балконів.

– Навіщо це все? – запитав він.

– Скоро дізнаєтесь, – відповів Тарас Адамович. Не-
має сенсу розказувати всю історію спочатку, аби потім
вам переповіли її ще раз у присутності Броніслави Ні-
жинської та Олександри Екстер.

– Ніжинська вже тут?

– Ще ні. Чекаємо.

Про Ніжинську говорили різне. На минулій вечірці
хтось шепотів, що в Монте-Карло вона крутила роман
із Шаляпіним. Одна з художниць салону Екстер сказала:

– Вона танцювала партію одаліски у балеті «Шахе-
резада», тоді Шаляпін помітив її.

– Дягілев був проти цього роману, разом з Вацлавом
Ніжинським вони умовили Броніславу вийти заміж за
Кочетковського, м'якого й терплячого, – вигнула брову
інша дівчина. – В театрі кажуть, Броніслава зізналась
чоловікові, що кохає іншого.

– А Шаляпін?

– Шаляпін одружений, ще й з репутацією страшен-
ного ловеласа. Дягілев стомився від скандалів навколо
«Російських сезонів», напевно, намагався уникнути хоч
цього.

Балерини з Молодого театру Курбаса вважали її екс-
центричною, але знали, що їхній режисер у захваті від

Броніслави. Олег Щербак якось кинув, не надто добираючи слів:

– Божевільна. Як і її брат. Ви ж знаєте, що він несповна розуму? Саме тому в жодному театрі не прижились. Вацлав завжди викидав якісь коники, його виганяли, Броніслава йшла за ним.

– Про це я чув, – відповідав Тарас Адамович, – але чому ви вважаєте її божевільною?

– Вона надто захоплюється своїм братом і його хореографією, якщо те, що він робить, можна так назвати. Ви говорили, маєте друга-парижанина. Запитайте в нього про скандал на балеті «Післяполудневий відпочинок фавна», зрозумієте, про що я говорю. Хореографію придумав Вацлав Ніжинський.

Про балет Тарас Адамович вирішив запитати не в мосьє Лефевра. Інформацію завжди краще отримувати з першоджерела. Отож терпляче чекав на зустріч з жінкою, що теж танцювала в тому балеті.

Тарас Адамович лишив своїх співрозмовників на балконі, сам спустився у вітальню до господині дому. Знав – з Броніславою Ніжинською має зустрітись до того, як вона побачить Сергія Назимова.

Чутки про «Післяполудневий відпочинок фавна» до Києва не докотились. Усе, що знав про нього Тарас Адамович – кілька слів від чоловіка Броніслави Ніжинської, який усіляко демонстрував, що тема йому не надто приємна, та Олега Щербака, який оцінював восьмихвилинну хореографію аж надто однобоко.

Вона з'явилась несподівано. Впливла до вітальні, граційно зняла манто, лишила капелюшок у руках чоловіка. Усмішкою віталась зі знайомими, легким доторком руки – з Екстер, що рушила їй назустріч, здивова-

но-насмішкуватим поглядом – з Тарасом Адамовичем, що виринув з-за плеча художниці.

Броніслава дозволила вихопити її з гурту друзів для розмови, господиня, з дозволу гості, провела їх до бібліотеки. Балерина зупинилась біля вікна, озирнувшись на слідчого.

– Про що ви хотіли поговорити зі мною? – запитала.

– Ви, напевне, здивуєтесь. Про балет.

– Не здивуюсь, – усміхнулась Ніжинська, – усі навколо мене говорять про балет. Ми самі обираємо тему для розмов, які точитимуться навколо. Я свою обрала.

– І ви задоволені вибором?

– Звичайно.

Вони сіли навпроти одне одного: він – у крісло, вона – на краєчок тахти. Граційна, як німфа. У скандальному балеті, здається, вона танцювала саме німфу.

– Розкажіть мені про «Післяполудневий відпочинок фавна», – попросив він.

– Ви й справді здивували мене. Я чомусь думала, ви знову запитуватимете, в яких балетах танцювала Віра Томашевич чи щось подібне.

– Маю причини, аби дивувати запитаннями, – сказав він.

– Що саме ви хочете почути?

– Мені сказали, що балет викликав неоднозначну реакцію. Чому?

– Ви вправно добираєте слова, – усміхнулась балерина, – реакція публіки й справді була... неоднозначною. Після останньої сцени зал в театрі Шатле розділився навпіл. Одні кричали «Біс!», інші зберігали промовисте мовчання й шикали на крикунів – їх балет роздратував.

– Вісім хвилин?

– За вісім хвилин можна встигнути багато чого.

Вони встигли. Хоч за лаштунками восьми хвилин балету ховалися дев'яносто виснажливих репетицій і шалений спротив танцівників – Ніжинський ламав канони традиційного балету. Коли Вацлав показав Дягілеву одну з останніх репетицій, той схопився за голову й сказав, що балет потрібно переробити повністю, від початку до кінця. Несподівано, але Ніжинський продемонстрував відвертий спротив.

– Він так і сказав тоді. «Я завтра усе кину і піду геть з “Російських сезонів”. Але нічого не поміняю у “Фавні”».

– Що за хореографію він поставив?

Ніжинська відкинулася на спинку таhti.

– Це довга історія.

Тарас Адамович терпляче чекав, не відповідаючи на її репліку. Що зазвичай треба говорити після таких слів? Балерина ледь повернула голову до вікна, мовила:

– Вацлав відпочивав у Греції з Дягілевым, тоді він і захопився малюнками на античних вазах. У цьому балеті намагався оживити давньогрецькі малюнки та барельєфи. Кожна поза, кожен рух мав значення, Вацлав шаленів, якщо хтось із танцівників додавав щось своє.

– І як на це реагували?

– Шаленіли у відповідь. Однак стосунки хореографа й виконавців рідко бувають спокійними, – усміхнулася Ніжинська.

Вацлав спокою не прагнув – він змусив танцівників згинати коліна, ступати спочатку на п'ятку, а вже потім на стопу. Усі балетні канони були зруйновані. Він сам, бог стрибків, про які ходили легенди, в цьому балеті виконував стрибок лише раз – коли імітував як Фавн перестрибує через джерело, біля якого зібрались німфи. Ніжинський змушував балерин тримати голову в профіль

до глядача, а тіло – в анфас, рухи руками були різкими й демонстративно незграбними.

– Це й справді нагадувало малюнки на давньогрецьких вазах, – сказала вона.

– Однак Дягілев був не в захваті?

– Я вже говорила – надто дивна хореографія, надто далека від класичного балету. Танцівники нарікали на те, що взагалі не танцюють, бо від танцю нічого не лишилось.

– Чому ж балет врешті відбувся? – запитав слідчий.

– Дягілев вирішив довіритися смаку художника з костюмів Лева Бакста.

– Художники завжди поруч з балетмейстерами, – усміхнувся Тарас Адамович.

– Бакст розцілював Вацлава й сказав, що балет геніальний. Додав, що Париж буде в дикому захваті. Щодо «дикого» він правильно передбачив. Найвідоміші поціновувачі мистецтва зібрались у театрі Шатле, аби побачити балет мого брата на музику Клода Дебюссі до еклоги Стефана Маларме. Сюжет надзвичайно простий: німфи збираються біля джерела, головна з них хоче скупатися, починає знімати покривала, з'являється Фавн, налякані німфи розбігаються. Головна німфа затримується, однак потім теж тікає, підхопивши одне з покривал, але забуває інше. Фавн підхоплює його.

– І все?

– Так. Бакст створив надзвичайні костюми. Скандальним можна було вважати костюм Фавна – кремове трико, хвіст і шапочка з ріжками. Вперше танцівник з'явився на сцені у настільки відвертому вигляді. Німфи танцювали босоніж з підфарбованими червоною фарбою ступнями, – вона замріяно подивилась у вікно.

– І це викликало скандал?

– Не зовсім. Один з наших захисників – Огюст Роден – змушений був писати в газети схвальні відгуки, наголошуючи, що Фавн прекрасний, як прекрасні античні фрески, а останній його жест, коли він підхоплює й цілує покривало німфи – зворушує душу, – вона лукаво усміхнулась. Тарас Адамович подивився на неї.

– Але...

– Ніякого «але». Вацлав створив балет, сповнений естетики й кохання. Останній жест можна розцінювати по-різному. Хтось побачив у ньому хтиву тваринну жагу, бо Фавн і справді не тільки цілував покривало. Вацлав показав те, що хотів. Це було прекрасно.

Тарас Адамович задумливо торкнувся скроні. За мить повернувся до балерини, запитавши:

– Ви намагались використати елементи хореографії брата тут, у Києві?

– Не знаю, що вам сказати. Я... «Фавн» змінив мене. Можливо, в той вечір він змінив усіх, хто був у залі. Його вплив я відчуваю постійно, але навряд чи зможу навести вам конкретні приклади, – вона замовкла, поринула у думки. Після павзи додала:

– Балет змінюється. Це відчувають художники.

– Такі, як Екстер?

– І Лев Бакст. Але річ не в тім. Щось змінюється у світі, він тремтить. Рухаються брили усталених законів, канон перестає бути каноном. Не знаю, чи відчувають це слідчі, але хореографи відчувають. У «Фавні» роль окремого танцівника втрачалась, натомість перед глядачем поставали масові сцени, фігури зливались в одну композицію, яка рухалась і змінювалась. Не знаю, як це пояснити. Гадаю, Вацлав щось побачив, зазирнув за межу.

– А ви?

– Я бачу не так далеко. Чи просто боюся того, що там можна побачити.

Розмова збентежила його. Він попросив Броніславу подивитися на те, що приніс Сергій Назимов. Хоча б одним оком.

– І що ви їй показали? – запитала Міра Томашевич у теплому будинку, протопленому осиковими дровами, що відганяють смуток.

– Те, що покажу вам. Але спершу я хотів би запитати. Міро, ви здогадалися, що Барбару Злотик із в'язниці забрав не Менчиць задовго до того, як ми розповіли вам про це.

– Так, – відповіла вона.

– Гадаю, ви вже давно маєте відповідь і на інше запитання. Хто викрав вашу сестру, Міро?

Дівчина звела на нього вражені очі. Яків Менчиць спокійно подивився на колишнього слідчого. Осика весело потріскувала в каміні, очищаючи димохід від сажі. Вечір наполегливо заповзав під фіранки на вікнах будинку Тараса Адамовича, ніби хтивий Фавн, що прийшов до джерела побачити німф, що купаються.

XXVII

Горище до му Гінзбурга

Міра відставила келих із теплим напоєм, подивилась чомусь на Якова Менчиця і назвала ім'я. Тарас Адамович, не змінивши виразу обличчя, промовив:

– Інтуїція, – він ковзнув поглядом убік молодого слідчого, – справді може виробляти з нами дивні речі. Дає відповіді раніше, ніж втомлений мозок вибудує раціональний ланцюжок. Ми колись говорили про це з Георгієм Рудим. Він вважав, що інтуїція – цілком логічна здатність нашого мозку. Ми вплітаємо в ланцюг причинно-наслідкових зв'язків не тільки чіткі аргументи, а й відчуття, необережні фрази й погляди, вирази облич і незначні деталі, які на жодному суді не визнають аргументом. Однак такий ланцюг буде масивнішим і міцнішим за будь-який із самих лише аргументів. Рудий вважав, що ми недооцінюємо ін-

туїцію, бо не можемо зрозуміти, як саме нею слід користуватися.

– А як він користувався? – запитав Менчиць.

– Проводив розслідування. Спостерігав. А потім робив кілька кроків назад, аби побачити всю картину цілком, – відповів Тарас Адамович і повернувся до Міри:

– Коли саме ви здогадались?

Тепле вино й камін мали б подарувати рум'янець, однак дівчина була блідою. Стиснуті руки лежали на колінах, вона вже відкрила рота, аби відповісти, однак глухий стукіт завадив. Господар підвівся. Нічого не пояснюючи, вийшов з кімнати і повернувся за хвилину з текою.

– Провели обшук, – він підвів погляд від паперів і пояснив гостям: – Його не знайшли у квартирі. Однак... сумнівів майже не лишилось. Міро, – він подивився на дівчину і вона повільно підвелась, не зводячи з нього очей, – ви впізнаєте цю річ?

Сестра балерини підійшла до слідчого, той простягнув їй щось, що сягнуло відблиском від вогника з каміна. На долоні Тараса Адамовича лежала маленька брошка у вигляді квітки.

– Жоржина, – прошепотіла Міра, – її улюблена.

І додала:

– Це Вірина брошка. Назимов подарував, бо знав, що вона любить жоржини, – і врешті сказала те, що він хотів почути. – Вона була на сестрі в той вечір.

Тарас Адамович кивнув і віддав їй брошку, пояснивши:

– Вона знадобиться нам як речовий доказ, однак поки що нехай лишиться у вас. Відбитків пальців з неї не зняти, та у звіті зафіксовано, в чий квартирі її знайшли.

– Що тепер? – запитала Міра.

– Найголовніше – поговоримо з господарем квартири, яку обшукали слідчі пів години тому. Потрібно поспішати.

Яків Менчиць з готовністю підвівся, кинув короткий погляд на дівчину. Міра розтлумачила його відразу і попередила:

– Я піду з вами.

– Звичайно, – погодився Тарас Адамович, – ваша присутність може бути корисною.

– Але ж, – спробував заперечити Менчиць і затнувся, коли Тарас Адамович хитнув головою.

– Варто викликати городових, – наполягав молодий слідчий.

– Так. Ви це зробите, а потім наздоженете нас.

– Де мені вас шукати?

– На горищі дому Гінзбурга, – відповів колишній слідчий.

Ще за часів діда Тараса Адамовича від Лютеранської через Бессарабку до університету Святого Володимира проклали вулицю Університетську-Круглу. В ті часи Інститутську, що пролягала від площі на Хрещатику до гори називали Іванівською дорогою. Дід пояснював це тим, що по ній ходили аж до церкви Іоанна Златоуста, що в серці міста. На цій же вулиці відвели місце для великої садиби генерал-майора М. Бегічева й на його честь перейменували всю вулицю. Пізніше на цій території звели приміщення для Інституту шляхетних дівчат, а поблизу вирости будинки банку, Київської біржі, генерал-губернатора і одинадцятиповерховий велетень мільйонера Льва Гінзбурга, київського купця першої гільдії, найвищий житловий будинок в імперії на момент відкриття.

Це був прибутковий будинок, у якому налічувалось близько 90 шикарних квартир, деякі з яких були одинад-

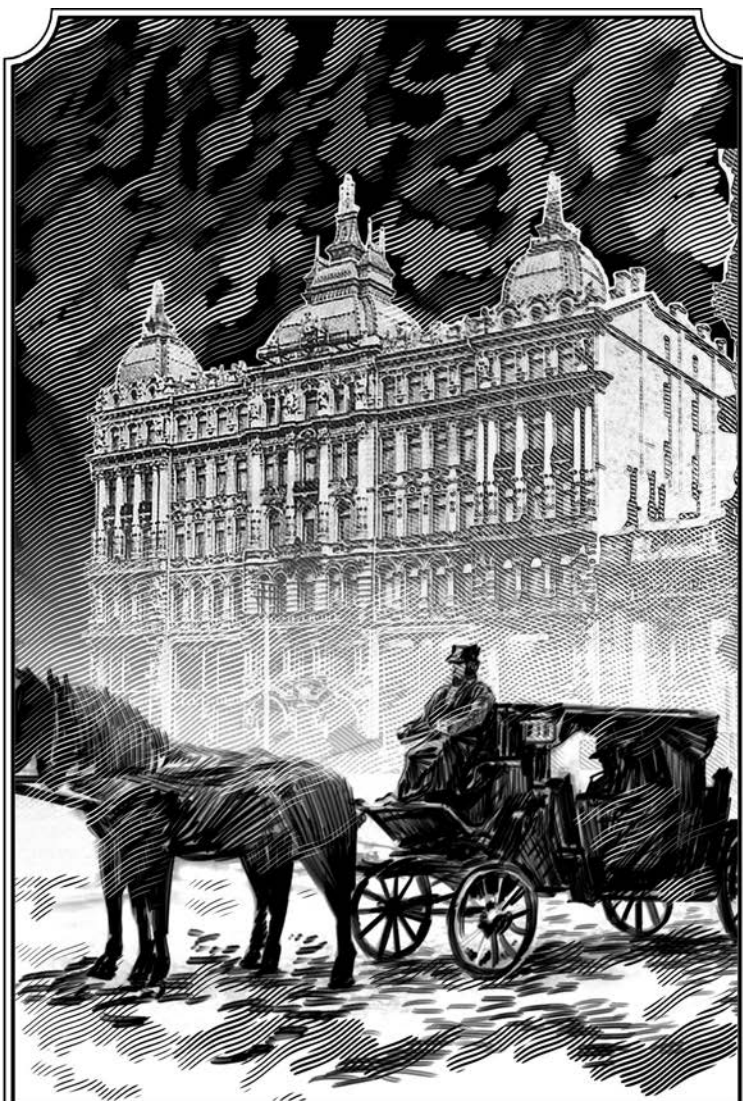
цяतिकімнатними. Однак слідчого Галушка та дівчину, що сиділа в екіпажі поруч з ним, цікавили не квартири. Дім був зведений на схилі, всі одинадцять поверхів можна було побачити лише з Миколаївської вулиці. Художник Олександр Мурашко говорив, що в Києві багато світла, тому в цьому місті варто писати картини. Коли він відкривав рисувальну школу на горищі найвищого дому в Києві, будинок мав адресу – Інститутська, 18.

Тарасу Адамовичу не потрібно було повідомляти адресу – дім височів над містом, його бачили за кілька кілометрів, кожен візник у Києві знав його. На першому поверсі – магазини. Тут вони дочекались Якова Менчиця в супроводі кількох жандармів. На найвищий поверх їх підіймала червона кабінка ліфта.

Їхали мовчки. Міра втупилась поглядом у гравіювання Otis Elevator Company. Менчиць стояв поруч, поринувши у думки.

Тарас Адамович першим вийшов із кабінки, кивнув молодому слідчому, той віддав короткий наказ поліціантам. Усі разом рушили до сходів й за мить опинились перед масивними дверима з металевою візерунчатою ручкою. Менчиць із сумом подивився на двері, певно прикидаючи, що їх доведеться вибивати. Тарас Адамович натиснув на ручку – двері рипнули й відчинились.

Олександр Мурашко втілив свої мрії про особливу школу саме в цьому будинку. У 1913-му художника вже визнали в Європі, тож на перший семестр у його заклад записалось більше сотні учнів. Він сам склав програми навчання, нещадно позбуваючись рутини гіпсових зліпків з античних статуй, над якими роками сиділи учні класичних рисувальних шкіл. У школі над містом студенти малювали не статуї – саме життя. Квіти, предмети, овочі, портрети з природи – те, що надихало. Ма-

Тарасу Адамовичу не потрібно було повідомляти адресу —
дім височів над містом, його бачили за кілька кілометрів,
кожен візник у Києві знав його.

лювали олією в два тони, а пізніше – використовуючи всю гамму, вивчали історію образотворчого мистецтва, анатомію і філософію новітнього мистецтва. Мрії розширити школу, перетворити її на Академію мистецтв, здобути Києву славу українських Афін перекреслила війна. Школу в домі Гінзбурга довелось закрити.

Колишній слідчий, перш ніж переступити поріг, згадав розмову з офіцером, що допоміг їм вийти на слід злочинця.

– Він викрав трьох балерин? – запитав у Тараса Адамовича Сергій Назимов, коли вони зустрілися в домі Олександри Екстер.

– Припускаю, що так. Свідчення Броніслави Ніжинської можуть підтвердити наші здогади.

Дружина балетмейстера міського театру погодилась подивитись на те, що приніс офіцер. Назимов дістав сувій, розгорнув його, розклавши на столі в бібліотеці. Він задалегідь зняв картини з рам, щоб їх простіше було переносити. На двох полотнах – тендітні силуети дівчат.

– Він відмовився продати третю картину, – пояснив офіцер, – Віру.

Тарас Адамович поглянув на Броніславу Ніжинську.

– Ви знаєте дівчат, що зображені на картинах?

Широко відкритими очима вона дивилась на полотна.

– Так, – вимовила за хвилину, – але жодна з них більше не танцює в театрі. Одна, здається, виїхала за кордон. Інша... Просто чомусь перестала ходити на репетиції.

– Зможете назвати прізвища?

– Наталя...Наталя Скиба. І, – вона замислилась, – Мар'яна...Не згадаю прізвища. Дівчину звали Марія, нерідко називали Машер, але потім вона чомусь почала називати себе Мар'яною.

– На афішах у газеті «Киянин» її називали Машер Залевська, – завважив Яків Менчиць.

Тарас Адамович кивнув і запитав:

– Що ви скажете про них, як про балерин?

– Я... бачила їх на сцені давно.

– Але ж у Києві не так багато хороших балерин. Ви запам'ятали імена, – не відступав колишній слідчий.

– Вони були з хороших, – погодилась Ніжинська. – Наталя мала непогане відчуття музики, пластичність. Виконувала партії одалісок, танцювала Цар-дівичку з «Горбоконики». Машер... Машер хотіла бути у центрі, любила балети на античні сюжети.

Тарас Адамович торкнувся одного полотна, запитав, не підводячи очей на Ніжинську:

– А Віра Томашевич?

Сергій Назимов різонув поглядом приму київської опери. Вона відповіла:

– Коли Віра почала танцювати, здається, Наталя вже покинула театр. Віра швидко вчилася, відчувалось, що вона от-от затьмарить Машер і решту. Машер намагалась відвоювати першість, однак потім...

– Зникла?

– Я думала, вона не хотіла миритися з роллю дублерки чи балериною з кордебалету. – Її ніхто не шукав? – запитав слідчий.

– Не знаю. До мене ніхто не приходив, – вона стелула плечима.

Три зниклі дівчини за останній рік. Хто міг помітити це, якщо місто говорило лише про війну? Хто зміг би пов'язати усі три зникнення в один ланцюжок, якби сестра однієї з балерин була б менш наполегливою, а знайомий її матері не виявився шаховим партнером колишнього київського слідчого?

Хто міг би знайти викрадача тут, на горищі дому Гінзбурга, коли його не знайшли у власній квартирі, хоч портрети підозрюваного роздали всім городовим? Тарас Адамович увійшов до просторої кімнати з величезними вікнами, Міра та Яків Менчиць переступили поріг услід за ним.

Мансарда Олександри Екстер поступалася масштабом приміщенню, в якому колись працювала рисувальна школа. Тарас Адамович знав: щойно вони обшукають квартиру, в них лишиться дуже мало часу – власник обов'язково здогадається про обшук, надто уважний до деталей. Око художника помітило б найменшу невідповідність у звичному інтер'єрі.

Електричні лампи на стелі розсіювали м'яке тепле світло. Біля вікна стояв чоловік. Він озирнувся і зустрів їх наївною усмішкою Париса. Саме його ім'я вимовила Міра у будинку Тараса Адамовича: Олег Щербак.

– Ви знайшли мене, – майже радісно, без тіні здивування повідомив він.

– Так. Хоч довелося перебрати кілька варіантів. Жан-дармів відправили ще в п'ять місць, де ви, гадаю, могли б знайти прихисток.

– Але ви прийшли сюди.

– Інтуїція, – відповів він, – або ставка, яка зіграла.

– Вітаю з виграшем, – усміхнувся художник.

Міра уважно стежила за його рухами, ніби боялась злякати полохливого птаха. Врешті повільно проказала:

– Олеже... Віра жива?

Він подивився на неї майже здивованим поглядом.

– Я думав, ти знаєш, – відповів.

Вона мовчала. Він завважив:

– Я був тут, на уроці. Три роки тому. Я не надто любив лекції з філософії, але Олександр Олександрович

вважав їх важливими. Слухав лекцію, а потім всередині почав відчувати, як росте дивна пуста. Вона стисла мені легені, і я не міг дихати, мало не впав на підлогу. Інші подумали, мені зле – запаморочення чи щось таке, принесли води, – він опустил погляд, – я набрав повітря і зміг видихнути, але пуста не зникла. Коли я повернувся додому, то знайшов тіло моєї бабусі. Вона померла. Швидше за все тоді, коли я сидів на лекції, – він торкнув рукою сорочку на рівні серця, – пуста лишилась. Тому, гадав, ти знаєш.

Міра уважно подивилась на нього і вимовила:

– Жива.

– От бачиш, – усміхнувся він.

– Де вона?

– Цього я не можу сказати, – майже печально промовив він.

Тепла рука Тараса Адамовича лягла дівчині на плече. Міра придушила бажання сказати те, що збиралась. Колишній слідчий запитав:

– То може ви розкажете нам, що сталося того вечора, в Інтимному театрі?

– Залюбки, – погодився Щербак, – але спершу розкажіть, як здогадались, що це я.

Тарас Адамович зробив кілька кроків, зупинився біля стільця, що стояв посеред кімнати. Міра і Менчиць не зрушили з місця, художник теж лишився, де й стояв – біля вікна.

– Було кілька підказок. З останніми доказами допоміг Сергій Назимов.

Щербак сперся на підвіконня, усміхнувся.

– Я мав би здогадатися, що то була гра. Мав би. Він стукав у двері, наче на першому поверсі була пожежа. Коли я відчинив, то не мав наміру його пускати – мене

мало не звалив з ніг тяжкий алкогольний подих. Але... Він говорив майже благально. Щось про те, що хоче побачити Віру хоча б один раз. Я впустив його. Ми пили до ранку – він приніс непогане шампанське, я навіть зітхнув з полегшенням – не люблю варварський алкоголь, – він стенив плечима. – Однак потім він дістав пляшку горілки. Далі – спогади надто уривчасті, – він скривився.

Тарас Адамович слухав і спостерігав. Менчиць скопив погляд на Міру, знов подивився на Щербака, погляд став холодним. Художник вів далі:

– Говорили про балет. Мені здавалось, що він розуміє мене. Він знов попросив купити картину з Вірою. Я відмовився навідріз: теж уже був трохи п'яний – не боявся, що він шаленітиме. Але він не шаленів, був спокійним і дуже сумним. Ми випили ще дві пляшки з моїх запасів і він запитав про інші картини. Я показав ті, що маю. Наївний, – він усміхнувся.

Тарас Адамович запитав:

– І що ви йому показали?

– Кілька натюрмортів, Софію Київську. Він махав головою, казав: «Не те», запитав, чи немає картин із жінками, балеринами. Мовляв, якщо не можу продати Віру, то хоч якусь іншу балерину – вона б нагадувала йому про неї. Я показав.

– Що було далі? – запитав слідчий.

– Він розповідав про Віру, про те, якою надзвичайною вона була. Ви ж чули про її музикальний слух?

– Так.

– А про те, що вона могла б танцювати Одетту-Одилію? Він казав, що хотів би побачити її в ролі лебедя. Я продав йому картини... Я мав би здогадатися, – він подивився на Тараса Адамовича.

– Так. Ми знайшли інформацію про двох зниклих балерин, Броніслава Ніжинська упізнала їх на ваших картинах. Це дало нам підставу отримати ордер на обшук вашої квартири. Окрім Віри ви викрали ще двох – Наталю і Машер.

– Мар'яну. Вона любила, коли її називали Мар'яною. Мріяла про Париж. У Парижі зараз дуже люблять російських балерин.

Холодом повіяло від його останньої фрази, Тарас Адамович спохмурнів. Міра не відразу зрозуміла, чому дивне відчуття тривоги виринуло десь з-за плеча Щербак, застигла, намагаючись зрозуміти.

– Мар'яна мертва, – сказав Тарас Адамович.

Щербак здригнувся, подивився йому в очі, кивнув:

– Останнім часом я дуже неуважний. Обмовився...

– Так, ви сказали «любила», в минулому часі.

– Мені шкода, – він торкнув рукою скроню, – так вийшло.

– Тарасе Адамовичу, – почав Менчиць.

– Ні, зарано, – урвав його колишній слідчий.

– За дверима поліція? – зацікавлено запитав Щербак.

– Так.

Він з розумінням кивнув.

– Чому ж ви не покличете їх?

– Хотіли вислухати вашу історію.

– А якщо я відмовлюсь вам її розповідати? – лукаво запитав він.

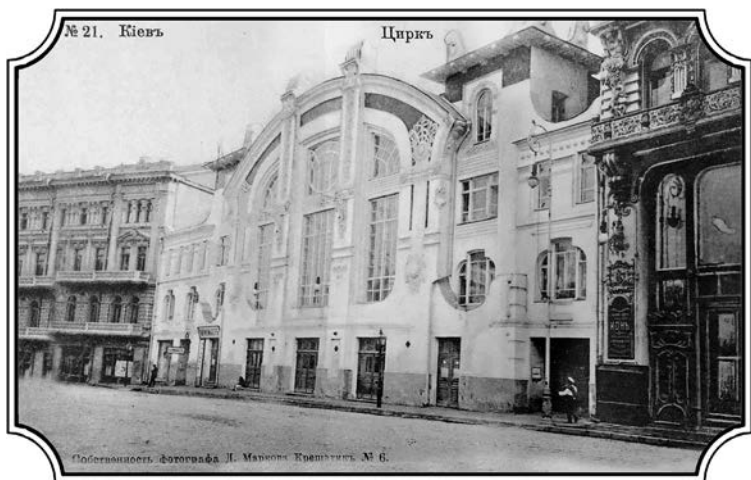
– А навіщо? – запитав Тарас Адамович. – Упевнений, вона цікава, і вам є, чим нас здивувати.

– Ви мені лестите. Тим паче, що я не знаю з чого почати.

– Розповідайте по черзі. Наприклад, почніть з того, за що так ненавидите Вацлава Ніжинського і його сестру.

Давнє місто скатертиною стелилось перед ними, вікна мансарди Олександрі Екстер не могли подарувати насолоду від споглядання такої панорами. Олександр Мурашко відкрив тут свій Парнас. Його учень і колега Олег Щербак розповів їм тут про те, як викрадав київських балерин. Віра слухала з надією. Менчиць – з відчуттям огиди, яку він не надто намагався приховати. Колишній слідчий, який бачив у своєму житті багато викрадачів та убивць – з тихим смутком на споді очей.

Якби Георгій Рудий захотів віднести Олега Щербака до якоїсь групи злочинців, чи зумів би він класифікувати його? Хтозна. Світ тремтить – так сказала йому Броніслава Ніжинська. Породжує нових злочинців. Не тих, що керуються мотивами вигоди чи помсти. Бо не помста й не вигода змусили Олега Щербака прийти до Інтимного театру в один з останніх серпневих днів. Літо закінчувалось, він вважав, що зможе втримати його, якщо діятиме рішуче.

XXVIII Рятівник

Ніжинська сумно усміхалась не йому – своєму зображенню на склі в бібліотеці Олександри Екстер.

– Знаєте, – сказала вона Тарасу Адамовичу, – коли наша мама обирала долю танцівниці, це було не надто престижно. Радше вважалося, що таким чином дівчина занапащає себе. Однак саме в балетній трупі вона зустріла нашого батька, Томаша, короля стрибків. Вацлав, напевне, стрибає зараз так, як стрибав батько. Він був на п'ять років молодший, тож мама не відразу дала згоду на шлюб. Вони танцювали в провінційних балетних трупах разом – Томаш і Елеонора, але дикий характер батька кликав його на сцену цирку – він почав ставити акробатичні трюки. Врешті вони опинились у Києві, почали виступати в цирку Крутікова. У цьому місті народився Вацлав.

– Вони циркачі, а не танцівники балету, – сказав йому художник Олег Щербак у колишньому приміщенні рисувальної школи. – Ось у чому суть. Не можна прийти в балет з цирку і звеличити танець, але можна спаплюжити, згвалтувати його. Коли я йшов того вечора до «Шато де Флер», я хотів підняти якийсь камінь з бруківки й кинути у вікно цирку. Не кинув. Не тому, що злякався, а тому що знав – так я нічого не зміню. У мене був інший план. Я пройшов повз цирк.

Кажуть, Петро Сильвестрович Крутіков, син генерал-майора Сильвестра Федоровича Крутікова, спочатку замовив проєкт будівлі цирку Владиславу Городецькому. Однак запропоноване йому не сподобалося, тож він звернувся до іншого архітектора – німця Едуарда Брадтмана. Будівництво обійшлося Крутікову значно дорожче, ніж він розраховував, однак уже в 1903 році Ніппо-palace вітав у своїх стінах публіку, ласу до видовищ. Це був чи не найперший у Європі двоповерховий цирк зі скляним куполом, електричним освітленням та гардеробом. У приміщенні було тепло завдяки паровому опаленню, тож відвідувачі приходили у святковому вбранні, залишаючи верхній одяг на першому поверсі.

На Крутікова чекала блискуча кар'єра чиновника, однак він обрав інший шлях. Юнак захоплювався конями, тренував їх і згодом почав виступати з цирковими номерами, які публіка зустрічала оваціями. Коні виконували всі накази Крутікова, які він посилав їм ледь помітними помахами руки в білій рукавичці, вміли відгадувати прапори різних держав, ходили по канату і по шийках дерев'яних пляшок, грали ролі офіціантів. Ще до відкриття цирку в Києві, Крутіков здійснив триумфальне турне Європою, у Парижі все місто було обклеєне афі-

шами про виступ дресувальника, квитки зникали з кас за кілька місяців до виступу.

У Hippo-palace його власник давав вистави зі своїми підопічними тільки кілька разів на рік, в інший час зручну сцену цирку використовували театральні колективи, відомі співаки чи актори. Тут виступала тендітна балерина Елеонора Ніжинська та її чоловік – король мазурок і гопаків, шалений Томаш Ніжинський, що вирвав у дружини згоду на одруження погрозами про самогубство в разі відмови.

– Вацлав нагадав мені батька, – сказала прима Київського оперного, – тоді, коли сказав Дягілеву, що покине «Російські сезони», але нічого не змінить у хореографії «Фавна».

– Чому ваш брат пішов з Маріїнського театру? – запитав Тарас Адамович.

– Виступав у «Жизелі», на балеті була присутня вдова-імператриця. Її розгнівав занадто відвертий костюм Вацлава, наступного ж дня його вигнали з театру.

– Чому ви пішли за ним?

– Навіщо лишатись? Вацлав – саме втілення балету. Балет – не стіни театру. Він живе в рухах і позах, жестах і тремтінні танцівників. До Вацлава в Маріїнському театрі на сцені помічали тільки прим-балерин. Чоловіки були потрібні лише для підтримок. Вацлав відкрив Петербургу справжній чоловічий балет. Петербург не був готовий бачити його. Зате готовим виявився Париж.

– А Київ?

Вона повільно пройшлася кімнатою, зупинилась біля крісла, торкнула рукою вигнуту спинку.

– Коли ми сюди їхали, я думала, що повертаюсь у провінцію, з якої колись починали мої батьки. Однак провінція здивувала мене.

– Чим саме?

– Сміливістю. Жінку-балетмейстера навряд чи сприйняли б у будь-якому іншому місті Європи. А тут я ставлю власну хореографію. Це дивне місто. Поєднає в собі простоту і якусь глибинну магію. Чому Екстер постійно повертається сюди? Я запитувала – вона не знає. Говорить – тут легко дихається.

На одинадцятому поверсі дому Гінзбурга дихалось важко – тривога висіла в повітрі. Художник Олег Щербак сумно подивився на Міру і сказав:

– Того вечора я знав, що Віра виступатиме в Інтимному театрі. Ми не домовлялись про зустріч у Шато де Флер – я збрехав. Але я був тоді в парку, говорив з продавцем квитків, казав, що освічуся дівчині біля розарію сьогодні о восьмій вечора. Просив, аби він побажав мені удачі, навіть кинув кілька копійок, аби підняв за нас чарку. Він сміявся, щось говорив. Я переліз через паркан кроків за десять від входу і повернувся на Хрещатик – потрібно було встигнути побачити Віру до виступу.

Мені пощастило – Віра впізнала мене у гримі. Я спеціально кілька разів гримувався перед тим, як вона приходила позувати. Казав, що мрію зіграти в театрі, вживаюсь у роль. Вона сміялась, але хвалила грим, говорила, що я доволі вправно перевтілююся. Коли я постукав у її гримерку, вона вибігла й розсміялась. Я боявся, що вона назве мене на ім'я і друга дівчина почує, тому попросив терміново піти зі мною – сказав, що справа дуже важлива, але я боюся затримати її перед виступом.

– І вона погодилась? – прошепотіла Міра.

Щербак не відповів на її запитання, розповідав далі:

– Я робив це вже втретє. Я знаю цей стан. Спочатку я хвилююся, так сильно, що не можу снідати зранку – виделка випадає з рук. Вперше було ще складніше – не

міг спати вночі. Але Віра була третьою. Я знав, якщо я роблю все правильно, то все вийде. Наталя погодилась піти зі мною без запитань. Спочатку ми пили вино, потім йшли вулицею і вона про щось розповідала. Йшла добровільно, тому я зрозумів – те, що я роблю – мій шлях. Це потрібно місту.

– А Мар'яна? – глухо запитав Менчиць.

– З Мар'яною було складніше. Можливо, я обрав не ту дівчину, – він подивився крізь Тараса Адамовича, опустив голову.

– Навіщо? – запитала Міра. – Навіщо це все?

– Я... не впевнений, що ви зрозумієте, – він вибачливо усміхнувся, – але я спробую. Не переконати вас, – він різко хитнув головою, – і не виправдати себе. Пояснити необхідність боротьби з тим, на порозі чого ми стоїмо.

Художник говорив, а вони стояли і слухали, не обмінюючись поглядами чи репліками, намагаючись почути хоч щось, схоже на підказку.

Вперше він побачив ламані рухи нової хореографії Броніслави Ніжинської в балеті «Горбоконики». Це був старий балет, поставлений ще Сен-Леоном на музику Пуні. Пізніше його відновив на сцені Петіпа. Ніжинська була закохана в цей балет, бо колись танцювала в ньому русалку на острові Цар-дівичі. Вацлав Ніжинський танцював Івана, який не сходив зі сцени усі п'ять актів, повинен був не тільки танцювати, а й демонструвати невечерпні багатства міміки. У Києві Ніжинська танцювала Цар-дівичю, але кілька разів віддавала роль кращим балеринам. Спочатку в ролі Цар-дівичі він побачив Наталю.

– Я помітив прозорий серпанок її хореографії. Здається, я відчував її навпомацки. Це був не той балет, який я знав. Гадаю, це був не балет. У балеті акцент – на позі,

яку приймає балерина. В балеті Ніжинської акцентів немає. Це складно відчути, коли дивишся класичну виставу, але в невеличких експериментальних етюдах – я бачив це. Я задихався, коли бачив це. Такі етюди танцювали її кращі балерини.

Його обличчя виражало біль, він стояв біля вікна, похитуючись. Здавалось, говорив не з ними – з самим собою. Щось пояснював, про щось сперечався. Тарас Адамович уважно стежив за художником, нічого не запитував, просто слухав.

– Ламані рухи, неоковирні помаху руками. Акробатика, а не балет – ось, що вона створювала. Невагомим, повітряним лебедів вона замикала у рамках дивних поз. Віра...

Він звів погляд на Міру, знов опустив очі, і сказав:

– Віра якось сказала мені: Ніжинська вважає, що сам рух має стати актом мистецтва. Але в тому, що вони танцювали, я не бачив мистецтва.

– Але до чого тут балерини? – запитав Менчиць. – Якщо вам не подобалась хореографія, то чому ви не висловили своє невдоволення Броніславі Ніжинській?

– Ви не розумієте, – усміхнувся він, – річ саме в балеринах. Це вони підносять до рівня мистецтва її хореографію. Кращі балерини перетворюють дике експериментаторство на балет. Він може не подобатися, викликати незрозумілі емоції, але нерідко не надто чуттєва до нюансів юрба може аплодувати. Завдяки їхньому таланту Ніжинська показує вакханок – і вони вражають. Майстерність балерин може обманути людей – і не раз обманувала. Я хотів показати... Я просто хотів... показати. У їхніх пошуках немає мистецтва. Вони шукають безодню. Вони вже майже пірнули в неї. То не мистецтво – темрява. Я рятував... Я рятівник...

Титулярний радник Репойто-Дуб'яго стомлено подивився на колишнього колегу. Тарас Адамович щойно закінчив свою розповідь, чекав відповіді. Олега Щербака арештували в домі Гінзбурга і лишили під вартою у приміщенні розшукової частини для проведення допитів.

– Рятівник? – перепитав начальник розшукової частини, коли почув останню репліку колишнього слідчого Галушка.

Тарас Адамович стомлено стенив плечима. Не відповів.

– Мовчить?

– Навпаки. Говорить забагато. Усім, хто готовий слухати. Однак зовсім не те, що ми хочемо почути.

Художник говорив про балет і Ніжинську, свої картини і Сергія Назимова, який купив їх, сестру Віри Томашевич і свою бабусю. Мовчав тільки про те, куди сховав дівчат.

– Тарасе Адамовичу, – підсунув до нього теплу чашку з чаєм титулярний радник, – що не так?

– Усе не так, Олександр Семеновичу. Ти ж і сам бачиш.

– Бачу. Він не вбивця. Навіть у тому збудженому стані, в якому зараз перебуває. Він не міг убити.

– Але зізнався, що одна з дівчат мертва.

– Ти розумієш, що це означає? – запитав Репойто-Дуб'яго.

Тарас Адамович кивнув.

– Що робитимемо?

– Я поговорю з ним. Ще раз.

Обшарпана кімната, самі голі стіни. Посередині стіл і два стільці. Арештованого привели жандарми, посадили на стілець. Тарас Адамович зайшов у кімнату за хвилину, акуратно причинив двері. Сів навпроти

давнього знайомого, ковзнув поглядом по прим'ятому піджаку, завважив не надто акуратні пасма волосся, не-свіжу сорочку. Дивно, але навіть у такому вигляді Щербак зберігав шарм і елегантність. Витонченість Париса таїлась у довгих пальцях, у глибині очей, у вивірених жестах, коли він відкидав волосся з лоба чи клав руку на стіл.

– Ви знову хочете щось спитати, Тарасе Адамовичу? – промовив він.

– Так. Одне запитання.

– А ви зможете відповісти на моє?

– Запитуйте.

– Коли ви здогадались, що це я? Коли вперше виникла підозра?

Тарас Адамович уважно подивився на нього.

– Як гадаєте?

– Майже відразу. Тоді, в перший день нашого знайомства. Я повернувся додому і не міг позбутися нав'язливої думки про те, що щось не так. Думав, що ви чомусь не вірите мені. В чомусь підозрюєте. Але я не міг пояснити собі, чому. Відганяв ці думки, як шкідливі. Але знов згадував вираз вашого обличчя. Чому? Я припустився помилки?

– Так. Майже непомітної.

Художник уважно вдивлявся в його обличчя. Слідчий пояснив:

– Ви сказали, що домовились з Вірою зустрітись в Шато де Флер біля розарію. Однак із середини серпня розарій реконструюють, у парку на тому місці тоді було будівництво й багнюка. Я знав про це, бо сам любив гуляти біля розарію – це мало не єдине місце, заради якого я вибираюсь із свого саду в місто. Варення з пелюсток троянд і яблук – це щось неймовірне, однак найкра-

щі троянди й найдухмяніші яблука нечасто дозрівають в один і той самий час, – він замріяно подивився повз арештованого, потім повернувся до нього, промовив:

– Мені здалось дивним, що ви нічого не сказали про те, що розарію більше немає. За вашими словами, ви простирчали там цілий вечір. Невже вас зовсім не збентежило те, що зустрічатиметесь з дівчиною, яка дорога вам, біля брудного будівництва? Тоді я подумав, що ви не чекали на Віру в Шато де Флер. Але чому? Мені довелося пройти довгий шлях роздумів і сумнівів. Врешті, я вибудував чітку історію. Найскладніше було з мотивом – довелося зануритися в балет і розмовляти про мистецтво з Броніславою Ніжинською. Завдяки їй все стало на свої місця.

– Тішуся з того, що ви знайшли відповіді.

– Не на всі запитання, – мовив слідчий. – Тепер моя черга.

Щербак випростався на стільці, поглянув просто у вічі слідчому.

– Олеже, як загинула Мар'яна?

Художник опустив погляд на руки, що лежали на столі.

– Я... Знаєте, я чомусь думав, ви запитаете щось інше.

– Вибачте, що розчарував.

– Ні, все гаразд... Тобто, не зовсім. Вона... Спробувала втекти. Я говорив їм, що тікати не можна, це все ускладнить. Але Мар'яна завжди була такою. Я побачив її вже нагорі, дуже рознервувався. І розлютився. Хотів... Хотів наздогнати. Вона кричала, що повернеться за дівчатами, я біг за нею. Потім. Потім я... Не впевнений. Здається, вона впала, я бачив кров... Ударилась головою. Я хотів...

– Врятувати її? – запитав слідчий. Художник мовчав.

– Що ви зробили з тілом?

– З...закопав у саду. Там стара вишня, – він стрепенувся, ніби зрозумів, що говорить зайвого, однак потім усміхнувся, додав:

– Старих вишень багато. Є навіть у вас.

– Звичайно. Старих вишень багато.

Колишній слідчий вийшов із кімнати, акуратно зачинив за собою двері. Менчиць днями переглядав документи, що могли хоч якось стосуватися Олега Щербака. Шукали квартири, в яких колись мешкала його бабуся, намагались дізнатися хоч щось про його батьків. Міра лишалась у розшуковій частині до пізнього вечора, говорила, що не може бути сама, все одно не засне. Час збігав швидко і тривога лягала зморшкою між брів Якова Менчиця – вони не знали, скільки часу можуть протриматися дівчата, якщо викрадач не принесе їм води чи їжі. Коли він робив це востаннє? Це були запитання, на які Олег відмовлявся відповідати.

Міра й Менчиць вислухали його історію. Міра – із побілими обличчям, Менчиць – стиснувши руки в кулаки. Репойто-Дуб'яго запропонував дівчині воду, хлюпнувши туди щось із кришталевої карафки. Вона не відмовилась. Менчиць краєм ока спостерігав за її рухами, потім різко перевів погляд на Тараса Адамовича. Обличчя було блідим, очі палали:

– Він був брудний тієї ночі!

– Що? – запитав Репойто-Дуб'яго.

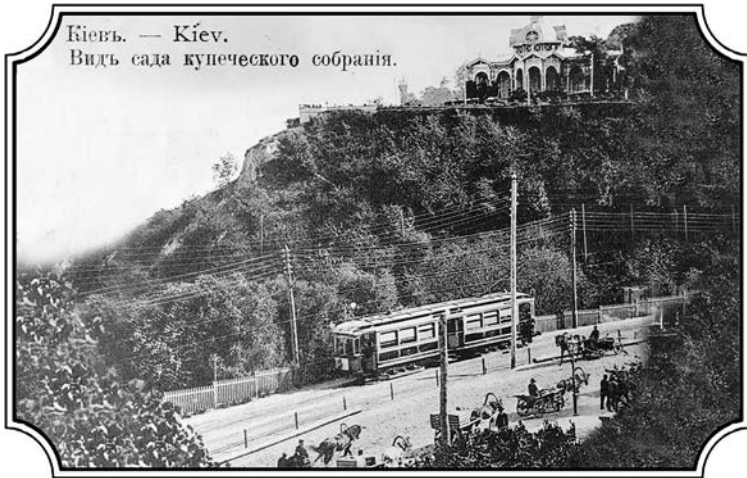
– Тоді, коли ви відправили мене до нього, малювати портрет. Він повернувся після пів ночі, брудний і п'яний. Я думав, десь упав по дорозі. Але потім, коли він малював, я подумав, що не такий він уже й п'яний, щоб валятися у канавах. Зрештою, художник – подумав тоді я, міг вляпатися в якусь історію.

Міра обережно подивилась на Тараса Адамовича, ніби боялась, що слідчий упевненим жестом чи реплікою віджене примарну тінь надії, яка раптом з'явилась перед ними. Однак слідчий мовчав. Устав зі стільця, пройшовся кімнатою, озирнувся на Менчиця й промовив:

– Візьміть ручку і папір. Запишіть усе, що згадаєте з того вечора. Будь-які нісенітниці, найменші дрібниці. Усе.

Наступні дві години могли бути найщасливішими в житті Якова Менчиця, бо дівчина, яку він хотів колись запросити споглядати захід сонця на панорамній терасі «Праги», слухати фортепіано й пити біле токайське вино, зараз сиділа поруч з ним і уважно слідкувала за кожним рухом. Готувала каву по-віденськи, обережно підсувала чашку до нього, ні про що не запитувала. І то була найсмачніша кавка, яку він будь-коли пив, з нею не могла рівнятися навіть неперевершена кавка в яблунево-му саду Тараса Адамовича.

Коли він закінчив і простягнув списані аркуші колишньому слідчому, Міра стояла біля вікна й чекала. Дівчина, що любила біле токайське вино, й справді уміла чекати.

XXIX

Київська Швейцарія

Мосє Лефевр завжди запрошував його в гості на початку квітня – мовляв тоді Париж квітне. Тарас Адамович ввічливо жартував, що він і так живе посеред саду, то навіщо йому їхати в Париж заради квітучих дерев. Гер Дитмар Боє казав, що Кольмар прекрасний у передріздвяні дні. Тарас Адамович у відповідь нарікав, що святкова метушня не дає йому спокою й у Києві. Передвісники зимових святкувань нагадували про себе повсюдно. У кав'ярнях готували тепле вино, випікали імбирне печиво, у магазинах прикрашали вітрини гірляндами, молодь частіше навідувалася на Поштовій площі і в Шато де Флер, очікуючи на відкриття ковзанки.

Ще до війни гер Дитмар Боє писав, що місто почало убиратися в ялинкові гірлянди мало не з кінця жовтня. Нарікав на те, що люди мають надто коротку пам'ять,

швидко міняють традиції, особливо, якщо комерсанти прикрашають їх яскравими червоними бантами. Традиційним різдвяним деревом у Німеччині колись була вишня. Її спеціально вирощували в діжці, сподівались, що вона зацвіте саме у святкові дні. Це було складно, отож пізніше вишню замінили на ялинку, яка зеленіла постійно. Тарас Адамович відповідав у листі, що дід завжди з осудом ставився до запровадження цієї традиції. Ялинками в Києві раніше прикрашали могили, покривали їхніми гілками труну.

– То вирощуйте вишню в бочці, – радив гер Дитмар Бое.

– Навіщо? Я маю вишню у саду.

– Але ж вона не зацвіте на новий рік.

– Дивлячись, коли святкувати новий рік, – відповідав йому Тарас Адамович.

На полицях у льоху він мав кілька банок вишневого варення з корицею, яке любив відкривати до зимових свят. На Різдво нерідко пік вишневий рулет, що був окрасою столу. Георгій Рудий колись говорив, що не може визначитися з тим, що з пригощань Тараса Адамовича смакує йому більше – рулет чи вишнева наливка, тож нерідко навідував колишнього слідчого саме в передріздвяний час.

– Вишня – дерево богів, – казав він, надкушуючи рулет. – Здається, на сході є бог із таким іменем.

Тарас Адамович згадав його слова, сідаючи в автомобіль титулярного радника Репойто-Дуб'яго. Начальник розшукової частини виявив бажання особисто супроводжувати їх на місце злочину – в сад, де росла стара вишня.

Колишній слідчий розумів, що йому навряд чи вдасться умовити Міру лишитись. Добре, хоч на його

прохання не відходити від нього ні на крок, вона коротко кивнула.

– Навряд чи вам варто бачити те, що ви можете там побачити, – спокійно пояснив він їй.

– Я розумію. Але там моя сестра, – відповіла вона.

Аргументів проти її слів Тарас Адамович не мав. Ще раз нагадав:

– Ні на крок, Міро. Ви обіцяли, пам'ятайте про це.

Вона більше не промовила й слова, хоч запитання крутилось у неї на язиці. Здавалось, що слідчий чогось остерігається. Але чого саме? Змовчала. Дозволила допомогти їй сісти у автомобіль, завмерла на задньому сидінні поруч із Тарасом Адамовичем. Автомобіль рушив – їхали швидше, аніж дозволяли правила руху на вулицях, однак поруч з водієм сидів начальник розшукової частини Київської міської поліції. Його автомобіль навряд чи зупинять, нехай він і розлякав би на вулиці всіх коней.

– Якби ми поїхали трамваем, Міро, то змогли б помилуватися краєвидами Реп'яхового яру, – спробував хоч на хвилину відволікти дівчину від страшних думок Тарас Адамович.

– І це мало не остання можливість цього року, – не обертаючись, усміхнувся водій. – Трамваї проїжджають там тільки влітку. Це чи не остання можливість цього року. Маршрут через Реп'яховий яр – літній.

Від Володимирської вони доїхали до Львівської площі, рушили Львівською вулицею, що переходила у Велику Дорогожицьку. Коли повз них промайнули церковні куполи, Тарас Адамович кивнув:

– Тут трамвайний маршрут № 20 перетинається з маршрутом № 13, – він усміхнувся і додав:

– Коли Олег Щербак написав мені свою адресу на Гоголівській, я подумав – о, це так зручно, я просто сяду

Трамвайний маршрут №20 доволі протяжний, і контролерам неважко запам'ятати постійних пасажирів. Один з них пригадав, що кілька разів бачив художника із бабусею — поважною пані, яку дбайливий онук віз у візочку.

на 13-й трамвай і під'їду до потрібної вулиці. Хтозна, не виключено, що саме зручність двадцятого маршруту сприяла вибору квартири. Врешті, це єдиний маршрут, що сполучає Лук'янівку з Кирилівською площею. Ви колись їхали трамваем через Реп'яховий Яр, Міро?

Вона заперечно хитнула головою.

– Дарма. Київська Швейцарія, неймовірні краєвиди. Трамвайний маршрут № 20 доволі протяжний, пасажирів, що катаються ним, контролерам запам'ятати неважко. А впізнати по фото в профіль та анфас – набагато простіше, ніж за малюнком, нехай і найталановитішого художника. Один з контролерів пригадав, що наш спільний знайомий тричі на тиждень катається трамваем від Гоголівської до Куренівської, кілька разів його бачили навіть з бабусею – поважною пані, яку дбайливий онук віз у візочку. Контролер навіть допомагав підняти візочок у салон трамваю. Останнього разу онука з бабусею бачили наприкінці літа, хоч контролер і не зміг згадати точної дати.

– Але ж... – прошепотіла Міра, – бабуся Олега померла, ще коли він навчався в Рисувальній школі Мурашка... Він сам сказав мені, – вона завмерла і повернула обличчя до Тараса Адамовича. Колишній слідчий кивнув у відповідь на її думки і сказав:

– Особливість 20-го маршруту київського трамвая ще й у тому, що він проїжджає Хрещатик. Погодьтеся, це надзвичайно зручно, особливо, якщо вам доводиться повертатися до Куренівської площі з Інтимного театру.

Дівчина мовчала, Тарас Адамович вів далі:

– Я розпитав контролера про те, як виглядала бабуся. На жаль, він не міг пригадати нічого, окрім сивого волосся, величезного капелюха, густих брів і кількох бородавок на зморшкуватому обличчі. Найцікавіше, що

онук просив не збудити бабцю, бо вона щойно задрімала.

– Ви гадаєте...

– Так, гадаю, що вправний художник-гример може перетворити обличчя юної балерини на обличчя бабці, особливо, якщо додасть кілька яскравих акцентів, які відволікатимуть увагу глядача.

– А зморшки?

– Певно, намалював. Запитаємо в нього, коли повернемось до розшукової частини, Міро. І я дуже сподіваюсь, що повернемось ми не з порожніми руками.

Вусатий слідчий разом з Менчицем зустрів їх на Куренівській площі. Відрапортував Репойто-Дуб'яго. Міра почула уривки фраз, краєм ока помітила зосереджений вираз обличчя молодого слідчого, зрозуміла тільки те, що поліціанти чекали на них.

– То починайте, – сердито кинув Репойто-Дуб'яго.

Що саме вони мали почати, Міра дізналась вже згодом, коли Тарас Адамович докладно пояснив їй суть операції й причини свого занепокоєння. Тоді ж вона не зрозуміла, що змінилось на площі після наказу начальника розшукової частини, не помітила короткого жесту вусатого слідчого. Навіть те, що він був слідчим, вона знала лише тому, що бачила його в приміщенні розшукової частини раніше – на Куренівську площу поліціанти прибули в цивільному одязі.

– Вони опитали перехожих і жителів найближчих будинків, – сказав їй Тарас Адамович.

Потрібний дім знайшли швидко – будівля з жовтої цегли на північному заході від площі. Велике подвір'я за високим парканом, акуратний садок – як доповіли поліціанти. Автомобіль титулярного радника зупинився за кілька десятків метрів від місця обшуку. Міра си-

діла у заляклій позі, майже оглушена стукотом власного серця. Подумки шепотіла якусь давню молитву, постійно повторюючи *Święta Maryjo, Matko Boża*. Тарас Адамович повернувся до неї і мовив:

– Міро, залиштеся з паном Менчицем. Ні кроку від нього. Я повернусь, як тільки зможу.

Вона не почула його слів, зрозуміла тільки, що він має піти, а вона – лишитись. Коротко кивнула, бо відчула, що навряд чи знайде зараз сили, аби стати на ноги. Менчиць лишився біля авто. Репойто-Дуб'яго вийшов услід за Тарасом Адамовичем.

– Як у добрі старі часи, – усміхнувся він до колишнього колеги. А далі вона бачила, як вони зникли за високою дерев'яною хвірткою, з-за якої виглядав будинок з жовтої цегли. Біля хвіртки лишився чергувати один з поліціантів. Мірі здалось, що час перетворився на липку тягучу рідину і повільно потік повз неї, перетворюючи все навколо в мішанину зі звуків, запахів і відчуттів.

На дереві озвалась ворона, рипнула хвіртка, як у саду Тараса Адамовича. Десь загавкав собака і його гавкіт підхопили інші з різних дворів уздовж вулиці. Вона раптом відчула, що страшенно змерзла, побіліли навіть кінчики пальців, хоч вона сиділа в авто в пальті. Видихнула морозне повітря, перед очима замайоріли плями. Вона раптом згадала, що не може пригадати, коли їла востаннє, розирнулась у машині і помітила обличчя Менчиця, що схилився над нею. Десь здалеку, ніби за кілька десятків метрів, почула його слова:

– Міро, вони знайшли вашу сестру. Вона жива. Все добре... Друга дівчина теж.

Ніби здалеку почула свій голос, що промовив:

– Дякую...

Вона не втратила свідомості. Примусила себе глибоко вдихнути й сказати:

– Допоможіть мені вийти, потрібно більше повітря.

Назовні й справді дихалось легше. Міра роззирнулася, побачила ще кількох поліціантів. Здивувалась, чому їх так багато і вирішила пізніше запитати про це в Тараса Адамовича. Подумала, що потрібно якось відволіктися, чимось зайняти думки, бо очікування зводило з розуму. У пам'яті спливла картина – молодий слідчий сидить за столом і напружено думає, записує уривки спогадів, намагається пригадати події вечора. Вона відчула, що тремтить – від холоду чи хвилювання, торкнула рукою дверцята авто, ще раз глибоко вдихнула. Менчиць сказав:

– Дивно, Міро, але зараз я вдячний Барбарі Злотик за те, що вона підпалила «Прагу» саме в той вечір, – він сумно всміхнувся.

Він і справді був вдячний їй, бо в ту ніч йому довелось шукати квартиру, яку знімав художник Олег Щербак на Гоголівській у будинку з котами. Він пам'ятав, як піднявся сходами і стукав у квартиру, як лишився чекати на господаря біля будинку і вважав, що дарма гає час – той міг не з'явитися до ранку.

Однак з'явився – стомлений, злий і п'яний, з кублом реп'яхів у волоссі, що виглядало майже комічно, якби не нещасний вигляд господаря. Молодий слідчий запитав, що сталося й почув у відповідь:

– Нічого страшного. Я... просто дуже стомився.

Щербак провів його до квартири і вислухав прохання. Повідомив, що, мабуть, все одно засне, тому спробує намалювати. Менчиць не був певен, що щось вийде. Згадував, як намагався добирати слова, відповідав на запитання художника, коли той уточнював якусь деталь.

Він описав увесь процес малювання, усі жарти й розповіді, що почув того вечора, пригадав марки цигарок, які палив художник і вино, яке він пив. Згадував і занотовував деталі інтер'єру й коментарі про твердість грифеля в олівці. Однак потрібною виявилась лише репліка, що її господар недбало кинув, коли портрет було закінчено і він намагався вичесати з волосся реп'яхи. Менчиць ввічливо завважив, що в художника певно був важкий день і почув у відповідь:

– Кляті трамваї возять вночі поранених, пасажирам відмовляють. Довелося блукати яром і воювати з кажанами.

Тарас Адамович втупився в аркуш з цією фразою, узяв олівець і обвів її, потім повернув аркуш Менчицю.

– Ви впевнені, що він сказав це? – запитав колишній слідчий.

– Так.

– Що ще він говорив про яр? Про свій вечір?

– Та більше... нічого. А що сталося?

І Тарас Адамович пояснив йому.

Єдиний трамвайний маршрут, що пролягав через яр – маршрут 20-го трамваю. Якщо художник часто їздив тим маршрутом, можна було сподіватися на свідчення контролерів.

Звичайно, Олег Щербак у ту ніч міг тинятися зовсім іншими київськими околицями, або лишитись ночувати в будинку і не йти пішки з Куренівки аж на Гоголівську. Міг би, однак того вечора все сталося інакше.

Вже після повернення в поліцію, Тарас Адамович знов зустрінеться з Олегом Щербаком і запитає:

– Навіщо було йти вночі через яр?

– Не знаю. Не хотів лишатися в будинку. Не міг, після того, як Мар'яна...Я навіть зрадів, що піду через

яр – повинен був заспокоїтися, поки не дійду до людних вулиць.

– Вийшло?

– Не надто.

Тарас Адамович знову запитав:

– Розкажіть про те, як ви доправляли дівчат у будинок.

Художник стелує плечима.

– виявилось не так уже й складно. Принаймні, з Наталею. Здається, вона була закохана в мене, – і додав, – напевно, колись. Зараз – навряд. Я запросив її на краєвид. Будете сміятися – сказав, що покажу Київську Швейцарію, Реп'яховий Яр. Вона погодилась. Потім я привів її до будинку і сказав, що хочу познайомити зі своєю бабусею. Вона спокійно зайшла всередину. Далі було просто.

У будинку з жовтої цегли поліція знайшла льох, вихід з якого був під підлогою в одній з кімнат.

– Ви знали, що потрібно шукати льох? – запитав Щербак.

– Так. Ви самі сказали, що побачили Мар'яну нагорі. Отже, тримали дівчат десь унизу. Ми обшукали льох у дворі, потім шукали в будинку.

– Я намагався облаштувати все так, щоб їм було зручно. Я не збирався...

– Вбивати їх?

Художник мовчав.

Під будинком і справді була облаштована сяка-така оселя, принаймні там було тепло.

– Колишній власник розмістив піч унизу – хтозна чому. Я колись подумав про те, що якби хотів тримати когось в полоні, то це було б доволі просто зробити, – пояснив Щербак. – Тож відгородив піч і вихід нагору стіною, встановив двері – мені довелося довго марудити-

тися з цим, оббив стіни дерев'яними панелями. Дівчата не відразу зрозуміли, що вони під землею, бо бачили тільки вхід у комірку з піччю. Не певен, але, можливо, до втечі Мар'яни, вони й не уявляли, де перебувають. Наталя могла розповісти їм тільки про будинок.

– Як ви привели в будинок Мар'яну й Віру?

– З Мар'яною було складно. Я їй не подобався. Вона ігнорувала мої запрошення й відверто насміхалась. Однак вона була однією із зірок Ніжинської. Я стежив за нею, ходив на всі виступи в Інтимному театрі, знав, що мушу це зробити. Мене знали в театрі, я іноді гримував акторів. Уподобав дальню гримерку, якою рідко користувались, покликав туди Мар'яну, купив квіти й тістечка в «Семадені». Заварив... – він завагався.

– Імператорський зв'язаний чай? – запитав Тарас Адамович.

Художник усміхнувся.

– Я сказав їй, що мене попросив якийсь її шанувальник. Сказав спеціально зі злістю, аби вона подумала, що я ревную. Певно, вона сама придумала, хто то міг бути. Я намагався розрахувати час так, щоб квітка розкрилась якраз тоді, коли вона зайшла. Вона випила чай і заснула.

– Що було в чаї? – запитав слідчий.

– Пі...пігулки. Купив у повії. Вони такими іноді користуються. Вона сказала – діє безвідмовно, людина майже відразу засинає. Я боявся, що вони небезпечні, вона сказала, що все буде гаразд. Я вирішив, що Мар'яна... сама винна. І домішав пігулку в чай.

– Що було далі?

Художник помовчав кілька хвилин – певно, добирав слова, потім відповів:

– Я все продумав. Не вірив, що вийде, але спланував і подумав, що все вирішить доля. Якщо вийде – отже,

я роблю все правильно. Вона заснула, я одяг на неї пальто моєї бабусі, перуку і загримував. Спочатку думав, що просто накину вуаль на капелюха, але потім вирішив, що якщо виглядатиму підозріло – а я хвилювався – мене зупинять і зазирнуть під вуаль. А тоді точно арештують, якщо побачать дівчину без свідомості в сивій перуці. Тож я приклеїв брови і носа, а ще – велику бородавку. Коли я викотив візок з Мар'яною в коридор, зрозумів, що зовсім нічого не придумав для тих, хто може побачити мене. Що робити, якщо зустріну людей? А якщо вони запитають, куди і кого я везу?

Мені пощастило – поки я гримував, вистава закінчилась, натовп заповнив увесь хол. Мені допомогли спустити візок на перший поверх, я покотив його в напрямку трамвайної зупинки. У трамваї ніхто особливо не звертав на нас увагу, так я дістався додому і зрозумів – вдалося! З Вірою все було майже так само, хіба що я хвилювався менше. І наперед знав, що виїду у хол, коли весь натовп буде вже там.

Він помовчав і додав:

– Я бачив її сестру того вечора. Вона не помітила мене чи не звернула уваги на чоловіка з бабцею на візочку. Хоч вона примусила мене нервувати – пройшла зовсім поруч, я навіть подумав – зараз зазирне їй в обличчя і впізнає навіть у гримі. Не зазирнула. Доля знову була на моєму боці.

Тарас Адамович запитав:

– Навіщо три дівчини? Коли це мало скінчитись?

Художник подивився крізь нього і сказав, ніби сам до себе:

– Коли б вони припинили. Я хотів, аби балет став таким, як раніше, щоб люди знов бачили його красу. Ви-

тонченість, а не вульгарність. Невагомість, а не різкість і акробатику. Невже ви не зрозуміли?

У центральній кімнаті будинку з жовтої цегли вони зняли килим з підлоги і знайшли дверцята, що відчинялись униз. Кілька поліціантів спустилися в люк, Тарас Адамович залишився чекати. Він розумів, що йому зараз простіше, ніж Мірі на вулиці, але він теж відчував, як очікування стискає горло сталевим обручем. Хотілось розірвати його одним рухом, спуститися вниз, побачити все на власні очі. Звідкись з-під підлоги почулись зойки. Потім виринула голова поліціанта, він усміхнувся й сказав:

– Живі!

Певно, Тарас Адамович усміхнувся йому у відповідь, Репойто-Дуб'яго помахом руки відправив посланця з доброю звісткою до тих, що чекали на вулиці.

Він із першого погляду зрозумів, котра з них Віра Томашевич. Міра жодного разу не показала йому фото, але навіть якби він не бачив її на портреті Олега Щербака, все одно упізнав би. Ця тендітна темноволоса дівчина з блідим обличчям була невловимо схожа на сестру.

Віра Томашевич усміхнулась. За її плечем схлипувала друга бранка – Наталя Скиба. Він провів їх до хвіртки, чув як Репойто-Дуб'яго запитував, як вони почуваються і говорив, що разом з ними приїхав лікар. Віра Томашевич спокійно йшла поруч, трохи мружачись від сонця. І тільки коли вийшла за паркан будинку, в якому провела понад два місяці, майже впала в обійми сестри.

Начальник розшукової частини Київської міської поліції всадив дівчат у автомобіль і запитав у Тараса Адамовича:

– Впевнений?

– Так.

– Є ще автомобілі й візники. Обирай будь-що.

– Ні, я проїдусь трамваем. Врешті, от-от цей маршрут пустять в об'їзд по Глибочицькій. Сьогодні мало не останній мій шанс помилуватись краєвидом. Київська Швейцарія – так кажуть?

– Саме так. Що ж, зустрінемося на Володимирській. Тут – він кивнув на подвір'я працюватимуть експерти. Звіти можна буде прочитати вже сьогодні ввечері.

Тарас Адамович кивнув. Провів автомобіль поглядом, озирнувся до Якова Менчиця.

– Ви лишаєтесь?

– Ні. Я їду на Володимирську – братиму свідчення у дівчат, коли вони будуть готові говорити.

– Можете скласти мені компанію, – усміхнувся колишній слідчий, – я зібрався...

– Їхати трамваем. Так, я чув. З задоволенням приєднаюся до вас, – сказав Менчиць.

Вони рушили до трамвайної зупинки, думаючи кожен про своє. Мовчання першим порушив молодий слідчий.

– Справу не завершено, – чи то запитував, чи то констатував він.

– Так, ще не завершено, – погодився Тарас Адамович.

– Міра знає?

– Ні, але я не певен, що Міра прагне покарати винних. Для неї завжди найголовнішим було знайти сестру. Можливо, саме це непереборне її прагнення змогло переламати хід цієї історії.

Молодий слідчий зупинився.

– Що ви маєте на увазі?

– Марно ігнорувати той факт, що нашому борцю за мистецтво неабияк щастило протягом усієї цієї історії.

Менчиць мовчав. Тарас Адамович усміхнувся:

– Однак навряд чи ви не помітили й того, що в певний момент неабияк почало щастити нам. Цікаві повороти, необережні фрази, дивні зустрічі, удача, яка здається невловимою, а потім зненацька падає тобі просто в руки, – він озирнувся на Менчиця. Той стояв посеред вулиці й замріяно дивився кудись далеко, туди, де сонце починало заковчуватись за Реп'яховий Яр.

– Ви зараз часом не згадали незнайомку під вуаллю, яку нам так і не вдалося втримати? – запитав Тарас Адамович.

Молодий слідчий усміхнувся і відповів:

– Ні. Гадаю, удача має зовсім інший вигляд.

Вони їхали у вагоні трамваю повз урвище, милувалися заходом сонця і говорили про варення й відбитки пальців, грузинський чай і візит імператора, Віру Томашевич, що напевне, тепер танцюватиме якусь вакханку в балеті Ніжинської та каву в «Семадені», навмисне уникаючи лиш однієї теми – обидва слідчих мали підозру, що викрадач балерин художник Олег Щербак працював не один.

XXX

Найстрашніший злочин у світі

Тарас Адамович пам'ятав, який вигляд мала київська розшукова частина до того, як Георгій Рудий вперше переступив поріг будинку на Володимирській, 15. У ті часи нею керував помічник поліцмейстера, суміщаючи обов'язки головного слідчого з основною посадою. Коридорами розшукової частини тинялись кілька відряджених для цієї роботи городових, а діловодство складалося з двох журналів. Перший називався «темним», туди вносили інформацію про підозрілих осіб і вони канули в Лету на його сторінках під шаром пилу. Другий був алфавітним покажчиком усіх тих, хто перебував у розшуку.

З технічних засобів роботи у відділку був фотоапарат, однак ніхто точно не міг сказати, працює він чи ні. Георгій Рудий у віці двадцяти восьми років, визнаний

нездатним до воєнної служби через слъзову фістулу лівого ока і коризний процес носових кісток, у серпні 1901 року отримав посаду начальника розшукової частини Київської міської поліції.

Серпень – дивний місяць, місяць красивого зоряного неба й метеоритних дощів. Олег Щербак викрав балерину Віру Томашевич теж у серпні.

Георгій Рудий пропрацював на посаді з 1901 по 1907 рік. Йому вдалось зробити неможливе – повністю реорганізувати розшукову частину, однак після того, як поліцмейстера Цихоцького, заступництвом якого користувався Рудий, звинуватили в зловживаннях по службі, начальника розшукової частини перевели на іншу посаду.

Після реорганізації Рудого розшукова частина Київської міської поліції нараховувала 26 штатних працівників. На третьому поверсі будинку на Володимирській розмістились двоє околоточних наглядачів, п'ять чиновників, що були у складі міської поліції, шістнадцять городових, поліційний фотограф зі своїм матеріалом, перекладач з іноземних мов і навіть дресувальник собак.

Крім того, в розшуковій частині час від часу з'являлись вільнонаймані таємні агенти, кількість яких була непостійною. Окрім чотирьох столів – слідчого, столу пригод, особистого затримання та довідок і спостережень, до структури розшукової частини входив антропометричний кабінет, на який Георгій Михайлович покладав великі надії. Поява кабінету у 1902 році в стінах київської міської поліції стала початком створення криміналістичних підрозділів і в інших українських містах. Коли Рудого переводили на іншу посаду, Тарас Адамович розумів, кого втрачає Київ. Більшість його колег теж це розуміли.

Натомість Міністерство шляхів сполучення отримало у своє розпорядження талановитого та відданого роботу завідувача агентури з розшуку вантажів при Управлінні Південно-Західної залізниці. Георгій Рудий залишився слідчим, хоч йому й довелось перекваліфікуватися з міського на транспортного.

Торік у листі до Тараса Адамовича він повідомив, що оселився у Фастові Васильківського повіту Київської губернії в невеличкому маєтку – мав чотири десятини землі і водно-турбінний млин у с. Романівка Сквирського повіту.

Очевидно його фастівський шаховий партнер Григорій Сильвестрович не відправив Міру Томашевич до Георгія Рудого з однієї причини – той перебував на службі, маєток був порожнім. Доля вирішила, що сестра балерини прийде в подільський дім Тараса Адамовича, що ховався у затінку духмяного яблуневого саду.

Цікаво, а зараз Георгій Михайлович вдома? Чи знов подався у справах Південно-Західної залізниці? Вони приїхали у Фастів утрьох – Тарас Адамович у супроводі двох сестер Томашевич. Щаслива Міра розповідала про господиню дому, Марту, дружину Сильвестра Григоровича. Віра стримано відповідала на запитання, іноді жартувала, однак він відчував іноді гірку іронію в її жартах, ледь помітний натяк на втому чи біль. Майже одинадцять тижнів ув'язнення не минули для балерини безслідно. Але для кого б минули?

З її викрадачем Тарас Адамович знов говорив у порожньому кабінеті для допитів після повернення з будинку на Куренівці. Олег Щербак не змінив виразу обличчя, коли почув про те, що поліція знайшли його дім і звільнила дівчат. Десь на споді зіниць промайнуло щось знайоме, те, що Тарас Адамович сприйняв за по-

легшення. Колишній слідчий без слів поклав на стіл теку й підштовхнув її до підозрюваного.

– Що це? – запитав Щербак.

– Розгорніть – і побачите.

– А якщо не захочу розгортати?

– Це ваш вибір. Однак, гадаю, що вам варто знати те, що знаю я.

Художник обережно підсунув до себе теку, торкнувся її кінчиками тонких пальців, відкинув пасмо волосся з лоба.

– Гадаю, це найстрашніший злочин у світі, – сказав він, примружившись.

Тарас Адамович поглянув на нього. Художник пояснив:

– Якщо пограбувати людину чи, наприклад, поранити її, все можна виправити – повернути речі, заплатити за лікування. Злочини страшні своєю непоправністю. Ви зараз чините найстрашніший.

– Що саме?

– Позбавляєте мене незнання. Якщо я розгорну теку і прочитаю те, що в ній, ви не зможете цього виправити.

– Не зможу, – Тарас Адамович задумливо подивився на нього. – Гадаю, ви маєте рацію щодо злочину. Я й справді зараз роблю дещо непоправне, бо ви не зможете дивитися на речі так, як раніше. Я й справді позбавляю вас права на незнання. Але, – він подивився в очі художнику, – роблю це без найменшого жалю.

У Фастові Тарас Адамович зістрибнув із коляски на роздоріжжі й сказав сестрам:

– Сильвестру Григоровичу і дружині – вітання.

– Ви й самі зможете сказати їм це, – завважила Міра.

– Тільки ввечері. Спершу хочу відвідати старого друга.

Візник хвицнув коня, колишній слідчий рушив у протилежний бік. У фастівському будинку старого друга Георгія Михайловича Рудого він був кілька разів. Вперше – не в справі, а просто тому, що мав час і можливість заїхати з візитом. Густий, не надто доглянутий сад визирав з-за огорожі маєтку колишнього начальника розшукової частини Київської міської поліції. Тарас Адамович відчинив хвіртку й рушив стежкою, яка вела до будинку.

Уже за столом, куштуючи наїдки й дивний медовий напій, що обпалював горло, відповідав на запитання господаря.

– Злочин із перевдяганням? – запитував Георгій Рудий і всміхався. – Пам'ятаєш Ланге з Одеси? Він любив перевдягатися, коли розкривав справи. Навіть у жіноче вбирався, обмотував хусткою обличчя, аби не видно було вусів.

Говорив і підсував до гостя якийсь особливий пащтет, доливав медового вогню в чарку.

– Чий мед? – запитував гість.

– Хіба не знаєш? З пасіки Сильвестра Григоровича, – нагадував господар про спільного друга.

Пили, згадували. Георгій Рудий запитував:

– Як виявив викрадача?

– Спершу викрадача, потім – убивцю – відповів Тарас Адамович.

– Художник убив дівчину? – хитнув головою господар.

– Художник, – кивнув Тарас Адамович, повертаючись думками в обшарпаний кабінет для допитів.

Олег Щербак розгорнув теку, опустив очі на папери.

– Звіт експерта судової медицини? Навіщо?

– Для ознайомлення, – відповів колишній слідчий.

Підозрюваний занурився в читання, швидко пробігав очима рядки, здавалось, переглядав звіт по діагоналі.

Тарас Адамович стежив за ним, не зводячи очей, намагаючись не пропустити найменшу зміну в обличчі, рух м'яза чи нервові тремтіння губ.

Колишній начальник розшукової частини Харківської міської поліції титулярний радник Віталій Володимирович фон Ланге, який немало років пропрацював у Одесі й залишив мемуари про свою роботу, згадував, як розслідував одного разу вбивство старигана Синицина.

Той мав свою пташину лавку на ринку і, за міськими легендами, мішки грошви вдома. Грабіжники обчистили квартиру, нічого не знайшли – власник помешкання носив гроші при собі. Того ж вечора напали на нього, вбили і забрали гроші. Ланге був слідчим, який зранку працював на місці злочину, спостерігав, як місцевий пристав опитує свідків. Погляд Ланге зупинився на відомому грабіжнику Голдишеві. Спрацювала інтуїція. Він підійшов до чоловіка й запитав:

– А це часом не ти старигана вбив?

Голдишев заперечував. Ображено говорив:

– Ваше благородіє, хіба ж ви не знаєте мою спеціальність? Замок зламати, шапку з голови зірвати, п'яного обшукати. – Я в житті курки не зарізав, а тут бідного старого!

– А його й не зарізали, – завважив Ланге.

Пізніше слідчий написав у мемуарах, мовляв, бігання очей, вираз обличчя, стискання губ – усе підказувало йому, що Голдишев і є вбивцею Синицина. Потім він шкодував, що відразу його не заарештував.

Коли Олег Щербак почав читати звіт, який приніс Тарас Адамович, обличчя його було спокійним. Потім очі художника перестали бігати по рядках, завмерли в одній точці. Тарас Адамович помітив, як повільно, ніби проступає зображення на фотокартці, кам'яніє

підозрюваний. Позеленілий колір шкіри постарив його років на десять. Він більше не походив на Париса, чи навпаки – став схожий, на Париса, котрий зрозумів, що йому не втекти від бою з Гектором. От тільки Олег Щербак тікати не збирався. Він підняв очі від теки і з докором подивився на Тараса Адамовича. Промовив, ніби каркнув:

– Вона ж... упала. Вона тікала й упала.

– Ні, – відповів Тарас Адамович, – експерт, що оглянув тіло, цілком впевнений, що смерть настала не від удару головою.

Щербак мовчав і, здавалось, не чув його. Колишній слідчий сказав:

– А це і є другий найстрашніший злочин. Як ви сказали – страшний своєю непоправністю. Якщо забрати у людини право на незнання – вам навряд чи вдасться це виправити. Однак якщо забрати право на життя – спрацює той самий закон.

Художника почала бити дрож.

– Що було потім? – запитав Рудий.

– Він зігнувся навпіл і його знудило.

– І все?

– Потім він назвав ім'я вбивці.

– Ти знав це від початку?

– Що саме?

– Що він мав спільника?

– Не зовсім. Я постійно ловив себе на думці, що він не схожий на вбивцю і не такий холоднокровний, аби покривати вбивцю.

– Зате доволі холоднокровний, аби викрадати дівчат і гримувати їх під свою мертву бабцю, – завважив Рудий.

Тарас Адамович не сперечався, йому було про що розповідати:

– Одна з дівчат загинула. За версією нашого підозрюваного – впала й ударилась об щось. Але він говорив не надто упевнено, я зрозумів, що зі смертю Мар'яни не все так просто. Експерти, що оглядали тіло, підтвердили моє занепокоєння: дівчину задушили. Крім того, арештований не поспішав виказувати адресу будинку, в якому ховає дівчат. Я не вірив, що він той, хто зовсім не переймається їхньою долею, – а вони ж могли померти від спраги, наприклад. Отже, був спільник, який мав доступ до сховку.

Тарас Адамович задумливо подивився у вікно. З цього ракурсу сад виглядав ще занедбанішим, ніж з вулиці, певно, господар не надто переймався його впорядкуванням.

Після того, як Олег Щербак прочитав звіт, він розповів йому все, що знав. Втрачати незнання виявилось доволі болючим процесом, підозрюваний не відразу повірив у те, що відбулося.

– Чому ж? Хіба не він виконав майже всю роботу?

– Він вірив у те, що рятує балет. У те, що доля вказує йому правильний шлях.

– Фаталісти нудні, – стенов плечима Рудий.

– Його спільника важко назвати фаталістом. Він якраз з тих, хто намагається взяти долю у свої руки.

– Хто ж він?

– Теж художник, Ярослав Корчинський. Той самий, якого я зустрів в Інтимному театрі, він ще допомагав з гримом дублерці Віри Томашевич.

– Як я зрозумів із твого тону, він балет рятувати не збирався.

– Ні, його мотиви затерті й прозаїчні – він хотів помститися супернику. Підбурював Щербака викрасти балерину, щоб вивести на чисту воду несправжність

таланту Ніжинської. Насправді Мар'яна відмовила йому, а штабскапітан Сергій Назимов ще й осоромив, не пропустивши у кав'ярню «Семадені». Корчинський був у гримі і формі солдата – розігрував Мар'яну, з якою крутив роман офіцер до зустрічі з Вірою Томашевич. Назимов впізнав його і сказав, що у вишукану швейцарську кав'ярню рядових не пропускають.

– Оце й усе?

– Так. Просто він думав, що першою Щербак викраде Мар'яну Залевську. Однак щодо таланту балерин у них виявились різні погляди.

Тарас Адамович зітхнув. Він мав би подумати про це раніше, ще тоді, коли вперше побував за лаштунками Інтимного театру. Корчинський і Щербак були не просто друзями, а ще й однокласниками в гімназії, потім разом навчались у Рисувальній школі Мурашка. Певний час винаймали спільну квартиру.

Він же упіймав Щербака на брехні ще тоді, коли той увірвався до нього в будинок і намагався вдавати з себе залицяльника, що переживає за долю дівчини. Якби він... Певно, якщо колись візьметься за мемуари, то писатиме щось на зразок візерунчастих речень фон Ланге, мовляв, як шкода, що я не заарештував його відразу, з місця в кар'єр. І відганяв настирливі думки традиційним «Ти вже не поліціант. Приватна особа нікого не може заарештувати». Але тоді, тоді Мар'яна була б жива.

Ярослав Корчинський відповідав на запитання безбарвним голосом. Напевне, не надто вірив у те, що його таки заарештували. Перші два викрадення не привернули жодної уваги, він був певен, що й третє зійде їм з рук. Він не говорив про те, що сталося з Мар'яною, аж поки його товариш не дав докладні свідчення про той вечір.

– Я не знаю, як вона втекла, – говорив Олег Щербак, – не можу зрозуміти. Двері зачинялись на замок, відчинити його можна було тільки ззовні.

На його запитання відповів Корчинський. Тарас Адамович пояснив Щербаку:

– Він випустив її. Здається, він вважав це грою. Ув'язнена дівчина отримує свободу. Корчинський говорить, сподівався, що Мар'яна буде рада віддячити йому за звільнення.

– А вона?

– Відштовхнула його, намагалась втекти. Розкажіть те, що ви бачили.

– Я... Я злякався чи просто... заляк. Мар'яна кудись бігла. Сукня на ній була розірвана, я тоді не зрозумів, чому. Вона була в сльозах. Кричала, що приведе поліцію. Я лишився на місці, він побіг за нею. Сказав, що поверне її. Я боявся, що її крики почують, хоч будинки сусідів були далеко. Я не можу точно сказати, скільки часу минуло. Говорив собі, що потрібно спуститися вниз – перевірити решту дівчат, але не міг поворухнутися. А потім...

– Він повернувся?

– Він ніс її на руках. Я подумав, що вона втратила свідомість. Я хотів вірити в те, що вона втратила свідомість. Але потім я побачив кров на голові. Він сказав, що вона впала і вдарилась об камінь.

– Ви хотіли в це вірити?

– Так. Дуже хотів. І повірив.

Віра Томашевич доповнила протоколи і звіти подробицями про своє викрадення та перебування в льоху. Дівчина говорила холодно, без зайвих емоційних вигуків, просто викладала факти, інколи доповнюючи їх власними припущеннями. Тарас Адамович навіть по-

думав, що зовсім інакше уявляв собі балерину, улюбленицю Броніслави Ніжинської. Від Віри віяло тривожним передчуттям, вона обирала темні сукні, що підкреслювали блідий овал обличчя. До них не пасувала брошка з яскравою жоржиною, але вона більше й не носила її.

У будинку старого друга Сильвестра Григоровича тепло й затишно. Певно, Марта зараз пригощає дівчат свіжими пиріжками – вона робила їх із найнеймовірнішими начинками. Тарас Адамович віддавав перевагу айвовим. Тепер можна продовжити листування з Сильвестром Григоровичем, завершити партію, яка так раптово обірвалась. Сказати щось тепле, що підбадьорить шахового партнера – бо ж Сильвестр Григорович може почуватися ніяково після останнього категоричного листа й відкладення партії. Рудий відволік його від роздумів:

– Тарасе Адамовичу...

Щось у його тоні розворушило приспану на споді свідомості підозру.

– Ти ж не хочеш сказати... – почав колишній слідчий.

Завідувач агентури з розшуку вантажів при Управлінні Південно-Західної залізниці Георгій Рудий ствердно кивнув:

– Якраз хочу.

– Я більше не слідчий.

– Ще згадай зараз про сад і город, – усміхнувся колишній начальник розшукової частини.

– Згадаю. Тим паче – я не найкращий слідчий для роботи на залізниці.

– Ось це якраз і добре, бо я говоритиму з тобою не про залізницю. На залізниці я якось впораюсь і сам, – він рішуче зсунув чарки і хлюпнув у них хмільного меду. – А щодо саду й городу, тут просто, Тарасе Адамовичу: йде зима.

– Матиму змогу навести лад у паперах, продовжу перервані партії.

– Ти ж казав, маєш секретарку.

– Я знайшов її сестру, гадаю, Міра Томашевич...

Рудий махнув рукою:

– Гадаю, Міра Томашевич підписала контракт – ти надто педантичний, аби домовлятися на словах. Впевнений, там немає точної дати закінчення її роботи. І зроблю сміливе припущення – дівчина радо погодиться допомагати тобі з паперовою роботою, якщо ти візьмешся за інше розслідування. Чи я помиляюсь?

Навряд чи він помилявся. Георгій Рудий уважно дивився на колишнього колегу. Тарас Адамович сказав:

– У чому суть справи?

– Ось тут, Тарасе Адамовичу, змушений попередити: я радо розповім тобі, однак впевнений, що ти не зможеш відмовитися, коли вислухаєш мою розповідь. Пропоную тобі ще раз усе обдумати. Якщо справді захочеш дізнатися – приходь, і, що тут скажеш – позбавлю тебе права на незнання. Найстрашніший злочин – так він сказав? Це й справді найстрашніший злочин.

Марта метушиться, накриває на стіл, Сильвестр Григорович обіймає його, пропонує відразу сісти за шахи. Господиня уриває чоловіка, запрошує гостя до столу, говорить, що господар, певно, не при своєму розумі, якщо замість частування пропонує марудитися з фігурами.

Стіл заставлений різними стравами. У великій макітрі – вареники. Зараз не час для тих, що з вишнями, але з начинками Марта любить вигадувати. По праву руку від нього – таріль з паштетом.

– З телячої печінки, – каже Марта, прослідкувавши за його поглядом. Підставляє на стіл глибоку посудину

з улюбленою калатушею Сильвестра Григоровича. На інших тарелях – печені курчата, галушки, бринза, сирні клюски, тушкований гарбуз і печена капуста. Між стравами червоніють мариновані томати – не дарма, певно, Марта вимудрувала якийсь особливий рецепт і тепер має нагоду похвалитися. Гречані голубці й пампушки, коржі й пироги, рибні крученики й сирна бабка.

Пошукав очима легендарне творіння господині – пиріжки з калиною – може, сховались за макітрами й полумисками? Сильвестр Григорович усміхається, каже, що от-от і допечеться головна страва – молочне порося.

Тарас Адамович забуває про пиріжки, слухає щебетання Марти про томати, куштує. Справді смачні, з гіркуватістю, але солодкі. Марта повідомляє, що ніколи не видасть йому секрет, але майже одразу називає всі складові. Він сидить навпроти сестер. Вони схожі й несхожі водночас. Міра вища, серйозніша. Віра тендітніша, з темним волоссям, дивним розрізом сумних блакитних очей. Однак десь на споді, глибоко-глибоко, сяють лужаві іскорки, ледь помітні за серпанком печалі. Дивне поєднання.

Марта дякує, запевняє, що не сумнівалась щодо повернення Віри. Дівчата усміхаються. Міра – щасливо. Віра – механічно. Цікаво, що там із другою дівчиною, Наталею? Сильвестр Григорович розповідає про пасіку, вихваляє мед. Запитує в друга про міські новини, Марта – про візит імператора. Він щось відповідає, однак думає про інше. Про Віру Томашевич.

Господиня дому заливає окропом духмяні трави. Мабуть, він ніде не пив такого чаю, як у Марти. Дивний чай, з чебрецем і м'ятою. Інших трав йому не вдається розпізнати, а Марта не виказує свої відьомські секрети. Віра з теплою чашкою запашного напою стоїть біля

вікна, дивиться, як кружляють у повітрі перші в цьому році сніжинки. Хтозна, можливо зараз вони кружляють і над Києвом.

– Як ви відчуваєтеся? – ставить він затерте до дірок запитання, на яке вона, певно відповідала вже сто тисяч разів.

Вона вагається, потім відповідає:

– Не знаю. Яюсь. Що з ними буде?

Він розуміє, що вона запитує про Щербака і Корчинського. Однак колишній слідчий не певен, що саме дівчина хоче почути у відповідь.

– Суд. Можливо – Сибір. Точно не знаю.

– Вироки будуть однакові?

– Не обов'язково. Можливо, Корчинський отримає більш суворий. Мар'яна... – пояснив Тарас Адамович.

Вона мовчала. Він запитав:

– Чому ви поцікавились?

– Не знаю, як пояснити. Думаю постійно про це. Мені не складно зрозуміти мотиви Яся – він мав особисту неприязнь до мене чи Назимова, напевно – до Мар'яни. Може, це ми винні в тому, що сталося?

– Ні, Віро. Винним завжди є той, хто коїть злочин.

Вона дивилась у вікно, ніби не чула його.

– Чому ви запитали? – він відставив чашку, що тримав у руках.

– Не знаю. Просто думаю, що якщо хтось коїть злочин з особистих причин – це... це можна зрозуміти яюсь... по-людськи. Можливо, мені не слід було насміхатися з нього, не дозволяти Назимову... Мар'яна могла бути жорстокою з залицяльниками, яких не вважала... гідними. Але коли хтось замикає тебе в льоху, хоч не має ніякого мотиву особисто проти тебе... Розумієте, Олег був мені другом. Він розповідав смішні історії, допома-

гав робити грим. Ми разом ходили на ковзанку, гуляли в Шато де Флер. Це були не романтичні стосунки, ні, але... Навіщо він так зробив? – запитала вона, обернувшись до Тараса Адамовича. І, не чекаючи на відповідь, продовжила:

– Коли хтось робить злочин без особистої ненависті до тебе – ось що страшно.

Він уважно подивився на неї.

– Найстрашніший у світі злочин, – повільно проказав ніби сам до себе.

– Так, – кивнула вона, – найстрашніший.

Він мовчав. Дівчина змінила тему розмови:

– Наталя сказала, що повернеться до театру. Здається, вже приходила на репетиції.

– А ви?

– Я? – вона піднесла до губ чашку, ковтнула напій, – теж повернусь. Я не знаю, як це – не танцювати. Він і так забрав у мене балет на два з половиною місяці.

Тарас Адамович подивився у вікно, завважив тонкий білий шар на землі, сніг почав падати лапатими пластівцями. Подумав про те, що Олег Щербак не хотів забирати у Віри балет. Навпаки – хотів забрати Віру з балету. Уголос сказав:

– Радий, що ви повернетесь на сцену.

– Я говорила з Броніславою Ніжинською. Вона згадувала про вас. Я розповіла їй про Олега, про те, навіщо він це робив.

Він перевів погляд з вікна на дівчину.

– Вона сказала, що хоче відкрити власну балетну студію, бо ставити хореографію з балеринами, які пройшли класичну школу іноді – майже неможливо. Для своєї хореографії вона навчатиме танцівниць без підготовки.

– Цікаво.

– Так, – обличчя її посвітліло, – балет змінюється. Не спотворюється, як він вважає – ні! Оновлюється й трансформується. Колись балерини танцювали в туфельках на підборах. Коли на сцені вперше з'явилися балерини на пуантах, не всі сприйняли це з оплесками. Були й ті, які вважали, що балет перестає бути балетом. Я повернувся у театр, – вона усміхнулась. – А що робитимете ви?

Запитання було несподіваним. Колишній слідчий усміхнувся балерині й відповів:

– Повернусь до свого друга, який приготував для мене нову справу, – зізнався він. – Однак спершу я повинен поговорити з вашою сестрою.

Балерина Віра Томашевич із розумінням подивилася в очі колишньому слідчому. Він ковтнув ароматний відьомський чай господині дому й рушив на вулицю, де Міра Томашевич у пальтечку з пишним хутряним коміром милувалась казкою першого снігу.

ЗМІСТ

I. Міра.	5
II. Продавець мертвих пацюків	19
III. Інтимний театр	30
IV. Сициліанський захист	46
V. Естер.	61
VI. Три жмутики гіацинтів	72
VII. Імператорський зв'язаний чай	83
VIII. Гарде!	97
IX. Шлях пішака.	110
X. Дама під вуаллю	126
XI. Ліфти і сходи	137
XII. Імітатор	148
XIII. Санітарний інспектор	161
XIV. Бабця й садівник	174
XV. Десять магічних порошоків	184
XVI. Марафон	198
XVII. Мансарда Олександри Екстер.	209
XVIII. Вбивця двох зайців	220
XIX. Вулиця цукрових королів	231
XX. Сестри.	244
XXI. Будинок учителя музики	254
XXII. <i>Cherche un homme</i>	267
XXIII. Місто зниклих балерин	279
XXIV. Федрa	291
XXV. Янгол, що згортає небо	300
XXVI. Броніслава Ніжинська	310
XXVII. Горище дому Гінзбурга	326
XXVIII. Рятівник.	338
XXIX. Київська Швейцарія	349
XXX. Найстрашніший злочин у світі	364

Літературно-художнє видання

Серія «Історичний детектив»

КРАСОВИЦЬКИЙ Олександр Віталійович
КУЖАВСЬКА Євгенія Валеріївна

СПРАВА ЗНИКЛОЇ БАЛЕРИНИ

Головний редактор *О. В. Красовицький*
Відповідальна за випуск *Н. С. Бородюк*
Художній редактор *О. А. Гугалова-Мешкова*
Технічний редактор *Г. С. Таран*
Комп'ютерна верстка: *Т. В. Мальчевська*
Коректор *О. О. Жирнова*

Підписано до друку 05.03.2020. Формат 84 × 108 ¹/₃₂.
Умов. друк. арк. 20,16. Облік.-вид. арк. 13,86.
Тираж 2500 прим. Замовлення № .

ТОВ «Видавництво Фоліо»
вул. Римарська, 21А, м. Харків, 61057
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5244 від 09.11.2016

Сайт та інтернет-магазин видавництва:
www.folio.com.ua
Електронна адреса:
market@folio.com.ua

Надруковано з готових позитивів
у ТОВ «Видавництво Фоліо»
вул. Римарська, 21А, м. Харків, 61057
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5244 від 09.11.2016